

In Medias Res

ZÓDI ZSOLT

Átláthatósági és indokolási követelmények
az európai platformjogban

GRAD-GYENGE ANIKÓ

A tartalmegosztó platformszolgáltatók és más
közvetítő szolgáltatók szerzői jogsértésekért való
felelőssége a Digital Services Act tükrében

TÓTH ANDRÁS – SZABÓ ENDRE GYŐZŐ –
NÉMETH SZABOLCS – RUDICS REGINA – RIDEG GERGELY

A GDPR és a Digital Markets Act
viszonyának tisztázása

HOHMANN BALÁZS

A Digital Services Act és a Digital Markets Act
termékekre és digitális szolgáltatásokra irányuló
fogyasztói jogviszonyokat érintő rendelkezései

GOMBOS KATALIN

A Digital Services Act és a Digital Markets Act
várható kihívásai a jogalkalmazásban

2023/2.

In Medias Res

FOLYÓIRAT A SAJTÓSZABADSÁGRÓL ÉS A TÁRSADALMI NYILVÁNOSSÁG SZABÁLYAIRÓL

XII. évfolyam, 2. szám

2023

Főszerkesztő

KOLTAY ANDRÁS (Nemzeti Közszerkesztési Egyetem)

Szerkesztőség

BARTÓKI-GÖNCZY BALÁZS (Nemzeti Közszerkesztési Egyetem)

HULKÓ GÁBOR (Széchenyi István Egyetem)

LAPSÁNSZKY ANDRÁS (Széchenyi István Egyetem)

RAB ÁRPÁD (Nemzeti Közszerkesztési Egyetem)

SMUK PÉTER (Széchenyi István Egyetem)

TÖRÖK BERNÁT (Nemzeti Közszerkesztési Egyetem)

ZÓDI ZSOLT (Nemzeti Közszerkesztési Egyetem)

Szerkesztőségi titkár

SZIKORA TAMÁS (Nemzeti Közszerkesztési Egyetem)

Szerkesztőbizottság

GELLÉN KLÁRA (Szegedi Tudományegyetem)

GOSZTONYI GERGELY (Eötvös Loránd Tudományegyetem)

GRAD-GYENGE ANIKÓ (Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem)

LÁNCOS PETRA (Pázmány Péter Katolikus Egyetem)

NYAKAS LEVENTE (NMHH Médiatanács Médiatudományi Intézet)

POGÁCSÁS ANETT (Pázmány Péter Katolikus Egyetem)

PÁZMÁNDI KINGA (Eötvös Loránd Tudományegyetem)

TÓTH ANDRÁS (Károli Gáspár Református Egyetem)

International Editorial Committee

- PETER COE (Associate Professor of Law, University of Birmingham)
- JAMES CURRAN (Professor of Communications, Media, Communications and Cultural Studies, Goldsmiths University of London)
- AMY GAJDA (Professor of Law, Brooklyn Law School)
- JOANNA KULESZA (Professor at Law Faculty at the University of Łódź)
- RONALD J. KROTOSZYNSKI, JR. (John S. Stone Chair, and Professor of Law, University of Alabama School of Law, Tuscaloosa, Alabama)
- ANDREJ SKOLKAY (Professor of Media and Communication Studies, School of Communication and Media, Bratislava)
- RUSSELL WEAVER (Professor of Law and Distinguished University Scholar, Louis D. Brandeis School of Law, University of Louisville)
- PAUL WRAGG (Professor, School of Law, University of Leeds)
- KYU HO YOUM (Professor and the Jonathan Marshall First Amendment Chair, University of Oregon School of Journalism and Communication)
- VINCENZO ZENO-ZENCOVICH (Professor of Law, University Roma Tre)

Tanácsadó testület

- BAKA ANDRÁS (Kúria)
- BARNA ATTILA (Széchenyi István Egyetem)
- BIHARI MIHÁLY (Széchenyi István Egyetem)
- CSEHI ZOLTÁN (Pázmány Péter Katolikus Egyetem)
- HORVÁTH ATTILA (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)
- KARÁCSONY ANDRÁS (Eötvös Loránd Tudományegyetem)
- KECSKÉS LÁSZLÓ (Pécsi Tudományegyetem)
- KUKORELLI ISTVÁN (Eötvös Loránd Tudományegyetem)
- LÁBADY TAMÁS † (Pázmány Péter Katolikus Egyetem)
- LENKOVICS BARNABÁS (Széchenyi István Egyetem)
- POKOL BÉLA (Szegedi Tudományegyetem)
- RÉVÉSZ T. MIHÁLY (Eötvös Loránd Tudományegyetem)
- SCHANDA BALÁZS (Pázmány Péter Katolikus Egyetem)
- SZALAY PÉTER (Alkotmánybíróság)
- SZÉKELY LÁSZLÓ (Eötvös Loránd Tudományegyetem)
- TAKÁCS PÉTER (Széchenyi István Egyetem)
- TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ (Károli Gáspár Református Egyetem)
- VARGA ZS. ANDRÁS (Pázmány Péter Katolikus Egyetem)
- ZLINSZKY JÁNOS † (Pázmány Péter Katolikus Egyetem)

TARTALOM

Tanulmányok

ZÓDI ZSOLT

Átláthatósági és indokolási követelmények az európai platformjogban 5

GRAD-GYENGE ANIKÓ

A tartalommosztó platformszolgáltatók és más közvetítő szolgáltatók szerzői jogsértésekért való felelőssége a Digital Services Act tükrében 25

TÓTH ANDRÁS – SZABÓ ENDRE GYÖZÖ – NÉMETH SZABOLCS – RUDICS REGINA – RIDEG GERGELY

A GDPR és a Digital Markets Act viszonyának tisztázása 45

HOHMANN BALÁZS

A Digital Services Act és a Digital Markets Act termékekre és digitális szolgáltatásokra irányuló fogyasztói jogviszonyokat érintő rendelkezései 69

GOMBOS KATALIN

A Digital Services Act és a Digital Markets Act várható kihívásai a jogalkalmazásban 92

Fórum

FIRNIKSZ JUDIT

Az interoperabilitásra vonatkozó elvárások a digitális piacok szabályozási kontextusában 120

PUSZTAHELYI RÉKA

A személyes adatok üzleti célú megszerzésére alkalmazott „sötét minták” elleni fellépés lehetséges formái

Platformjog és adatvédelem 146

SZIRBIK MIKLÓS – BERNÁTH SÁRA

A Digital Markets Act és a Digital Services Act várható hatásai a német jogrendszerben a magyar gyakorlat szempontjából 169

GYETVÁN DORINA

A Digital Services Act és a Facebook Oversight Board szerepe a jogorvoslat biztosításában a közösségi média vonatkozásában 190

Könyvismertetés

KÁLMÁN KINGA

Zódi Zsolt: Platformjog 209

TANULMÁNYOK

Átláthatósági és indokolási követelmények az európai platformjogban

ZÓDI ZSOLT*

Az átláthatóság és a megmagyarázhatóság elve központi szerepet játszik a születőfélben levő európai platformjogban. Bár mind az átláthatóság eszméje, mind az indokolási kötelezettség komoly múltra tekint vissza, a platformszabályozásban mindkettő új kontextusba került. A tanulmány első pontja bemutatja a két elv történeti formálódását és a technikai vívmányoknak az elvekre gyakorolt hatását. Azzal érvel, hogy a két elv és az ezek lefordítására létrehozott szabályok a „formális igazságosságot” képviselik, és egyre több területen jelentek meg: előbb a végrehajtó hatalom, majd a magánhatalmak bizonyos szintű átláthatósága is követelmény lett a jogban. Az írás 3. és 4. pontja a két elvet és a két elv különböző európai platformszabályokban történő konkrét megjelenési formáit ismerteti. Az írás igyekszik elhelyezni a platformjog felhasználóvédelmi rendszerén belül az átláthatóság és a megmagyarázhatóság elvét és részletszabályait. Mivel a Digital Services Act (DSA) támaszkodik a legszélesebb körben a két szabályozási megoldásra, az írás a DSA rendszerét részletesen, táblázatok formájában dolgozza fel. Ezután a P2B rendelet és a platformmunka-irányelv vonatkozó szabályait ismerteti. A dolgozat következtetése az, hogy az európai platformszabályozók egyfajta csodafegyverként alkalmazzák a két elvet, ugyanakkor egyelőre nem eldönthető, hogy az mennyire lesz hatásos.

Kulcsszavak: DSA, P2B rendelet, platformmunka-irányelv, átláthatóság, transzparencia, megmagyarázhatóság, indokolási kötelezettség, platformszabályozás, platformjog

Transparency and explainability requirements in the European platform law

Transparency and explainability as principles play a central role in the nascent European platform law. Although both the idea of transparency and the obligation to provide reasons have a long history, both have been given a new meaning in platform regulation. First, the study presents the historical formation of the two principles and the impact of technical achievements on the principles. It argues that the two principles and the rules created to translate them represent ‘formal justice’, and appeared in more and more areas: at first, the executive power, later, the transparency of private powers became a requirement

* Tudományos főmunkatárs, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Információs Társadalom Kutatóintézet.

in the law. Points 3 and 4 of this article describe these two principles and their specific forms of appearance in different European platform rules. It tries to place the principles and detailed rules of transparency and explainability within the user protection system of platform law. Since the Digital Services Act relies most widely on the two regulatory solutions, the paper elaborates the DSA's transparency system in detail, in the form of tables. It then describes the relevant rules of the P2B Regulation and the Work Platform Directive. The conclusion of the paper is that the European platform regulators use the two principles as a kind of miracle weapon, but at the same time, it is not yet possible to decide how effective this tool will be.

Keywords: DSA, P2B Regulation, Platform-work Directive, transparency, explainability, obligation of giving reasons, platform regulation, platform law

1. Bevezetés

A platformok világa a mindennapi életünk szerves részévé vált. A platformoknak ugyanakkor nemcsak előnyei, hanem negatív hatásai is vannak, amelyek első látásra nem sokban különböznek a nagy cég – kis, kiszolgáltatott fogyasztó alapfelállításától. Tradicionálisan a magánszemély kiszolgáltatottságát két jogterület, a befektető- és a fogyasztóvédelem már korábban is igyekezett kezelni. Ami miatt azonban a platformok a nagyvállalatokhoz képest mégis speciális képződmények, azt négy egymással is összefüggő tényező magyarázza: 1. A platformokon a magánszemélyek nemcsak vásárolnak vagy üzleti tranzakciókat bonyolítanak, hanem a társas kapcsolataikat is azon élik, és igen gyakran tájékozódásra is használják azokat – a platformok médiacégekként és a nyilvánosság új fórumaiként is működnek. 2. A platformok esetén az ún. hálózati hatások igen erősek lehetnek. A legnagyobb platformoknak bőven milliárd feletti felhasználójuk van, és több tucat vagy akár több száz országban tevékenykednek, így a társadalmi hatásuk nem mérhető össze egy egyszerű multinacionális céggel. 3. A platformok a felhasználóikat sokkal szorosabban magukhoz láncolják, mint egy egyszerű cég mondjuk egy hűségkártyaprogrammal. Mivel a platform folyamatosan megfigyeli és profilozza a felhasználóit, képes igen pontosan felmérni és előre jelezni a viselkedésüket, ami a hatalom és a kiszolgáltatottság egy teljesen új dimenzióját nyitja meg. 4. Végül, de nem utolsósorban a platformok az adatfolyamok menedzselését automatizált, mesterséges intelligencián alapuló algoritmusokkal oldják meg, ami tovább erősíti a személytelenséget és a kiszolgáltatottságot.¹

Az Európai Unió platformokkal kapcsolatos jogalkotási törekvései egy új jogterület kontúrait kezdik kirajzolni: a platformjogét.² Ami miatt önálló jogterületről beszélhetünk, az az, hogy sajátos, csak erre a területre jellemző igazolások, szabályozási megoldások és jogintézmények találhatók benne. A platformjog sajátos, csak erre a területre jellemző igazolása (másképpen megfogalmazva: a platformjog egyik legfontosabb célja)³ a felhasználók védelme, ami nagyon hasonló

¹ Részletes kifejtését lásd ZÓDI Zsolt: *Platformjog*. Budapest, Ludovika, 2023, 74–78.

² Uo.; TÓTH András: Az online platformok európai szabályozása. *In Medias Res*, 2022/2., 78–102., <https://bit.ly/3R6Rcbl>.

³ ZÓDI Zsolt: Az európai platformszabályozás jellegzetességei. *In Medias Res*, 2022/1., 66–82, <https://bit.ly/3R0Uz3o>.

konkrét szabályozási megoldásokban köszön vissza a különböző platformjogi instrumentumokban, amelyek a következők: 1. a felhasználói szerződések kötelező tartalmát előíró szabályok; 2. a felhasználói fiókokra vonatkozó döntéseket mederbe terelő szabályok; 3. vita- és panaszkezelési mechanizmusokat konstituáló szabályok; 4. a platformokon működő algoritmusok használatát és működését mederbe terelő szabályok; 5. az egyéni ügyekben előírt átláthatósági és indokolási kötelezettségek; 6. a platform általános működésével kapcsolatban előírt közzétételi kötelezettségek.⁴

A hat szabályhalmaz elválasztása csak elméleti szinten lehetséges, mert ezek jelentős átfedésben lehetnek vagy épp kiegészíthetik egymást. Így például a legtöbb felhasználóvédelmi szabályt a felhasználói szerződéseknek is tartalmazniuk kell, a felhasználói fiókokkal kapcsolatos döntésekhez pedig gyakran kapcsolódnak átláthatósági és indokolási kötelezettségek. Az algoritmusok kontrollálása is gyakran átláthatósági és megmagyarázhatósági követelményekben nyilvánul meg, a platformok által közzéteendő átláthatósági jelentésekben pedig az előző szabályok alkalmazásával kapcsolatos statisztikák központi helyet foglalnak el.⁵

Sőt az is igaz, hogy a felsorolt eszközök nem egyenrangúak egymással, hiszen a transzparenciakövetelmény *általános*, mindent átható elv. Ehhez képest a jogorvoslathoz és a felhasználói fiókok védelméhez fűződő jogok egy fokkal kevésbé absztraktak. Végül ott vannak a konkrét helyzetekhez köthető tájékoztatási és indokolási kötelezettségek mint a legkonkrétabb ilyen rendelkezések. Ezenfelül bonyolítja a helyzetet, hogy a transzparenciakövetelmények nemcsak az egyedi felhasználó szintjén és egyedi ügyekben, hanem *makroszinten*, a teljes platform vonatkozásában is érvényesülnek, és olyan konkrét jogintézmények formájában manifesztálódnak, mint a transzparenciajelentések, a weben folyamatosan közzéteendő információk és az egyedi kérésre kötelezően szolgáltatandó információk. Az egyes követelmények és jogintézmények egymáshoz viszonyított kapcsolatát az 1. ábra mutatja (lásd a következő oldalon).

Ez a tanulmány a két utolsó szabálycsoportról, az egyéni felhasználók felé irányuló és a platformokra általában vonatkozó átláthatósági és indokolási kötelezettségekről szól. Azzal érvel, hogy az európai platformszabályozás végső igazoló elvének, a felhasználók védelmének egyik legfontosabb, ha nem a legfontosabb szabályozási megoldása, lefordítása, operacionalizálása az átláthatóságot biztosító és az indokolási kötelezettséget előíró szabályrendszer. Mindkét szabály a „procedurális igazságosság” követelményeihez kötődik,⁶ és azon az egysze-

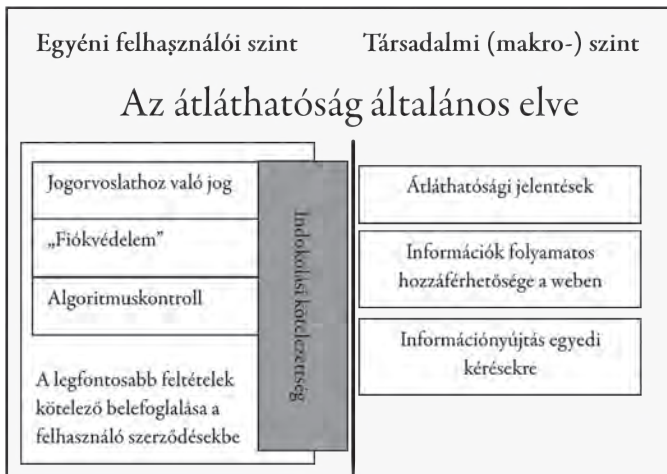
⁴ ZÓDI i. m. (1. lj.) 217–224.

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet) (Digital Services Act, DSA) 15., 24. és 42. cikk.

⁶ Az első, kifejezetten a platformokra modellezett jogszabály az ún. P2B (Platform-to-business) rendelet: az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1150 rendelete (2019. június 20.) az online közvetítő szolgáltatások üzleti felhasználói tekintetében alkalmazandó tisztességes és átlátható feltételek előmozdításáról. Jogalkotási eljárása során a Parlament részéről felvetődött, hogy tartalmi követelmények is kerüljenek bele, például egy hasonló tisztességtelen gyakorlatokat felsoroló tiltólista, mint a fogyasztóvédelmi irányelvben [az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2005/29/EK irányelve (2005. május 11.) a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól, valamint a 84/450/EGK tanácsi irányelv, a 97/71/EK, a 98/27/EK és a 2002/65/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvek, valamint a 2006/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról („Irányelv a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról”)]. Végül ezt a listát elvetették. A Parlament szövegi javaslata: Jelentés az online közvetítő szolgáltatások üzleti felhasználói

1. ábra

A felhasználóvédelem eszközrendszere a platformjogban

rú előfeltevésen nyugszik, hogy a felhasználó képes a saját érdekeinek megfelelő racionális döntést hozni, ha megkapja a platform működésével, a jogviszonyával, a platform által hozott döntésekkel kapcsolatos alapvető információkat. Ez a logika beleilleszkedik abba a kilencvenes évek vége óta változatlan – bár egyre több kivétellel rendelkező – főszabályba, hogy a platform a „házi rendjét” maga határozza meg, így nemcsak általános kötelezettsége nincs arra, hogy figyelje a rendszeren belül áramló tartalmakat,⁷ hanem ezzel egy időben ez a mentesség együtt jár azal a felhatalmazottsággal is, hogy maga alakítsa ki a belső játékszabályokat.⁸

Először azt kell tisztázni, hogy mit jelent az „átláthatóság” és az „indokolási (megmagyarázási) kötelezettség” általában, és mit abban a sajátos kontextusban, amelyet a platformok felvetnek. Ezek a fogalmak ugyanis folyamatosan változtak, és az elmúlt két évszázadban, főként bizonyos technológiai vívmányok hatására, nagy átalakuláson mentek keresztül. Azután a platformokat szabályozó fő dokumentumokban található kötelezettségeket kell számba venni, és az egymáshoz, valamint a többi felhasználóvédelmi kötelezettséghez fűződő viszonyukat

tekintetében alkalmazandó tisztességes és átlátható feltételek előmozdításáról szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletre irányuló javaslatról, COM(2018)0238 (2018. december 7.).

⁷ Ez az ismert *notice-and action* szabály az Eker. irányelvből származik: az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól 14. és 15. cikk.

⁸ Nyilvánvaló, hogy ez a kötelezettséghiány és jogosultság a belső rend kialakítására nem „igényjog” (*claim-right*) hanem felhatalmazottság (*power*). Wesley N. HOHFELD: Alapvető jogi fogalmak a bírói érvelésben. In SZABÓ Miklós – VARGA Csaba (szerk.): *Jog és nyelv*. Budapest, Books in Print, 2000, 70. Magyar ismertetését és a magyar terminológiát lásd SZABÓ Miklós: *Rendszeres jogelmélet*. Miskolc, Bíbor, 2015, 151.

tisztázni. Ezzel kapcsolatban három norma, illetve normatervezet rendelkezéseit érdemes górcső alá venni: a DSA-t,⁹ a P2B rendelet¹⁰ és a platformmunka-irányelv tervezetét.¹¹

2. Az átláthatóság és az indokolási kötelezettség a jogban

2.1. Átláthatóság

Az átláthatóság vagy transzparencia elve, követelménye, értéke az utóbbi évtizedekben hatalmas karriert futott be, ugyanakkor egyáltalán nem mai találmányról van szó. Az (állam)hatalom nyilvánosság általi kontrollálása a görög nyilvános piactértől a feudális „reprezentatív nyilvánosságon” keresztül a modern államhatalom komplex eszköztárral történő kontrollálásáig a politika- és a társadalomtörténet egyik központi elképzelése.¹² Főszabályként nemcsak a parlament ülései, hanem a bírói hatalom ténykedése is nyilvános a modern állam megjelenése óta, és az igazolás is hasonló mindkét esetben: a demokrácia csak akkor működőképes, ha az állampolgárok az államhatalom működésébe kontrollált formában beleláthatnak. Ez a kontrollfunkció terjedt ki fokozatosan előbb a kormányzat végrehajtói hatalmi ágára, majd a magánszervezetekre is.

A fogalom jogi megjelenése a végrehajtó hatalom körében a hatvanas évekre nyúlik vissza,¹³ és az Európai Unió működéséről szóló szerződés 15. cikke is fontos értéként kezeli.¹⁴ Az átláthatóságot mint az állami végrehajtói hatalmat kontrolláló módszert az USA-ban foglalták először jogszabályba az 1966-os Freedom of Information (FOIA) törvénnyel.¹⁵ Ez a jogszabály kötelezővé tette a szövetségi állami szervezetekre (*federal agencies*) vonatkozó néhány alapvető információnak a *Federal Register*-ben (a szövetségi hivatalos közlönyben) történő közzétételét. Ilyen információk voltak a kormányzati szervezet felépítésére, a tisztségviselők személyére, a szervezet eljárásaira és nyomtatványaira vonatkozó információk, valamint a szervezetre vonatkozó anyagi jogi szabályok.

⁹ Lásd 5. lj.

¹⁰ Lásd 6. lj.

¹¹ Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a platformalapú munkavégzés munkakörülményeinek javításáról (2021. december 9.) (platformmunka-irányelv). Látható, hogy a DMA [az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló jogszabály)] kimarad ebből a felsorolásból, és ennek jó oka van. Először is, a DMA célja nem közvetlenül a felhasználóvédelem, hanem a verseny biztosítása, „megtámadható piacok” létrehozása. Másodsorban, emiatt, bár számos ponton él az átláthatóság eszközével, ennek címzettje elsősorban a Bizottság (azaz a Bizottság számára kell átláthatóvá tennie a működését), és nem a szélesebb közvélemény vagy a felhasználók. Ez alól csak a rangsorolás átláthatósága a kivétel, amelyet folyamatosan biztosítani kell abban a kontextusban, hogy a saját szolgáltatásait ne részesítse előnyben [6. cikk (5) bekezdés]. Végül harmadszor, a platformok (kapuőrök) indokolási kötelezettségei sem a felhasználó felé irányulnak, hanem legtöbbször a Bizottságnak kell magyarázattal szolgálniuk.

¹² Jürgen HABERMAS: *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása* (ford. Endreffy Zoltán). Budapest, Gondolat, 1971.

¹³ Jonathan FOX: The Uncertain Relationship Between Transparency and Accountability. 17(4–5) *Development in Practice* (2007) 663–671.

¹⁴ Anoeska BUIJZE: The Six Faces of Transparency. 9(3) *Utrecht Law Review* (2013) 3–25.

¹⁵ FOIA Act, Public Law 89-487 (80 Stat. 250), <https://bit.ly/3uGzMuq>.

A FOIA és a nyilvánossággal kapcsolatos más szabályok is többször estek át komoly revízió-
n, legtöbbször bizonyos technikai vívmányok hatására. A „tradicionális” nyilvánossági szabá-
lyok közül a bírósági tárgyalások nyilvánosságának szabályait például a 19. század óta folyama-
tosan módosítják. Közismert a nyomtatott sajtó, majd az elektronikus média (televízió és rádió)
hatása a bírósági nyilvánosságra.¹⁶ Az internet megjelenése ebben a folyamatban kulcsfontossá-
gú volt, mert a nyilvánosság hatókörét nagymértékben tágította. 1996-ban a közzétételi kötele-
zettséget az internetre is kiterjesztették,¹⁷ majd 2016-ban egy sor eljárást finomítottak.¹⁸

Az átláthatóság a magánhatalmak körében sem újkeletű elgondolás. Az 1929-es tőzsdevál-
ság nyomán elfogadott amerikai *Securities Act* már kötelezte a társaságokat a fő pénzügyi és gaz-
dálkodási adataik *prospectus* formájában való közzétételére.¹⁹ A közzeendő adatok köre azután
folyamatosan bővült – nagyjából minden gazdasági válság meghozta a maga transzparenciabő-
vítő jogszabályait,²⁰ és erre a területre is igaz, hogy a technikai vívmányok és az internet nagy-
mértékben megváltoztatta a részletszabályokat. Ugyanakkor általános tendenciaként megállá-
pítható, hogy a nyilvánosság betekintési lehetősége, az egyre nagyobb átláthatóság szinte
töretlenül nőtt. Jelenleg a nyilvánosság és az átláthatóság eszméje a leggyorsabban éppen a (pia-
ci) magánszervezeteknél terjeszkedik. Mint azt majd láthatjuk, a platformok átláthatósága már
olyan területekre is kiterjed, amelyek akár még néhány évvel ezelőtt is elképzelhetetlenek lettek
volna egy magánszervezet kontextusában.

Azt, hogy az átláthatóságot a magánszervezetekre is ki lehet terjeszteni, voltaképp a
Drittwirkung (horizontális hatály), az alkotmányosság, az alkotmányos jogok magánviszonyok
közé történő benyomulása egyik állomásaként is felfoghatjuk.²¹ A jelenség mögött egyértelműen
az az általános elképzelés áll, hogy a magánhatalmak ugyanolyan veszélyesek lehetnek az egyénre,
mint a közhatalom, mert ugyanúgy képesek a magánszemélyek jogainak vagy más komoly érde-
keinek korlátozására. Nagy információs aszimmetria és az ezzel együtt járó kiszolgáltatottság le-
het jelen a két fél közt, ami folyamatos kockázatokkal jár.²² Ebben az értelmezési keretben szük-
ség van egy olyan szabályrendszerre, amely az alkotmányjog mintájára a magánhatalmakat
szorítja keretek közé, és ennek része az alkotmányjogban régebb óta létező információs szabad-
ságjogok mintájára a magánhatalmak átláthatóságát biztosító szabályrendszer.

¹⁶ Lásd például ZÓDI Zsolt: A bírósági határozatok és iratok nyilvánossága a *common law* egyes országaiban és az EU bíróságain. *Infokommunikációs és Jog*, 2013/2., <https://bit.ly/46H54yH>, 76–80.; Martin DOCKRAY: Courts on Television. 51(5) *Modern Law Review* (1988) 593–604.

¹⁷ Electronic Freedom of Information Act of 1996 (USA).

¹⁸ FOIA Improvement Act of 2016 (USA).

¹⁹ Securities Act of 1933 (USA).

²⁰ A 2002-es válság a Sarbanes–Oxley-törvényt, míg a 2008-as a Dodd–Frank-törvényt eredményezte az USA-ban. A jogszabályoknak természetesen nemcsak átláthatósági rendelkezései voltak, hanem – különösen a Dodd–Frank-törvénynek – közvetlen fogyasztóvédelmi szabályai is, de mindkét jogszabályban kulcsszerepet játszott az átláthatóság fokozása.

²¹ SAJÓ András (szerk.): *Alkotmányosság a magánjogban*. Budapest, CompLex, 2006; különösen UITZ Renáta: Az alapjogok horizontális hatályának reneszánszához. 43–56.

²² Ezt olykor „platformhatalomként” is emlegeti az irodalom, lásd José van DIJCK – David NIEBORG – Thomas POELL: Reframing Platform Power. 8(2) *Internet Policy Review* (2019), <http://doi.org/10.14763/2019.2.1414>.

Az átláthatóság többféle formában valósulhat meg. A legkézenfekvőbb felosztás a passzív és az aktív (vagy proaktív) átláthatóságot különbözteti meg.²³ Míg a passzív átláthatóság bizonyos információk kérésre történő kiszolgáltatását, addig az aktív az információk folyamatos közzétételét jelenti. Az átláthatóság egyik megnyilvánulása a tájékoztatás is. (Ha kérésre történik, passzív, ha folyamatosan, akkor aktív.) Érdekes módon az aktív és a passzív átláthatóságot a platformjogi szabályozás nagyjából felcserélhetőként kezeli. A DSA (45) preambulumbekzdése, amely a jogszabály felhasználóvédelmi krédóját tartalmazza, azt a gondolatmenetet követi, hogy a szolgáltatók szerződési szabadságának tiszteletben tartása mellett az átláthatóság, a felhasználók védelme és a tisztességtelen megoldások elleni védelem a három fő cél, amelynek megvalósítására elsősorban a szolgáltatói szerződések feltételeinek tartalmát, alkalmazását és érvényesítését szabályozó rendelkezések szolgálnak. A bekezdés a tartalommoderálási szabályokat, az algoritmikus döntéshozatali szabályokat, az emberi felülvizsgálat szabályait és a belső panaszkezelési rendszer szabályait hozza fel példálózó jelleggel a leglényegesebb részletszabályként, valamint két tájékoztatási kötelezettséget: a szolgáltatás igénybevételének megszüntetésével kapcsolatos és a szerződési feltételek változásairól szóló tájékoztatást.

A „tájékoztatás” kifejezés egyébként több mint 130 alkalommal szerepel a DSA-ban, 90-szer a normatív részben, a legkülönbözőbb kontextusokban, de leggyakrabban a felhasználó („a szolgáltatás igénybe vevője”) számára nyújtott tájékoztatás formájában. Így például a DSA ilyenként említi a jogellenes tartalmak elleni eljárásban hozott végzéssel kapcsolatos tájékoztatást [9. cikk (2) bekezdés a) pont vi) alpont], a szerződési feltételekről szóló tájékoztatást (14. cikk), a bejelentések kezeléséről szóló tájékoztatást a bejelentő felé (15. cikk), a felhasználók felé a belső panaszkezelési mechanizmusokkal, a peren kívüli vitarendezéssel és a bírósági jogorvoslatokkal kapcsolatos tájékoztatást (17. cikk), a jogellenes termékekről és szolgáltatásokról szóló tájékoztatást (32. cikk), több helyen a kereskedelmi kommunikációról szóló tájékoztatást.²⁴

Az átláthatóság, mint sok hasonló elv, összeütközésbe kerülhet más elvekkel és logikákkal, így nem abszolút elvről van szó. A kormányzat sférájában az államtitkok, a döntés-előkészítés hatékonysága miatt alkalmazott bizalmas információkezelés, a személyes adatok vagy akár a szerzői jogi igények is korlátozhatják. Úgy tűnik, az is változik történetileg, hogy amikor összeütközésbe kerül más megfontolásokkal, mennyire bizonyul erősnek. Legújabbban annak vagyunk szemtanúi, hogy bár egy folyamatosan erősödő elvről van szó, a személyes adatokkal kapcsolatban egyre „gyengébbnek” bizonyul: azok védelme gyakran élvez előnyt a transzparencia elvéhez képest. A magánhatalmak körében elsősorban az üzleti titok képezi a korlátját. Sem a

²³ Nehéz a nyomára bukkanni, hogy ki használta először ezt a megkülönböztetést, mindenesetre elég elterjedt több területen is, olykor proaktív transzparenciának is nevezve; például a nemzetközi kereskedelmi jogban Carl-Sebastian ZOELLNER: Transparency: An Analysis of an Evolving Fundamental Principle in International Economic Law. 27(2) *Michigan Journal of International Law* (2006) 579–628.; vagy az európai jogban általában Deirdre CURTIN – Herwig HOFMANN – Joana MENDES: Constitutionalising EU Executive Rule-Making Procedures: A Research Agenda. 19(1) *European Law Journal* (2013) 1–21. A FOI-törekvések egyik fő igazolása is az, hogy a passzív (kérésre történő) transzparenciát fel kell váltassa az aktív (folyamatos átláthatóság); lásd Helen DARBISHIRE: *Proactive Transparency; The Future of the Right to Information?* World Bank, 2010, <https://doi.org/10.1596/25031>.

²⁴ A DSA a „kereskedelmi tájékoztatás” szerkezetet alkalmazza a „reklámra”, de ez nyilván eltér az itt használttól, lásd például 44. cikk (1) bekezdés h) pont.

P2B rendelet, sem a DSA, sem a platformmunka-irányelv tervezete nem megy el az algoritmusok *teljes* transzparenciájának kimondásáig, azaz tiszteletben tartja azt, hogy a platformok által használt ajánló-, összepárosító, munkamenedzselő rendszerek a platformok üzleti titkait képezik, és belső működésüket nem kell teljesen feltárni.

2.2. Indokolási kötelezettség

Az indokolási kötelezettség eredete teljesen más jellegű, mint az átláthatóságé, mert ezt a követelményt a jogban főként az eljárásjogok tartalmazzák, ráadásul az indokolási kötelezettség nem is a hatalom és az alávetettség viszonylag tartós helyzetéhez köthető, hanem a döntési helyzethez. Ráadásul, ahogy azt Frederick Schauer egyik írásában kifejti, az indokolási kötelezettség nem is jellemez minden döntést, még a jogban sem. Így például egy választás során nem kell megmagyaráznunk, miért szavaztunk egyik vagy másik jelöltre, és az esküdtszék sem indokol. A magánhatalmak körében pedig a döntések indokolási kötelezettsége inkább csak kivétel. Nem indokol az álláspályázat kiírója az állásra jelentkező elutasításakor, a bank a negatív hitel-döntésnél, az eladó, amikor nem egy adott vevőnek adja el a portékát, egy szolgáltató, amely már nem kívánja fenntartani az üzleti kapcsolatot.²⁵

A jogi döntések indokolásának tartalma hosszabb ideje nagyon hasonló elemekből áll, szinte függetlenül a jogrendszerrel, az adott jogi döntés jogrendszerbeli helyétől vagy a döntő fórum és a döntést elszenvető fél személyétől. Általában három szükséges és egy opcionális elemet ölel fel: a döntéshozónak számot kell adnia azokról a *tényekről*, amelyek alapján döntött, és ezen belül arról, hogy milyen bizonyítékokat használt a döntéséhez (tényállás, „ténytörténet”). Szükséges elem, hogy a döntéshozó számot adjon a *jogi háttérről*, a szabályokról, amelyeket alkalmazott, amelyekre alapozta a döntését („jogalap”). Harmadrészt azt is meg kell mutatnia, hogyan „illesztette össze” a tényeket és a szabályokat, hogyan *értelmezte* a jogszabályokat (jogi indokolás). E három elem minden döntésben szükségszerűen szerepel, de bizonyos döntéseknek része az „ügytörténet” is, amely a tényállástól annyiban különbözik, hogy az ügynek a hatóságok vagy a döntéshozó fórum előtti, azaz már a „jogi térben” lezajlott történetét tartalmazza.²⁶

A tartalmi elemeket a jogban ezenfelül bizonyos formai kívánalmak is támogatják. Ezek nagy része a hivatkozásokkal, bizonyos szövegbeli kötelező elemekkel kapcsolatos követelmény (például hogy bizonyos elemeknek mindenképpen szerepelniük kell az indokolásban), de ilyenek a döntés felépítésére, szerkezetére vonatkozó követelmények, és a formai követelmények közé sorolható az is, hogy az indokolásnak érthetőnek kell lennie. Az indokolás funkciójáról folytatott vitáknak, hogy kinek is szól az indokolás és hogyan mérhető az indokolások minőség-

²⁵ Frederick SCHAUER: Giving Reasons. 47(4) *Stanford Law Review* (1995) 633–660.

²⁶ 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról 346. § (5) bekezdés: „A jogi indokolás tartalmazza az ítélet alapjául szolgáló jogszabályokat és szükség esetén azok értelmezését, a megállapított tényekre vonatkozó bizonyítékokat azokkal a körülményekkel együtt, amelyeket a bíróság a bizonyítékok mérlegelésénél irányadónak vett, a tények megállapításának egyéb körülményeit, továbbá azokat az okokat, amelyek miatt a bíróság valamely tényállítást nem talált bizonyítottnak, vagy amelyek miatt a felajánlott bizonyítást mellőzte.” De ugyanígy az Emberi Jogok Európai Bírósága például az ítélet indokolását alcímekre tagolja: „A tények”, „Releváns jogi szabályozás (hazai és egyéb)”, „A jog”, „Az Egyezmény megsértése”, „Az Egyezmény adott cikkének alkalmazása”.

ge,²⁷ annyiban van jelentőségük a témánk szempontjából, hogy ez a cél(közönség) nagyban determinálja, milyen tartalmi elemeknek kell hangsúlyt kapniuk az indokolásban. Ha a nagyközönség (a politikai közönség) a fő célközönség, az érthetőség és az egyszerűen leírt tényállás fog hangsúlyt kapni. Ha a felek és azok képviselői, akkor a felek érveire történő reflektálás, azok elfogadásának vagy visszautasításának indokai kell hogy kidomborodjanak. Ha a felsőbb bíróság a „fő közönség”, amelyhez a bíró beszél, akkor a jogi érvelés és a pertörténet lesz hangsúlyos (ahogy a magyar ítéletekben).

Ahogy az átláthatóság alkotmányos követelménye jelentősen átalakult az internet és az elektronikus információszabadság megjelenésével, tehát egy technológiai fejlemény nyomán, hasonlóan változott meg, egészült ki az indokolási kötelezettség tartalma az automatizált adatkezelés (majd később döntéshozatal) kapcsán. Először az 1995-ös (rég) adatvédelmi irányelv²⁸ tartalmazta – nyolcvanas évekbeli előzmények után – az automatizált döntéshozatallal kapcsolatos szabályt, amelynek egyik eleme a feldolgozás „logikájára” vonatkozó információ közlése („Minden érintettnek joga van tudni a rá vonatkozó adatok automatizált feldolgozásának logikáját”²⁹). A GDPR³⁰ egy lépéssel tovább ment, hiszen a (71) preambulumbekzdése már a következőket rögzíti:

Az ilyen (automatizált) adatkezelés [...] csakis megfelelő garanciák mellett végezhető, amelybe beletartozik az érintett külön tájékoztatása és az ahhoz való joga, hogy emberi beavatkozást kérjen és kapjon, különösen hogy kifejtse álláspontját, hogy *magyarázatot kapjon* az ilyen értékelés alapján hozott döntésről, és hogy megtagadja a döntést.³¹

A norma szövege a 13. cikkben az érintett rendelkezésére bocsátandó információk közt rögzíti, hogy az adatkezelőnek kötelező tájékoztatni az érintettet „az alkalmazott logikára és arra vonatkozóan érthető információk[ról], hogy az ilyen adatkezelés milyen jelentőséggel, és [az érintettre] nézve milyen várható következményekkel bír”. Ehhez képest az automatizált adatkezelést szabályozó 22. cikk már nem beszél sem a magyarázathoz, sem az adatkezelési logika megismeréséhez fűződő jogokról, így a szakirodalomban élénk vita bontakozott ki arról, van-e joga az érintettnek a magyarázathoz gépi adatfeldolgozás esetén. Egyes szerzők nagyon meggyőzően érvelnek amellett, hogy a jelenlegi adatvédelmi rendszer nem tartalmaz kötelező megmagyarázási szabályt,³² mások ezt vitatják.³³

²⁷ Mátyás BENCZE – Gar Yein NG (szerk.): *How to Measure the Quality of Judicial Reasoning*. Cham, Springer, 2018.

²⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 95/46/EK irányelve (1995. október 24.) a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról.

²⁹ Uo. (41) preambulumbekzdés és 12. cikk.

³⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2016. április 27-i (EU) 2016/679 rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) (GDPR).

³¹ Kiemelés – Z. Zs.

³² Sandra WACHTER – Brent MITTELSTADT – Luciano FLORIDI: Why a Right to Explanation of Automated Decision-Making Does Not Exist in the General Data Protection Regulation. 7(2) *International Data Privacy Law* (2017) 76–99.

³³ Gianclaudio MALGIERI – Giovanni COMAND: Why a Right to Legibility of Automated Decision-Making Exists in the General Data Protection Regulation. 7(4) *International Data Privacy Law* (2007) 243–265.

3. Átláthatóság és indokolási kötelezettség a DSA-ban

A platformok a 2010-es évektől kezdődően egy sor nagyon komplex problémát vetettek fel. Ezeket alapvetően két részre lehet bontani: a platformfelhasználó *egyént* sértő, jogait korlátozó jelenségekre (mikroszintű problémák) és az *össztársadalmi* (makroszintű) negatív hatásokat kiváltó jelenségekre. Az egyéni (mikroszintű) problémák közt – főként a közösségi médiaszolgáltatások esetén – ott találhatjuk a felhasználói fiókok korlátozásának vagy letiltásának átláthatatlan voltát, a moderálás, a posztok korlátozása vagy teljesen láthatatlanná tétele szabályainak tisztázatlanságát, amelyek elsősorban a szólásszabadság korlátozásaként foghatók fel.

Azonban a közösségi médián kívül vannak másféle platformok is, így például a keresletet és a kínálatot összekapcsoló ún. piactér platformok, amelyek ezenfelül egy sor, szintén mikroszintű verseny- és fogyasztóvédelmi problémát generáltak, mint például a termékek átláthatatlan rangsorolását, az egyoldalúan a platform számára előnyös feltételek kikötését, a munkaerőpiaci keresletet és kínálatot összekötő munkaplatformok („gigplatformok”) pedig a gépi munkaszervezés, kiosztás és értékelés jelenségével szaporították a problémák körét. A piactér platformok és a munkaplatformok esetében már egyenesen egzisztenciális döntésekről beszélünk: a piactér platformokon a vállalkozók, eladók komoly anyagi érdekeit érintik az átláthatatlan (legtöbbször algoritmikus) döntések, a munkaplatformokon pedig sokan „algoritmikus menedzsmentről” beszélnek, arról, hogy a korábban menedzserek által hozott lényeges döntéseket ma algoritmusok hozzák meg, így az emberek „főnöke” egy algoritmus lesz.

A platformok e makro- és mikroszintű problémáinak elég nagy részét a jogalkotók az átláthatóság fokozásával és bizonyos döntések esetén az indokolási kötelezettség előírásával mint egyfajta csodafegyverrel gondolták megoldani.³⁴ A továbbiakban három normát elemzek, a DSA-t, a P2B rendeletet és a platformmunka-irányelvet. Láthatjuk majd, hogy a megoldásaik a két témakört illetően eléggé hasonlóak, a részleteket tekintve azonban elég nagyok az eltérések.

3.1. Átláthatósági követelmények a DSA-ban

Először is érdemes leszögezni, hogy az átláthatóságot a DSA általános elvként vagy jogszabályi célként is rögzíti a preambulum (40) és (45) bekezdésében. A (40) bekezdés szerint ugyanis a DSA célja a „biztonságos és átlátható online környezet” megteremtése, és ezzel a felhasználók bizalmának és alapvető jogainak védelme. A (45) preambulumbekezdés hasonlóan alapvető kontextusban említi az átláthatóságot mint olyan elvet, amely verseng a szolgáltatók szerződési szabadságával, korlátozhatja azt, és azzal összhangba kell hozni. Ugyanakkor ez az általános elv a konkrét átláthatósági kötelezések szintjén is megvalósul, ezek a konkrét rendelkezések pedig két dimenzió mentén elemezhetők: az átláthatóság címzettje és az átláthatóság instrumentuma (az átláthatóságot megvalósító konkrét eszköz) szempontjából.

Ami a címzetteket illeti, háromféle címzett képzelhető el: az egyes felhasználó, a szélesebb nyilvánosság és bizonyos speciális szervezetek, entitások. A megvalósítás konkrét eszközét ille-

³⁴ Michael KARANICOLAS: A FOIA for Facebook: Meaningful Transparency for Online Platforms. 66(1) *Saint Louis University Law Journal* (2021) 49–78.

tően négyféle megoldás lehetséges: bizonyos információk folyamatos megosztása a szolgáltatás felületén, az információk kötelező belefoglalása a felhasználási feltételekbe, az átláthatósági jelentések és az egyedi (eseti), adott esetben kérésre történő információszolgáltatás. Az átláthatóság különböző verzióit e két szempont alapján az 1. táblázat mutatja, jelölve azokat a kombinációkat is, amelyek vagy nem értelmezhetők, vagy nem találunk rá példát a normában.

1. táblázat

Az átláthatósági követelmények típusai a DSA-ban

	A felhasználó számára	A társadalom (nyilvánosság) számára	Specifikus entitások számára (Bizottság, digitális szolgáltatásokkal foglalkozó koordinátorok, hatóságok, kutatók vagy auditorok)
Folyamatosan (a szolgáltatás felületén)	<ul style="list-style-type: none"> • Platformok: a belső panaszkezelési rendszerről [20. cikk] • Platformok: a bíróságon kívüli vitarendezésről [21. cikk (1) bekezdés] • Online piacterek: információk a kereskedőkről [30. cikk (7) bekezdés] • Online piacterek: tájékoztatás a jogellenes termékekről és az ezeket forgalmazó kereskedőkről [32. cikk (1) bekezdés] 	<ul style="list-style-type: none"> • Kapcsolattartók a szolgáltatás igénybe vevői felé [11. cikk (2) bekezdés] • Platformok: aktív felhasználók száma [24. cikk] • Óriásplatformok: információk a hirdetésekről és a hirdetőkről (ki fizette, kinek az érdekében) [39. cikk (1) bekezdés] • Óriásplatformok: kereshető adatbázis (adattár) a hirdetésekről [39. cikk (2) bekezdés] 	<ul style="list-style-type: none"> • Kapcsolattartók jelentése a hatóságok, a Digitális Szolgáltatások Európai Testülete és az Európai Bizottság felé [11. cikk (1) bekezdés] • Jogi képviselők jelentése a Digitális Szolgáltatási Koordinátorok felé [13. cikk (4) bekezdés] • Platformok: információk az aktív felhasználók számáról a Digitális Szolgáltatási Koordinátoroknak és a Bizottságnak folyamatosan [24. cikk (3) bekezdés]
Átláthatósági és egyéb időszakos jelentésekben	–	<ul style="list-style-type: none"> • A végzések száma, végrehajtásuk időtartama, a jogellenes tartalmak típus szerinti bontásban • A saját kezdeményezésre végzett tartalommoderálás • A panaszok száma • A peren kívüli vitarendezési testületek előtti viták száma, felfüggesztések száma [24. cikk (1) bekezdés] • Automatikus tartalommoderáló eszközök [15. cikk (1) bekezdés] • Óriásplatformok független auditálása 	<ul style="list-style-type: none"> • Az óriásplatformok kockázatértékelési és kockázatmérséklési intézkedései (amelyek alapján a Digitális Szolgáltatások Európai Testülete jelentést készít) • A kríziskezelési mechanizmusokról a Bizottságnak

	A felhasználó számára	A társadalom (nyilvánosság) számára	Specifikus entitások számára (Bizottság, digitális szolgáltatásokkal foglalkozó koordinátorok, hatóságok, kutatók vagy auditorok)
Felhasználási feltételekben	<ul style="list-style-type: none"> • A felhasználás korlátozásának feltételei, beleértve a moderálást, a tartalommoderálás automatizált eszközeit, algoritmikus döntéshozatal, emberi felülvizsgálat [14. cikk (1) bekezdés] • VLOP-k: összefoglaló is [14. cikk (5) bekezdés] 	–	–
Egyedi esetekben/ kérésre	<ul style="list-style-type: none"> • Magyarázat nyújtása a felhasználói fiókok vagy a szolgáltatás felfüggesztése, megszüntetése vagy korlátozása esetén 	–	<ul style="list-style-type: none"> • Információ nyújtása az egyes felhasználókról (a hatóságoknak) [10. cikk (1) bekezdés], ugyanerről az érintett felhasználónak [10. cikk (5) bekezdés] • A jogellenes tartalom elleni végzés végrehajtásáról [9. cikk (1) bekezdés], ugyanerről az érintett felhasználónak [9. cikk (5) bekezdés] • Bűncselekmények gyanújának bejelentése (18. cikk) • VLOP-k: a megfelelés megítéléséhez szükséges adatokhoz való hozzáférés biztosítása [40. cikk (1) bekezdés] • Bejelentett kutatók adatokhoz történő hozzáférése

Az átláthatósági követelmények közül kétségtől az átláthatósági jelentések és a felhasználási feltételekbe kötelezően beleírandó információk a leglátványosabbak. A továbbiakban két külön táblázatban foglalom össze, hogy egyrészt az átláthatósági jelentésekben (2. táblázat), másrészt a felhasználási feltételekben (3. táblázat) milyen információkat kell szerepeltetni. A DSA három helyen is szabályozza az átláthatósági jelentések tartalmát, az egész jogszabály logikájának megfelelően kumulatív jelleggel, az óriásplatformok felé haladva egyre több közzéteendő információt előírva, lásd 2. táblázat.

2. táblázat

Az átláthatósági jelentések kötelező tartalma

Közvetítő szolgáltatók	Platformok	Óriásplatformok
<ul style="list-style-type: none"> • A tartalommoderálás részletei • A hatóságok által kibocsátott határozatok száma • A jogellenesnek vélt tartalmakkal kapcsolatos bejelentések száma a tartalom típusa szerint • Saját kezdeményezései tartalommoderálás • A belső panaszkezelési rendszerben kezelt panaszok és döntések • Az automatizált tartalommoderálás pontossága 	<ul style="list-style-type: none"> • A peren kívüli vitarendező testületek elé terjesztett viták részletei – számuk, eredményük, hosszuk • A visszaélésekkel kapcsolatos felfüggesztések száma • Az aktív felhasználók száma • Információ a Bizottság által fenntartott kereshető adatbázis számára a posztok, a szolgáltatások, a kifizetések és a profilok felfüggesztéséről, korlátozásáról, megszüntetéséről 	<ul style="list-style-type: none"> • A tartalommoderációt végző emberek végzettsége, nyelvi kompetenciáik • Pontossági mérőszámok az automatikus tartalommoderálásról • Aktív felhasználók havonta • A kockázatértékelés eredménye • Kockázatcsökkentő intézkedések • Audit riport. Megfelelt-e a jogszabályi követelményeknek, és ajánlások, ha nem • A kockázatelemzési konzultációk eredményei

A felhasználási feltételekben kötelezően szereplő információkat és az ezekkel kapcsolatos követelményeket pedig a 3. táblázat összegzi.

3. táblázat

A felhasználási (szerződési) feltételek kötelező tartalma

Közvetítő szolgáltatók	Platformok	Óriásplatformok
<ul style="list-style-type: none"> • Bármilyen, a szolgáltatással kapcsolatos korlátozás • A tartalommoderálással kapcsolatos korlátozások • Automatizált döntéshozatal, emberi moderálás • A belső panaszkezelés szabályai • Egyszerű, érthető, felhasználóbarát, géppel olvasható, könnyen hozzáférhető • Értesítés a változásokról • A gyermekeknek szóló feltételek: számukra is érthető módon 	<ul style="list-style-type: none"> • A visszaélésekkel kapcsolatos szabályzat (típusaik felsorolásával, példákkal) [20. cikk (4) bekezdés] • Az ajánlórendszerek fő paramétereinek, ezek súlyozásának magyarázata [24. cikk (1) bekezdés a) pont] 	<ul style="list-style-type: none"> • Érthető összefoglaló az ászfról • Minden uniós nyelven

3.2. Indokolási kötelezettségek a DSA-ban

Ahogy azt fentebb említettem, az indokolási kötelezettség felfogható az átláthatóság és a tájékoztatás egy részjogosítványaként vagy megnyilvánulásaként is. A DSA külön cikket szentel az indokolási kötelezettségnek (17. cikk), és azt már a tárhelyszolgáltatók számára is előírja a következő esetekben:

- az információk láthatóságának korlátozása (tartalommoderálás);
- pénzkifizetések korlátozása, felfüggesztése, megszüntetése;
- szolgáltatásnyújtás korlátozása, felfüggesztése, megszüntetése;
- fiók korlátozása, felfüggesztése, megszüntetése.

Az indokolásnak ezekben az esetekben az alábbi elemeket kell tartalmazza:

- információ arról, hogy a döntésnek milyen következményei vannak (például maga után vonja-e a pénzkifizetés felfüggesztését);
- a tények leírása (fentebb jeleztem, hogy ez minden jogi döntés szükséges eleme);
- a döntés során használt automatizált eszközök használata;
- jogellenes tartalom esetén a jogalapra történő hivatkozás (ez is a jogi döntések szükséges eleme);
- szerződéses indokra történő hivatkozás (ami ez esetben megegyezik a jogalappal);
- a jogorvoslati lehetőségekre történő hivatkozás (a formai kellékek egyike).

Mint az látható, a DSA a jogi döntések indokolásának logikáját követi, hiszen a döntés (jog)következményeinek közlésén túl kötelező elem a tényállás megállapítása, a jogalap felmutatása, legyen az valódi jogi rendelkezés vagy a szerződésre történő hivatkozás. Ezenfelül a rendelkezés két fontos formai kritériumot határoz meg: a jogorvoslati lehetőségre történő figyelemfelhívást és az érthetőséget.

4. Átláthatósági és indokolási kötelezettségek a P2B rendeletben és a platformmunka-irányelvben

4.1. Átláthatósági és indokolási kötelezettségek a P2B rendeletben

A már a címében is az átláthatóságot tartalmazó rendelet 2019-ben keletkezett, tehát az első *sui generis* platformjogi normának mondható. Még egyértelműbb az átláthatóság központi szerepe a Tanács címjavaslatában.³⁵ A jogszabály, hasonlóan a DSA-hoz, az átláthatóságot kétféle értelemben is használja. Egyrészt több helyen is említi az egyik alapelveként, így a preambulumban szerepel az „átlátható online ökoszisztéma”,³⁶ a „tisztességesség és átláthatóság” mint általános igazoló elvek,³⁷ és „az üzleti szféra számára a rendeletből eredő átláthatóság”³⁸ mint cél. Másrészt több helyen konkrét feltételek, dokumentumok, szabályok és „dolgok” átláthatósága is szerepel a jogszabályban. E részletszabályok két nagyobb csoportba rendezhetők. Az egyikbe azoknak a szerződési feltételeknek az átláthatósága tartozik, amelyeket már más jogszabályokból, így elsősorban a fogyasztóvédelmi szabályokból is ismerhetünk – ezt nevezhetjük jogi át-

³⁵ A Tanács által javasolt cím: „az online közvetítő szolgáltatások üzleti felhasználói tekintetében alkalmazandó tisztességes feltételek előmozdításáról az átláthatóságon keresztül” (kiemelés – Z. Zs.). Lásd Christophe BUSCH: The P2B Regulation (EU) 2019/1150: Towards a “Procedural Turn” in EU platform regulation? 9(4) *Journal of European Consumer and Market Law* (2020) 133–178.

³⁶ P2B rendelet (3) preambulumbekzdés.

³⁷ Uo. (8) preambulumbekzdés.

³⁸ Uo. (14) preambulumbekzdés.

láthatóságnak is. A másikba a platformok és az üzleti felhasználók kapcsolatában kulcsfontosságú adatok és algoritmusok tartoznak, ez utóbbin belül pedig az algoritmusok rangsorolási szempontjainak átláthatósága – ezt nevezzük algoritmikus átláthatóságnak. Mindkét konkrét terület számos kisebb részszabályban ölt testet.

Először is, ami a szerződési feltételek átláthatóságát illeti („jogi átláthatóság”), annak fontosságára már a preambulum is utal: „A szerződési feltételek átláthatóságának biztosítása döntő lehet a fenntartható üzleti viszonyok előmozdításában és az üzleti felhasználókat sértő tisztességtelen magatartás megakadályozásában.”³⁹ A szerződési feltételek szabályait a 3. cikk részletezi. Itt a világos és érthető megfogalmazás mellett átláthatósági szabályként lehet értelmezni a szolgáltatás „teljes vagy részleges mértékű felfüggesztésére, megszüntetésére vagy bármely egyéb módon történő korlátozására irányuló döntés” indokainak szerződésbe foglalási kötelezettségét, valamint a további forgalmazási csatornákról és a szellemi tulajdonról való tájékoztatás kötelezettségét is.⁴⁰ Nem ebben a cikkben, hanem a 4. és a 6–10. cikkben szerepelnek azok a szabályok, amelyek egyes, korábban már problematikusnak bizonyult platformgyakorlatok transzparenciáját akarják megvalósítani. Így a 4. cikk a felhasználói fiók korlátozásának, felfüggesztésének és megszüntetésének szabályai közt említi az indokolási kötelezettséget (erről később lesz szó) és a döntés tartós adathordozón történő közzétételének kötelezettségét.

A 6. cikk a kiegészítő szolgáltatásokról szóló tájékoztatást teszi kötelezővé, és azt, hogy a felhasználót tájékoztassák arról is, hogy a saját kiegészítő szolgáltatásait hirdetheti-e (ilyen például az egyes áruformákhoz kapcsolódó árukölcsön lehetőség). Ugyanígy tájékoztatni kell a felhasználókat a szerződési feltételekben arról, hogy létezik-e megkülönböztetett bánásmód, valamint „a leírásban hivatkozni kell a megkülönböztetett bánásmód főbb gazdasági, kereskedelmi vagy jogi szempontjaira.”⁴¹ Ebbe a csoportba tartozik, hogy a platform köteles tájékoztatni az üzleti felhasználóit és a nyilvánosságot is arról, megengedi-e, hogy „ugyanazon árukat és szolgáltatásokat különböző feltételek mellett” más csatornákon is kínálják.

A transzparencia második területe az adatok és az algoritmusok világa („algoritmikus átláthatóság”). A P2B rendelet egyik legfontosabb újítása volt az, hogy a transzparenciaszabályokat kiterjesztette az algoritmusok és az adatok egy részére. Nyilván nem arról van szó, hogy a platformok kötelesek a rangsoroló algoritmusaik teljes működését feltárni és az üzleti felhasználó érdekkörében keletkezett minden adatot az üzleti felhasználó rendelkezésére bocsátani – hiszen ezzel lényegében megölnék a saját üzletüket –, de azért a jogalkotó igyekezett kiemelni ezt a két területet a teljes átláthatatlanságból. A P2B rendelet sokat idézett 5. cikke a rangsoroló algoritmus részleges átláthatóságát igyekszik biztosítani. Eszerint az online piactereknek a szerződésben rögzíteniük kell „a rangsorolást meghatározó fő paramétereket és e fő paraméterek más paraméterekhez képest meglévő viszonylagos jelentőségének okait”, míg az online keresőmotoroknak „a rangsorolás meghatározásánál külön-külön vagy együttesen a legjelentősebb szerepet játszó fő paramétereket és azok viszonylagos jelentőségét” kell „könnyen és nyilvánosan hozzáférhető módon világos és érthető” leírás formájában közzétenni.

³⁹ Uo. (18) preambulumbekkezdés.

⁴⁰ Uo. 3. cikk (1) bekezdés.

⁴¹ Uo. 7. cikk (1) bekezdés.

Az algoritmikus átláthatósághoz nagyon közel eső, szintén a platform mint technológia sajátosságai miatt igen nagy jelentőségű kérdés az adatok átláthatósága. A P2B rendelet 9. cikke hosszan részletezi, hogy milyen adatokkal kapcsolatban kell a platformnak információt szolgáltatnia a felhasználó felé. Főszabályként a platformnak a szerződési feltételekben le kell írnia, hogy a felhasználóknak milyen (személyes és nem személyes) adatokhoz van hozzáférése – a leírás nemcsak a jogi hozzáférést, hanem annak műszaki körülményeit is tartalmazza. Az adat itt nemcsak magának az üzleti felhasználónak és a platformon lebonyolított tranzakcióknak az adatait, hanem a fogyasztók személyes adatait és a külső feleknek átadott adatokat is jelenti. Fontos, hogy nem arról van szó, hogy a platform köteles az adatokat átadni, hanem csak arról, hogy köteles a szerződésben leírni, milyen adatokhoz enged hozzáférést.

Az indokolási kötelezettség terjedelme a P2B rendeletben jóval kisebb, mint a DMA-ban, lényegében csak a felhasználói fiókok, a „digitális identitás” legfontosabb „létkérdéseire” korlátozódik. A platform köteles indokolni az üzleti felhasználó fiókjának korlátozására, felfüggesztésére vagy a fiók teljes megszüntetésére vonatkozó döntését. Az indokolás tartalma sokkal kevésbé részletesen szabályozott, mint a DSA-ban, és lényegében az online közvetítő szolgáltató döntéséhez vezető konkrét tényekre vagy körülményekre korlátozódik, beleértve a harmadik felek általi bejelentések tartalmát is.⁴²

4.2. Átláthatósági és indokolási kötelezettségek a platformmunka-irányelvben

A platformmunka-irányelv sajátos keveréke a hagyományos értelemben vett munkajogi és a platformszabályozási eszközöknek. Míg a munkajogi szabályok elsősorban arra szolgálnak, hogy a platformon végzett munkát el lehessen különíteni a vállalkozási jogviszonytól, a platformjogi szabálycsoportot az „algoritmikus menedzsmentet” szabályozó rendelkezések jelentik. Ez utóbbi kontrollálásában pedig az átláthatósági és indokolási szabályok játszanak kulcsszerepet. Az algoritmikus menedzsment jelentőségét és szabályozását az magyarázza, hogy a platformmunkások munkájával kapcsolatban egy sor döntést nem emberek, hanem algoritmusok hoznak meg.⁴³ A (4) preambulumbekzdés szerint:

Az algoritmus alapú technológiák, beleértve az automatizált nyomon követési és döntéshozatali rendszereket is, lehetővé tették a digitális munkaplatformok megjelenését és elterjedését, de erő-ki-egyensúlyozatlanságot és átláthatatlanságot idézhetnek elő a döntéshozatalban, valamint a technológia által lehetővé tett felügyeletet, ami súlyosbíthatja a diszkriminatív gyakorlatokat és veszélyezteti a magánélet védelmét, a munkavállalók egészségét és biztonságát és emberi méltóságát, és káros következményekkel járhat a munkakörülményekre és a munkavállalók kizsákmányolására nézve.

A (8) preambulumbekzdés még egyértelműbben fogalmaz: a probléma gyökere az, hogy az algoritmusok emberi feladatokat vettek át:

⁴² Uo. 4. cikk (5) bekezdés.

⁴³ A hatalmas irodalomból lásd legutóbb például Valerio DE STEFANO – Virginia DOELLGAST: Regulating AI at Work: Labour Relations, Automation, and Algorithmic Management. 29(1) *Transfer* (2023) 9–20.

az automatizált megfigyelő és döntéshozó rendszerek, amelyeket algoritmusok működtetnek, egyre inkább olyan funkciókat végeznek, amelyeket az üzleti életben általában menedzserek szoktak. Ilyenek: a feladatok kiosztása, az egyedi munkák és a munkaegységek árazása, utasítások adása, a munka értékelése, ösztönzők vagy szankciók kiszabása.

A konkrét kockázatok közül a norma hármát említ több helyen is: 1. az algoritmikus menedzsment átláthatatlan: az algoritmusok működése, a döntéseiket vezérlő paraméterek, tényezők és ezek egymáshoz képesti súlya nem átlátható, és vannak olyan adatok, amelyeket csak a platform működtetője lát. 2. Az algoritmikus menedzsment gyakran kizsákmányoló jellegű: nem hagy pihenőidőt, úgy fokozza a munkatempót, hogy nincs tekintettel a dolgozó testi-lelki szükségleteire, irreális célokat tűz ki [(30a) preambulumbekzdés] stb. 3. Az algoritmikus menedzsment egy sor adatvédelmi (*privacy*) aggályt is felvet: ezek közül a leglátványosabb, hogy az algoritmusok olyan adatokat is gyűjtenek és adott esetben fel is használnak a döntéshez, amelyek egy hagyományos munkaviszony esetén nem is juthattak volna a munkaadó birtokába (például a dolgozó helyadatai vagy a mobilján tárolt más adatok), valamint mélyen behatolnak a magánszférájába.

A kockázatok kivédésére a javaslat egy három elemből álló „védvonalat” javasol felhúzni. Az első és legfontosabb (amely a Bizottság eredeti javaslatában még nem volt benne, de a parlamenti szövegbe már bekerült), hogy bizonyos döntéseket teljesen kivesz az algoritmikus döntéshozatal alól. A második azt biztosítja, hogy ha nem tiltott döntésekről van szó, biztosított legyen az emberhez történő fordulás, „fellebbezés” lehetősége. Ennek a jogosítványnak része az is, hogy az ilyen döntések esetében az algoritmusok megmagyarázhatóságára vonatkozó követelményeket ír elő. Végül az algoritmusok általános átláthatóságára, transzparenciájára, tehát nem az egyedi döntésekre, hanem az egész rendszerre vonatkozóan állít fel követelményeket.

Fontos fejlemény, hogy a jogalkotás folyamatában a javaslat ezen a ponton radikálisan megváltozott, hiszen – a GDPR 22. cikkével összhangban – belekerült az a szabály, hogy emberi felügyelet nélkül, tisztán gépi úton nem lehet az emberek jogait és kötelességeit érintő döntéseket hozni („Ezért az uniós jog értelmében jogellenes az olyan algoritmikus kontroll, amely automatizált emberi vezetők közreműködése nélkül hozott döntést von maga után, és amely jelentős hatással van az egyénekre”⁴⁴). Magát a tilalmat a 6. cikk beszúrt (2a) bekezdése tartalmazza:

Az egészségre és biztonságra, valamint a szerződéses jogviszonyra kiható, vagy a munkaviszony megállapodott feltételeinek megváltoztatásáról szóló döntések, valamint a fegyelmi intézkedések alkalmazására, vagy a szerződéses jogviszony és a platform dolgozó fiókjának korlátozására, felfüggesztésére vagy megszüntetésére vonatkozó döntések, vagy bármely döntés, amely ezzel egyenértékű hátrányt okoz, nem hozható meg automatizált nyomon követési és döntéshozatali rendszerekkel; ezeket a nemzeti joggal és a kollektív szerződésekkel összhangban kell meghozni.

⁴⁴ Platformmunka-irányelv (30) preambulumbekzdés.

A javaslat rendelkezéseket tartalmaz továbbá a lényeges döntések emberi felülvizsgálatáról, és ezt szorosan összeköti a magyarázathoz fűződő, a GDPR-ban is definiált (bár gyakran vitatott tartalmú) jogosítvánnyal. Eszerint a platformoknak olyan kontaktszemélyhez kell hozzáférést biztosítaniuk, akivel a dolgozó megbeszélheti az egyedi gépi döntést, annak ténybeli alapját és az érveket, amelyek a döntés mellett szóltak. Azokat a döntéseket, amelyek a dolgozó profiljának a felfüggesztését, korlátozását, megszüntetését eredményeznék vagy a javadalmazására, a szerződésére kihatással vannak, írásban is meg kell erősítenie a platformnak. Ha a dolgozók nem elégedettek a döntéssel, lehetőséget kell számunkra biztosítani, hogy azt felülvizsgáltathassák.

A 6. cikk rögzíti, hogy a platformoknak tájékoztatniuk kell a dolgozókat, a dolgozók képviselőit és a hatóságokat az automatizált megfigyelő- és értékelőrendszerekről, a munkafeltételekre kiható rendszerekről, különösen a toborzási, a munkakiosztó és az árazó rendszerekről, a gyűjtött adatokról, a megfigyelés céljáról, a rendszerek működéséről (*functioning and mode of operation*), a döntést befolyásoló paraméterekről, beleértve, hogy a dolgozó viselkedése hogyan befolyásolja ezek működését, a dolgozók fiókjai felfüggesztésének szempontjait, írott és érthető formátumban [6. cikk (2) bekezdés a) pont]. Ide tartozik az a szabály is, hogy a platformoknak rendszeresen monitorozniuk és értékelniük kell az automatizált felügyeleti és egyedi döntéshozó rendszerek döntéseinek következményeit, folyamatosan értékelniük kell a dolgozók munkakörülményeire és egészségére gyakorolt hatását, valamint preventív és védelmi intézkedéseket kell bevezetniük az e rendszerek által generált kockázatok megelőzésére. Tilos olyan rendszereket üzemeltetni, amelyek pszichikai vagy mentális nyomást fejtenek ki. Egy rendelkezés azt is előírja, hogy ha az algoritmikus monitoring vagy döntéshozó rendszereket bevezetik vagy lényegesen változtatnak rajta, a dolgozóknak vagy képviselőiknek információt és konzultációs lehetőséget kell biztosítani.

Végül a tervezet e fejezetének utolsó rendelkezése előírja, hogy az algoritmikus menedzsmentre vonatkozó szabályok többsége a nem munkaviszony keretében dolgozó platformmunkásokra is kiterjed. Itt a jogalkotó érzékelhette, hogy ebben az esetben ennek az irányelvnek a rendelkezései átfedésbe (sőt olykor konfliktusba is) kerülhetnek a P2B rendelettel. Nyilván ez elsősorban azokra a vállalkozásokra igaz, amelyek egyéni vállalkozóként vagy személyes közreműködést végző kisvállalkozásokként vannak jelen a nagy közvetítő platformokon és szolgáltatásokat nyújtanak (árúkat kínáló vállalkozások esetén ez nem jöhet szóba). A P2B rendelet ugyanis, ahogy azt fentebb jeleztem, szintén szabályozza az algoritmikus menedzsment egyes aspektusait, különösen az árúkat és a szolgáltatások rangsorolásának problémáját, tartalmaz egy sor rendelkezést a fiókfelfüggesztés, -korlátozás és -megszüntetés esetére, és panaszmechanizmust is kodifikál. A tervezet az üzleti felhasználókra alapvetően a P2B rendelet előírásait rendeli alkalmazni, a 8. cikkben foglalt lehetőséget (emberhez fordulás joga) pedig kifejezetten kivéti az üzleti felhasználók lehetőségei közül.

5. Összefoglalás és konklúziók

Az átláthatóság és a megmagyarázhatóság elve központi szerepet játszik a születőfélben levő európai platformjogban. Bár mind az átláthatóság eszméje, mind az indokolási kötelezettség komoly múltra tekint vissza, a platformszabályozásban mindkettő új jelentést kapott. A kettő közül az átláthatóság az általánosabb jelentésű és hatókörű fogalom. Egyrészt alapelveként, így az egyes rendelkezések forrásaként, másrészt a konkrét rendelkezések szintjén is jelen van. Maga az elv ahhoz az egyszerű

megfigyeléshez kötődik, hogy a hatalmak (legyenek azok politikai vagy magánhatalmak) hatékonyan kontrollálhatók pusztán azzal, ha a működésük mindenki vagy emberek nagyobb csoportja számára látható. A politikai hatalom fokozatosan vált a 19. és 20. század folyamán egyre átláthatóbbá, a magánhatalmak pedig különféle krízisek és technikai felfedezések hatására lettek szintén egyre átláthatóbbak. A magánhatalmakat (elsősorban a gazdaságilag nagy erőt képviselő cégeket) a befektető- és a fogyasztóvédelmi szabályok tették egyre átláthatóbbakká. Ugyanakkor, hasonlóan a politikai hatalomhoz, a teljes átláthatóság nem valósítható meg a magánhatalmak körében sem. Míg a politikai hatalom teljes átláthatóságát az államtitkok és a hatékony döntéshozatal miatt részben bizalmas folyamatok korlátozzák, addig a magánhatalmak teljes transzparenciájának az üzleti titkok és a piaci verseny fenntartásának érdeke szab határt.

A platformok látszólag nagyvállalatok, amelyek fogyasztókkal állnak kapcsolatban. Ezt a viszonyt a befektető- és a fogyasztóvédelem már korábban is igyekezett kezelni. Ami miatt a platformokon mégis más a helyzet, mint egy egyszerű nagyvállalat esetén, az elsősorban a platformok mérete és mély beágyazottsága a felhasználók mindennapjaiba, és ezek együtt a platformot sajátos hatalmi helyzetbe hozzák, a felhasználókat pedig erősen kiszolgáltatják. Emiatt az európai platformszabályozók az átláthatóság és a megmagyarázhatóság (indokolási kötelezettség) párosát egyfajta csodafegyverként alkalmazzák a platformjogi eszközökben. A *sui generis* platformjogi normákban (tehát nem a hagyományos ágazati jogszabályok platformokra tekintettel történt kiegészítéseiben, hanem a kifejezetten a platformok miatt megalkotott jogszabályokban) rendkívül gyakran visszaköszönnek a transzparencia és az indokolási kötelezettség szabályai. A DSA-ban és máshol egyrészt mindent átható elvként, másrészt a különféle eszközökkel, formában és a különböző célcsoportok felé irányuló transzparenciarendelkezések formájában vannak jelen. Vannak információk, amelyeknek a felhasználói szerződésekből kell szerepelniük, másoknak folyamatosan a weben kell jelen lenniük tájékoztatás formájában, ismét másokat az átláthatósági jelentésekben vagy *ad hoc* adatkérésekre válaszul kell a platformnak közölnie. A DSA átláthatósági rendelkezései számítanak ebből a szempontból a legkifinomultabbaknak, de a P2B rendelet és a platformmunka-irányelv is komplex átláthatósági rendszerrel operál.

Az indokolási kötelezettség gyakran jár kéz a kézben az átláthatósági szabályokkal (azok egyfajta részhalmazaként is elképzelhető), de mivel az indokolási kötelezettség inkább a döntési helyzethez kötődik, a legtöbb esetben a platformok legfontosabb, a felhasználót a legkomolyabban érintő döntéseivel kapcsolatban találkozunk indokolással: ezek főleg a felhasználói fiókokat, a felhasználók digitális „másolatait” érintő „egzisztenciális”, azaz korlátozó, megszüntető vagy a munkaplatformokon a legfontosabb munkaviszonyt érintő döntések. A DSA a döntések indokolását a jogi indokolás mintájára képzelel el: a platformnak számot kell adnia a döntés alapjául szolgáló tényekről és a szabályokról, amelyek alapján a döntés született. Mivel a platformjogi normák csak most lépnek hatályba, egyelőre nem lehet tudni, hogy a transzparencia és az indokolási kötelezettség meghozza-e a várt hatást, „humanizálják-e” a „platformhatalmat”.

Irodalomjegyzék

- BENCZE, Mátyás – NG, Gar Yein (szerk.): *How to Measure the Quality of Judicial Reasoning*. Cham, Springer, 2018.
- BUIJZE, Anoeska: The Six Faces of Transparency. 9(3) *Utrecht Law Review* (2013) 3–25.

- BUSCH, Christophe: The P2B Regulation (EU) 2019/1150: Towards a “Procedural Turn” in EU platform regulation? 9(4) *Journal of European Consumer and Market Law* (2020) 133–178.
- CURTIN, Deirdre – HOFMANN, Herwig – MENDES, Joana: Constitutionalising EU Executive Rule-Making Procedures: A Research Agenda. 19(1) *European Law Journal* (2013) 1–21.
- DARBISHIRE, Helen: *Proactive Transparency; The Future of the Right to Information?* World Bank, 2010.
<https://doi.org/10.1596/25031>.
- DE STEFANO, Valerio – DOELLGAST, Virginia: Regulating AI at Work: Labour Relations, Automation, and Algorithmic Management. 29(1) *Transfer* (2023) 9–20.
- DIJCK, José van – NIEBORG, David – POELL, Thomas: Reframing Platform Power. 8(2) *Internet Policy Review* (2019).
<http://doi.org/10.14763/2019.2.1414>
- DOCKRAY, Martin: Courts on Television. 51(5) *Modern Law Review* (1988) 593–604.
- FOX, Jonathan: The Uncertain Relationship Between Transparency and Accountability. 17(4–5) *Development in Practice* (2007) 663–671.
- HABERMAS, Jürgen: *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása* (ford. Endreffy Zoltán). Budapest, Gondolat, 1971.
- HOHFELD, Wesley N.: Alapvető jogi fogalmak a bírói érvelésben. In SZABÓ Miklós – VARGA Csaba (szerk.): *Jog és nyelv*. Budapest, Books in Print, 2000, 59–96.
- KARANICOLAS, Michael: A FOIA for Facebook: Meaningful Transparency for Online Platforms. 66(1) *Saint Louis University Law Journal* (2021) 49–78.
- MALGIERI, Gianclaudio – COMAND, Giovanni: Why a Right to Legibility of Automated Decision-Making Exists in the General Data Protection Regulation. 7(4) *International Data Privacy Law* (2007) 243–265.
- SAJÓ András (szerk.): *Alkotmányosság a magánjogban*. Budapest, CompLex, 2006.
- SCHAUER, Frederick: Giving Reasons. 47(4) *Stanford Law Review* (1995) 633–660.
- SZABÓ Miklós: *Rendszeres jogelmélet*. Miskolc, Bíbor, 2015.
- TÓTH András: Az online platformok európai szabályozása. In *Medias Res*, 2022/2., 78–102., <https://bit.ly/3R6Rcbl>.
- UITZ Renáta: Az alapjogok horizontális hatályának reneszánszához. In SAJÓ András (szerk.): *Alkotmányosság a magánjogban*. Budapest, CompLex, 2006, 43–56.
- WACHTER, Sandra – MITTELSTADT, Brent – FLORIDI, Luciano: Why a Right to Explanation of Automated Decision-Making Does Not Exist in the General Data Protection Regulation. 7(2) *International Data Privacy Law* (2017) 76–99.
- ZOELLNER, Carl-Sebastian: Transparency: An Analysis of an Evolving Fundamental Principle in International Economic Law. 27(2) *Michigan Journal of International Law* (2006) 579–628.
- ZÓDI Zsolt: A bírósági határozatok és iratok nyilvánossága a *common law* egyes országaiban és az EU bíróságain. *Infokommunikációs és Jog*, 2013/2., 76–80., <https://bit.ly/46H54yH>.
- ZÓDI Zsolt: Az európai platformszabályozás jellegzetességei. In *Medias Res*, 2022/1., 66–82., <https://bit.ly/3R0Uz3o>.
- ZÓDI Zsolt: *Platformjog*. Budapest, Ludovika, 2023.

A tartalommesztó platformszolgáltatók és más közvetítő szolgáltatók szerzői jogsértésekért való felelőssége a Digital Services Act tükrében

GRAD-GYENGE ANIKÓ*

A tanulmány a közvetítő szolgáltatók felelősségi rendszerének változását vizsgálja. Elemzi a CDSM irányelv által bevezetett szabályokat a tartalommesztó platformszolgáltatók tekintetében. Ezt követően elhelyezi ezeket a szabályokat a Digital Services Act (DSA) keretei között és áttekinti a szerzői jogi jogsértésekért való felelősség változásait a többi közvetítő szolgáltató körében. Részletesen elemzi azt a kérdést, hogy a DSA mennyiben egészíti ki a CDSM irányelvben lefektetett új felelősségi rezsímet.

Kulcsszavak: szerzői jogi felelősség, tartalommesztó szolgáltató, DSA, közvetítő szolgáltató, safe harbour szabályok

The Liability of Content-Sharing Platform Providers and Other Intermediary Service Providers for Copyright Infringement in the Light of the Digital Services Act

The study examines the changing copyright liability regime for intermediary service providers. It analyses the rules introduced by the CDSM Directive for content sharing platform providers. It then situates these rules within the framework of the Digital Services Act and reviews the changes in the liability for copyright infringement for other intermediary service providers. It will analyse in detail the extent to which the DSA complements the new liability regime set out in the CDSM Directive.

Keywords: liability for copyright infringements, content-sharing platform providers, Digital Services Act, intermediary service providers, safe harbour-rules

1. Bevezető gondolatok

Az Európai Unió szerzői jogi belső piacának szabályozása immáron több mint két évtizede intenzív jogalkotási tevékenység hatására formálódik. Ennek legutóbbi, meghatározó lépése volt az ún. CDSM irányelv¹ elfogadása, ami egyben a 2010-ben meghirdetett szerzői jogi reformfolyamat lezárása is. Az irányelv salátajogszabályként a szerzői jogi *acquis*-t számos ponton módosította, és új szabályozási területeket vont be a harmonizáció körébe. Az irányelv horizontális

* Habilitált egyetemi docens, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Üzleti Jog Tanszék.

¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve (2019. április 17.) a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról (CDSM irányelv).

hatályú, számos szerzői jogi területet érint, a tartalomjegyző (platform)szolgáltatók működése szempontjából mégis csak egy szűkebb, bár meghatározó jelentőségű aspektust rendezett.

Kiemelkedő a jelentősége a CDSM irányelv 17. cikkében foglalt szabályozásnak, amely az ún. *value gap* probléma felszámolását tűzte ki célul. Az „értékhiány” az – elsősorban – zenei és filmes online piacokon a tartalomszolgáltatásokra vonatkozó különböző jogi felelősségi szabályok és az ebből fakadó költségeltérések miatt alakult ki. A szerzői jogi nyilvánossághoz közvetítést megvalósító, így jogdíj fizetésére kötelezett szolgáltatóknak, valamint a tárhelyszolgáltatóként értékelt, az elektronikus kereskedelmi irányelv² közvetítő szolgáltatók felelősségére vonatkozó *safe harbour* szabályai hatálya alá tartozó,³ így engedély kérésére és az ezzel járó jogdíj fizetésére nem köteles szolgáltatóknak (az egyszerű hozzáférést, gyorsítótárolást, tárhelyet vagy keresőmotort nyújtó szolgáltatóknak) a szerzői jogi jogosultak felé ugyanis igencsak eltérő mértékű kötelezettségei voltak.

Ebben a keretben az Európai Unió Bírósága (EUB) csak a sajátos, aktív tárhelyszolgáltatókra és a specifikus fájlcsere-szolgáltatókra vonatkozó speciális szabályokat tudta létrehozni, de az előbb említett különbséget nem volt képes felszámolni.⁴ Ennek köszönhetően pedig, bár a közönség mindkét fajta szolgáltatáson keresztül komoly mennyiségű védett tartalmat ért el, a jogosult csupán az első körből számíthatott érdemi bevételre. A CDSM irányelv egyes tárhelyszolgáltatókra vonatkozó szabályokat közelített a tartalomszolgáltatókra vonatkozó előírásokhoz, megemelve e szolgáltatók felelősségének szintjét a rajtuk keresztül a közönséghez eljutó tartalomért.⁵ Az irányelv azonban egyáltalán nem foglalkozott a többi közvetítő szolgáltató tevékenységének a szerzői jogi tartalmak közvetítéséhez való viszonyával, ezen a területen az EUB által elvégzett közel húszéves jogfejlesztő munka jogszabályi leképezés nélkül maradt.

Az irányelv átültetési határideje 2021. június 17. volt, amit számos tagállam – köztük Magyarország – betartott, azonban néhány tagállam nem teljesítette határidőre jogharmonizációs kötelezettségét.⁶ Igaz, még az átültetést teljesítő tagállamok is igen sokszínű módon oldották

² Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Eker. irányelv).

³ Eker. irányelv 12–14. cikk.

⁴ Lásd C-682/18. és C-683/18. YouTube és Cyando egyesített ügyek.

⁵ A szerzői jogi reformfolyamat egy másik vonatkozásban a televíziós szolgáltatásokkal kapcsolatos szerzői jogi szabályok felülvizsgálatára került sor. Ezek között a Satcab2 irányelv [az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/789 irányelve (2019. április 17.) a műsorszolgáltató szervezetek egyes online közvetítéseire, valamint televíziós és rádiós műsorok továbbközvetítésére alkalmazandó szerzői jogok és szerzői joggal szomszédos jogok gyakorlására vonatkozó szabályok megállapításáról, valamint a 93/83/EGK tanácsi irányelv módosításáról] igen hasonló modellt alkalmazott a közvetlen betáplálási szabályok elfogadásánál. A CDSM modelljéhez hasonló az a konstrukció, amely szerint több szereplő magatartása nélkülözhetetlen ahhoz, hogy digitális (védett) tartalom hozzáférhető legyen, és a közvetlen betáplálás első, közönséget soha el nem érő fázisának engedélyköteles magatartássá tételével lényegében azonos módon, egy korábban (önállóan) felhasználásnak nem tekintett cselekményt vont be az engedélyköteles magatartások körébe. A tényleges hozzáférhetővé tételt megvalósító személy hasonlóan nem bír tényleges tudással a rajta keresztül elérhetővé váló tartalom jogszerűségéről. A hasonlóság nem lehet véletlen: az üzleti modellek ilyen irányú mozgása a jogi szabályozás szisztematikus átalakulásához vezethet.

⁶ A tagállamok kisebbik része ültette át az irányelvet határidőre, a jelen tanulmány írása idején még négy tagállam adós ezzel, Dánia esetében pedig már csak a jogszabály elfogadása várat magára.

meg jogalkotási feladatukat. Részben ezért a piaci működés egyértelmű módosulása az irányelv átültetésének hatására még várat magára. Ráadásul úgy tűnhet, a működés harmonizációját befolyásolja az is, hogy a szabályozás kellően tág mozgásteret ad a szolgáltatóknak arra, hogy magatartásukat továbbra is elsősorban az üzleti érdekeiknek megfelelően és csak kevésbé az irányelv által elsődlegesen megszabott új módon alakítsák.⁷

A digitális szolgáltatásokról szóló rendeletet (DSA) abban az időszakban fogadták el,⁸ amikor a CDSM irányelv átültetési határideje már lejárt, de azt a tagállamok többsége még nem hajtotta végre. Hatálybalépése azonban jelenleg is várat magára, így elképzelhető, hogy a CDSM irányelv átültetésével a jelen tanulmány írásakor még adós tagállamok a rendelet hatálybalépéséig révbe érnek. A DSA részben felszámolja az Eker. irányelv szerinti *safe harbour* rendelkezéseket, de nem alakítja át azokat jelentős mértékben, csupán áttemeli a közvetítő szolgáltatók felelősségére vonatkozó eddigi szabályokat.⁹ Mindazonáltal rájuk vonatkozóan számos kiegészítő szabályt is tartalmaz,¹⁰ egyes nagyobb (az ún. online óriásplatform, valamint a nagyon népszerű online keresőprogramot üzemeltető) szolgáltatók tekintetében pedig magasabb megfelelési kritériumokat állapít meg. Ennek köszönhetően a DSA várhatóan komoly hatást fog gyakorolni a szerzői jogi tartalmak elérhetővé tételében közreműködő olyan szolgáltatásokra is, amelyek egyébként nem tartoznak a CDSM irányelv hatálya alá, de befolyásolja azoknak a szolgáltatásoknak a működését is, amelyek a CDSM irányelvben felállított új felelősségi rezsim alá tartoznak.

A téma kutatása még gyerekcipőben jár: eddig a DSA és a CDSM irányelv együttes értelmezését kizárólag a tartalommegosztó szolgáltatók tekintetében João Quintais és Sebastian Schwemer, valamint az European Copyright Society Alexander Peukert által vezetett szerzői közössége végezte el átfogó tanulmányban,¹¹ Eleonora Rosati pedig a DSA-nak a jogérvényesítésre gyakorolható hatásával foglalkozott.¹² Az irodalom szűkössége érthető: fentebb már láttuk, hogy a CDSM irányelv átültetése több tagállamban nem történt még meg, a DSA pedig még mindig nincs hatályban, emiatt a kettő találkozási pontjait vizsgáló bírói gyakorlat sem születhetett még. Ez az írás a Quintais–Schwemer-tanulmány, valamint a Rosati-előadás következtetéseire reflektálva íródott, ugyanakkor a vizsgálat körébe szélesebb szolgáltatói kört von be, kiterjesztve a tel-

⁷ Lásd erre vonatkozóan részletesen MEZEI Péter – HARKAI István: Önszabályozó platformok? Elemzés a végfelhasználói jogok érvényesüléséről a CDSM irányelv 17. cikkének átültetése fényében. *In Medias Res*, 2022/1., <https://bit.ly/3uOUCYw>, 5–17.; HARKAI István – MEZEI Péter: Végfelhasználói flexibilitások és platformfelelősség a CDSM-irányelv fényében. In TÖRÖK Bernát – ZÓDI Zsolt (szerk.): *Az internetes platformok kora*. Budapest, Ludovika, 2022, 109–127.

⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet) (Digital Services Act, DSA).

⁹ DSA 4–7. cikk.

¹⁰ DSA 8–32. cikk.

¹¹ João P. QUINTAIS – Sebastian F. SCHWEMER: The Interplay between the Digital Services Act and Sector Regulation: How Special Is Copyright? 13(2) *European Journal of Risk Regulation* (2022) 191–217., <https://doi.org/10.1017/err.2022.1>; Alexander PEUKERT et al.: European Copyright Society – Comment on Copyright and the Digital Services Act Proposal – 53 IIC (2022).

¹² Eleonora ROSATI: The Digital Services Act and Copyright Enforcement: The Case of Article 17 of the DSM Directive. *IRIS*, 2021-01. A 2021. május 27-i Copyright and the Digital Services Act webinaron tartott előadás leírata.

jes szerzői jogi tartalmakat közvetítő szolgáltatói körre, valamint a DSA végleges szövegéből indul ki, annak teljes eszköztárát vizsgálva a közvetítő szolgáltatók szerzői jogi tartalmak közvetítésével kapcsolatos gyakorlata tekintetében. Az elemzés azonban – időbeliségéből fakadóan – még nem tudja a várható esetjogot vizsgálni, így a kutatásnak további távlatai is vannak.

A kutatási program keretei között a jelen írás – elsősorban szerzői jogi szempontból – azt a kérdést vizsgálja, hogy az Eker. irányelv hatálya alá tartozó közvetítő szolgáltatókat, az innen (részben) kikerült és a CDSM irányelv hatálya alá tartozó szolgáltatókat miként érinti a DSA, és ennek milyen következményei lehetnek a szerzői jogi tartalmakat nyújtó szolgáltatók fejlődésére, működésére, különös tekintettel a szerzői jogi tartalmak elérhetővé tételére.

2. Az Eker. irányelv szerzői jogi relevanciájú esetjogának vázlata – ahonnan indulunk

2.1. A nyilvánossághoz közvetítés jogát értelmező ítéletek releváns köre

Az EUB számos ügyben vizsgálta az elektronikus kereskedelmi szolgáltatók tevékenysége és a szerzői jog kapcsolatát. Ezek közül az első csoportba azok tartoznak, amelyekben az volt a kérdés, hogy mely elektronikus kereskedelmi szolgáltatói cselekmények minősülhetnek a végfelhasználó tevékenységétől függetlenül, önálló nyilvánossághoz közvetítésnek, azaz mely esetekben nem tartozik a szolgáltató az Eker. irányelv 12–14. cikkében foglalt *safe harbour* szabályok hatálya alá. Ezek között kiemelkedő jelentőségű volt a Pirate Bay-ügy, amelyben a világméretű fájlmegosztóval kapcsolatban mondta ki az EUB, hogy az üzemeltető az online megosztó platform rendelkezésre bocsátásával és üzemeltetésével a magatartása következményeinek teljes ismeretében, hasznoszerzési céllal jár el a védelem alatt álló művek rendelkezésre bocsátása érdekében, indexálva és kategorizálva az említett platformon lévő torrentfájlokat, amelyek e fájlok felhasználói számára lehetővé teszik, hogy e műveket megtalálják és azokat *peer-to-peer* hálózaton megosszák – emiatt maga a Pirate Bay is nyilvánosságához közvetítést végez.

Az EUB a C-597/19. M.I.C.M.-ügyben megerősítette döntését, mely szerint a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételnek minősül az, ha valamely védelem alatt álló művet tartalmazó médiafájlnak egy *peer-to-peer* hálózat felhasználója által előzetesen letöltött szegmenseit az említett felhasználó végberendezéséről e hálózat más felhasználóinak ilyen berendezései felé feltöltik, jóllehet e szegmensek önmagukban csak egy bizonyos letöltési aránytól kezdve használhatók. Ez a határozat azonban olvasható másként is. A felhasználó lehet ugyanis a *peer-to-peer* hálózat szolgáltatását igénybe vevő, és nem a fájlcsere platform fenntartója is. Ezt a felhasználót viszont – ha az igényt arányosan érvényesítik, és a hírközlési szabályok lehetővé teszik – adatszolgáltatási kötelezettség terheli a szerzői jogosult irányában, aki maga is jogosult e-mail-, statikus és dinamikus IP-címeket gyűjteni vagy akár gyűjtetni jogsértés esetén.

Végül az EUB a C-682/18. YouTube-ügyben kimondta, hogy az olyan videómegosztó vagy tárhely- és letöltési link útján fájlmegosztást lehetővé tevő fájlmegosztó platform üzemeltetője, amelyen a felhasználók védelem alatt álló tartalmakat jogellenesen hozzáférhetővé tehetnek a nyilvánosság számára, nem végzi e tartalmaknak az e rendelkezés értelmében vett „nyilvánossághoz közvetítését”. Ehhez azonban annak a feltételnek is meg kell valósulnia, hogy a platform pusztán rendelkezésre bocsátásán túl nem működik közre abban, hogy ilyen tartalma-

kat a szerzői jog megsértésével a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tegyenek. Ez az eset különösen akkor áll fenn, ha az üzemeltető konkrét tudomással bír a védelem alatt álló tartalomnak a platformján való jogellenes hozzáférhetővé tételéről, és azt haladéktalanul nem törli, az ahhoz való hozzáférést haladéktalanul nem szünteti meg, vagy ha a konkrét jogsértésről való tudomás nélkül – noha tudja vagy tudnia kellene, hogy általában véve a platformján keresztül annak felhasználói védelem alatt álló tartalmakat tesznek jogellenesen hozzáférhetővé a nyilvánosság számára – nem hajtja végre azokat a megfelelő műszaki intézkedéseket, amelyek egy szokásos gondossággal eljáró gazdasági szereplőtől ebben a helyzetben elvárhatók annak érdekében, hogy hitelesen és hatékonyan lépjen fel a szerzői jogok e platformon való megsértése ellen, vagy ha részt vesz a jogellenesen nyilvánossághoz közvetített védelem alatt álló tartalmak kiválasztásában, a platformján kifejezetten ilyen tartalmak jogellenes megosztására szolgáló eszközöket biztosít, vagy tudatosan elősegíti az ilyen megosztásokat, amit bizonyíthat az a körülmény, hogy az üzemeltető olyan üzleti modellt fogadott el, amely arra ösztönzi a platformja felhasználóit, hogy azon védelem alatt álló tartalmakat jogellenesen közvetítsenek a nyilvánossághoz. Az ügyben hozott döntés a tartalommegosztó szolgáltatókra vonatkozó, a CDSM irányelvben végül bevezetett új uniós szabályok irányába mutatott.¹³

2.2. A szerzői jogi jogérvényesítés kereteit kijelölő ítéletek köre

E szolgáltatások mind köztes, az információs társadalmi szolgáltatások alkategóriái közé csak nehezen vagy egyáltalán nem besorolható szolgáltatások voltak. Igen fontos előrelépés volt a jogfejlődésben, hogy e tevékenységeket az EUB szerzői jogi szempontból nyilvánossághoz közvetítésnek minősítette úgy, hogy közben nem vetette el azt sem, hogy azok a magánszemélyek, akik a tartalmak megosztását ténylegesen megvalósították, szintén nyilvánossághoz közvetítést valósítottak meg. Az EUB kérdés hiányában azt nem tudta eldönteni, hogy a szolgáltató felelősségének fennállása milyen hatással van a megosztást ténylegesen végző személyek felelősségére. Mindazonáltal a bírósági gyakorlat ilyen irányú fejlődése hatására a jogosultak számára megnyílt a lehetőség, hogy a tartalommegosztásból bevételt szerző szolgáltatókkal szemben lépjenek fel jogérvényesítésért, és ne a megosztókra koncentráljanak.

A szerzői jogi relevanciájú ügyek egy másik része a szolgáltatókkal szemben a *safe harbour* szabályok ellenében is alkalmazható jogérvényesítési eszközök értelmezését adta. Egy belga ügyben¹⁴ a SABAM (a belga zenei közös jogkezelő szervezet) ideiglenes intézkedést kért a Scarlet Extended SA ellen, amelynek során megállapították, hogy a Scarlet internetszolgáltatásán keresztül engedély nélküli fájlcserevel megvalósuló szerzői jogsértés zajlik. A SABAM kérte a nemzeti bíróságot, hogy kötelezze a Scarletet a jogsértéshez nyújtott szolgáltatói tevékenységének abbahagyására, és ezt egy blokkolási és szűrési módszer bevezetése útján valósítsa meg. Az EUB az előzetes döntéshozatalra felterjesztett ügyben végül arra a következtetésre jutott, hogy a nemzeti bíróság jogértelmezési lehetősége nem terjed ki a szűrésre és a blokkolásra kötelezésre. Ezek az eszközök nem értelmezhetők a jogsértés abbahagyására kötelezés egyik módjaként, ha-

¹³ C-682/18. és C-683/18. YouTube és Cyando egyesített ügyek.

¹⁴ C-70/10. Scarlet Extended.

nem új szankciónak minősülnek. A nemzeti bíróság jogértelmezési lehetősége a konkrét ügyben nem terjed odáig, hogy általában, valamennyi érintett és nem érintett szereplőre tovagyűrűző hatással bíró rendelkezést hozzon, ehhez nemzeti jogalkotói lépés szükséges, de a nemzeti jogalkotó is csak az arányosság elvének figyelembevételével vezethet be online tartalomszűrést. A szűrés nem terjedhet ki minden elektronikus kommunikációra, a szűrés és a blokkolás nem alkalmazható általános prevenció céljával, egyáltalán nem alkalmazható ott, ahol nincs jogsértés, és nem lehet kizárólag az internetszolgáltató költségére bevezetni.

A Scarlet-ügyben hozott döntés lényegét megismételte az EUB a C-360/10. SABAM-ügyben hozott döntésében, amelyben szintén a SABAM perelt egy internetes szolgáltatót – ez esetben egy Facebook-szerű szolgáltatót működtető tárhelyszolgáltatót. Az EUB annyiban haladta meg a korábbi ügyben hozott döntését, hogy a nemzeti szintű bírósági döntés nem irányulhat a szűrés rendszer felállításának elrendelése esetén arra sem, hogy folyamatosan azonosítsa a SABAM repertoárjába tartozó valamennyi zeneművet, filmet vagy más audiovizuális alkotást, akár olyanokat is, amelyek a döntés időpontjában még meg sem születtek, csak később kerülnek be a jogkezelés körébe. Egy ilyen szűrés rendszer ugyanis indokolatlanul és aránytalanul korlátozná a tárhelyszolgáltató vállalkozási szabadságát, a korábban már említett alapszabadságok indokolatlan korlátozásán túlmenően.

A C-314/12. UPC Telekabel Wien-ügyben hozott döntés értelmében azonban a hozzáférést biztosító szolgáltató, eltiltó végzés alapján, már kötelezhető előzetes tartalomszűrésre, ha annak módja nem korlátozza aránytalanul a vállalkozáshoz való alapjogát. Az összemérést a tagállami bíróságnak kell elvégeznie. Az ügyben a jogosult konkrét filmek tekintetében kérte a hozzáférést biztosító szolgáltató kötelezését a szűrésre. Az előző két döntést messze felülírta, tartalmilag eltörölte a UPC Telekabel-ügy, így ezeket ma már csak jogtörténetnek lehet tekinteni.

Mindezen ügyek alapján azt lehet mondani, hogy az EUB igen régóta foglalkozik olyan ügyekkel, amelyekben a közvetítő szolgáltatót végző szolgáltató felelőssége nem szűnik meg az eltávolítással, hanem további szankciók is alkalmazhatók ellene. Ezeket az EUB nem tekintette minden körülmények között aránytalan kötelezésnek, sőt a szűrést minimumszankciónak ítélte, és a jogsértés abbahagyására, eltiltásra vonatkozó szankciónak a technológiai környezetre való adaptálásával végeredményben lehetővé tette egyéb, fajsúlyos következmények bevezetését is. Igen fontos azonban, hogy e területen az EUB jogi szabályozás hiányában végső soron nem tudta eldönteni, hogy mi lehet a konkrét ügyekben az érintettek jogait arányosan korlátozó megoldás, kénytelen volt annak megkeresését a tagállami szabályozókra hárítani.

A jogérvényesítési ügyek egy további csoportjában az EUB az adatszolgáltatási igény érvényesíthetőségével foglalkozott. A C-275/06. Promusicae-ügyben kimondta, hogy az Eker., a 2001/29/EK és az adatvédelmi irányelv nem kötelezi a tagállamokat arra, hogy a szerzői jog hatékony védelmének biztosítása céljából előírják a személyes adatok polgári eljárás keretében történő közlésének kötelezettségét. Vagyis ezen a téren a tagállamok saját maguk dönthetnek a kötelezettség megteremtéséről. Azt, hogy a tagállamokat nem akadályozza az uniós jog abban, hogy a személyes adatok polgári eljárás keretében történő közlésének kötelezettségét a nemzeti jogban előírják, megerősítette egy azóta született további döntés is.¹⁵

¹⁵ C-557/07. LSG-Gesellschaft zur Wahrnehmung von Leistungsschutzrechten.

Ezek után az EUB nem tekintette az uniós jogba ütközőnek azt a (svéd) tagállami megoldást, amely lehetővé teszi, hogy egy adott internet-előfizető vagy internethasználó azonosítása érdekében arra kötelezzék az internet-hozzáférést biztosító szolgáltatót, hogy a szerzői jog jogosultjának vagy ez utóbbi jogutódjának tájékoztatást adjon arról az előfizetőről, akinek a szolgáltató egy adott IP-címet biztosított, amely címről állítólag a jogsértést elkövették. A svéd nemzeti jogszabály a keresetőségi joggal rendelkező személy által előterjesztett személyes adatok közzétételére vonatkozó meghagyás iránti kérelem tárgyában eljáró bíróság számára lehetővé teszi, hogy az egyes esetek körülményei alapján és az arányosság elvéből eredő követelmények megfelelő figyelembevételével mérlegelje az ellentétes érdekeket.¹⁶

A már hivatkozott C-597/19. M.I.C.M.-ügyben az EUB megállapította, hogy jogszerű a fájlcsere hálózatok olyan felhasználói IP-címeinek szisztematikus rögzítése, akiknek az internetkapcsolatait állítólagosan jogsértő tevékenységek végzésére használták, és a felhasználók nevének és postacímének e jogosulttal vagy harmadik féllel való közlése annak lehetővé tétele érdekében, hogy e jogosult polgári jogi jogérvényesítést kezdjen, ha ez indokolt, arányos és nem visszaélésszerű, és a hírközlési adatvédelmi nemzeti szabály megengedi. Végül soron tehát az EUB a szolgáltatás igénybe vevője által elkövetett szerzői jogi jogsértések elleni igényérvényesítés kapcsán is tovább tudta fejleszteni az Eker. irányelv szabályait, figyelemmel az érintkező uniós normák céljaira is. A bírói gyakorlat azonban – jellegéből fakadóan – nem szülehetett olyan generális gyakorlati útmutatást, amely az eltérő tényállások esetében általában alkalmazható lett volna.

3. A CDSM irányelv – a tartalommesztő szolgáltatók felelősségének átalakulása

3.1. Az irányelv hatálya alá tartozó szolgáltatók köre és az új típusú felelősség

A CDSM irányelv, nem kis mértékben a korábban bemutatott előzmények hatására, lezárta az elméleti vitát, és befejezte az EUB által megkezdett jogfejlesztést azzal kapcsolatban, hogy a tartalommesztásban közreműködő tárhelyszolgáltatók az Eker. irányelv szerinti tárhelyszolgáltatóként működnek-e, és így annak *safe harbour* szabályai alkalmazandók velük kapcsolatban, vagy inkább „egyszerű” elektronikus kereskedelmi szolgáltatóknak minősülnek, ezért az általános felelősségi szabályokat kell velük szemben alkalmazni.¹⁷

A CDSM irányelv 17. cikke szerint tartalommesztő szolgáltatónak minősül az információ társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtó olyan szolgáltató, amelynek fő vagy egyik fő

¹⁶ C-461/10. *Bonnier Audio és társai*.

¹⁷ Matthias LEISTNER: *European Copyright Licensing and Infringement Liability Under Art: 17 DSM-Directive Compared to Secondary Liability of Content Platforms in the U.S. – Can We Make the New European System a Global Opportunity Instead of a Local Challenge?* 12(2) *Zeitschrift für Geistiges Eigentum/Intellectual Property Journal* (2020) 123–214.; Eleonora ROSATI: *The Legal Nature of Article 17 of the Copyright DSM Directive, the (Lack of) Freedom of Member States and Why the German Implementation Proposal Is Not Compatible with EU Law*. 15(11) *Journal of Intellectual Property Law & Practice* (2020) 874–878.; João QUINTAIS: *The New Copyright in the Digital Single Market Directive: A Critical Look*. 1 *European Intellectual Property Review* (2020).

célja a szolgáltatás igénybe vevője által feltöltött, jelentős mennyiségű, szerzői jogi védelem alatt álló mű vagy szomszédos jogi teljesítmény tárolása, nyilvánosságához közvetítése, ideértve a nyilvánosság számára lehívásra hozzáférhetővé tételét is, és üzletszerű összerendezése, népszerűsítése. A definíció több olyan elemet is tartalmaz, amelynek értelmezése a bírói gyakorlatra van bízva. A legfőbb bizonytalanságot ezek közül a „jelentős mennyiségű”, valamint a „fő vagy egyik fő cél” kitétel megítélése okozhatja.¹⁸ Mindenesetre meg lehet állapítani, hogy az irányelv szerinti fogalom és az ezekre a szolgáltatókra vonatkozó felelősségi rezsím alapvetően egy mennyiségi feltétel megvalósulását követeli meg: ha az adott szolgáltatónak sikerül bizonyítania, hogy tevékenysége során ugyan elérhetővé válik védett tartalom, az nem jelentős mennyiségű, vagy ez megtörténik, de az egyáltalán nem tartozik az ő fő céljai körébe, akkor továbbra is a korábbi, egyelőre csak az EUB által értelmezett, az általános elektronikus kereskedelmi szabályok alapján kell a felelősségét vizsgálni. Az e fogalom alól kieső szolgáltatók tevékenységét tehát jelenleg az Eker. irányelv, később pedig a DSA szabályai alapján kell megítélni.

Szükséges itt utalni arra is, hogy a feltörekvő (az EU-ban kevesebb mint három éve piacon lévő), de védett tartalmat már jelentős mértékben elérhetővé tevő szolgáltatók, amelyek éves forgalma nem éri el a tízmillió eurót, a CDSM irányelv hatálya alá tartoznak, de az új rezsím szerinti felelősségük korlátozott. Ha azonban a látogatóik havi átlagos száma ebben a kezdeti szakaszban bármikor meghaladja az ötmilliót, már a teljes felelősségi rendszer alá kerülnek. Természetesen ezek a szolgáltatók is csak akkor kerülnek az irányelv hatálya alá, ha legalább az egyik fő céljuk teljesítése során tesznek elérhetővé jelentős mennyiségű védett tartalmat. Értelemszerűen, ha akár a piaci jelenlétük időtartama, akár a bevételeik nagysága vagy az igénybe vevők létszáma elkezd növekedni, akkor az jó eséllyel magával hozza a hozzáférhetővé tett tartalmak mennyiségének növekedését is, ugyanakkor ez már nem befolyásolja a szabályok alkalmazását rájuk. Tehát e szolgáltatók is kikerültek a felelősségük megállapítása tekintetében az általános elektronikus kereskedelmi rezsím alól.

A CDSM irányelv a nem jelentős mennyiségű védett tartalmat megosztó szolgáltatókon kívül egyes szolgáltatótípusokat kifejezetten is kizár a hatálya alól, mert ezeknek nem az a fő céljuk, hogy lehetővé tegyék a felhasználók számára nagy mennyiségű, szerzői jogi védelem alatt álló tartalom feltöltését és megosztását abból a célból, hogy e tevékenységből hasznot szerezzenek. Ilyenek az elektronikus hírközlési szolgáltatások, a vállalkozások közötti felhőalapú szolgáltatások, továbbá azok a felhőalapú szolgáltatások, amelyek lehetővé teszik a felhasználók számára, hogy saját használatukra tartalmakat töltsenek fel, például a tárhelyszolgáltatások vagy az olyan online piacterek, amelyek fő tevékenysége az online kiskereskedelem, ahelyett, hogy hozzáférést biztosítanának szerzői jogi védelem alatt álló tartalmakhoz. Nem tartoznak az online tartalommegosztó szolgáltató meghatározásába az olyan szolgáltatások nyújtói sem, amilyen például a nyílt forráskódú számítógépes programok fejlesztésével és megosztásával foglalkozó platformok, a nonprofit tudományos vagy oktatási adatbázisok vagy a nonprofit online enciklopédiák. Végezetül a szerzői jogi védelem magas szintjének biztosítása érdekében nem al-

¹⁸ A magyar jogalkotó ezt a fogalmat nem definiálta, de a francia szabályozás számszerűsítette a jelentős mennyiséget. Hivatkozva a Magyarázat az Sztj. 57/A. §-hoz, 4. pont. In LEGEZA Dénes – GYERTYÁNFY Péter (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, Jogtár, 2023. január 1-jei időállapot.

kalmazandó az olyan szolgáltatókra, amelyek fő célja a szerzői jogi kalózkodásban való részvétel vagy annak elősegítése. Ezek tevékenysége az általános elektronikus kereskedelmi szabályok szerint értékelendő.

A CDSM irányelv 17. cikk (1) bekezdése jelentőset lépett előre, amikor rögzítette, hogy a tartalommosztó szolgáltatók a 2001/29/EK irányelv értelmében vett lehívásra hozzáférhetővé tételt valósítanak meg. Azáltal, hogy ezek a szolgáltatók felhasználóvá minősültek, ami fogalmilag tudatos, szándékos tevékenységet jelent, végeredményben megszűnt az alapja annak a felelősségkorlátozó hivatkozásnak, amely arra épült, hogy nem tudnak az esetleges jogsértésről, vagy az adott helyzetben általában elvárható magatartás tanúsítása esetén ne kellene tudniuk róla. Ilyen módon a közvetítő szolgáltatókra (azon belül a tárhelyszolgáltatókra) vonatkozó felelősségkorlátozási szabályok alkalmazása nem is lehet célszerű. Az irányelvi rendelkezések alapján szerzői jogi szempontból az „egyszerű elektronikus kereskedelmi szolgáltatókhoz” hasonlóan „egyszerű” felhasználónak minősülnek, „aktív kapuőrökké váltak”.¹⁹ Ezzel az átminősítéssel felsorakoztak a végfelhasználók mellé, akik tekintetében persze eddig sem volt kérdéses, hogy ha tartalommosztó szolgáltatónak nem is, szerzői jogi értelemben mindenképp felhasználónak minősülnek. E változtatást úgy is lehet értelmezni, hogy a szerzői rendelkezési jog határozott erősítést kapott, mivel kiterjedt egy olyan tevékenységi kör jogosítására, amely jelentős bevételeket hozhat a jogosultak számára. A CDSM irányelv ezen eleme erős garanciája a szerzői kizárólagos jog hatékony érvényesíthetőségének.²⁰

Abból, hogy a tartalommosztó szolgáltatók felhasználónak minősülnek, értelemszerűen következik az is, hogy a megvalósított felhasználáshoz engedélyt kell kérniük a jogosultaktól. Az engedélyszerzési kötelezettség kifejezett kimondása a kizárólagos jogi jelleg szükségsszerű velejárója. Az irányelv azonban itt is speciális megoldást alkalmaz, és lényegesen meghaladja a kialakult európai bírósági gyakorlatot: a tartalommosztó szolgáltató által szerzett engedély kiterjed a végfelhasználók nem kereskedelmi célú és nem kereskedelmi mértékű bevételt eredményező cselekményeire is, vagy ha a végfelhasználó szerzett engedélyt (akár kereskedelmi célra), akkor az ő engedélye is fedi a tartalommosztó szolgáltató ehhez szorosan kapcsolódó magatartását. Bár mindkét szereplő felhasználónak minősül, az engedélyszerzés során a szinte tisztán egyablakos jogszerzési modell²¹ nem egyedülálló a szerzői jogban, és a szereplők kiegyensúlyozatlan pozíciójából fakadóan akár hatékonyabb is lehet, mint a külön-külön engedélyezés. Figyelemmel arra is, hogy itt jellemzően a két szereplő nem szerez önállóan bevételt, önmagában semmiképp nem tekinthető az újonnan megnyert szerzői engedélyezési jog indokolatlan megszorításának az egyablakos engedélyezés bevezetése. Sőt, ha a végfelhasználóra nem terjedne ki a tartalommosztó által szerzett engedély, az azzal járna, hogy a tartalommosztó tevékenysége adott esetben egy jogsértő feltöltéshez kapcsolódna, aminek a megítélése értelmező szabályok nélkül lehetetlen volna. (Ezzel a megoldással kapcsolatban egyébként az irányelv preambuluma sajnálatos módon nem tartalmaz semmilyen magyarázatot.) Érdemes itt

¹⁹ Giancarlo FROSIO – Sunimal MENDIS: *Monitoring and Filtering: European Reform or Global Trend? The Oxford Handbook of Online Intermediary Liability*. Oxford, Oxford University Press, 2020, 4.

²⁰ FALUDI Gábor: Magyarázat az Sztj. 57/A–E. §-ához. In LEGEZA–GYERTYÁNFY (szerk.) i. m. (18. lj.).

²¹ Ha a végfelhasználó üzleti célú felhasználást végez, akkor a tartalommosztó által szerzett felhasználási engedély nem fedi a végfelhasználó tevékenységét, ilyen esetben külön engedélyt kell szerezni.

megjegyezni, hogy a CDSM irányelv hatálya alá nem tartozó szolgáltatók esetében a felelősség és a szolgáltatásukat igénybe vevők felelőssége továbbra is teljes mértékben elválik egymástól, külön elbírálás alá esik.

A kizárólagos engedélyezési jog biztosításából nemcsak az engedély megszerzésének a lehető legnagyobb gondossági mérce szerinti kötelezettsége fakad, hanem az engedély elmaradásából fakadó jogsértésért való közvetlen, csökkentett, a lehető legnagyobb gondossági alapú felelősség is mind a szolgáltató, mind a végfelhasználó oldalán. Az irányelv azonban itt is egy újabb komplex rendszert vezet be a tartalmegosztó szolgáltatóval szemben az engedély megszerzésének elmulasztásáért való felelősség alóli mentesülésre úgy, hogy ilyen esetben a végfelhasználó felelősségének rendje (elvileg) érintetlen marad. Látni kell, hogy a felelősség alóli mentesülés feltételei a felróhatóság (adott helyzetben általában elvárható magatartás) megállapíthatóságának kritériumait jelentik a tartalmegosztó szolgáltatók tekintetében, noha az irányelv általában a felelősség kizárásának feltételeként fogalmazza meg azokat. Ilyen módon az itt előírt feltételeknek megfelelő szolgáltató nemcsak a polgári, hanem a büntetőjogi vagy más jellegű felelősség alól is mentesül, bár azt értelemszerűen mindig valamely jogág szerinti eljárásban fogják megvizsgálni. (Ugyanakkor a magánjogi felelősség jellegéből fakadóan ha az alól mentesül a szolgáltató, akkor a büntetőjogi felelőssége sem lesz megalapozható.)

A felelősség alóli mentesülés első feltétele, hogy a felhasználó igazolja, hogy minden tőle telhetőt megtett az engedély megszerzése érdekében. Az adott helyzetben általában elvárható legnagyobb gondosság (*best efforts*) körében vizsgálni kell a szolgáltatás típusát, közönségét és annak méretét, valamint az érintett művek vagy más teljesítmények típusát, továbbá a megfelelő és hatékony eszközök rendelkezésre állását és a szolgáltatókat terhelő költségeit. Hogy ezek végső soron milyen elvárásokat is jelentenek, a bíróságok feladata lesz meghatározni. Fontos azonban látni, hogy nem objektív a felelősség alapja, mivel nem azon múlik, hogy megtörtént-e az engedélyszerzés, hanem azon, hogy a felhasználó mindent megtett-e az engedély megszerzése érdekében. A felelősség beszámítási pontja, ami a szerzői jogban a jogellenes felhasználás esetében nem felelősség, hanem objektív alapú helytállás, ilyen módon átcúsúzik a jogosulttól (adott-e engedélyt vagy sem) a felhasználó oldalára (az adott helyzetben általában elvárható legnagyobb gondosságot tanúsította-e). Ez a (pontosabban az ehhez hasonló) felelősségi konstrukció eddig a szerzői jogsértésért való felelősség tekintetében csak a kártérítési igény megítélése körében volt ismert.

A felelősség alóli mentesülés második, konjunktív kritériuma szerint a tartalmegosztó szolgáltatónak igazolnia kell, hogy a szakmai gondosság magas szintű ágazati normái szerint az adott helyzetben általában elvárható legnagyobb gondossággal mindent megtett annak biztosítása érdekében, hogy elérhetetlenné tegye azokat a konkrét műveket és más védelem alatt álló teljesítményeket, amelyekre vonatkozóan a jogosultak megadták a szolgáltatóknak a lényeges és szükséges információkat. Ez lényegében a jogosulti közreműködéssel történő előzetes szűrés kötelezettségét teremti meg a szolgáltató számára arra az esetre, ha nem sikerülne engedélyt szerezni a felhasználáshoz a jogosulttól. Jelentős az az aspektusa ennek a feltételnek, hogy a szűrés csak olyan terjedelemben terheli a szolgáltatót, amilyen adatokkal őt a jogosultak ellátták. Ez abban az esetben is így van, ha egyébként (még) nem sikerült engedélyt szereznie a felhasználáshoz. A szerződés előkészítő szakaszában is komoly együttműködést követel a jogosultakkal. Máshonnan közelítve: ha a jogosult nem is ad engedélyt, attól még érdekében áll a szűréshez szükséges adatokat szolgáltatni a szolgáltatónak, hogy az engedély megadásáig se kerüljenek be

az alkotásai a szolgáltatásba. Végző soron a kizárólagos jogból fakadó lehetőségeket megszorítva ez extra, új típusú kötelezettséget telepít a jogosultakra a jogaik védelme érdekében. Ha nem működnek együtt a szolgáltatóval, az azzal a veszéllyel jár, hogy a szolgáltató könnyebben mentesül a jogsértésért való felelősség alól.

Végül, a felelősség alóli mentesülés harmadik feltételeként a szolgáltatónak minden esetben a jogosultak megfelelően indokolt értesítésének kézhezvételét követően, haladéktalanul intézkednie kell az értesítés tárgyát képező művek vagy más védelem alatt álló teljesítmények hozzáférhetetlenné tétele vagy honlapjairól történő eltávolítása érdekében, valamint az adott helyzetben általában elvárható legnagyobb gondossággal kell eljárnia azok jövőbeli feltöltésének megakadályozására. Erre minimálisan azért van szükség, mert a tartalomfelismerő rendszerek jelen pillanatban még erős korlátokkal működnek, ilyen módon pedig nem zárható ki, hogy jelentősebb mennyiségű jogsértő tartalom csúszik át rajtuk és kerül jogosulti engedély nélkül is megosztásra.²²

3.2. Felelősség az igénybe vevő tevékenységért

Az irányelv (66) preambulumbekzdése a jogsértésért való objektív felelősség tarthatatlanságát és az előbb leírt felelősségkorlátozási rendszer bevezetését csupán azzal indokolja, hogy az online tartalommosztó szolgáltatók nem az általuk, hanem a felhasználók által feltöltött tartalmakhoz biztosítanak hozzáférést. A CDSM irányelvvvel kapcsolatban az EUB előtt indult ún. lengyel ügyben a főtanácsnok az objektív felelősség fenntartását a következők miatt tartotta elfogadhatatlannak:²³ mivel egyrészt a tartalommosztó szolgáltatások felhasználói anélkül teszik online elérhetővé a tartalmakat, hogy a szolgáltatók e tekintetben előzetes kiválasztást végeznének, másrészt pedig mivel e szolgáltatók valószínűleg nem tudják az ily módon feltöltött összes, létező és jövőbeni mű és védelem alatt álló teljesítmény tekintetében valamennyi jogosulti engedélyt megszerezni, az ilyen objektív felelősség teljes gazdasági modellváltásra kényszerítené az említett szolgáltatókat, és ennek keretében még az interaktív „web 2.0” modelltől is meg kellene válniuk.²⁴

Mindkét érvelésben összemosisódik a szolgáltatónak a saját magatartásáért való felelőssége és a végfelhasználók magatartásáért való felelőssége kérdése. A tartalommosztó szolgáltatónak a felelőssége elsődlegesen a saját mulasztása miatt kellene hogy fennálljon, ami abban nyilvánulhat meg, hogy elmulasztott engedélyt kérni. Az irányelvi szabályozás azonban továbbmegy ennél, mivel annak alapján a felelősség csak akkor áll be, ha a szolgáltató azt sem tudja igazolni, hogy az adott helyzetben elvárható legnagyobb gondossággal járt el a szerződés megkötése érdekében, ami már önmagában szubjektív alapra helyezi a felelősséget. Ezen túlmenően a mentesüléshez a fent leírt cselekményeket is teljesítenie kell, hiszen ha nem szerzett engedélyt, akkor a végfelhasználók cselekményeit sem tudja jogszerűvé tenni ezen az úton.

²² A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. A digitális egységes piacon a szerzői jogról szóló (EU) 2019/790 irányelv 17. cikkével kapcsolatos iránymutatás, Brüsszel, 2021.6.4. COM(2021) 288 final 2. pont.

²³ C-401/19. Lengyelország kontra Parlament és Tanács.

²⁴ Uo. [32].

A végfelhasználó tevékenységével kapcsolatban a korábbi helyzethez képest a repertoárszűrés kötelezettség hatálya alá tartozó „nagy” tartalomjegyzék szolgáltató felelőssége annyiban szigorodott, hogy már nemcsak az eltávolítási kötelezettsége merül fel, ha jogsértő tartalom válna elérhetővé a szolgáltatásában, hanem előzetes szűrés kötelezettsége is bevezetésre került, ami eleve azt a célt szolgálja, hogy engedély nélküli helyzetben se tölthessen fel a végfelhasználó engedélyzetlen tartalmat, ha erről megfelelően részletes tájékoztatást kapott a szolgáltató az érintett jogosulttól. Fontos, hogy ezek a kötelezettségek csak akkor játszanak szerepet, ha a szolgáltató végül abba a helyzetbe kerül, hogy nem tudott engedélyt szerezni a felhasználáshoz. Az előzetes szűréshez viszont mindenképp kell a jogosult közreműködése, hiszen ő adja meg azokat az információkat, amelyek szükségesek a szűréshez. Ez azonban biztos, hogy önmagában nem elégséges eszköz a jogosult számára, hiszen ilyen esetben ugyan örülhet annak, hogy nem kerülnek megosztásra a tartalmai, de engedély adása híján elesik a jogdíjtól.

Az objektív felelősség eltűnését a szabályozás a szolgáltató technológiai védekezési kötelezettségével kompenzálja. A felhasználó oldaláról érthető, hogy miért praktikus ez a megoldás, hiszen ha nem kap engedélyt a jogosulttól, amelyet – nemzeti jog rendelkezésétől függően – a közös jogkezelő szervezetek kivételével sem közvetlen, sem áttételes szerződéskötési kötelezettség nem terhel, lényegében abba a helyzetbe kerül (vissza), mint a közvetítő szolgáltató: nem fogja tudni egyesével nyomon követni a feltöltött tartalmak jogszerűségét. Ezt azonban minden erejével meg fogja próbálni elkerülni, ahogy arra a főtanácsnok jutott a C-682/18. YouTube és Cyando ügyben. A jogosult oldaláról vizsgálva azonban egyáltalán nem kedvező a helyzet: végső soron a szerződéskötés elmaradása kiszolgáltatottá teszi jogvédelmét a szolgáltató technológiai megoldásainak. A jogsértés ugyan nem történik meg (vagy a megfelelő adatok szolgáltatása esetén csak igen kis eséllyel), viszont engedély hiányában díjfizetés sem történik a jogosult felé. A klasszikus jogérvényesítés a teljesen tudatos jogsértések körére szorul vissza. A szerződéskötés elmaradásának kétségtelenül nagy vesztese a végfelhasználó. Ha ugyanis a szolgáltató nem szerezte meg a felhasználási engedélyt, akkor a végfelhasználó cselekménye továbbra is jogosítatlan marad, ilyen módon pedig felelős a megosztásért. A végfelhasználó felelőssége teljes, és azt sem a bírói gyakorlat, sem a CDSM irányelv nem korlátozza.

4. A DSA felelősségi szabályai és viszonyuk a CDSM irányelv felelősségi szabályaihoz

A DSA a közvetítő szolgáltatókra vonatkozó szabályokat áttemeli az Eker. irányelvből, és alapvetően nem módosít a felelősség alól való mentesülés feltételein. Emiatt a CDSM irányelv felelősségi rezsimjének azonos a viszonya az Eker. irányelv felelősségi szabályaihoz és a DSA felelősségi szabályaihoz. A CDSM irányelv 2. cikk 6. pontja szerint az „online tartalomjegyzék szolgáltató” fent már elemzett definíciójából kiemelendő, hogy kapcsolata az elektronikus kereskedelmi szabályokkal világos: az online tartalomjegyzék szolgáltatók mindig az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtó szolgáltatók, azaz nemcsak a CDSM irányelv, hanem az Eker. irányelv (később pedig a DSA) hatálya alá is tartoznak.

A CDSM irányelv továbbá szól arról is, hogy mi a viszonya az új felelősségi szabályoknak az Eker. irányelv felelősségi szabályaihoz. A CDSM irányelv (65) preambulumbekzdése egyértelművé teszi, hogy az Eker. irányelv 14. cikke szerinti tárhelyszolgáltatói felelősség alól kerül

nek kivételre a szolgáltatók, ráadásul kizárólag az irányelv hatálya alá eső célból, vagyis a CDSM irányelv sem veszi ki a tárhelyszolgáltatókra vonatkozó összes elektronikus kereskedelmi szabály alól a tartalommegosztó szolgáltatókat, hanem egyedül a szerzői jogi tartalmakért való felelősségük kerül ki innen. Így a CDSM irányelv hatályán kívüli tekintetben a tartalommegosztó szolgáltatók az Eker. irányelv, később pedig a DSA hatálya alá fognak tartozni, a CDSM irányelv és a DSA együtt alkalmazandó rájuk.

A tárhelyszolgáltatás az információs társadalommal összefüggő olyan szolgáltatás, amely ilyen módon egyszerre tartozhat a CDSM irányelv és a DSA hatálya alá. Kétségtelen, hogy a DSA onlineplatform-fogalma szélesebb, de egyértelmű, hogy a „szolgáltatás igénybe vevője kérésére való információátvitel és nyilvános terjesztés” megvalósul akkor, amikor a CDSM irányelv szerinti online tartalommegosztó szolgáltató a felhasználói által feltöltött, jelentős mennyiségű, szerzői jogi védelem alatt álló mű vagy más védelem alatt álló teljesítmény tárolását és ahhoz hozzáférés biztosítását végzi a nyilvánosság számára. A megfogalmazásból következik, hogy a CDSM irányelv szerinti szolgáltató speciális a DSA szerinti szolgáltató fogalmához képest.

Joggal merülhet fel a kérdés, hogy minden közvetítő szolgáltatásra vonatkozik-e a DSA. A DSA kifejezetten utal arra is a 2. cikk (3) bekezdésében, hogy nem érinti az Eker. irányelv alkalmazását. Más kérdés, hogy hatálybalépése pillanatában az Eker. irányelv felelősségi szabályai hatályukat veszítik, és átkerülnek a DSA-ba. A közvetítő szolgáltatók tekintetében a DSA áttemeli az Eker. irányelv felelősségi rendelkezéseit, amelyek érdemben nem változnak. Tehát általában megállapítható, hogy a korábban szerzői jogi ügyekben megméretett közvetítő szolgáltatók szerzői jogi státusza nem változik, és lényegében a rájuk vonatkozó, szűk értelemben vett felelősségi szabályozás sem módosul.

5. A CDSM, az Eker. irányelv és a DSA kapcsolata általában, a tartalommegosztó szolgáltatói felelősségen túl

Mindenekelőtt jelezni kell, hogy a DSA új fogalmat is bevezet a már korábban ismert szolgáltatástípusok mellé, ez pedig az online platform. Ez az a tárhelyszolgáltatás, amelyik a szolgáltatás igénybe vevőjének kérésére információkat tárol és nyilvánosan terjeszt, kivéve, ha ez a tevékenység egy másik szolgáltatás kisebb vagy kizárólag kiegészítő eleme, vagy a fő szolgáltatás kisebb funkcionális, amely objektív és technikai okokból nem használható az említett másik szolgáltatás nélkül, és az ilyen elem vagy funkcionális másik szolgáltatásba való integrációja nem a rendelet alkalmazhatóságának elkerülésére szolgál. Mivel a tartalommegosztó szolgáltatók esetében az igénybe vevő kérésére való információátvitel és nyilvános terjesztés ráadásul jelentős mértékben valósul meg, ezért nem lehet kérdés, hogy a tartalommegosztó szolgáltatók egyben online platformok is, azaz a DSA-nak nemcsak a tárhelyszolgáltatókra, hanem az online platformokra vonatkozó rendelkezései is alkalmazandók lesznek rájuk. E körben tehát azt a kérdést kell vizsgálni, hogy az Eker. irányelvnek és a DSA-nak a nem szűk értelemben vett szolgáltatói felelősségre vonatkozó rendelkezései alkalmazandók-e a CDSM irányelv hatálya alá tartozó tartalommegosztó szolgáltatók tekintetében.

Igen fontos, hogy mit értünk felelősségi szabályok alatt. Ha ugyanis a felelősségi rezsimummanens részének tekintjük a felhasználás megtörténtének megállapítását, az objektív felelősség alóli mentesülés kritériumrendszerét, az általános szűrési tilalmat, valamint a kivételek, kor-

látozások védelmét biztosító rendelkezéseket és a vita esetére biztosított panasztételi eljárást is, akkor a DSA e kérdések szabályozása tekintetében nem kerül szóba. Ezt a homogén (ismertetési) megközelítést követi a szerzői jogi törvény kommentárja,²⁵ valamint ez tükröződik a CDSM irányelv 17. cikkének alapjogi megfelelőségét egységében vizsgáló EUB-döntésben is.²⁶ Ha azonban szűken értjük a felelősségi rezsimet, és a kiegészítő intézkedéseket már nem tekintjük felelősségi típusú szabálynak, akkor rendezni kell a DSA és a CDSM irányelv kapcsolatát.

A CDSM irányelv 17. cikke ugyanis nem kizárólag a felelősség és az az alóli mentesülés szabályait tartalmazza. A 17. cikk (7) bekezdése egyrészt szól a jogszerűen hozzáférhetővé tett tartalmak hozzáféréseinek védelméről, a (8) bekezdés a szolgáltatókat terhelő tájékoztatási kötelezettségről a jogosultak felé a felhasznált tartalmakról, valamint a (9) bekezdésben a feltöltők számára biztosított panasztételi mechanizmusról. A (7) és a (8) bekezdés szerinti normáknak megfelelőt a DSA-ban nem találunk, de panasztételi mechanizmust az is alkalmaz. A CDSM és az Eker. irányelv viszonya a fentiek szerint egyértelmű: a CDSM irányelv kizárólag az Eker. irányelv 14. cikk (1) bekezdése szerinti vonatkozásban veszi ki a szolgáltatókat az általános szabályok hatálya alól. Az imént említett kiegészítő normák pedig nincsenek átfedésben az Eker. irányelv szabályaival, így nem merül fel alkalmazási kérdés.

A DSA azonban jóval szélesebb, részletesebb szabályozást tartalmaz, ami érinti a CDSM irányelv 17. cikkében is megjelenő kérdéseket. Ráadásul mivel a CDSM irányelv nem rendezhette el a DSA-hoz való viszonyát, ezért ez utóbbiban kell keresni azt a normát, amelyik ebben a kérdésben útbaigazítást adhat. Sajnos azonban a DSA a fent idézett rendelkezéseken kívül nem ad iránymutatást arra vonatkozólag, miként kell alkalmazni a CDSM 17. cikk (7)–(9) bekezdését a DSA hatálybalépése után. A DSA (12) preambulumbekkezdése csupán arra utal, hogy a rendelet alkalmazása nem sértheti – többek között – sem a CDSM irányelvre, sem az említett uniós jogi aktusok érvényesítésére vagy végrehajtására irányuló nemzeti szabályokat. Ez a formula nem zárja ki a DSA szabályainak alkalmazását, de ha kollízióba kerülnének a CDSM irányelv rendelkezéseivel, akkor ez utóbbi szabályait kell alkalmazni.

A következő pont azokat a szabályozási elemeket elemzi, amelyek azonos szabályozási területnek látszanak, és azt vizsgálja, hogy milyen esetben melyik rendelkezést kell alkalmazni. Továbbá elemzi, hogy a közvetítő szolgáltatók tekintetében milyen változások árulkodnak a korábbi bírói gyakorlat beépüléséről vagy éppen az attól való eltérésekről. A tanulmány következő része tehát a felelősségen kívüli, de a szerzői jogi tartalmak megosztása tekintetében releváns további szabályok alkalmazásáról szól, attól az időpillanattól kezdve, amikor a DSA hatályba lép.

²⁵ Magyarázat az Sztj. 57/A. §-hoz, 1. c) pont. In LEGEZA–GYERTYÁNFY (szerk.) i. m. (18. lj.).

²⁶ C-401/19. Lengyelország kontra Parlament és Tanács [21].

6. A DSA egyéb, a közvetítő szolgáltatókra, csak a tárhelyszolgáltatókra, valamint csak a platformokra vonatkozó szabályainak alkalmazása az online tartalommegosztó szolgáltatók és a többi közvetítő szolgáltató tekintetében

A DSA számos olyan rendelkezést is tartalmaz, amelynek van relevanciája a szerzői jogi szolgáltatások hatékonysága, a jogsértő tartalmak eltávolítása és a jogsértő személyek számonkérése szempontjából. Ezek a rendelkezések részben vagy egészben követik az EUB korábban tárgyalt, a közvetítő szolgáltatások körében született esetjogát.²⁷ Ahhoz, hogy áttekintésem teljes körű lehessen, szükséges megemlékezni a többi közvetítő szolgáltatóra vonatkozó szabályozás változásáról is. Bár e vonatkozásban a CDSM irányelv nem vezetett be új rendelkezéseket, a DSA szól ezekről, és különösen a felelősségükről. E szolgáltatók felelőssége szempontjából azonban nincs jelentős változás: az Eker. irányelv 12–13. cikkének rájuk vonatkozó felelősségi szabályai hatályon kívül kerülnek (ahogyan a tárhelyszolgáltatók felelősségére vonatkozó 14. cikk és az általános nyomon követési kötelezettségről szóló 15. cikk is). Az Eker. irányelv többi szabálya továbbra is hatályban marad. Az Eker. irányelvből kikerülő, 12–15. cikkbeli szabályok lényegében egy az egyben átkerülnek a DSA 4–5. cikkébe. Továbbá alkalmazandó rájuk a DSA alább bemutatott 7–10. cikke, valamint a 11–15. cikke is. Mivel az európai bírósági szerzői jogi bírói gyakorlatban alapvetően a felelősségre és a nyomon követésre, továbbá az adatszolgáltatásra vonatkozó szabályok alapján születtek döntések, a további elemzést e témakörök köré koncentrálok.

Bár álláspontom szerint a 2. pontban tárgyalt esetekből lesűrhető bírói gyakorlat szövegszerűen nem jelenik meg a rendelet szövegében, az, hogy a hivatkozott preambulumbekzdés kifejezetten megerősíti az EUB esetjogának érvényességét, önmagában is jelentőséggel bír, a rendelet szövegének elemzése pedig alátámasztja, hogy a bírói gyakorlat beépítésre került.

A bírói gyakorlat egyik kiemelkedő eleme volt az egyszerű hozzáférés és a tárhelyszolgáltatók tekintetében is a szűrés, blokkolás kötelezettségének kérdése, ami leginkább az Eker. irányelvben foglalt általános monitorozási kötelezettség hiányáról szóló, az általánosnak nem minősülő, indokolt szűrést azonban nem tiltó szabály értelmezését igényelte. A DSA preambuluma (30) bekezdése kivételként értékeli az egyedi nyomon követési eseteket, valamint a tagállami hatóságok által a tagállami és az uniós joggal összhangban álló nyomon követéseket. Ennek fényében bár maga a normaszöveg nem változott érdemben, a preambulummal összhangban való értelmezése alapján megállapítható, hogy immáron nem a bírósági döntésekből, hanem magából a rendeletből következik a nyomon követési szabályozás tényleges hatálya. Ehhez kiegészítő rendelkezésként megjelent a DSA-ban a 7. cikk, amely rögzíti, hogy a szolgáltatók nincsenek eltiltva forgalmuk önkéntes vizsgálatától.

Az új szabályként bevezetett 9. cikk szerinti, a jogellenes tartalom elleni fellépésre vonatkozó határozatok közül különös jelentősége van azoknak, amelyeket a szerzői jogsértések esetén hoznak meg a hatóságok (jellemzően bíróságok). E szabályok nem zárják ki a szerzői jogsértések esetén hozott határozatokat, ráadásul nem kizárólag a tartalommegosztó platformszolgáltatók

²⁷ Martin HUSOVEC: The DSA as a Creator's Charter? 18(2) *Journal of Intellectual Property Law & Practice* (2023) 71–73., <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpac116>.

tókra, hanem valamennyi közvetítő szolgáltatóra alkalmazandók. Akár határon átnyúló rendelkezést tartalmazó határozatok is születhetnek, ha a tartalom jogellenessége közvetlenül az uniós jogból vezethető le, vagy ha a kibocsátó hatóság úgy véli, hogy a szóban forgó jogok az uniós és a nemzetközi joggal összhangban szélesebb területi hatályt igényelnek, figyelembe véve ugyanakkor a nemzetközi közösség érdekeit is. Ez a határon átnyúló szerzői jogsértések vonatkozásában különös jelentőséggel bírhat a jövőben.

A 10. cikk szerinti adatszolgáltatási kötelezettség a szolgáltatás igénybe vevője szempontjából a korábbi szabályokat érdemben fejlesztő, lényeges előrelépésnek tűnik: eddig a szabályok igen szűk körben kötelezték a közvetítő szolgáltatókat az igénybe vevők adatainak kiadására akár polgári, akár büntetőügyekben. Az ezzel kapcsolatos EUB-gyakorlat, amely elsősorban a 2004/48/EK irányelv²⁸ alapján alakult, csak igen általános szinten ismerte el a személyes adatok kiadására vonatkozó kötelezettséget: számos alapjog megfelelő mérlegelése mellett végső soron a tagállamokra és azok bíróságaira bízta annak megítélését, hogy kötelezik-e a szolgáltatókat az adatok kiadására. A 10. cikk ezt az adatszolgáltatási kötelezettséget jóval szélesebben szabályozza, mint az Eker. irányelv tette a 15. cikk (2) bekezdésében vagy a 2004/48/EK irányelv a 8. cikkében, figyelemmel az EUB fent elemzett esetjogára is.

A DSA 14. cikke általános előírásokat tartalmaz arról, hogy a szolgáltatók általános szerződési feltételeinek milyen tartalmi kritériumoknak kell megfelelniük. Az e szerinti előírások keretbe foglalják a CDSM irányelv 17. cikkének rendelkezéseit, amelyek a DSA szerinti, „a szolgáltatás használatával kapcsolatban általuk megszabott korlátozásnak” minősülnek (például a tartalommoderálás céljából alkalmazott valamennyi szabály, eljárás, intézkedés és eszköz – beleértve az algoritmikus döntéshozatalt és az emberi felülvizsgálatot –, valamint a belső panaszkezelési rendszerük eljárási szabályzatára vonatkozó információk). A CDSM irányelv 17. cikkében foglalt értesítési és eltávolítási mechanizmus, a szabad felhasználási szabályok, a panaszkezelési mechanizmus, a jogszerű tartalmak figyelembevételére vonatkozó szabályok és végső soron, álláspontom szerint, a felelősségi rendelkezések mind ilyennek minősülnek. Így a 14. cikk szerinti kötelezettségek körébe tartoznak a CDSM irányelv 17. cikke szerinti tevékenységekről szóló tájékoztatások is, de a DSA nem módosítja a tartalmukat.²⁹

Mind az általános üzletpolitika, mind a jogérvényesítési gyakorlat vagy akár a szerzői jogi elmélet számára is igen fontos információk lesznek kinyerhetők a 15. cikk szerinti átláthatósági jelentésekből a közvetítő szolgáltatók szerzői jogi gyakorlatáról, ugyanis ezeknek ki kell terjedniük az ellenük hozott valamennyi határozatra, ráadásul jogsértéstípusonkénti bontásban, továbbá a jogsértő tartalmakkal kapcsolatos bejelentésekre is. Álláspontom szerint ez utóbbi kategóriába tartoznak a szerzői jogi jogosultak által a CDSM irányelv 17. cikk (4) bekezdése alapján benyújtott értesítések is, az ezekre vonatkozó szabályokat azonban a DSA nem befolyásolja, csak szélesebb kontextusba helyezi.

A DSA második szakaszában a csak a tárhelyszolgáltatókra, így a platformszolgáltatókra vonatkozó kötelezettségek közül kiemelkedik a 16–17. cikkben foglalt bejelentési és cselekvési

²⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2004/48/EK irányelve (2004. április 29.) a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről.

²⁹ Sunimal MENDIS: The Magic Bullet That Isn't! The Limited Efficacy of Article 14 DSA in Safeguarding Copyright Exceptions to Quotation and Parody on Social Media Platforms. *Verfassungsblog*, 2023. május 18., <https://bit.ly/40NGjzx>.

mechanizmusokra vonatkozó szabály. A CDSM irányelv csak utal arra, hogy a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a tartalommegosztó szolgáltatók a jogosultak megfelelően indokolt értesítésének kézhezvételét követően haladéktalanul intézkedjenek az értesítés tárgyát képező művek vagy más védelem alatt álló teljesítmények hozzáférhetetlenné tétele vagy honlapjaikról történő eltávolítása érdekében, valamint hogy az adott helyzetben elvárható legnagyobb gondossággal járjanak el azok jövőbeli feltöltésének megakadályozására. E szabály részletesebb kibontása lényegében a DSA 16–17. cikke.

Fontos látni azonban, hogy problémát okozhat az, hogy a DSA a szerzői jogi rezsím hatálya alá tartozó szabályokat kizárja a saját hatálya alól, ilyen módon felmerülhet az az értelmezés is, hogy ezek a cikkek nem alkalmazandók a szerzői jogi jogsértésekre. Ez azzal jár, hogy a szolgáltatóknak kétféle rezsímet kellene fenntartaniuk a különböző jellegű jogsértések bejelentésére és a velük kapcsolatos cselekvésre. Itt utalni kell arra, hogy a magyar jog jelenleg az Ekertv. 13. §-ában egy komplex értesítési és eltávolítási eljárást alkalmaz a szerzői jogi, a védjegyjogi és az egyes személyiségi jogi jogsértések elleni fellépés támogatására.³⁰ Ha ennek hatálya kívül helyezésére sor kerül a DSA hatálybalépésével egyidejűleg, az a CDSM irányelvnek az Sztj.-be való átültetését is érintheti,³¹ mivel az értesítési és eltávolítási eljárás tekintetében az Sztj. utal az Ekertv. 13. §-ára.³²

Itt kell megemlíteni, hogy Rosati a CDSM irányelv szerinti *notice-and-stay-down* szabályt kifejezetten speciálisnak tartja a DSA-beli *notice-and-action* szabályokhoz képest, mivel a CDSM több szempontból is eltérő követelményeket támaszt (például nem követeli meg az értesítésben URL megadását), emiatt azzal érvel, hogy a CDSM irányelv átültetéséhez kapcsolódó nemzeti szabályok nem szükségszerűen módosulnak a DSA hatálybalépésével.³³ Ezzel szemben Quintais és Schwemer úgy gondolja, hogy a DSA rendelkezései meg fogják előzni a CDSM irányelv rendelkezéseit.³⁴ A DSA kifejezetten úgy rendelkezik, hogy nem érinti a szerzői jogi szabályokat, emiatt hajlani lehet arra, hogy ebben a kérdésben Rosati álláspontja a helytálló.

A 18. cikk a feltételezhető bűncselekményekkel kapcsolatos bejelentési kötelezettséget szabályozza. Ennek különösen nagy jelentősége lehet akkor, ha a szolgáltató a CDSM irányelv 17. cikke szerinti felhasználáshoz nem kért és kapott engedélyt, ilyen módon mind az ő, mind a szolgáltatása igénybe vevője által megvalósított felhasználás engedélyezetlen maradt. Ha a feltöltő ilyen esetben bűncselekményt valósít meg, a szolgáltató nem egyszerűen kívül marad ezen a cselekményen (feltéve, hogy a CDSM irányelv 17. cikke szerint a felelősség alóli mentesüléshez szükséges valamennyi lépést megtette), hanem bejelentési kötelezettsége keletkezik, feltéve persze, hogy a nemzeti jog szerint az adott cselekmény bűncselekménynek minősül. [Itt megjegyezhető, hogy a magyar Büntető Törvénykönyv 385. § (5) bekezdésének a bűncselekmény alól mentesítő szabálya az egyszerű megosztások tekintetében is alkalmazható, ilyen módon az egyszerű megosztó ott leírt magatartása a magyar jog szerint nem minősül bűncselekménynek.]

³⁰ 2001. évi CVIII. törvény az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről.

³¹ 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról (Sztj.).

³² Sztj. 57/E. § (3) bekezdés.

³³ ROSATI i. m. (12. lj.) 75.

³⁴ QUINTAIS–SCHWEMER i. m. (11. lj.) 30.

Bár a szolgáltatónak továbbra sincs általános monitorozási kötelezettsége, a CDSM irányelv felelősségkorlátozó szabályai szerinti eljárása során jóval hamarabb és könnyebben juthat abba a helyzetbe, hogy felismerjen egy jogsértést és kötelezetté váljon a bejelentésre.

A 20–21. cikkben szereplő belső panaszkezelési és bíróságon kívüli vitarendezési mechanizmus szintén olyan előírás a DSA-ban, amely megjelenik a CDSM irányelvben, ennek következtében a nemzeti jogokban is. Egyet lehet érteni Rosati, valamint Quintais és Schwemer azon következtetésével, hogy a DSA előírásai jóval részletesebbek, ezért kiválthatják a CDSM irányelv rendelkezéseit.³⁵ Itt is felmerülhet az a kérdés, hogy a DSA hatálybalépése esetén fenntartható-e az Sztj.-be erre vonatkozóan illesztett rendelkezés,³⁶ vagy hatályon kívül kell helyezni. Álláspontom szerint mivel a DSA azt a kérdést nyitva hagyja, hogy milyen vitarendezési testületekhez lehet fordulni, e kérdés eldöntése tagállami hatáskörben maradt, így az Sztj. e tekintetben akár további szabályozást is kaphat.³⁷

A 22. cikkben elhelyezett, a megbízható bejelentőkre vonatkozó szabályok és a visszaélésekkel szembeni intézkedések és védelem tekintetében a CDSM irányelv nem tartalmaz rendelkezéseket, álláspontom szerint azonban – osztva Quintais és Schwemer nézetét³⁸ – szükséges és fontos ezek alkalmazása a szerzői jogi tartalmat közvetítők tekintetében. A megbízható bejelentőkkel szembeni kritériumoknak szerzői jogi területen teljesen biztosan megfelelnek a vonatkozó jogokat kezelő, nyilvántartásba vett közös jogkezelő szervezetek vagy más jogvédelemmel foglalkozó szervezetek (például a ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért).

A visszaélésekkel szembeni intézkedések és védelem tekintetében a 22. cikkben megfogalmazott kritériumok megteremtik a lehetőséget a notórius jogsértők kizárására a szolgáltatás igénybevételéből, ami egy további, igen hatékony eszköze lehet a szerzői jogi jogsértések csökkentésének. Ilyen rendelkezések a CDSM irányelvben nem szerepelnek, ezek minden további nélkül alkalmazhatók. Mindezek alapján elmondható, hogy a valamennyi közvetítő szolgáltatóra, illetve kifejezetten a tárhelyszolgáltatókra vonatkozó DSA-beli, új típusú rendelkezések a szerzői jogi jogérvényesítést is keretezik, arra is alkalmazandók, és jó eséllyel fokozzák a jogsértések elleni intézkedések hatékonyságát.

7. Következtetések

A szerzői jogi tartalmak közvetítésében részt vevő szolgáltatókra vonatkozó jogi rezsim az elmúlt években jelentős változáson ment keresztül. A 2000 óta változatlan jogszabályi kereteket előbb a CDSM irányelv, majd a DSA szabta újra. Bár 2019-ben, a CDSM irányelv elfogadásakor úgy tűnhetett, egyedül a tartalommosztó szolgáltatók tekintetében jött létre új, szigorúbb, a jogosulti érdekeket jobban elótt tartó szabályozás, a DSA hatálybalépésével valamennyi közvetítő szolgáltató számára nehezebbé válik a szerzői jogi jogsértésekért való felelősség alóli mentesülés. Ráadásul még ha a felelősségük nem is lesz megállapítható, számos

³⁵ Uo., 77.

³⁶ Sztj. 57/G. §.

³⁷ QUINTAIS–SCHWEMER i. m. (11. lj.) 32.

³⁸ Uo.

szempontból – nem kis részben az elmúlt húsz év EUB-gyakorlata eredményeként – komolyabban bevonásra kerülnek a szerzői jogsértések elleni harcba. Sajnálatos módon egyelőre úgy tűnik, a tartalommegosztó szolgáltatók továbbra is az engedélyezést elkerülő modellt viszik tovább, ami az igénybe vevők számára egyben kockázatosabb is: amíg nem történik meg a tartalmak engedélyezése a jogosult által, addig az igénybe vevők megosztásai jogsértők, így az a rezsím, amelyet a DSA a jogellenes tartalmakkal kapcsolatban felállít, velük szemben is alkalmazandó.

Bár a DSA érintetlenül hagyja a szerzői jogi *acquis*-t, részletes elemzése alapján meggyőződhetünk arról, hogy számos előírása a szerzői jogi tartalmakat közvetítő szolgáltatók (akár tartalommegosztó szolgáltatók, akár online platformok vagy bármilyen más közvetítő szolgáltatók) tekintetében is alkalmazandó lesz, ami segítheti a szerzői jogi védelem magasabb szintű érvényesülését.

Irodalomjegyzék

- FROSIO, Giancarlo – MENDIS, Sunimal: *Monitoring and Filtering: European Reform or Global Trend? The Oxford Handbook of Online Intermediary Liability*. Oxford, Oxford University Press, 2020.
- HARKAI István – MEZEI Péter: Végfelhasználói flexibilitások és platformfelelősség a CDSM-irányelv fényében. In TÖRÖK Bernát – ZÖDI Zsolt (szerk.): *Az internetes platformok kora*. Budapest, Ludovika, 2022, 109–127.
- HUSOVEC, Martin: The DSA as a Creator’s Charter? 18(2) *Journal of Intellectual Property Law & Practice* (2023) 71–73.
<https://doi.org/10.1093/jiplp/jpac116>
- LEGEZA Dénes – GYERTYÁNFY Péter (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, Jogtár, 2023. január 1-jei időállapot.
- LEISTNER, Matthias: European Copyright Licensing and Infringement Liability Under Art: 17 DSM-Directive Compared to Secondary Liability of Content Platforms in the U.S. – Can We Make the New European System a Global Opportunity Instead of a Local Challenge? 12(2) *Zeitschrift für Geistiges Eigentum/Intellectual Property Journal* (2020) 123–214.
- MENDIS, Sunimal: The Magic Bullet That Isn’t! The Limited Efficacy of Article 14 DSA in Safeguarding Copyright Exceptions to Quotation and Parody on Social Media Platforms. *Verfassungsblog*, 2023. május 18., <https://bit.ly/40NGjzx>.
- MEZEI Péter – HARKAI István: Önszabályozó platformok? Elemzés a végfelhasználói jogok érvényesüléséről a CDSM irányelv 17. cikkének átültetése fényében. *In Medias Res*, 2022/1., 5–17., <https://bit.ly/3uOUCYw>.
- PEUKERT, Alexander et al.: European Copyright Society – Comment on Copyright and the Digital Services Act Proposal – 53 IIC (2022).
- QUINTAIS, João: The New Copyright in the Digital Single Market Directive: A Critical Look. 1 *European Intellectual Property Review* (2020).

QUINTAIS, João P. – SCHWEMER, Sebastian F.: The Interplay between the Digital Services Act and Sector Regulation: How Special Is Copyright? 13(2) *European Journal of Risk Regulation* (2022) 191–217.

<https://doi.org/10.1017/err.2022.1>

ROSATI, Eleonora: The Legal Nature of Article 17 of the Copyright DSM Directive, the (Lack of) Freedom of Member States and Why the German Implementation Proposal Is Not Compatible with EU Law. 15(11) *Journal of Intellectual Property Law & Practice* (2020) 874–878.

ROSATI, Eleonora: The Digital Services Act and Copyright Enforcement: The Case of Article 17 of the DSM Directive. *IRIS*, 2021-01.

A KÖVETŐ JOG ALAPPROBLÉMÁI ÉS SZABÁLYOZÁSI KÉRDÉSEI

SZERZŐ: Tomasoovszky Edit

ÁRA: 7000 Ft

A követő jog a szerzői jog „új” jogintézménye, mindössze százéves történelemmel bír, azonban már ezen viszonylag rövid időszak alatt is meglehetősen ellentmondásossá vált, noha célja a kezdetekkor is világos volt, és máig sem változott: a művészek munkájának anyagi elismerése, további alkotómunkára ösztönzése. A kötet feltárja, hogy a szerzői jog rendszerében sokszor idegennek tekintett követő jog hogyan tud mégis illeszkedni a szerzői jog többé-kevésbé egységes szövetéhez. A követő jog szerzői jogban való elhelyezésének kérdései szoros kapcsolatban állnak a szerzői jog terjedelmének mindig aktuális és érzékeny egyensúlykeresésével.

A kötet célja, hogy a követő jog jogi, gazdasági és művészeti vonatkozásairól komplex áttekintést nyújtson, valamint a követő jog gyakorlati érvényesülésének bevált és kevésbé ideális megoldásait vizsgálva a jogintézmény szabályozásának további fejlesztéséhez is hozzájáruljon. Ilyen átfogó munka a hazai szakirodalomban ez idáig nem készült a témában.

A munka egészére jellemző a közeli és a távoli perspektíva váltakozása: ahogyan egy kiállítás képei között sétálunk, néha közelebb lépve, hogy a festmény legapróbb részleteit is alaposan meg tudjuk figyelni, máskor pedig hátrébb lépve, hogy a kompozíció egésze áttekinthetővé váljon számunkra.

A jogi szabályozásbeli anomáliák feltárása és alapos tanulmányozása talán nem adna elegendő okot az optimizmusra, jelen kötet mégis azt hangsúlyozza, hogy az eddig megtett út, a jogintézmény mai formájában történő kialakulása alapján megalapozott remény van arra, hogy a követő jog a jövőben még hatékonyabban fogja szolgálni alapvető célját. Reménykeltő az a tény is, hogy nemzetközi szinten is folyamatosan napirenden van a téma, és a szerzői jog számos egyéb releváns tárgyköre mellett is jelentős figyelmet kap. Tennivaló mindenképpen akad ezen a területen.

A GDPR és a Digital Markets Act viszonyának tisztázása

TÓTH ANDRÁS – SZABÓ ENDRE GYŐZŐ – NÉMETH SZABOLCS –
RUDICS REGINA – RIDEG GERGELY*

A Digital Markets Act az európai uniós jogalkotásnak a meglévő uniós joganyagra, többek között az általános adatvédelmi rendeletre is szervesen épülő újdonsága, amely a techóriások célzott regulációját kívánja megvalósítani. Míg korábban az uniós szabályozás sarokkövének számított a személyes adatok és a magánszféra alapjogi szintű védelme, addig mára szintén prioritássá vált az Európai Unió számára az adatalapú gazdaság lehetőségeinek kiaknázása, az európai piacok versenyképességének növelése. A tanulmányban a digitális piacokról szóló jogszabály, a digitális szolgáltatásokról szóló rendelet és az általános adatvédelmi rendelet azon pontjaira mutatunk rá, amelyek kapcsolata a jövőben meghatározó lesz a versenyképes és adatközpontú európai gazdaság kialakítása szempontjából. Vizsgáljuk az általános adatvédelmi rendelet elsődlegességét, esetleges *lex specialis* jellegét, továbbá a digitális piacokról szóló jogszabály által bevezetett tilalmakat, például az üzleti felhasználók és/vagy a fogyasztók adatainak saját célra való felhasználásának tilalmát és a platform különböző szolgáltatásaiból származó felhasználói adatok kombinálásának tilalmát. Végezetül kitérünk a digitális piacokról szóló jogszabály és az európai adatvagyon megőrzésének kapcsolataira.

Kulcsszavak: DMA, GDPR, adatvédelem, digitalizáció, adathordozhatóság

A Clarification of the Relationship Between GDPR and DMA

The Digital Markets Act is a new piece of EU legislation that builds on existing EU legislation, including the General Data Protection Regulation, to target regulation of tech giants. While the protection of personal data and privacy at a fundamental rights level used to be the cornerstone of EU regulation, the EU has now also made it a priority to exploit the benefits of a data-driven economy and to increase the competitiveness of European markets. In this paper, we highlight the points of the Digital Markets Act, Digital Services Act and General Data Protection Regulation whose interplay will be crucial for the future development of a competitive and data-driven European economy. We will examine the primacy of the General Data Protection Regulation, its possible *lex specialis* nature, and the prohibitions introduced by the Digital Markets Act, such as the prohibition to use business users' and/or own consumers' data for private purposes, or the prohibition to combine user data from different services of the platform. Finally, we will discuss the relationship between the Digital Markets Act and the preservation of the European data assets.

Keywords: DMA, GDPR, data protection, digitalization, data portability

* Tóth András: habilitált egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
Szabó Endre Győző: adatvédelmi szakértő, a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság korábbi elnökhelyettese (2012–2023 között).

Németh Szabolcs: adatvédelmi felelős, Nemzeti Filmintézet.

Rudics Regina: PhD-hallgató, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar.

Rideg Gergely: PhD-hallgató, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar.

1. A DMA-nak a GDPR szempontjából releváns rendelkezései

A nagy online platformok közvetítőként működnek az üzleti felhasználók vagy reklámozók és a végfelhasználók között. Egyesek közvetlenül is versenyeznek az üzleti felhasználókkal azáltal, hogy saját termékeiket és szolgáltatásaikat kínálják, az alapvető termékkínálatukba integrálva.¹ A részletes fogyasztói profilalkotással összefüggő átláthatósági kötelezettségek segítik az Európai Unió általános adatvédelmi rendeletének (GDPR)² végrehajtásával összefüggő információszolgáltatást, míg az adatok alapvető platformszolgáltatások közötti kombinálásának szabályozása kiegészíti a GDPR nyújtotta védelem már meglévő szintjét. A digitális piacokról szóló jogszabály (DMA)³ pontosítja, hogy a kapuőrök feladata biztosítani, hogy a rendeletben megállapított kötelezettségeknek való megfelelés az egyéb jogok, érdekek – például a személyes adatok és a magánélet vagy a fogyasztók –védelmét szolgáló uniós jogszabályokkal való teljes összhang mellett valósuljon meg.

A kapuőrök alapvető platformszolgáltatást nyújtó vállalkozások, e szolgáltatások körét a DMA rögzíti.⁴ A feltételeknek megfelelő vállalkozást a DMA 3. cikkében meghatározott eljárás szerint az Európai Bizottság minősíti kapuőrré. A piac monopolisztikus irányba eltorzult jellegét és a szabályozás igényét mutatja, hogy korábban példa nélküli koncentráció jött létre a kommunikációs piacon. Az online keresőszolgáltatások terén 80 százalékos, míg a közösségi média területén 70 százalékos részesedéssel bír a piacvezető vállalkozás.⁵ A DMA az európai uniós jogalkotásnak a már meglévő uniós joganyagra, így többek között a GDPR-ra is épülő újdonsága. Erre lehet következtetni a preambulumbekzdések koherens és rendszerezett szóhasználatából is. Habár, mint említettük, a DMA alapvetően újfajta trösztellenes szabályozás, amely az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 114. cikkére történő hivatkozással elhelyezi magát mint irányultságát tekintve nem kizárólag versenyvédelmi, de a digitális belső piacnyitására is felelős szabályozást,⁶ azt is fontos kiemelni, hogy a GDPR szempontjából számos releváns rendelkezést tartalmaz. A következőkben – a teljesség igénye nélkül – ezeket a főbb rendelkezéseket tesszük vizsgálatunk tárgyává.

¹ Christophe CARUGATI: How to implement the self-preferencing ban in the European Union's Digital Markets Act. *Bruegel*, 2022. december 2., <https://bit.ly/47LjRct>.

² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) (GDPR).

³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló jogszabály) (Digital Markets Act, DMA).

⁴ A DMA 2. cikk (2) bekezdése szerint alapvető platformszolgáltatás az online közvetítő szolgáltatás, az online keresőprogram, az online közösségi hálózati szolgáltatás, a videómegosztóplatform-szolgáltatás, a számfüggetlen személyközi hírközlési szolgáltatás, az operációs rendszer, a webböngésző, a virtuális asszisztens, a felhőszolgáltatás, valamint az online hirdetési szolgáltatás. A feltételeknek megfelelő vállalkozást a DMA 3. cikkében meghatározott eljárás szerint az Európai Bizottság minősíti kapuőrré.

⁵ Annegret BENDIEK: Integrationspolitische Bedeutung des Digital Service Act (DSA) und Digital Markets Act (DMA). *Stiftung Wissenschaft und Politik*, 2021. március 1., <https://bit.ly/47Mc3HC>, 3.

⁶ Andreas HEINEMANN – Giulia M. MEIER: Der Digital Markets Act (DMA): Neues „Plattformrecht“ für mehr Wettbewerb in der digitalen Wirtschaft. *Zeitschrift für Europarecht*, 2021, 86–101.

Az európai adatvédelmi politika szempontjából az sejthető, hogy a platformok szabályozása a digitális szolgáltatásokról szóló rendelet (DSA)⁷ és a DMA rendelkezései és azok betartása, betartatása révén az algoritmusok nagyobb átláthatóságához fog vezetni.⁸ A magasabb fokú transzparencia az adatvédelem erősödését eredményezi, ami az EU adatstratégiájának is egyik fő célkitűzése.⁹ Azt kell gondoljuk, hogy a DSA-t és a DMA-t mint jogalkotási csomagot együtt kell értelmezni, és hogy azok célja a nagyméretű adatok, valamint a mesterséges intelligencia mobilizálása és regulázása, továbbá a GDPR önmagában nem képes az ezekkel kapcsolatos minden adatvédelmi kérdést kezelni.¹⁰

1.1. Alapfogalmak

A DMA 2. cikkében mindösszesen 33 fogalmat határoz meg, amelyek közül hármat (személyes adat, profilalkotás és hozzájárulás) a GDPR meghatározására visszautalva használ. A személyes adat így a DMA rendelkezéseiben is a GDPR 4. cikk 1. pontjában meghatározott személyes adat.¹¹ Megemlítendő ugyanakkor, hogy a GDPR tekintetében az alapegység a „személyes adat”, míg a DMA-ban az „adat”: ilyenek lehetnek „aktusok, tények vagy információk bármilyen digitális megjelenítései, vagy az ilyen aktusok, tények és információk összeállításai, ideértve a hang-, kép- vagy audiovizuális felvétel formájában történő megjelenítést is”. A DMA tehát tágabb kört von az adat fogalma alá, ami a szabályozás hatályával is magyarázható. Míg a GDPR a természetes személyek magánszféráját hivatott védeni, addig a DMA a belső piac megfelelő működéséhez szükséges szabályokat rögzíti, és e tekintetben nem elsődleges szempont, hogy az adat összefüggésbe hozható-e természetes személlyel vagy sem.¹²

1.2. Az üzleti felhasználók és a saját fogyasztók adatainak saját célra történő felhasználásának tilalma

A DMA 6. cikk (2) bekezdése speciális tilalmat állít fel a kapuőrök számára, nevezetesen az üzleti felhasználók és/vagy a saját fogyasztók adatainak saját célra való felhasználásának tilalmát.

⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet) (Digital Services Act, DSA).

⁸ Ulrich KELBER: EU-Digitalstrategie und die dazugehörigen Rechtsakte von DGA, DMA, DSA und AIA – Auswirkungen für den Datenschutz. *Bundesbeauftragten für den Datenschutz und die Informationsfreiheit*, 2022. január 27., <https://bit.ly/47O22cH>.

⁹ Európai adatsztratégia. A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának, <https://bit.ly/49Q40et>, 6.

¹⁰ KELBER i. m. (8. lj.).

¹¹ „Személyes adat”: azonosított vagy azonosítható természetes személyre („érintett”) vonatkozó bármely információ; azonosítható az a természetes személy, aki közvetlen vagy közvetett módon, különösen valamely azonosító, például név, szám, helymeghatározó adat, online azonosító vagy a természetes személy testi, fiziológiai, genetikai, szellemi, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára vonatkozó egy vagy több tényező alapján azonosítható.

¹² A DMA nemcsak a személyes, hanem a nem személyes adat fogalmát is meghatározza a 2. cikk (26) bekezdésében.

A tilalom szempontjából az alább idézett 5. cikk (2) bekezdés c) pontja és a 6. cikk (2) bekezdése együtt is értelmezendő. Ennek eredményeként a DMA kimondja, hogy a kapuőr minden platform vonatkozásában tartózkodik attól, hogy az üzleti felhasználókkal való verseny során felhasználja azokat a nyilvánosan nem elérhető adatokat,¹³ amelyek az alapvető platformszolgáltatás üzleti felhasználóinak tevékenységein keresztül keletkeznek, beleértve a szóban forgó üzleti felhasználók végfelhasználóit, vagy amelyeket a platformszolgáltatásainak az üzleti felhasználói vagy ezen üzleti felhasználók végfelhasználói adtak meg. A kapuőrök nem korlátozhatják a végfelhasználók szabad választását oly módon, hogy technikailag megakadályozzák a különböző szoftveralkalmazások és szolgáltatások közötti váltást vagy az azokra történő előfizetést. Tehát a szabad választást attól függetlenül biztosítani kell, hogy ők gyártják-e azt a hardvert, amellyel e szoftveralkalmazások vagy a szolgáltatások hozzáférhetőek. Nem támaszthatnak mesterséges technikai akadályokat, hogy a váltást ellehetetlenítsék vagy eredménytelenné tegyék.

A végfelhasználóknak is szabad kezet kell kapniuk abban, hogy válasszanak ezen üzleti felhasználók kínálatából, szerződést kössenek velük, akár a kapuőr által nyújtott alapvető platformszolgáltatás révén, az üzleti felhasználó közvetlen értékesítési csatornáján keresztül, akár a szóban forgó üzleti felhasználó által használt egyéb közvetett módon. Ez vonatkozik az ajánlatok promóciójára és az üzleti felhasználók és a végfelhasználók közötti szerződéskötésre is. Emellett nem átható alá és nem korlátozható a végfelhasználók azon képessége sem, hogy szabadon vásároljanak tartalmat, előfizetést, funkciókat vagy egyéb tételeket a kapuőr által nyújtott alapvető platformszolgáltatáson kívül. Különösen azt kell elkerülni, hogy a kapuőrök az alapvető platformszolgáltatásukon futó szoftveralkalmazás segítségével korlátozzák a végfelhasználókat abban, hogy az ilyen szolgáltatásokhoz hozzáférjenek és igénybe vegyék azokat. Például egy szoftveralkalmazás-letöltésen kívül vásárolt vagy szoftveralkalmazás-áruházból vásárolt online tartalom előfizetőit nem szabad megakadályozni abban, hogy ehhez a tartalomhoz a kapuőr alapvető platformszolgáltatásán futó szoftveralkalmazáson keresztül férjenek hozzá csak azért, mert azt e szoftveralkalmazáson vagy szoftveralkalmazás-áruházon kívül vásárolták.¹⁴ E tilalmakkal kapcsolatban is az a jogalkotó célja, hogy minél inkább megelőzze a platform korlátozó magatartását, amelyet az a kettős szerepét kihasználva képes gyakorolni. A tilalomhoz kapcsolódik az 5. cikk (2) bekezdésében foglalt rendelkezés, amely szerint „a kapuőr c) a releváns alapvető platformszolgáltatásokból származó személyes adatokat nem használhatja fel általa külön nyújtott egyéb szolgáltatások – például egyéb alapvető platformszolgáltatások – céljára, és fordítva”. Az EU a nagy platformszolgáltatókkal vívott csatában gyűjtött tapasztalatait is felhasználva alkotta meg ezt a tilalmat. Az egyik ilyen eset volt az Európai Bizottság által az Amazon ellen 2020 novemberében indított eljárás. Az Amazonhoz hasonló platformoknak ugyanis előnyük van kettős szerepükből adódóan: egyrészt mint piaci szolgáltató, másrészt mint eladó is fellépnek. „Az Amazon összegyűjti a felhasználói adatokat, például a vásárlói preferenciákat, és ezeket az adatokat arra használja fel, hogy saját termékeinek értékesítését optimalizálja. Ezen túlmenően az Amazon hirdetheti saját termékeit, míg a versenytársak termékei háttérbe szorulnak.”¹⁵

¹³ DMA 6. cikk (2) bekezdés.

¹⁴ DMA (40) preambulumbekzdés.

¹⁵ Verfahren gegen US-Konzern. EU wirft Amazon Kartellverstöße vor. *Tagesschau*, 2020. november 10, <https://bit.ly/3wv8v8v>.

1.3. A platform sokszínűségéből származó felhasználói adatok helyzete – a platform különböző szolgáltatásaiból származó felhasználói adatok kombinálásának tilalma

A kapuőrök általában kettős funkciót töltenek be: egyszerre alapvető platformszolgáltatók és versenyzők. Ez utóbbi mivoltukban versenghetnek az ugyanazon végfelhasználók részére nyújtott szolgáltatás vagy termék értékesítése terén, ami abból a szempontból aggályos, hogy az üzleti felhasználóik által gyűjtött adatokat – amelyeket az alapvető platformon folytatott ügyletekből nyertek – a saját szolgáltatásaik céljára használják fel, miközben az üzleti felhasználóhoz hasonló szolgáltatást nyújtanak. Annak megakadályozására, hogy a kapuőrök tisztességtelen módon hasznot húzzanak kettős szerepükből, biztosítani kell, hogy tartózkodjanak bármely olyan összesített vagy nem összesített adat (melyek közt nyilvánosan nem elérhető anonimizált¹⁶ és személyes adatok is lehetnek) olyan módon való felhasználásától, hogy az üzleti felhasználóik szolgáltatásaihoz hasonló szolgáltatásokat kínáljanak. Ez a kötelezettség arra az üzletágra vonatkozik, amelyik az alapvető platformszolgáltatás üzleti felhasználóival versenyez.¹⁷

Előfordulhat, hogy a kapuőr hirdetési szolgáltatást is nyújtó alapplatformként funkcionál. Ilyenkor az üzleti felhasználók hirdetési szolgáltatást vesznek a platformtól, és így megeshik, hogy az adatok nem az alapvető platformszolgáltatásban keletkeznek, hanem azokat az üzleti felhasználó adja meg az alapvető platformszolgáltatásnak vagy annak műveletei alapján az érintett alapvető platformszolgáltatáson keresztül keletkeznek. Ezt a problémát felismerve a DMA korlátozásokat vezet be, amelyeket lentebb részletezünk.¹⁸ Ha a platform hirdetési szolgáltatása megfelel az egyenlő bánásmód előírásának, akkor természetesen nem ütközik a DMA-ba. Az adatok alapvető platformszolgáltatások közötti kombinálásának tilalma kiegészíti a GDPR által biztosított védelmet.

A DMA 5. cikke részletes szabályokat állapít meg a személyes adatok kezelésére vonatkozóan. Ezeket a szabályokat tilalomként fogalmazta meg a jogalkotó. Míg a személyes adatok kezelésére vonatkozó szabályok általában a megengedett magatartásokat határozzák meg, itt a DMA részletez bizonyos üzleti gyakorlatokat, amelyek olyannyira tisztességtelenek, hogy azokat az uniós jogalkotó tiltani lát szükségesnek. Ezeknek a tilalmaknak az elemzése annak bemutatására is szolgál, hogy milyen mértékben és milyen kizsákmányoló jelleggel használják a platformok a különböző módokon birtokukba jutó személyes adatokat.

A DMA előírja a kapuőrnek, hogy az üzleti felhasználói ügyfeleire vonatkozó adatait nem kezelheti online hirdetési szolgáltatások nyújtása céljából – tehát azokat az adatokat, amelyek birtokába nem a saját közreműködése, üzleti teljesítménye révén jut, nem használhatja fel saját

ly/3sLqL2z; Hendrik ZIMMERMANN – Caroline HEINZEL: Der Digital Markets Act. Plattform-Regulierung für Demokratie und Nachhaltigkeit in der EU – aktueller Stand und Verbesserungspotenziale, *Germanwatch*, 2022. január, <https://bit.ly/3GaQogo>.

¹⁶ GDPR (26) preambulumbekzdés: „Az adatvédelem elveit ennek megfelelően az anonim információkra nem kell alkalmazni, nevezetesen olyan információkra, amelyek nem azonosított vagy azonosítható természetes személyre vonatkoznak, valamint az olyan személyes adatokra, amelyeket olyan módon anonimizáltak, amelynek következtében az érintett nem vagy többé nem azonosítható.”

¹⁷ DMA (46) preambulumbekzdés.

¹⁸ DMA (47) preambulumbekzdés.

hirdetési céljára.¹⁹ Helyesnek tartjuk ezt a szabályozói megoldást; úgy is fogalmazhatunk, hogy a DMA ezzel az adatok tisztességtelen kizsákmányolásának az egyik lehetőségét tiltja meg.

A következő tilalom szerint a kapuőr nem kapcsolhatja össze, nem kombinálhatja az alapvető platformszolgáltatásból származó személyes adatokat más szolgáltatásból származó adatokkal – itt a DMA gyakorlatilag a rendelkezésre álló adatállomány felszeletelését írja elő.²⁰ A tilalom vonatkozik a platform- vagy más szolgáltatásból és a harmadik fél által nyújtott szolgáltatásból származó adatokra is. Ha úgy tetszik, az egyes szolgáltatásokat külön célként definiálja, és ilyen módon a célhoz kötött adatkezelés elvét alkalmazza a legnagyobb szolgáltatásokra és szab korlátot annak, hogy az egyik célból gyűjtött adatokat aztán egy másik célra korlátozás nélkül felhasználják. A cél az adatvédelmi és versenyjogi szempontból is értékelhető, túlzott adatösszekapcsolások megakadályozása. Ugyanis a különböző forrásokból származó végfelhasználói adatok kombinációja a kapuőrök különböző szolgáltatásaiban potenciális előnyöket biztosít a kapuőröknek az adatfelhalmozás tekintetében, ami viszont a piacra lépés akadályait erősíti.²¹

A DMA 5. cikkében meghatározott harmadik tilalom szerint a kapuőr az alapvető platformszolgáltatásból származó személyes adatokat nem használhatja fel egyéb szolgáltatások céljára – sem fordítva. A jogszabály angol verziója a cross-use kifejezést használja, amelyet a magyar fordítás nem ad tisztán vissza.²² Itt is a túlzott adatkoncentráció ellenében hat a szabályozás, és a kapuőr rendelkezésére álló számos, a magánszférát jelentősen érintő összekapcsolás lehetőségét szorítja jogi korlátok közé.

A tilalmak sorát az a rendelkezés zárja, amely szerint a kapuőr a végfelhasználókat nem léptetheti be más szolgáltatásba, hogy a személyes adatokat összekapcsolja.²³ Ennél a pontnál is arra kell felhívunk a figyelmet, hogy tilalom hiányában ez a platformok általános gyakorlata volt, és ennek sem jogi, sem technikai, sem üzleti akadály nem állt az útjába. A DMA mindezen tilalmak esetében közvetlenül avatkozik be olyan viszonyokba, amelyeknél korábban a kapuőrön kívül mások nem voltak tárgyalási pozícióban. A monopolisztikus piac adatvédelmi jogi kiigazításáról van itt szó, amely bár a GDPR-t kifejezetten nem hívja fel, de annak eszközrendszerét alkalmazza a szabályozott ágazatra.

Kivévelt képez a tilalmak alól, ha a végfelhasználó számára konkrét választási lehetőséget kínáltak fel, és a GDPR értelmében a végfelhasználó megadta a hozzájárulását a konkrét adatkezeléshez.²⁴ (A hozzájárulás feltételeit a GDPR 7. cikke tartalmazza részletesebben.) Itt a DMA nagyon érdekes jogi megoldást használ A GDPR-ban szereplő hat jogalap, ha úgy tetszik, hat jogviszonytípus közül a legkevésbé értékeset, a legtörékenyebbet engedi csak meg a kapuőrnek.²⁵ Ha a végfelhasználó hozzá is járul az ilyen típusú adatkezelésekhez, akkor is bármi-

¹⁹ DMA 5. cikk (2) bekezdés a) pont.

²⁰ DMA 5. cikk (2) bekezdés b) pont.

²¹ DMA (32) preambulumbekkezdés.

²² DMA 5. cikk (2) bekezdés c) pont: „a releváns alapvető platformszolgáltatásokból származó személyes adatokat nem használhatja fel általa külön nyújtott egyéb szolgáltatások – például egyéb alapvető platformszolgáltatások – céljára, és fordítva.”

²³ DMA 5. cikk (2) bekezdés d) pont.

²⁴ DMA 5. cikk (2) bekezdés d) pont.

²⁵ A 6. cikk (1) bekezdése határozza meg a GDPR hat jogalapját, amelyek között első pontban említi a hozzájárulást.

kor visszavonhatja a hozzájárulását. Ettől értéktelen az ilyen jogviszony, üzleti modelleket ilyen bizonytalan jogalpra nem lehet építeni.

Milyen más lehetősége lenne a szolgáltatónak a GDPR alapján a DMA hiányában? Szerződésben írhatná elő az ilyen jellegű adatkezelések feltételeit megteremtő körülményeket, vagy akár a jogos érdekre is alapozhatná az adatkezelését. Bármelyiket is választaná (egyébként a vállalkozások ilyen helyzetben valószínűleg a szerződést választanák), a végfelhasználónak gyakorlatilag nem maradna alkupozíciója a magánszféráját érintő beavatkozás mértékét illetően. Tudatos döntés tehát a hozzájárulás egyedüli jogalpként való meghatározása a társjogalkotók részéről. Tehát a DMA itt is a GDPR eszközrendszerét veszi igénybe a piac szabályozásához.

1.4. Az üzleti felhasználókra vonatkozó szabályok

A kapuőrök által nyújtott platformszolgáltatásban megjelenő üzleti felhasználók rengeteg adatot szolgáltatnak a platformnak, mind saját maguk, mind a végfelhasználóik által. A DMA biztosítja, hogy ezekhez az adatokhoz az üzleti felhasználók is hozzáférjenek. Az üzleti felhasználók kérésére a kapuőrnek akadálytalan és ingyenes hozzáférést kell biztosítania ezekhez az adatokhoz. A kapuőröknek – akár alkalmazásprogramozó felülettel – elő kell segíteniük a valós időben történő hozzáférést az adatokhoz.²⁶ E hozzáférést a harmadik feleknek is meg kell adni abban az esetben, ha az üzleti felhasználó adatkezelőként jár el. A kapuőr nem használhat semmilyen szerződéses vagy egyéb korlátozást azért, hogy megakadályozza az üzleti felhasználókat a releváns adatokhoz való hozzáférésben, és lehetővé kell tennie a számukra, hogy az adatok lekérdezéséhez megszerezhessék a végfelhasználók hozzájárulását, ha ezt a GDPR és az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv²⁷ előírja. A kapuőröknek lehetővé kell tenniük az üzleti felhasználók számára, hogy közvetlenül a végfelhasználóktól szerezzenek beleegyezést, vagy „más módon” kell megfelelniük az EU adatvédelmi szabályainak, beleértve az üzleti felhasználók anonimizált adatainak biztosítását.

1.5. A DMA adathordozhatósági rendelkezése

A DMA 6. cikk (9) bekezdése előírja, hogy a kapuőrök biztosítsák „a végfelhasználó által szolgáltatott vagy a végfelhasználó tevékenysége során keletkezett adatok hatékony hordozhatóságát a vonatkozó alap platformszolgáltatással összefüggésben”. A DMA tehát adathordozhatósági kötelezettséget vezet be. Megköveteli a kapuőröktől, hogy a végfelhasználó és az üzleti felhasználó számára hozzáférést biztosítsanak a felhasználó által adott vagy a felhasználó tevékenysége során keletkezett adatokhoz, beleértve az ilyen adatokhoz való folyamatos és valós idejű hozzáférést.²⁸

²⁶ DMA (60) preambulumbekzdés.

²⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2002/58/EK irányelve (2002. július 12.) az elektronikus hírközlési ágazatban a személyes adatok kezeléséről, feldolgozásáról és a magánélet védelméről (elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv).

²⁸ Julia APOSTLE: The EU's Digital Markets Act: What Does It Mean for Businesses and Data Privacy? *Orrick*, 2022. november 1., <https://bit.ly/3RbJUUF>.

Az érintettek ritkán gyakorolják a GDPR szerinti adathordozhatósághoz való jogukat, vagy pusztán információhiány miatt, vagy mert a GDPR csak természetes személyek személyes adataira vonatkozik, jogi személyekre (azaz tipikus „üzleti felhasználókra”) nem. Kétségtelen, hogy a GDPR alkalmazásában az adathordozhatóság az egyik legkevésbé sikeres új jogintézmény. Természetes törekvésnek tekinthető, hogy a jogalkotó a GDPR szabályait konkretizálva, azokat kiegészítve pontosabb kötelezettségeket állapít meg egyes területeken, ahogyan azt teszi a DMA-ban is. Az adathordozhatóság joga az adatvédelmi jogban mindig is versenyjogi indítatású rendelkezésként élt a szakmai köztudatban, amelynek révén a szolgáltatóváltás könnyebbé válik, és fontos eszköz lehet az online monopóliumok kialakulásának megelőzésében is.

Az idézett rendelkezés azt sugallja, hogy a DMA által rögzített kötelezettség kikövetkeztetett és származtatott adatokra is kiterjedhet. Tehát míg a GDPR kizárólag személyes adatokat szabályoz, addig a DMA által szabályozott adatok köre tágabb. Arra vonatkozóan, hogy az adat fogalma mennyiben tágabb a személyes adaténál, a DMA 2. cikk 24. pontja ad iránymutatást.²⁹ A kérdés az, hogy mit tud kezdeni az „egyszerű” felhasználó a szolgáltató által vele kapcsolatban kezelt, személyes adatnak nem minősülő metaadatokkal, úgy, hogy míg a GDPR a személyes adatok esetében előírja a szolgáltató által másik szolgáltató részére történő közvetlen továbbítás kötelezettségét,³⁰ addig a DMA szerinti adatok esetében ilyen előírást nem találunk. Felmerül a kérdés, hogy megfelel-e a nem csak személyes adatok hordozhatóságának biztosítása az arányosság elvének, azaz az idő- és a technológiai befektetéssel előállított adatok esetében is terheli-e a kapuőröket ez a kötelezettség. Végeredményben nem a kapuőrök innovációjának visszafogását fogja-e eredményezni ez a rendelkezés?³¹ Ha ez bekövetkezne, az azt jelentené, hogy a szabályozás hatása (az adatkör tekintetében) túlon túl széles.

Egy másik elem miatt is jelentős a különbség a DMA és a GDPR között, ami hatással van az érintett adatok körére, ez pedig az adatok jogszerű kezelésének jogalapja, amelyen az adathordozhatósághoz való jog nyugszik.³² A GDPR 20. cikk (1) bekezdése rögzíti, hogy az adathordozhatósághoz való jog csak azokra az adatokra terjed ki, amelyeket vagy szerződés, vagy hozzájárulás alapján kezelnek. Abban az esetben tehát nem kell az adathordozhatósághoz való jogot biztosítani, ha az adatkezelő jogos érdek alapján kezeli az adatokat. A DMA nem tartalmaz hasonló korlátozást, tehát a GDPR-hoz képest rugalmasabb szabályozást alkalmaz, és be is zár egy kiskaput arra az esetre, ha a platform másik jogalapra helyezné a szóban forgó adatkezelést.

Harmadrészt a DMA többletkötelezettséget állapít meg az adatkezelő kapuőrök számára, amikor a végfelhasználók felé történő adathordozhatósági intézkedéseket folyamatosan és valós idejű hozzáférés biztosításával írja elő. Ez szintén az adathordozhatóság GDPR szerinti szabályainak lényegi kiterjesztése, és olyan szolgáltatói fejlesztéseket kell indukáljon, amelyek túlmutatnak az adathordozhatóság intézményének európai előzményei által generált újításokon. An-

²⁹ Az „aktusok, tények vagy információk bármilyen digitális megjelenítése, vagy az ilyen aktusok, tények és információk összeállításai, ideértve a hang-, kép- vagy audiovizuális felvétel formájában történő megjelenítést is.”

³⁰ GDPR 20. cikk (2) bekezdés.

³¹ Damien GERADIN – Konstantina BANIA – Theano KARANIKIOTI: *The Interplay between the Digital Markets Act and the General Data Protection Regulation*. 2022, <https://bit.ly/3SOPJc5>.

³² Uo.

nál is inkább, mert – összhangban az adatmegosztási jogszabály (Data Act)³³ és a P2B rendelet³⁴ előírásaival, valamint az európai adatstratégia³⁵ célkitűzéseivel – a kapuőrök az üzleti felhasználók irányába is a felhasználókat illetőhöz hasonló adatszolgáltatási kötelezettséggel tartoznak, amihez számunkra nem tisztázott okból a jogalkotó a „folyamatos” és a „valós idejű” mellett hozzátette a „tényleges” és a „kiváló minőségű” jelzőket is.³⁶

A DMA és a GDPR adathordozhatóságra vonatkozó rendelkezéseinek viszonyát a DMA (59) preambulumbekzdése hivatott rendezni, amely a félreértések elkerülése végett rögzíti: a kapuőr azon kötelezettsége, hogy biztosítsa az adatoknak a DMA szerinti tényleges hordozhatóságát, kiegészíti a GDPR szerinti adathordozhatósághoz való jogot. Erre tekintettel a legfontosabb kérdés az lehet, hogy a GDPR-ban meghatározott feltételeknek – ti. hozzájárulás vagy szerződéses jogalap, valamint automatizált adatkezelés – érvényesülniük kell-e a DMA szabályainak alkalmazásakor is. Az érintetti hozzájárulás szolgáltató általi beszerzése e tekintetben neuralgikus pontnak tűnik, hiszen a kapuőr által rögzített adatok (amelyek, visszautalva a korábban írtakra, tágabb halmaz képeznek az érintett személyes adatainak körénél) kezelése jelenleg egészen biztosan nem teljes egészében az érintett előzetes, önkéntes, konkrét, megfelelő tájékoztatáson alapuló hozzájárulásán alapul, és a szerződés teljesítéséhez való szükségességük is erősen megkérdőjelezhető. Mivel viszont ezen adatkör részét képezik a személyes adatnak nem minősülő adatok is, kérdés, hogy ezek kapcsán egyáltalán felmerülhet-e a GDPR szerinti érvényes jogalap meglétének szükségessége, és hogy milyen módon lesz lehetőség adott esetben a szolgáltató által a felhasználóról kezelt „adatcsomagot” szétválasztani személyes adatokra és személyes adatnak nem minősülő adatokra.

1.6. A DMA személyes adatokra vonatkozó egyéb rendelkezései

A kapuőrök kötelezettségei körében a DMA 6. cikk (11) bekezdése olyan kötelezettséget ír elő a kapuőrök számára, amely szerint „az online keresőprogramokat nyújtó, harmadik félnek minősülő vállalkozások kérésére tisztességes, észszerű és megkülönböztetéstől mentes módon hozzáférést kell biztosítani számukra a kapuőr online keresőprogramjával végzett díjmentes és fizetett keresések során a végfelhasználók által generált rangsorolási, keresési, kattintási és megtekintési adatokhoz”.

Fontos, hogy a DMA szövege értelmében az ilyen adatszolgáltatás keretében a személyes adatnak minősülő keresési, kattintási és megtekintési adatokat anonimizálni kell.³⁷ A DMA az „anonimizálás” (anonymised) szót használja, és bár nem definiálja a fogalmat, vélhetően ez a

³³ Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a méltányos adathozzáférésre és adatfelhasználásra vonatkozó harmonizált szabályokról (adatmegosztási jogszabály) (Data Act).

³⁴ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1150 rendelete (2019. június 20.) az online közvetítő szolgáltatások üzleti felhasználói tekintetében alkalmazandó tisztességes és átlátható feltételek előmozdításáról (P2B rendelet).

³⁵ Az Európai Bizottság összefoglalója az európai adatstratégiáról: <https://bit.ly/46rPZ3G>.

³⁶ A DMA és a GDPR adathordozhatósági előírásaiban közös elem, hogy azokat a szolgáltatóknak díjmentesen kell végrehajtanuk.

³⁷ DMA 6. cikk (11) bekezdés.

GDPR „anonim információk” fordulatának feleltethető meg.³⁸ Ahogyan fentebb említettük, a DMA tartalmazza a nem személyes adat fogalmát is – ez felel meg az adatvédelmi jogban ismert anonimizált adat fogalmának. Olyan adatokról van szó, amelyek nem köthetők meghatározott természetes személyhez, ennél fogva nem terjed ki rájuk a személyes adatok védelme. Az adatok anonimizálása nem feltétlenül magától értetődő, rutinszerűen végrehajtott műveletet jelent, hiszen számolni kell a nagy és összetett adatbázisok „deanonimizálásának” kockázatával. Az anonimizálás tehát mindig a technológia adott lehetőségeinek fényében értékelendő, és jelentős piaci értéket vonhat el, ha a visszaállíthatóság elkerülése érdekében a megfelelő intézkedéseket elvégzik.³⁹

A DMA által szabályozott adatokat illetően a rendelet a kapuőrökre vonatkozó szabályok elavulása ellen ható rendelkezésként a rájuk vonatkozó kötelezettségek aktualizálására is gondol, amikor a 12. cikkben kitér arra, hogy a Bizottság megkapja a felhatalmazást, hogy jogi aktusokat fogadjon el az 5. és 6. cikkben megállapított kötelezettségek tekintetében. Így a 12. cikk (2) bekezdés e) pontja rögzíti, hogy az új jogi aktus hatálya kibővíthető a bizonyos típusú adatokra vonatkozó valamely kötelezettségnek más típusú adatokra való kiterjesztésével. Ez pedig a jövőben érintheti a GDPR által is szabályozott személyes adatokat is.

A fentiekben elemzett szabályok kikényszerítését a jogalkotó egy kézben összpontosítja: az Európai Bizottsághoz telepíti a legtöbb hatáskört, és minimális teret hagy a tagállami hatóságok számára. Lehetséges, hogy a jogalkotó a GDPR egyik tanulságát vette itt alapul, ugyanis annak kikényszerítése rendkívüli erőfeszítéseket követel egyes tagállami hatóságoktól, míg mások – a gazdasági koncentráció egyenetlensége okán – jóval kevesebb eljárásban vesznek részt fő felügyeleti hatóságként. Feltehetően ennek a feltorlódásnak az elkerülése volt az egyik érv a jogalkotó oldalán az új kikényszerítési modell mellett.⁴⁰

2. Versenyképes digitális gazdaság versus a magánszféra védelme

Legkésebb a 2010-es végek végére egyértelművé vált, hogy a technológiai fejlődés és az annak minden előnyét kiaknázni kívánó gazdasági szereplők által nyújtott szolgáltatások egy sor olyan kihívással szembesítik a világ jogalkotó szerveit, amelyek azonnali reakciót és egyes korábban követett alapvető szabályozási elvek átgondolását igénylik. E folyamatokon még jobban gyorsított a globális pandémias helyzet, amikor még több, korábban személyes interakciót kívánó tevékenység és üzleti aktus költözött az online térbe.

Míg korábban az európai uniós szabályozás sarokkövének számított a személyes adatok és a magánszféra alapjogi szintű védelme, addig mára szintén prioritássá vált az EU számára az

³⁸ A nem személyes adatok Európai Unióban való szabad áramlásának keretéről külön rendelet szól (2018/1807), de erre a rendeletre sem utal a DMA.

³⁹ Az ilyen adatbázisok az MI számára kínált tanulási adatok értékét jelentősen csökkentik. Philipp HACKER – Johann CORDES – Janina ROCHON: *Regulating Gatekeeper AI and Data: Transparency, Access and Fairness under the DMA, the GDPR and Beyond*, <https://bit.ly/3MVNOyy>, 30.

⁴⁰ Suzanne VERGNOLLE: *Enforcement of the DSA and the DMA: What did We Learn from the GDPR?* Hal Open Science, <https://bit.ly/49H6bky>, 103.

adatalapú gazdaság nívumainak kiaknázása, az európai piacok versenyképességének növelése, ahogy erre az európai adatstratégia egyértelműen utal. Ez az ellentmondás tetten érhető az uniós jogalkotás legfrissebb európai adatstratégia termékein és a kodifikáció irányain. Így például a Data Act célja az európai adatgazdaság dinamizálása, míg az „ikerrendeletek”, a DMA és a DSA célja a szolgáltatók keretek közé szorítása, ezzel párhuzamosan pedig a GDPR szerinti érintetti jogok érvényesítéséhez szükséges garanciák biztosítása. Egyértelmű elmozdulás érzékelhető a korábban a magánszféra védelmét mindenek felettinek tekintő EU-s jogalkotástól. A felhasználói adatok gazdasági értékét immár senki sem vonja kétségbe, még ha például a Facebook „ingyenességét” vitató hatósági álláspontok nem is egyeznek minden esetben a tagállami bíróságokéival.⁴¹ Onnantól fogva pedig, hogy az elérhetőségi adatokra és a felhasználói preferenciákra nem mint titkokra, hanem gazdasági értékkel bíró erőforrásokra tekintünk, számtalan kérdés és lehetséges szabályozási irány merül fel.

Eddig ezen adatok szisztematikus feldolgozásából és hasznosításából elsődlegesen a szolgáltató profitált, de az elmúlt időszakban jogosan merült fel az igény, hogy azok váljanak hozzáférhetővé a felhasználók számára is. Ennek oka lehet a már említett magánszféra-védelem, ti. hogy az érintett pontosan ismerje, milyen adatokat kezel vele kapcsolatban a szolgáltató. De ugyanígy legitim igény lehet az összegyűjtött adatok „átvitel” más szolgáltatóhoz, akár a felhasználó adminisztrációs terheit könnyítendő (adathordozhatóság), akár más – például gazdasági – célból. A platformszolgáltatások esetében az üzleti felhasználók is joggal tették szavá, amikor az általuk kínált szolgáltatások útján megszerzett adatokat a platformszolgáltató a saját üzleti céljaira használta, sokszor olyan technológiát alkalmazva, amely éppen az adatkezelőként felelősséget vállaló üzleti felhasználókat zárta ki az adatok megismeréséből.

A GDPR 2018-as hatálybalépése után elsődlegesen az érintetti jogok és az adatkezelői kötelezettségek által kínált eszköztár szolgált az adatkezelők mozgásterének kijelölésére, azonban az elmúlt időszak európai uniós jogalkotási termékei arra utalnak, hogy az EU azonosított néhány neuralgikus pontot, amely sürgős és pontos beavatkozást igényel. Az adathordozhatóság a GDPR-ban még inkább csak elméleti síkon létező jogintézmény volt, de immáron egyértelműen azonosítható cél, hogy nagyobb hangsúlyt kapjon az érintetti jogok között. Szintén világos szabályozói kívánalom a „vevő fogva tartás” egyes eseteinek megakadályozása e jogintézmény erősítésével. Ezzel párhuzamosan az ágazatok közötti horizontális adatmegosztás, így különösen az internet of things (IoT) által generált adatok hasznosítása és a bennük rejlő lehetőségek maximális kihasználása is megjelenik a Data Act rendelkezései formájában.

A fentiek alapján egyértelmű, hogy az egyes EU-s jogalkotási termékek a digitális gazdaság eltérő szegmenseit érintik, és sokszor egymással látszólag nem minden esetben kompatibilis célok elérését kívánják, mégis egyfajta szabályozási univerzummá állnak össze. A kérdés az, hogyan oldható meg a jogalkotói céloknál, hogy a kecske is jóllakjon és a káposzta is megmaradjon, és egyáltalán tudnak-e ezek a szabályozások úgy együtt létezni, hogy bizonyos esetekben nem oltják ki egymást.

⁴¹ Lásd Fővárosi Törvényszék 105.K.701.043/2020/14.; Kúria Kfv.37.243/2021/11.

3. A szabályozási univerzum

Ahhoz, hogy az előzőekben felvázolt szabályozási rendszer elemei közötti összefüggéseket, így különösen a DMA és a GDPR szabályai közötti viszonyrendszert értelmezni tudjuk, elengedhetetlen röviden áttekinteni – természetesen a jogszabályok tartalmának tételes ismertetése nélkül – azok legfőbb tartalmi elemeit és a megalkotásuk mögött húzódó, deklarált jogalkotói célokat.

3.1. A Data Act

A bemutatott jogalkotási termékek közül a jelenleg a brüsszeli jogalkotási mechanizmus malmai között őrldő Data Act is lépést kíván tenni az adatalapú európai gazdaság dinamizálása irányába. Ezt támasztja alá a Bizottság kapcsolódó sajtóközleménye,⁴² a digitális átalakulás utolsó horizontális építőköveként hivatkozva a rendelettervezetre, amely kulcsszerepet fog játszani a 2030-ra elérendő digitális célok megvalósításában. A rendelettervezet preambulumának szövegét olvasva az a benyomásunk támadhat, hogy az EU, hallgatva az új idők szavára, a mára kissé megmerevedett korábbi jogi struktúrán kíván áramvonalasítani és igazodni a technológia jelenlegi állásához. Így például a tervezet rögzíti, hogy ösztönzi az algoritmusok használatát és az adatvédelmi előírások tiszteletben tartását az adatmegosztások során. Az európai adatvagyonnal kapcsolatos gondolkodásmód változására utal az is, hogy a tervezet egyes rendelkezései a személyes adatok kategóriáján túlmutató, a nem személyes adatokat is magában foglaló szabályozási tárgyra vonatkozóan kerülnek megfogalmazásra. A tervezet talán legfontosabb eleme az adatok kezelésében részt vevő „adattulajdonos”, „adatkezelő”, „felhasználó” és „gyártó” kifejezés bevezetése és változatos használata, egyúttal e relációban az egyes felek jogainak és különösen kötelezettségeinek a differenciálása. Jelenlegi formájában azonban épp e minőségek pontos definiálásával marad adós a tervezet szövege.

A rendelettervezet 1. cikke rögzíti, hogy a rendelet nem érinti a személyes adatok védelmére vonatkozó uniós jog – különösen a GDPR és az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv – alkalmazhatóságát, így a felügyeleti hatóságok hatáskörét és illetékességét sem. A tervezet a vállalkozások és a fogyasztók, valamint a vállalkozások közötti adatmegosztás szabályait részletező II. fejezetének előírásai körében rögzíti, hogy az e fejezetben meghatározott jogok tekintetében – ha a felhasználó az e fejezet szerinti jogok és kötelezettségek hatálya alá tartozó személyes adatok érintettje – a rendelet kiegészíti a GDPR 20. cikke szerinti adathordozhatósághoz való jogot. Annál is inkább igaz ez, mivel a Data Act valóban az adathordozhatóságnak a GDPR-ban megalkotott jogintézményét igyekszik gyakorlati oldalról megközelítve, részletszabályok tisztázásával pontosítani.

Ennek kapcsán a GDPR 20. cikk (1) bekezdése akképp rendelkezik, hogy az érintett jogosult tagolt, széles körben használt, géppel olvasható formátumban megkapni az adatkezelő által vele kapcsolatosan kezelt személyes adatokat, ha az adatkezelés jogalapja az érintett hozzájárulása vagy olyan szerződés teljesítése vagy előkészítése, amelynek egyik szerződő fele az érintett.

⁴² Európai Bizottság: *Data Act: Commission proposes measures for a fair and innovative data economy* (sajtóközlemény), <https://bit.ly/3uttGNV>.

További feltétel, hogy az adatkezelés automatizált módon történjen. Ehhez képest a Data Act szerint az adattulajdonosnak – vagyis az adatok hozzáférhetővé tételét célzó jogi kötelezettségek alanyának – indokolatlan késedelem nélkül, ingyenesen, az adattulajdonos rendelkezésére állóval megegyező minőségben és adott esetben folyamatosan és valós időben kell az érintett vagy harmadik fél rendelkezésére bocsátania a termék vagy a kapcsolódó szolgáltatás használatára révén generált adatokat.⁴³

A Data Act tervezete a fentiekén túl – igazolva az uniós szabályozási „univerzumra” tett utalásunkat – hivatkozza a DMA által bevezetett kapuőr minőséget, amikor a szolgáltatókra többletkötelezettséget telepít, ti. semmilyen módon – többek között pénzbeli vagy egyéb ellentételezés nyújtásával – nem hívhatják fel vagy ösztönözhetik üzletileg a felhasználókat arra, hogy a Data Act által meghatározott adathordozhatóságra vonatkozó jogukat gyakorolva személyes adataikat a kapuőr valamely szolgáltatása rendelkezésre bocsássák vagy más szolgáltatót a személyes adatok kapuőrnek való átadására kérjék. A tervezet még tovább megy, és azt is megtiltja, hogy a kapuőr bármilyen módon olyan adatokhoz jusson a felhasználótól, amelyekre a felhasználó az adathordozhatóságnak a Data Act szerinti gyakorlása útján tett szert. Ez utóbbi rendelkezés esetében felmerülhetnek bennünk kételyek a szabályozás gyakorlati kivitelezhetőségével és betarthatóságával kapcsolatban. A jogszabálytervezettel kapcsolatos általánosabb kritikák arra mutatnak rá, hogy az abban foglaltak betartásával az EU túl drasztikusan nyúlna bele az adatpiac természetesen alakuló versenydinamikájába, egyúttal csökkentené a szolgáltatásoknak a felhasználói igényekhez való igazodási képességét.⁴⁴

Az adathordozhatóság jogának zászlóra tűzése deklaráltnak nem csak az adatkezelések érintettjei irányába tett jogalkotói gesztus. Ahogy a rendelettervezet preambulumban is megjelenik, az EU észlelte, hogy a jelenlegi digitális piaci ökoszisztémában az induló vállalkozások, a kis- és középvállalkozások, valamint a hagyományos ágazatokban működő, kevésbé fejlett digitális képességekkel rendelkező vállalkozások nehezen férnek hozzá a releváns adatokhoz, mivel azok kis számú, az adatok monetizálásához szükséges technológiai infrastruktúra révén számottevő gazdasági erővel bíró vállalat kezében összpontosulnak. A Data Act deklarált célja, hogy megkönnyítse az ilyen entitások hozzáférését a DMA-ban kapuőrként definiált techóriások által kezelt adatokhoz, egyúttal biztosítsa, hogy a kapcsolódó kötelezettségek hatókörét a hatáskörtúllépés elkerülése érdekében a lehető legarányosabban alkalmazzák.

3.2. A P2B rendelet

A technológiai és információs erőfölénnyel rendelkező vállalatok előnyének kiegyenlítése és a mikro-, kis- vagy középvállalkozások érdekei érvényesítésének elősegítése mint jogalkotói cél megjelenik egy másik jelentős uniós jogalkotási vívmányban, a P2B rendeletben is. A Bizottság

⁴³ A rendelkezésre bocsátás módját nem határozza meg konkrétan a szöveg, így nem feltétlenül jelenti ez az adatok tényleges átadását. Lásd Moritz HENNEMANN et al.: *The Data Act Proposal: Literature Review and Critical Analysis, Part I*. Passau, University of Passau, 2023, 31.

⁴⁴ Sean F. ENNIS – Ben EVANS: Cloud Portability and Interoperability under the EU Data Act: Dynamism Versus Equivalence. *SSRN*, 2023. március 22., <https://bit.ly/3t51yAf>, 18.

a rendelet javaslatához fűzött indokolásában hangsúlyozta a vállalkozások bizonyos online szolgáltatásoktól való függőségét, ami magában foglalja, hogy az online közvetítő szolgáltatók számos olyan potenciálisan káros kereskedelmi gyakorlatba bonyolódhatnak, amely korlátozza az üzleti felhasználók rajtuk keresztül történő értékesítéseit, és azt kockáztatják, hogy megrendül a beléjük vetett bizalom. E káros gyakorlatok témánkat érintő megnyilvánulási formája a P2B rendelet előírásai által is nevesített olyan szolgáltatói magatartás, amelynek során az üzleti felhasználók nem férnek hozzá a saját ügyfeleik azon adataihoz, amelyeket az általuk nyújtott szolgáltatással kapcsolatban gyűjtött be az online közvetítő szolgáltató, vagy nem átlátható számukra, mit is kezd pontosan a közvetítő szolgáltató ezekkel az adatokkal.

Ezért az online közvetítő szolgáltatóknak szerződéses feltételeikben tájékoztatást kell nyújtaniuk üzleti felhasználóik számára arról a hozzáférésről, amellyel a szolgáltató vagy a szolgáltató irányítása alatt álló üzleti felhasználó vagy kereskedelmiweboldal-használó rendelkezhet bármely olyan személyes adatra, más adatra vagy mindkettőre vonatkozóan, amelyeket az üzleti felhasználók, a kereskedelmiweboldal-használók vagy a fogyasztók bocsátanak rendelkezésre az érintett online közvetítő szolgáltatás vagy online keresőprogram igénybevételéért vagy amelyek a szolgáltatások nyújtása során keletkeznek. A P2B rendelet tehát egyértelműen korlátok közé szorítja a közvetítő szolgáltatókat, amikor tételes tájékoztatási kötelezettséget ír elő nekik arról, hogy az üzleti felhasználóiknak nyújtott szolgáltatások kapcsán milyen személyes adatok birtokába jutnak és mit tesznek azokkal. Elvárás, hogy az üzleti felhasználó tisztában legyen például azzal, hogy a közvetítő szolgáltató hozzáfér-e az üzleti felhasználóval szerződő fogyasztók személyes adataihoz, és ha igen, az adatok mely kategóriáihoz, valamint azokat átadja-e harmadik felek részére.

A platform-to-business rendelet tehát különböző olyan intézkedések elvégzésének kötelezettségét rója a közvetítő szolgáltatókra, amelyek célja, hogy az üzleti felhasználóik számára átláthatóbb legyen az adatkezelésük, azért, hogy ezek az intézkedések hozzájáruljanak az adatok nagyobb mértékű megosztásához, valamint fokozzák azokat az erőfeszítéseket, amelyek az innováció és a növekedés kulcsfontosságú forrását jelentő közös európai adattér megvalósítására irányulnak.⁴⁵ Azt látjuk tehát, hogy míg korábban az európai jogalkotás hangsúlya az érintettek (felhasználók) tájékoztatásán és az irányukba tanúsított szolgáltatói transzperencián volt, addig immáron a nagy techcégek a velük szemben kiszolgáltató helyzetben lévő üzleti felhasználóik irányába is tételes elszámolási kötelezettséggel tartoznak arról, hogy milyen műveleteket végeznek az üzleti felhasználók ügyfeleinek a birtokukba kerülő személyes adataival.

3.3. A Bundeskartellamt kontra Facebook-ügy

Versenyjogi szempontból rövid értékelést igényel az a német versenyhatósági döntés,⁴⁶ amely a Facebook szolgáltatói adatkumulációra visszavezethető visszaélései tárgyában született, és az uniós jogalkotóknak vélhetően ihletadó forrásként, de legalábbis szándékaik helyességének iga-

⁴⁵ P2B rendelet (35) preambulumbekzdés.

⁴⁶ Case Summary: Facebook, Exploitative business terms pursuant to Section 19(1) GWB for inadequate data processing, B6-22/16. *Bundeskartellamt*, 2019. február 15., <https://bit.ly/40QUvYp>.

zolására szolgált a DMA tervezetének szövegezése során.⁴⁷ 2019. februári döntésében a Bundeskartellamt (német szövetségi versenyhatóság) jogellenesnek, erőfölénnyel visszaélő és kizsákmányoló jellegűnek ítélte a Facebooknak azt a gyakorlatát, amely szerint a felhasználók csak azzal a feltétellel használhatták a közösségi oldalt, hogy a Facebook a saját weboldalán kívül is gyűjthet felhasználói adatokat az interneten vagy okostelefonos alkalmazásokban, és ezeket az adatokat a felhasználó Facebook-fiókjához rendelheti.

A döntésben a hatóság kötelezte a Facebookot, hogy a jövőben az általa közvetlenül nyújtott szolgáltatáson kívül gyűjtött összes adat kezeléséhez szerezze be előzetesen az érintett felhasználók hozzájárulását. A szolgáltató a döntés ellen fellebbezett, aminek a düsseldorfi tartományi felsőbb bíróság közben is ítéletében helyt is adott, lényegében arra alapítva érvelését, hogy a felhasználók megismerhetik a Facebook használatával járó előnyöket és hátrányokat, valamint befolyásmentesen dönthetnek arról, hogy e feltételek alapján a szolgáltató rendelkezésére bocsátják-e személyes adataik széles halmazát. Az ügy újabb fordulatot a német szövetségi legfelső bíróságon vett, amely KVR 69/19 számú, 2020. június 23-i határozatában hatályon kívül helyezte a düsseldorfi bíróság határozatát, és elutasította a panasz halasztó hatálya iránti kérelmet. Ezt követően a düsseldorfi bíróság 2021 márciusában előzetes döntéshozatal iránti kérelmet nyújtott be az Európai Unió Bíróságához (EUB).⁴⁸

Nem túlzás történelmi jelentőségűnek minősíteni az ügyet, ha az EUB ki fogja jelölni döntésében a versenyjog és az adatvédelmi jog intézményrendszere közötti határokat,⁴⁹ vagy épenséggel amellet érvel, hogy azok együttes alkalmazása, így a piaci magatartások értékelése során szükséges figyelembe venni az adatvédelmi szempontokat.⁵⁰ Az EUB honlapján elérhető legutóbbi indítvány a versenyhatóság érvelésének nagy részét magáévá tevő álláspontot sejtet.⁵¹

A német versenyhatósági döntés érvelése előbb a német, majd az európai igazságszolgáltatás malmi között csiszolódott – és vett fel egy ponton egészen meglepő formát –, viszont az időközben hatályba lépő DMA-val annyiban okafogyottá vált az eljárás, hogy a rendelet 5. cikk (2) bekezdése egyértelműen tilalmazza a kapuőrök számára, hogy az általuk nyújtott szolgáltatásokból származó személyes adatokat összekapcsolják más, általuk nyújtott szolgáltatásokból származó vagy harmadik fél szolgáltatásából beszerzett személyes adatokkal. Emellett ezeket az adatokat nem használhatják fel általuk külön nyújtott egyéb szolgáltatások – például egyéb alapvető platformszolgáltatások – céljára és fordítva, továbbá a végfelhasználókat nem is léptethetik be más szolgáltatásaikba személyes adatok összekapcsolása céljából.

⁴⁷ A különböző szolgáltatások nyújtása útján beszerzett személyes adatok adatbázisai összekapcsolásának számtalan előzménye van az európai versenyjogban. E kérdéskör állatorvosi lova volt a Facebook-WhatsApp-fúzió 2014-ben és az Európai Bizottság ezzel kapcsolatos döntései: <https://bit.ly/49SwLrd>.

⁴⁸ A C-252/21. Meta Platforms és társai (Conditions générales d'utilisation d'un réseau social) ügyben az előzetes döntéshozatali kérelemmel kapcsolatos dokumentum.

⁴⁹ Wouter P. J. WILS: *The Obligation for the Competition Authorities of the EU Member States to Apply EU Antitrust Law and the Facebook Decision of the Bundeskartellamt*. London, King's College London Law School, 2019, 14–15.

⁵⁰ Anne C. WITT: The Digital Markets Act: Regulating the Wild West. (60)3 *Common Market Law Review* (2023) 625–666.

⁵¹ C-252/21. Meta Platforms és társai (Conditions générales d'utilisation d'un réseau social), <https://bit.ly/47Mclhz>.

4. Az adatmegosztások a DMA alatt és a GDPR szerinti hozzájárulás szerepe

Az adatmegosztás a DMA-ban az online hirdetési piacok, pontosabban a célzott hirdetések miatt került fókuszba, mégpedig az imént ismertetett német Facebook-ügy miatt.⁵² Ez volt az első eset, amikor az adatvédelmi jog megsértése kizsákmányoló típusú erőfölénnyel való visszaélést eredményezett. Emögött az a német bírósági gyakorlat húzódik meg,⁵³ amely szerint tisztességtelen olyan szerződéses kikötés egyoldalú alkalmazása, amely más hatályos jogszabályokkal összeegyeztethetetlen és erőfölénnyel való visszaélést valósít meg, ha ez a képesség kifejezetten az érintett vállalkozás domináns pozíciójából fakad.

Ez a megközelítés már megjelent a német és a francia versenyhatóság közös 2016-os tanulmányában, amelyben úgy foglaltak állást, hogy ha az erőfölényes vállalkozás adatvédelmi jogsértést követ el, és a kettő között (az erőfölényes pozíció és az adatvédelmi jogsértés között) szoros összefüggés van, akkor az erőfölénnyel való visszaélést alapoz meg.⁵⁴ A német hatóság nem az uniós, hanem a német versenyjogot alkalmazta. Az 1/2003/EK rendelet⁵⁵ 3. cikk (2) bekezdése egyébként megengedi a szigorúbb nemzeti jogalkalmazást az erőfölénnyel való visszaélés kapcsán. Igaz, az európai versenyjogi gyakorlattól sem idegen, hogy erőfölénnyel való visszaélést állapítson meg, amikor a domináns szereplő visszaél valamilyen szabályozással és azzal versenyellenes hatást idéz elő.⁵⁶ Végül azonban a fenti német jogalkalmazási megközelítés az európai uniós versenyjog elismerését jelenti, azzal, hogy ilyen jelentős elem, mint a kapuőri adatösszekapcsolás tilalma bekerült a DMA 5. cikk (2) bekezdésébe és a 6. cikk (2) bekezdésébe is.

Ezek a rendelkezések a kapuőröknek az adatokhoz való hozzáférést szorítják keretek közé. Bár a DMA kifejezetten rögzíti, hogy nem érinti a GDPR-t,⁵⁷ a német Facebook-ügy alapján az 5. cikk (2) bekezdése mégis szűkíti a kapuőrök esetében a GDPR adatkezelési jogalaphoz való hivatkozásának körét, amikor az adatösszekapcsolást és kereszthasználatot kifejezetten a GDPR 6. cikk (1) bekezdése szerinti jogosulti hozzájárulásra szűkíti, és kizárja a kapuőr esetében a szerződés teljesítésére [b] pont] és a jogos érdekre [f] pont] való hivatkozást.⁵⁸ A DMA szerint⁵⁹ amikor a kapuőr hozzájárulást kér, akkor a GDPR szellemében proaktívan nyújtania kell a végfelhasználó számára egy felhasználóbarát megoldást, amellyel az kifejezett, világos és egyértelmű módon megadhatja, módosíthatja vagy visszavonhatja hozzájárulását. A DMA 5. cikk (2) bekezdése alapján, ha az első alpont alkalmazásában adott hozzájárulást a

⁵² GERADIN–BANIA–KARANIKIOTI i. m. (31. lj.); *Bundeskartellamt Prohibits Facebook from Combining User Data from Different Sources*, 2019, <https://bit.ly/46u3LTI>.

⁵³ VBL-Gegenwert II., Hintergrundinformationen zum Facebook-Verfahren des Bundeskartellamtes, 2017, <https://bit.ly/49ILNQh>.

⁵⁴ Autorité de la Concurrence – Bundeskartellamt: *Competition Law and Data*, 2016. május 10., <https://bit.ly/40T3c4r>, 25.

⁵⁵ A Tanács 1/2003/EK rendelete (2002. december 16.) a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott verseny szabályok végrehajtásáról.

⁵⁶ C-457/10. AstraZeneca kontra Commission.

⁵⁷ DMA (37) preambulumbekzdés.

⁵⁸ DMA (36) preambulumbekzdés.

⁵⁹ DMA (37) preambulumbekzdés.

végfelhasználó megtagadta vagy visszavonta, a kapuőr ugyanarra a célra egy éven belül nem ismételteti meg egynél többször a hozzájárulás iránti kérelmét. Az érintetteket a hozzájárulásuk megadása előtt tájékoztatni kell az adatkezelés és -felhasználás tervezett céljairól, és lehetőséget kell nekik biztosítani arra, hogy minden egyes célhoz a hozzájárulásukat adhassák vagy megtagadhassák azt.⁶⁰

A DMA szerint a kapuőröknek lehetővé kell tenniük, hogy a végfelhasználók szabadon dönthessenek az adatkezelési és a beléptetési gyakorlatok elfogadásáról, mégpedig olyan módon, hogy kisebb mértékű személyre szabással járó, de egyenértékű alternatívát kell kínálniuk anélkül, hogy az alapvető platformszolgáltatásnak vagy egyes funkcióinak az igénybevételét a végfelhasználó hozzájárulásától tennék függővé.⁶¹ A kisebb mértékű személyre szabással járó alternatíva nem lehet eltérő vagy rosszabb minőségű a hozzájáruló végfelhasználóknak nyújtott szolgáltatáshoz képest, kivéve, ha a minőség romlása közvetlenül abból adódik, hogy a kapuőr nem kezelheti az ilyen személyes adatokat vagy nem tudja beléptetni a végfelhasználókat egy szolgáltatásba. A végfelhasználónak tájékoztatást kell kapnia arról, hogy a hozzájárulás megtagadása kisebb mértékben személyre szabott ajánlathoz vezethet, egyebekben azonban az alapvető platformszolgáltatás változatlan marad. A hozzájárulás megtagadása ugyanakkor nem lehet nehezebb, mint a hozzájárulás megadása.⁶²

Nem zárja ki azonban a DMA 5. cikk (2) bekezdése, hogy a kapuőr a GDPR 6. cikk (1) bekezdés c), d) vagy e) pontjára (jogi kötelezettség teljesítésére, létfontosságú érdekek védelmére, továbbá közérdekű vagy az adatkezelőre ruházott közhatalmi jogosítvány végrehajtásához szükséges intézkedésre) hivatkozzon. Ez, értelmezésünk szerint, a kapuőr által kezelt adatokhoz való hozzáférés szempontjából bír jelentőséggel, például amikor a kapuőr a felhasználók adatainak védelmére hivatkozással akarja versenytársai hozzáférését korlátozni, mint a Google Sandbox ügyben, amelynek tárgya az volt, hogy a Google kizárta a harmadik fél nyomkövető sütijeit a Chrome böngészőből.⁶³ Ez a döntés tehát továbbra sem akadályozhatja, hogy az online hirdetési piacon a versenytársak hozzáférjenek a Google által kezelt adatokhoz, mert különben a Google erőfölénnyel való visszaélést követne el, így a GDPR 6. cikk (1) bekezdés c) pontja szerinti adatkezelési jogalap alkalmazható lehet, amennyiben ezek az adatok személyes adatnak minősülnek.

A GDPR 20. cikk (1) bekezdése rögzíti, hogy az adathordozhatóságához való jog csak azokra az adatokra terjed ki, amelyeket szerződés vagy hozzájárulás alapján kezeltek. Ez a korlátozás azonban a DMA 6. cikk (9) bekezdése alapján nem vonatkozik a kapuőrök által kezelt végfelhasználói adatokra, amelyek hordozhatóságát a kapuőröknek attól függetlenül biztosítaniuk kell, hogy azok kezelése hozzájáruláson vagy szerződésen kívüli jogalap alapján történik.⁶⁴

⁶⁰ European Data Protection Board, Guidelines 05/2020 on consent under Regulation 2016/679, Version 1.1., 2020. május 4., 55–61. bekezdés.

⁶¹ DMA (36) preambulumbekkezdés.

⁶² DMA (37) preambulumbekkezdés.

⁶³ Lásd Investigation into Google's 'Privacy Sandbox' browser changes. *Competition and Markets Authority*, 2021. január 8., <https://bit.ly/3RcifTP>.

⁶⁴ Konstantina BANIA: Fitting the Digital Markets Act in the Existing Legal Framework: The Myth of the „Without Prejudice” Clause. 19(1) *European Competition Journal* (2022) 116–149., <https://doi.org/10.1080/17441056.2022.2156730>, 18.

Más a helyzet azonban, amikor az adathordozást nem a felhasználó, hanem olyan üzleti felhasználó kezdeményezi, amelynek a szolgáltatását a felhasználó a kapuőr platformján keresztül veszi igénybe. Ebben az esetben a DMA 6. cikk (10) bekezdése alapján a személyes adatokhoz való hozzáférés csak akkor adható meg, ha a végfelhasználó a „hozzájárulásával belegeyedik az ilyen megosztásba”.

5. A DMA és az európai adatvagyon megőrzése

Ha a digitális gazdaság legfontosabb alapanyaga az adat,⁶⁵ akkor megállapítható, hogy az európai adatok 92 százalékát az Egyesült Államokban kezelik, és azokhoz az amerikai kormányzati szerveknek hozzáférésük lehet.⁶⁶ Ha az adat az új olaj,⁶⁷ akkor természetesen az, aki birtokolja őket, jelentős hatalmat tudhat a magáénak.⁶⁸ Kína az adatvagyonát lényegében nemzeti stratégiai értéknek tekinti, ezért teljes állami felügyeletet gyakorol felettük az egyéni jogok védelmének figyelmen kívül hagyásával, míg az Egyesült Államokban ezen a téren is a magánszféráé a döntő szerep a jelentős piaci koncentrátság mellett.⁶⁹ Az amerikai technológiai óriások zéróáras (az ingyenesség látszatára építő) üzleti modellje az Egyesült Államokba szívja az európai adatvagyonot, ami nem csak további üzletszerzésre használható fel. Az EUB 2020 júliusában hozott ítélete meg is erősíti ezt az aggodalmat.⁷⁰

Ebben az ítéletében az EUB megállapította, hogy az EU és az Egyesült Államok közötti adatvédelmi pajzs keretrendszere már nem megfelelő mechanizmus az EU adatvédelmi követelményeinek való megfeleléshez a személyes adatoknak az Európai Unióból az Egyesült Államokba való továbbítása vonatkozásában. Az EUB szerint ugyanis nem biztosított a GDPR és az EU Alapjogi Charta által a személyes adatokat illetően rögzített védelmi szint, mert az uniós adatok jogosultjainak nem áll rendelkezésükre hatékony védelmi mechanizmus, ha az amerikai felhasználás sérti az EU jogában létező és elismert jogaikat, például az adataik amerikai kormányzati felhasználása esetén. Az európai adatvagyonnak az Egyesült Államokba vándorlása többek között a mesterséges intelligencia (MI) kifejlesztése és felhasználása terén folytatott nagy nem-

⁶⁵ Opinion 8/2016 EDPS Opinon on coherent enforcement of fundamental right sin the age of big data, 2016. szeptember 23., 6.

⁶⁶ Samuel STOLTON: LEAK: Commission in Bid for EU Data Sovereignty with Digital Decade Targets. *Euractive*, 2021. március 8., <https://bit.ly/46InNtT>; Sean FLEMING: What is Digital Sovereignty and Why is Europe So Interested in it? *World Economic Forum*, 2021. március 15., <https://bit.ly/47ogGI3>.

⁶⁷ The World's Most Valuable Resource Is No Longer Oil, but Data. *The Economist*, 2017. május 6., <https://economist/47rUw7R>.

⁶⁸ François CANDELON – Martin REEVES: The New Digital World: Hegemony or Harmony? *BCG*, 2017. november 14., <https://on.bcg.com/47IK7dI>.

⁶⁹ A European strategy for data. Communication from the Commission to European Parliament, European Council, the Council, the European Economic and Social Committee, the Committee of the Regions, Brussels, 19.2.2020 COM(2020) 66 final, 3.

⁷⁰ Lásd bővebben C-311/18 Facebook Ireland és Schrems [183]–[184].

zetközi versenyfutásban is károsnak bizonyult.⁷¹ Az adatok ugyanis mennyiségi és minőségi szempontból is meghatározók az MI működése szempontjából.⁷²

Az európai adatok tehát jelenleg a zéróáras üzleti modellnek köszönhetően az amerikai technológiai cégeket erősítik. Ebből a szempontból kérdés, milyen hatással van a DMA az európai adatvagyon megőrzésére. Ez a hatás elsősorban a reklámok célzásához szükséges adatokhoz való hozzáférés szabályozása szempontjából vizsgálható. Megállapítható, hogy a DMA emeli a reklám célzásához szükséges adatgyűjtés költségét azzal, hogy az 5. cikk (2) bekezdése kizárólag a kifejezett hozzájárulást ismeri el mint jogalapot a GDPR 6. cikk (1) bekezdésében felsorolt jogalapok közül, hogy a kapuőrök a felhasználók különböző forrásból származó adatait kombinálhassák.⁷³ Azt is hangsúlyozza a DMA, hogy a kapuőröknek lehetővé kell tenniük, hogy ha a felhasználó nem járul hozzá az adatok kombinálásához, akkor a végfelhasználónak tájékoztatást kell kapnia arról, hogy a hozzájárulás megtagadása kisebb mértékben személyre szabott ajánlat-hoz vezethet, egyebekben azonban az alapvető platformszolgáltatás változatlan marad.⁷⁴ A DSA ennél is tovább megy, és az online platformot üzemeltető szolgáltatóknak megtiltja, hogy a szolgáltatást igénybe vevők adatait felhasználó, profilalkotás alapuló hirdetéseket jelenítsenek meg, ha kellő bizonyossággal tudatában vannak annak, hogy a szolgáltatás igénybe vevője kiskorú.⁷⁵ A DMA azonban már semmit nem mond arról, hogy mi van akkor, ha a felhasználó a kapuőr szolgáltatását önmagában (adatkezelés nélkül), személyes adatok átadása nélkül kívánja igénybe venni. A Data Act a nem személyes adatok esetében úgy rendelkezik, hogy a kapuőr nem kérhet és nem kaphat hozzáférést a felhasználóknak valamely termék vagy kapcsolódó szolgáltatás használatára vagy virtuális asszisztens által generált adataikhoz.⁷⁶ Az európai felhasználók többsége azonban kifogásolja, hogy csak személyes adatokért cserébe kap „ingyen” online szolgáltatásokat.⁷⁷

Jay Hoofnagle és Jan Whittington szerint, ha az ingyenesen kínált szolgáltatásokért a cégek pénzt kezdenének el szedni, akkor a magánszféráért aggódók ezeket a szolgáltatásokat reklámok és nyomon követés nélkül élvezhetnék.⁷⁸ Marco Botta és Klaus Wiedemann is arra jut, hogy biztosítani kellene a felhasználóknak a választási lehetőséget, hogy a személyre szabott

⁷¹ TÓTH András: A mesterséges intelligencia szabályozásának paradoxonja és egyes jogi vonatkozásainak alapvető kérdései. *Infokommunikáció és Jog*, 2019/2., <https://bit.ly/46KIZAc>, 3–9.; Communication from the Commission to European Parliament, European Council, the Council, the European Economic and Social Committee, the Committee of the Regions on Artificial Intelligence for Europe, Brussels, 25.4.2018 COM(2018) 237 final, 1.

⁷² Az MI megbízható működése szempontjából kritikus, hogy az adatok teljes körűek és relevánsak legyenek, különben fennáll az emberi jogok sérülésének veszélye (diszkrimináció, egészség). Lásd White Paper on Artificial Intelligence: A European approach to excellence and trust. European Commission Brussels, 19.2.2020 COM(2020)65 final, 19.

⁷³ N. Moreno BELLOSO – Nicolas PETIT: The EU Digital Markets Act (DMA): A Competition Hand in a Regulatory Glove. *European Law Review*, 2023. április 19., <https://bit.ly/3QTBX59>, 19.

⁷⁴ DMA (37) preambulumbekzdés.

⁷⁵ DSA 28. cikk (2) bekezdés.

⁷⁶ Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on harmonised rules on fair access to and use of data (Data Act), COM/2022/68 final, 36. preambulumbekzdés.

⁷⁷ Adatvédelmi Eurobarometer 2015, <https://bit.ly/47Et1I3>.

⁷⁸ Lásd Chris Jay HOOFNAGLE – Jan WHITTINGTON: „Free: Accounting for the Costs of the Internet’s Most Popular Price” 61(3) *UCLA Law Review* (2014) 662.

reklámokért cserébe vagy havi díjért veszik-e igénybe az online „figyelemkereskedők” szolgáltatásait.⁷⁹ A brit versenyhatóság tanulmánya is felveti,⁸⁰ hogy az online platformoknak biztosítaniuk kellene a felhasználók számára a döntési lehetőséget arról, hogy kívának-e személyre szabott reklámokat kapni vagy sem (ez utóbbi esetben csak általános reklámozással szembesülnének). Ennek a választási lehetőségnek a felajánlása az adatokkal való önrendelkezés fényében szükségszerűnek tűnik.

Az adattal fizetés üzleti modelljét ismeri el a szabályozás szintjén a digitális tartalom szolgáltatására és a digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól szóló uniós irányelv.⁸¹ Az irányelv biztosítékot kínál azokra a szerződésekre, amelyek keretében a kereskedő a fogyasztónak digitális tartalmat szolgáltat, digitális szolgáltatást nyújt vagy erre kötelezettséget vállal, a fogyasztó pedig személyes adatokat ad át, illetve erre kötelezettséget vállal.⁸² Bár az irányelv azokra a helyzetekre nem alkalmazandó, amikor a fogyasztó anélkül, hogy szerződést kötött volna a kereskedővel, csak azért kénytelen reklámokat megtekinteni, hogy hozzáférhessen egy digitális tartalomhoz vagy egy digitális szolgáltatáshoz, a tagállamok továbbra is szabadon dönthetnek úgy, hogy kiterjesztik az irányelv alkalmazását az annak hatálya alá nem tartozó ilyen helyzetekre vagy egyébként szabályozzák e helyzeteket.⁸³ Az irányelv 8. cikk (1) bekezdés b) pontja értelmében a digitális szolgáltatásnak meg kell felelnie a nyilvánosan tett kereskedői kijelentésekből fakadó fogyasztói elvárásoknak. Így tehát egy ingyenes kijelentés azt eredményezi, hogy azért cserébe személyes adat nem kérhető.⁸⁴

Felmerül, hogy a személyes adatok átadásától elzárkózó felhasználónak nyújtott szolgáltatás a továbbiakban maradhat-e ingyenes, megvalósulhat-e pénzbeli fizetési kötelezettség nélkül. Ennek erős indikációi vannak, hiszen az online figyelemkereskedők szolgáltatásai eleve ingyenesen indultak⁸⁵ és gyűjtöttek egybe hatalmas felhasználói tömeget. Csak miután dominánssá váltak, akkor emelték meg a reklámok arányát.⁸⁶ Jelenleg ugyanis a felhasználók már kétszeresen fizetnek az „ingyenes” szolgáltatásokért: az adataikkal és a figyelmükkel. Bár a célzott reklámok jelentősen növelik az online platformok profitabilitását,⁸⁷ indulásuk példája azt mutatja, hogy anélkül is tudnak szolgáltatást nyújtani. Erre figyelemmel az adatvédelmi jog gyakorlásának in-

⁷⁹ Marco BOTTA – Klaus WIEDEMANN: Exploitative Conducts in Digital Markets: Time for a Discussion after the Facebook Decision. 10(8) *Journal of European Competition Law & Practice* (2019), <https://doi.org/10.1093/jeclap/lpz064>, 475.

⁸⁰ Online platforms and digital advertising Market study final report. CMA, 2020. július 1., 386–387.

⁸¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/770 irányelve (2019. május 20.) a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól.

⁸² Uo. (24) preambulumbekkezdés.

⁸³ Uo. (25) preambulumbekkezdés.

⁸⁴ Lásd ehhez a Gazdasági Versenyhivatal Facebookkal szembeni elmarasztaló döntését az ingyenesség megtevesztő állítása miatt: <https://bit.ly/3QVaEr8>.

⁸⁵ Rádadásul például a Facebook az indulásakor kevesebb reklámot is jelentetett meg, mint az akkor piacvezető versenytárs MySpace, majd csak annak a piacról való kiesése után emelte fel a reklámok arányát a mai – egyes vélemények szerint – kizsákmányoló monopolszintre. Lásd Tim WU: Blind Spot: The Attention Economy and the Law. *Antitrust Law Journal*, vol. 82., <https://bit.ly/3uHJj4z>.

⁸⁶ Uo., 22.

⁸⁷ Online platforms and digital advertising Market study final report. CMA, 2020. július 1. 44. 42. bekezdés.

gyenesnek kellene lennie abban az értelemben, hogy az adatok átadásától elzárkózás esetén továbbra is díjfizetés nélkül férhessen a szolgáltatásokhoz a felhasználó.

Ez a megoldás abból a szempontból is előnyös, hogy az EU adatvédelmi biztosa szerint az adatvédelmi jog gyakorlása nem lehet a pénzzel fizetés alternatívája.⁸⁸ Ha az általános reklámozásból mégsem volna biztosítható a szolgáltatás díjfizetés nélkül, akkor viszont felmerül, hogy be lehet-e vezetni az adattal fizetés mellett a pénzzel való fizetést. Ebben az esetben az adattal fizetés a pénzzel fizetés alternatívája lesz, ami az EU adatvédelmi biztosa szerint ellentétes az adatvédelem szellemiségével, mert a személyes adatok védelme alapvető jog, ezért a személyes adatok nem tekinthetők árunak.⁸⁹ Valójában az adattal való fizetés már most is zajlik, de rejtetten, ezért az adatkizsákmányolás melegágya. Ebből következően az adattal való fizetés elismerése éppen az adatvédelem szintjét növelheti, mert biztosítja a választás lehetőségét az adatjogsultak számára, hogy a személyre szabott reklámokat vagy az adataik védelmét tartják-e többre. Főleg, hogy vannak olyan felhasználók, akik pozitívként értékelik a személyre szabott reklámokat.⁹⁰

Ettől még a személyes adatok átadásának mértékét és intenzitását is szabályozni kellene. Egyrészt azért, mert a figyelemkereskedők piaci hatalma miatt a kizsákmányolásnak nincsen versenyipiaci gátja (a fogyasztó nem tud emiatt más szolgáltatóra váltani), másfelől ezt a kizsákmányolást segíti, hogy a felhasználók nincsenek tisztában az átadott személyes adataik valós értékével. Ez utóbbin minden bizonnyal segít, ha a személyes adattal fizető fogyasztók is látják, hogy a szolgáltatásoknak mi a pénzbeli ellenértékük. A személyes adat átadásának mértékét és intenzitását szintén olyan transzparenciát biztosító szabályokkal lehetne kordában tartani, mint amilyen a korábban hivatkozott jól strukturált, lényegre törő adatkezelési tájékoztatás, akár kettős jóváhagyási protokollal, valamint a beleegyezés bizonyos időközönként való megújításának kötelezettségével. Ezen a területen alapvetően a GDPR-t kellene innovatív módon működtetni, különös tekintettel a privacy by design elvre. Lényeges, hogy az olyan felhasználók számára, akik személyes adat átadása fejében veszik igénybe az online szolgáltatásokat, legyen világos, milyen körben és milyen mértékű adatátadást követelnek meg tőlük, hogy tájékozott beleegyezésen alapuló döntést hozhassanak.

A fenti javaslat (az adattal való fizetés lehetőségének megteremtése) egyúttal feloldaná az ún. privacy paradoxot is. A privacy paradox egyfelől arra vezethető vissza, hogy bár a felhasználók aggódnak az adataikért, nem igazán tesznek azok védelméért. Ezen segíthet, ha az adattal fizetés alternatívájaként megjelenő pénzzel fizetés ráirányítja a figyelmet az adatátadás jelentőségére. Másfelől a pénzzel fizetés alternatívája megteremti az adatok erősebb védelmének lehetőségét, így biztosítva, hogy az adatkezelési feltételek megfontolásának valóban legyen tétje.

⁸⁸ Giovanni BUTTARELLI: *Opinion 4/2017 of the European Data Protection Supervisor*, <https://bit.ly/47qKDY0>.

⁸⁹ Uo.

⁹⁰ Lásd David S. EVANS: *The Economics of Attention Markets*, <https://bit.ly/49RSy1W>, 26–27.; BOTTA–WIEDEMANN i. m. (79. lj.) 475.

6. Összegzés

A DMA alapvetően újfajta versenyszabályozás: egyrészt mert konkrét versenyügyek tapasztalatait ülteti át az ex ante jogérvényesítésbe, másrészt mert a digitális piacok támadhatóságát kívánja biztosítani. Ez utóbbi különösen érdekes szabályozáselméleti szempontból. A digitális óriások ugyanis versenyben, ráadásul innovációnak köszönhetően jöttek létre. Ilyen típusú – innovációs versenyt megnyert – piaci hatalmak megregulázása nem gyakori. Maga az innovációs verseny elmélete sem túl régi: a 20. század közepén került a tudományos gondolkodásba, elsősorban Joseph Schumpeter munkásságának köszönhetően. Schumpeter szerint az innovációs piacon a piaci hatalom hosszú távon nem maradhat fenn, mert mindig jöhet új innováció, amely felülmúlja az előzőt. A digitális óriások példájánál azonban felmerül, hogy ez az elmélet esetleg nem állja meg a helyét. Ennek kapcsán számításba kell venni, hogy a digitális óriások komoly erőforrásokat fektettek abba, hogy a rájuk veszélyt jelentő potenciális innovációkat még startup korukban felvásárolják.

Az így kialakult innovációs ökoszisztémák azonban a jövőbeni innovációk szempontjából kulcsfontosságúvá váltak. A DMA célja elsősorban az, hogy ezeket az ökoszisztémákat a potenciális jövőbeli innovációk életképessége szempontjából támadhatóvá tegye. Ennek egyik szabályozási eszköze a digitális piacok adatalapúságát érinti (az adat mint nyersanyag), ami miatt felmerül a DMA és a GDPR kapcsolatának vizsgálata. A DMA a platformok adatgazdálkodását a GDPR-hoz képest is tovább korlátozza. Ennek eszközei:

- az üzleti felhasználók adatainak felhasználási tilalma: ez kifejezetten az aszimmetrikus pozícióból fakad, tisztességtelen gyakorlat, amely az üzletfelek kizsákmányolását és hátrányba hozását eredményezi;

- a személyes adatok kombinálásának megnehezítése: a GDPR-hoz képest a DMA a kapuőrök esetében csak a hozzájárulást ismeri el jogcímként, ha a kapuőrök a felhasználóik különböző forrásokból származó adatait akarja felhasználni vagy összekapcsolni;

- a szolgáltatások személyre szabás nélküli igénybevehetőségnek biztosítása: ez az előző tilalomból fakad, nevezetesen, hogy hozzájárulás hiányában is elérhető legyen a szolgáltatás, ezáltal a kapuőr ne tudja kikényszeríteni a hozzájárulást (ez természetesen nem jelent reklámmenteséget).

A DMA és a GDPR viszonya egy másik szabályozási intézményen keresztül az adathordozhatóság kapcsán is megragadható, amely a GDPR-ban is már egyfajta piaci versenyt előmozdító eszköz, és azt a kapuőrök esetében a DMA tovább áramvonalasítja a folyamatosság és a tágabb adatkezelési jogalappal érintett (ráadásul nem csak személyes) adatok irányába. Tehát a DMA versenyszabályozása a szektor adatalapúsága miatt érinti a GDPR-t is, amikor szűkíti a kapuőrök adatokhoz való hozzáférési lehetőségeit, és erősíti a GDPR eleve versenyélénkítőnek szánt adathordozhatósági rendelkezéseit.

Irodalomjegyzék

- APOSTLE, Julia: The EU's Digital Markets Act: What Does It Mean for Businesses and Data Privacy? *Orrick*, 2022. november 1., <https://bit.ly/3RbJUUF>.
- BANIA, Konstantina: Fitting the Digital Markets Act in the Existing Legal Framework: The Myth of the „Without Prejudice” Clause. 19(1) *European Competition Journal* (2022) 116–149.
<https://doi.org/10.1080/17441056.2022.2156730>
- BELLOSO, N. Moreno – Petit, Nicolas: The EU Digital Markets Act (DMA): A Competition Hand in a Regulatory Glove. *European Law Review*, 2023. április 19.,
<https://bit.ly/3QTBX59>.
- BENDIEK, Annegret: Integrationspolitische Bedeutung des Digital Service Act (DSA) und Digital Markets Act (DMA). *Stiftung Wissenschaft und Politik*, 2021. március 1.,
<https://bit.ly/47Mc3HC>.
- BOTTA, Marco – Wiedemann, Klaus: Exploitative Conducts in Digital Markets: Time for a Discussion after the Facebook Decision. 10(8) *Journal of European Competition Law & Practice* (2019) 465–478.
<https://doi.org/10.1093/jeclap/lpz064>
- Bundeskartellamt Prohibits Facebook from Combining User Data from Different Sources*, 2019,
<https://bit.ly/46u3LTI>.
- BUTTARELLI, Giovanni: *Opinion 4/2017 of the European Data Protection Supervisor*,
<https://bit.ly/47qKDY0>.
- CANDELON, François – Reeves, Martin: The New Digital World: Hegemony or Harmony? *BCG*, 2017. november 14., <https://on.bcg.com/47lK7dI>.
- CARUGATI, Christophe: How to implement the self-preferencing ban in the European Union's Digital Markets Act. *Bruegel*, 2022. december 2., <https://bit.ly/47LjRct>.
- ENNIS, Sean F. – Evans, Ben: Cloud Portability and Interoperability under the EU Data Act: Dynamism Versus Equivalence. *SSRN*, 2023. március 22., <https://bit.ly/3t51yAf>.
- EVANS, David S.: *The Economics of Attention Markets*, <https://bit.ly/49RSy1W>.
- FLEMING, Sean: What is Digital Sovereignty and Why is Europe So Interested in it? *World Economic Forum*, 2021. március 15., <https://bit.ly/47ogGI3>.
- GERADIN, Damien – Bania, Konstantina – Karanikioti, Theano: *The Interplay between the Digital Markets Act and the General Data Protection Regulation*. 2022,
<https://bit.ly/3SOPJc5>.
- HACKER, Philipp – CORDES, Johann – ROCHON, Janina: *Regulating Gatekeeper AI and Data: Transparency, Access and Fairness under the DMA, the GDPR and Beyond*,
<https://bit.ly/3MVNOyy>.
- HEINEMANN, Andreas – MEIER, Giulia M.: Der Digital Markets Act (DMA): Neues „Plattformrecht” für mehr Wettbewerb in der digitalen Wirtschaft. *Zeitschrift für Europarecht*, 2021, 86–101.
- HENNEMANN, Moritz et al.: *The Data Act Proposal: Literature Review and Critical Analysis, Part I*. Passau, University of Passau, 2023.
- HOOFNAGLE, Chris Jay – WHITTINGTON, Jan: „Free: Accounting for the Costs of the Internet's Most Popular Price” 61(3) *UCLA Law Review* (2014) 606–670.

- Investigation into Google's 'Privacy Sandbox' browser changes. *Competition and Markets Authority*, 2021. január 8., <https://bit.ly/3RcifTP>.
- KELBER, Ulrich: EU-Digitalstrategie und die dazugehörigen Rechtsakte von DGA, DMA, DSA und AIA – Auswirkungen für den Datenschutz. *Bundesbeauftragten für den Datenschutz und die Informationsfreiheit*, 2022. január 27., <https://bit.ly/47O22cH>.
- STOLTON, Samuel: LEAK: Commission in Bid for EU Data Sovereignty with Digital Decade Targets. *Euractive*, 2021. március 8., <https://bit.ly/46InNtT>.
- The World's Most Valuable Resource Is No Longer Oil, but Data. *The Economist*, 2017. május 6., <https://econ.st/47rUw7R>.
- TÓTH András: A mesterséges intelligencia szabályozásának paradoxonja és egyes jogi vonatkozásainak alapvető kérdései. *Infokommunikáció és Jog*, 2019/2., 3–9., <https://bit.ly/46KlZAe>.
- VBL-Gegenwert II, *Hintergrundinformationen zum Facebook-Verfahren des Bundeskartellamtes*, 2017, <https://bit.ly/49ILNQH>.
- Verfahren gegen US-Konzern. EU wirft Amazon Kartellverstöße vor. *Tagesschau*, 2020. november 10, <https://bit.ly/3sLqL2z>.
- VERGNOLLE, Suzanne: *Enforcement of the DSA and the DMA: What did We Learn from the GDPR?* Hal Open Science, <https://bit.ly/49H6bky>.
- WILS, Wouter P. J.: *The Obligation for the Competition Authorities of the EU Member States to Apply EU Antitrust Law and the Facebook Decision of the Bundeskartellamt*. London, King's College London Law School, 2019.
- WITT, Anne C.: The Digital Markets Act: Regulating the Wild West. (60)3 *Common Market Law Review* (2023) 625–666.
- WU, Tim: Blind Spot: The Attention Economy and the Law. *Antitrust Law Journal*, vol. 82., <https://bit.ly/3uHJj4z>.
- ZIMMERMANN, Hendrik – HEINZEL, Caroline: Der Digital Markets Act. Plattform-Regulierung für Demokratie und Nachhaltigkeit in der EU – aktueller Stand und Verbesserungspotenziale, *Germanwatch*, 2022. január, <https://bit.ly/3GaQogo>.

Elandított a Jogkódex webböngésző alatt működő, bárki számára hozzáférhető, ingyenes változatát.

Próbálja ki a Jogkódexet!

jogkodem.hu

A Digital Services Act és a Digital Markets Act termékekre és digitális szolgáltatásokra irányuló fogyasztói jogviszonyokat érintő rendelkezései

HOHMANN BALÁZS*

Az európai szabályozás lendületesen próbál érdemi lehetőséget teremteni a digitális térben a felhasználók és a fogyasztók számára a jogsértések elleni védelemhez. Az internet, az azon keresztül elérhető elektronikus kereskedelmi és digitális szolgáltatások fejlődése, kiterjedése, különösen a pandémia időszakában és azt követően aláhúzza annak fontosságát, hogy az európai fogyasztóknak magasabb fokú biztonságot kell élvezniük a platformok által átszőtt online világban, miközben az európai jogalkotónak arra is oda kell figyelnie, hogy a szabályozás ne legyen a versenyt hűtő, innovációsöklentő hatású, különös tekintettel a feltörekvő kisebb platformok versenyképességére. A jelen tanulmány célja, hogy kritikai elemzés keretében áttekintést adjon a 2022 végén hatályba lépő, a digitális piacokról és a digitális szolgáltatásokról szóló rendeletek követelményeiről. Fő kérdése, hogy milyen mértékű és irányú elmozdulást jelent a korábbi szabályozástól a két rendelet új szabályozási csomagja, és azok valóban hatékonyabb jogvédelmet garantálnak-e a digitális térben.

Kulcsszavak: platformszabályozás, digitális szolgáltatások, fogyasztóvédelem, európai szabályozás

Provisions of the DSA and DMA Regulations Affecting Consumer Contractual Relations Concerning Digital Goods and Services

European legislation is moving forward to give users and consumers in the digital space a meaningful possibility to seek redress in cases where they are affected by infringements. The development and expansion of the internet and the e-commerce and digital services available through it, particularly during and after the pandemic period, underlines the importance of ensuring that European consumers enjoy a higher level of (legal) security in the world of platforms, while the European legislator must also ensure that regulation does not have a chilling effect on competition and innovation, particularly in view of the competitiveness of emerging, smaller platforms. The aim of this paper is to provide a critical analysis of the requirements of the Digital Marketplaces and Digital Services Acts, which will enter into force at the end of 2022. The research question of the study is to what extent and in what direction the new regulatory package of the two Acts under examination represents a shift from the previous regulatory approaches, and whether the two EU standards to be introduced will guarantee more effective legal protection in the digital space.

Keywords: platform regulation, digital services, consumer protection, european legislation

* Adjunktus, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Technológiai Jogi és Energiaügyi Tanszék.

1. Bevezetés

A globális fogyasztási trendek a koronavírus-világjárvány kirobbanását követő időszakban átalakultak.¹ A pandémia idején virágzó, elektronikus formában történő fogyasztás megváltozása a szűkebb értelemben vett, mára digitális szolgáltatásokként definiált elektronikus szolgáltatásokat és az online térből kilépő, tágabb értelemben vett elektronikus szolgáltatásokat és ezekkel párhuzamosan a platformok használatát is érintette.² Az alábbiakban hivatkozott tanulmányok megállapításai alapján a fogyasztók ugyan részben visszatértek az offline jellegű emberi találkozásokhoz és kereskedelmi ügyletekhez, azonban a digitális térben elérhető platformok és a digitális szolgáltatások iránti kereslet nem csökkent a pandémiát megelőző időszakban tapasztalt szintre.

Ezért találhatjuk kifejezetten időszerűnek az európai uniós jogalkotást a tanulmány által vizsgált témakörökben, hiszen a platformhasználat és a digitális szolgáltatások iránti nagy kereslet potenciálisan növelheti az előforduló jogsértések mennyiségét, és akár azok súlyosságát is, az elkövetett jogsértés és az érintettek nagy száma függvényében.³ A digitális térben megsokszorozódó problémák, így a jogszerűtlenül forgalomba hozott vagy jogszerűtlen formában nyújtott áruk, szolgáltatások vagy a platformokon elérhető, ilyen jellegű tartalmak, ezek kereskedelme,⁴ valamint az online platformok sokszor gépesített, algoritmusalapú működéséből eredő társadalmi kockázatok és a felhasználók alapjogainak sérelmei egyre sürgősebbé tették a digitális szolgáltatások és az ún. digitális piacokra vonatkozó európai szabályozási rezsim megújítását.⁵

A felmerülő problémákra igyekszik választ adni a digitális szolgáltatásokról szóló rendelet (DSA),⁶ amelynek 2020 decemberében elfogadott bizottsági javaslata is megfogalmazta már,⁷ hogy a korábbi e-kereskedelmi irányelv⁸ hatálybalépése óta olyan szolgáltatások jelentek meg a

¹ Viviana ALFONSO et al.: E-Commerce in the Pandemic and Beyond. 3(9) *BIS Bulletin* (2021) 1–2.; Cameron GUTHRIE – Samuel FOSSO-WAMBA– Jean Brice ARNAUD: Online Consumer Resilience During a Pandemic: An Exploratory Study of E-Commerce Behavior Before, During and after a COVID-19 Lockdown. 61 *Journal of Retailing and Consumer Services* (2021), <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2021.102570>.

² Anna A. AGUS et al.: E-Commerce Performance, Digital Marketing Capability and supply Chain Capability Within E-Commerce Platform: Longitudinal Study Before and after COVID-19. 12(2) *International Journal of Technology* 360. (2021), <https://doi.org/10.14716/ijtech.v12i2.4122>.

³ Sally BROUGHTON MICOVA: *What is the Harm in Size: Very Large Online Platforms in the Digital Services Act*. Brussels, Centre on Regulation on Europe, 2021, 5–7.; ZÖDI Zsolt: *Platformok, robotok és a jog*. Budapest, Gondolat, 2018, 101–103.

⁴ Folkert WILMAN: The EU's System of Knowledge-Based Liability for Hosting Services Providers in Respect of Illegal User Content-Between the e-Commerce Directive and the Digital Services Act. 12(3) *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law* (2021) 317.

⁵ Antonio MANGANELLI – Antonio NICITA: Digital Fundamental Rights in the EU. In Antonio MANGANELLI – Antonio NICITA (szerk.): *Regulating Digital Markets*. Cham, Palgrave Macmillan, 2022, https://doi.org/10.1007/978-3-030-89388-0_4, 73–80.; Szőke Gergely László: A közösségi oldalak szabályozási problémái. In Kis KELEMEN Bence – Mohay Ágoston (szerk.): *A technológiai fejlődés jogi kihívásai. Kézikönyv a jogalkotás és jogalkalmazás számára*. Pécs, PTE ÁJK, 2021, 105–107.

⁶ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet) (Digital Services Act, DSA).

⁷ DSA indokolás (1) bekezdés.

⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Eker. irányelv).

digitális térben, amelyek a korábbiaknál nagyobb mértékben befolyásolják az uniós polgárok mindennapjait, a kapcsolattartás módozatait és a fogyasztói jogviszonyok alakulását. A rendelet kiemeli az Európai Unió, azon belül a Bizottság irányultságát – ami megjelenik az Európa digitális jövőjének tervezése közleményben⁹ – a digitális szolgáltatók, kiemelten az online platformok felelősségének és kötelezettségeinek tisztázása, meghatározása során. Ezzel párhuzamosan a digitális piacokról szóló jogszabály (DMA)¹⁰ a digitális ágazat azon piacaira koncentrálna, ahol a platformok kapuörökként vannak jelen. E piacokon a szabályozás tisztességes versenyfeltételeket kíván kialakítani, amelyek végső soron a platformokat és az azok szolgáltatásait igénybe vevő üzleti és végfelhasználók javát szolgálják.¹¹

A tanulmányban először olyan horizontális, általánosnak tekinthető kérdéseket vizsgálunk meg, amelyek mindkét rendelet vonatkozásában segítenek körbehatárolni azok fogyasztóvédelmi irányultságú szabályozását, ezt követően pedig a hatályba lépett szabályozások rendelkezéseit vetem össze a korábbi szabályozással. Arra a kérdésre keresek választ, hogy milyen mértékű és irányú elmozdulást jelent a korábbi szabályozási irányoktól e két rendelet, és azok valóban hatékonyabb jogvédelmet garantálnak-e a digitális térben fogyasztóvédelmi szempontból.

2. Általános fogyasztóvédelmi megfontolások a rendeletek szabályozásában

A DSA és a DMA fogyasztói jogviszonyokra értelmezhető, fogyasztóvédelmi tárgyú rendelkezéseiben egyes témaköröket és követelményeket nem az egyes rendeletekhez kapcsolódóan elkülönítetten, hanem összességükben értékelve érdemes áttekinteni. Emiatt a következőkben két olyan problémakörrel foglalkozom, amelyek megítélésem szerint kiemelkedő jelentőséggel bírnak a platformokkal és a digitális szolgáltatások igénybevételével kapcsolatban. Az első a fogyasztó fogalmának értelmezéséhez kapcsolódik, ami alapjaiban határozza meg azt, hogy a vizsgált rendeletek milyen személyi körre vonatkoznak majd. Mivel mindkét rendelet kinyilvánított célja, hogy az európai állampolgárok, végfelhasználók és üzleti felhasználók széles köre számára nyújtson magas szintű jogi védelmet a digitális térben végzett tevékenységeik során,¹² kifejezetten fontos, hogy a szabályozás személyi hatálya végül kikre fog kiterjedni a meghatározott kötelezettségek jogosult oldalán. Azután azt vizsgálom meg, hogy a rendeletek hatálya milyen hatást gyakorolhat a fogyasztói jogviszonyokra, azok teljesítésére és a hozzájuk kapcsolódó, esetleges igényérvényesítésekre.

⁹ Európa digitális jövőjének megtervezése. A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának, COM/2020/67, final.

¹⁰ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló jogszabály) (Digital Markets Act, DMA).

¹¹ DMA 1. cikk (1) bekezdés.

¹² Lásd DSA és DMA (1)–(3) preambulumbekkezdés.

2.1. Gondolatok a fogyasztó fogalmáról és annak jelentőségéről

A két rendelet személyi hatálya és értelmező rendelkezései fontosak a platformokon keresztül elérhető szolgáltatások és az így létrejövő fogyasztói jogviszonyok szempontjából. Ezt leginkább az uniós és a tagállami jog együttes értelmezésével, magyar példán tudom szemléltetni, annak előrebocsátásával, hogy hasonló problémák az Európai Unió Bíróságának gyakorlatában is felmerültek a fogyasztóvédelmi rendelkezések tagállami átültetése kapcsán.¹³ Magyarországon a fogyasztói jogviszony szempontjából két kiemelkedően fontos jogszabály a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) és a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény (Fgy. tv.). Ezek a fogyasztóvédelmi szakterület európai szabályainak átvételével – így különösen a fogyasztók jogairól szóló irányelv,¹⁴ szűkebb tárgykörben az Eker. irányelv és nagyszámú, szinte kizárólag irányelv típusú joganyag implementálásával – hozták létre, fejlesztették tovább a fogyasztóvédelem hazai jogi szabályozását.

Ezzel azonban olyan átültetési sajátosság jött létre a hazai joganyagban, amely megkérdőjelezhetővé teszi az említett irányelvek elvárásainak való megfelelést. E sajátosság a fogyasztó fogalmi meghatározásában mutatkozott meg. A fogyasztók jogairól szóló irányelv szerint „bármely természetes személy, aki az ezen irányelv hatálya alá tartozó szerződések keretében olyan célból jár el, amely kívül esik kereskedelmi, ipari, kézműipari vagy szakmai tevékenysége körén”, fogyasztónak minősül,¹⁵ és ezt a definícióalkotást az Eker. irányelv is követte, amikor úgy fogalmazott, hogy fogyasztó „bármely természetes személy, aki olyan célból cselekszik, amely kívül esik szakmai vagy üzleti tevékenységén”.¹⁶ Ezzel szemben a hazai szabályozás megkettőzte a fogyasztó fogalmát:¹⁷ a Ptk. meghatározása szerint fogyasztó „a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személy”,¹⁸ az Fgy. tv. viszont jóval bővebb személyi kört jelölt meg, amikor a fogyasztó fogalmát úgy határozta meg, hogy az „az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy, aki árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje”.¹⁹ A békéltető testületre vonatkozó szabályok alkalmazásában fogyasztónak minősül „a fentiekén túlmenően az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységi körén kívül eső célok érdekében eljáró, külön törvény szerinti *civil szervezet, egyházi jogi személy, társasház, lakásszövetkezet, mikro-, kis- és középvállalkozás* is, amely árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzett-

¹³ Lásd SZABÓ Péter: A fogyasztó fogalma és a fogyasztói szerződés értékelésének egyes kérdései az Európai Unió Bíróságának néhány újabb döntése tükrében. *Európai Jog*, 2017/1., 1–6., <https://bit.ly/47FVxyc>.

¹⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/83/EU irányelve (2011. október 25.) a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről.

¹⁵ Uo. 2. cikk (1) bekezdés.

¹⁶ Eker. irányelv 2. cikk e) pont.

¹⁷ PAPP Tekla: A fogyasztó fogalmával kapcsolatos anomáliák a magyar magánjogban. *Acta Universitatis Sapientiae – Legal Studies*, 2012/2., 249–257.

¹⁸ Ptk. 8:1. § 3. pont.

¹⁹ Fgy. tv. 2. § 10. pont.

je”.²⁰ Ráadásul a törvény, még tovább bővítve a fogyasztó fogalmát, a belső piacon belül a vevő állampolgársága, lakóhelye vagy letelepedési helye alapján történő indokolatlan területi alapú tartalomkorlátozással és a megkülönböztetés egyéb formáival kapcsolatos jogsérelem esetén az uniós jogi normában meghatározott vállalkozás fogalma alá sorolt személyeket is besorolja az Fgy. tv. szerinti fogyasztó fogalma alá.²¹

A fogyasztóvédelmi törvény tehát úgy rendelkezik, hogy míg a fogyasztói jogviszonyokban az anyagi jellegű szabályok alkalmazása egyéb törvényi vagy uniós norma hiányában csak és kizárólag a természetes személyekre terjed ki, addig a fogyasztóvédelmi békéltetés területén eljáró békéltető testületek eljárásában, valamint a területi alapú tartalomkorlátozás és a megkülönböztetés egyéb formáinak felmerülése esetén a fogyasztó tágabb fogalmait kell alkalmazni. Ez a gyakorlatban azt jelentheti, hogy a fogyasztói jogviszony és az azzal kapcsolatban keletkező jogviták elbírálása során az anyagi jellegű szabályok tekintetében a fogyasztó szűkebb fogalma lesz a kiindulópont, tehát a Ptk.-ban foglalt, a fogyasztót védő rendelkezéseket nem lehet alkalmazni az Fgy. tv.-ben meghatározott tágabb ügyfélfogalomba beletartozó fogyasztókra (így például a kellékszavatosság egyes, a fogyasztót megillető jogosultságait). Eközben az eljárási jogosultságok terén a tágabb ügyfélfogalomba beletartozó személyeket ugyanolyan helyzetbe hozza a jogszabály, mint a szűkebben értelmezett fogyasztókat: őket is megilleti a kedvezőbb feltételű eljárás igénybevételének lehetősége. Ez a helyzet abból is ered – mint ahogy azt Szabó Péter is vázolta már hivatkozott tanulmányában²² –, hogy önmagában az uniós jog sem egységes a fogyasztó fogalmát illetően, és egyes joganyagok igazán tág fogalom meghatározásukkal a magyar jogalkotót is hasonlóan tág értelmezésre ösztönzik az átültetett uniós jogi normák egy jogszabályba foglalásakor.²³

A rendeletek ugyan nem zárják le a vitát a platformok használatával és a digitális szolgáltatások igénybevételével kapcsolatban, de adnak olyan értelmezési szempontokat, amelyek hozzájárulhatnak a hatékony jogvédelem eléréséhez a fogyasztó szűkebb és tágabb fogalma szerinti jogalanyok számára. A DSA értelmező rendelkezései között megtaláljuk a fogyasztó fogalmának meghatározását: fogyasztó „bármely természetes személy, aki kereskedelmi, üzleti, kézműipari vagy szakmai tevékenységén kívül eső célokból jár el”,²⁴ azaz kizárja azokat a vállalkozásokat is, amelyek nem minősülnek társas vállalkozásnak (így például az egyéni vállalkozást és az egyéni céget), vagyis a DSA a fogyasztó fogalmának szűkebb értelmezését használja.

²⁰ Uo., kiemelés – H. B.

²¹ Lásd az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/302 rendelete (2018. február 28.) a belső piacon belül a vevő állampolgársága, lakóhelye vagy letelepedési helye alapján történő indokolatlan területi alapú tartalomkorlátozással és a megkülönböztetés egyéb formáival szembeni fellépésről, valamint a 2006/2004/EK és az (EU) 2017/2394 rendelet, továbbá a 2009/22/EK irányelv módosításáról.

²² SZABÓ i. m. (13. lj.).

²³ E tekintetben kiváló példa a Tanács már hatályos irányelve (1990. június 13.) a szervezett utazási formákról, amely igazán tág fogalom meghatározással dolgozik [2. cikk (4) bekezdés], és az azt felváltó, az utazási csomagokról szóló irányelv sem szűkíti le érdemben a fogyasztó fogalma helyett használt utazó fogalmát. Lásd az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/2302 irányelve (2015. november 25.) az utazási csomagokról és az utazási szolgáltatás együttésekről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, továbbá a 90/314/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről 3. cikk (6) bekezdés.

²⁴ DSA 3. cikk c) pont.

Ehhez képest a DMA nem értelmezi a fogyasztó fogalmát, ehelyett a végfelhasználókat és az üzleti felhasználókat különíti el mint a digitális piacokon a platformokkal és a kapuőrökkel jogviszonyokba kerülő feleket. A végfelhasználó fogalmának meghatározásában jól tükrözi az európai jog kettős fogalomalkotását: végfelhasználónak tekinti „az alapvető platformszolgáltatást igénybe vevő természetes vagy jogi személy(τ), az üzleti felhasználó kivételével”,²⁵ tehát a magyar fogalomhasználat alapján az üzletkörén, gazdasági tevékenységén kívül eljáró személyeket érti ez alatt, azonban a természetes személyek mellett a jogi személyeket is beemeli. Ennek megvan a saját szabályozási logikája, értékválasztása: a fentiekén kívül eljáró jogi személyek a platformokon keresztül elérhető digitális szolgáltatások igénybevétele során valóban szinte minden tekintetben hasonló helyzetbe kerülnek, mint a természetes személyek, az általuk végzett felhasználói műveletek és a magatartásuk összeegyeztethető a természetes személyekével. A platformon keresztül a saját tartalom előállítására és közzétételére, a platformok által biztosított üzleti szolgáltatások hiánya és a szűkebb fogyasztói fogalomba tartozó természetes személyekéhez hasonló, rossz alkupozíció, adott esetben kiszolgáltatottság²⁶ az, ami a szabályozás alapvetésének, egyik kiindulópontjának tekinthető.

Helyeselhető, hogy a szabályozás nem a természetes és más személyek szétválasztására építi személyi hatályának egyik pillérét, hanem sokkal inkább a felhasználás jellegére, az üzleti, gazdasági tevékenységgel való összefüggéseire. Így válik külön az új szabályozásban az üzleti felhasználó meghatározása: a DMA szerint ilyen az a „természetes vagy jogi személy, aki vagy amely kereskedelmi vagy szakmai minőségében eljárva alapvető platformszolgáltatásokat vesz igénybe áruk vagy szolgáltatások végfelhasználók részére történő értékesítése céljából vagy annak során”.²⁷ Ettől függetlenül a DMA e felhasználók számára is megteremti azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik a platform számonkérhetőségét, jogi felelősségre vonásának érvényesítését.

2.2. A hatály jelentősége

Egy jogszabály tekintetében hatalmas jelentősége van annak, miként határozzák meg alkalmazásának körét.²⁸ Különösen igaz ez a DSA-ra és a DMA-ra, mivel a fogyasztóvédelem egyik kiinduló gondolata az, hogy azért részesítjük magasabb fokú, közjogi szabályokkal körbehatárolt védelemben a fogyasztó fogalmába tartozó jogalanyokat, mert a jogviszony, a nyújtott szolgáltatás, a velük szemben álló vállalkozás vagy saját speciális tulajdonságaik miatt a felek között létrejövő magánjogi jogviszony mellérendeltsége megbomlik.²⁹ A jogviszony érzékelhetően egy-

²⁵ DMA 2. cikk (20) bekezdés.

²⁶ Lásd Karen ALBOUKREK: Adapting to a New World of E-Commerce: The Need for Uniform Consumer Protection in the International Electronic Marketplace. 35(2) *George Washington International Law Review* (2003) 425.; Florian N. EGGER: „Trust Me, I’m an Online Vendor”: Towards a Model of Trust for e-Commerce System Design. *CHI’00 extended abstracts on Human factors in computing systems*, 2000, <https://doi.org/10.1145/633292.633352>, 101–102.

²⁷ DMA 2. cikk (21) bekezdés.

²⁸ Pierre BOURDIEU: The Force of law: Toward a Sociology of the Juridical Field. 38(5) *Hastings Law Journal* (1987) 814–818.; Thomas LIVOLSI: Scope of the e-Commerce Directive 2000/31/EC of June 8, 2000. 7(3) *Columbia Journal of the European Law* (2001) 473.

²⁹ ZOVÁNYI Nikolett: A fogyasztóvédelem történeti fejlődése és szabályozási elvei. *Debreceni Jogi Műhely*, 2011/3., <https://doi.org/10.24169/DJM/2011/3/6>, 71–78.; Daniel R. FISCHER – Sanford J. GROSSMAN: Customer

oldalává válik azzal, hogy az egyik fél – a vállalkozás – jobb érdekérvényesítő pozícióba kerül, kritikus helyzetben önállóan is markánsan tudja befolyásolni a jogviszonyt és az abból eredő jogviták alakulását, tekintet nélkül a másik fél egyébként jogosnak tartható érdekeire és elvárásaira. Ez különösen igaz lehet a digitális platformszolgáltatásokat nyújtó vállalkozásokhoz kapcsolódó fogyasztói jogviszonyokra, ahol a vállalkozás (különösen a DMA hatálya alá tartozó kapuőr vállalkozások) olyan jellegű piaci helyzetben lehet, hogy érdemben tevékenykedhet a piac többi szereplője és a vele szerződésben álló fogyasztók ráhatása nélkül.³⁰ A vállalkozások ebben a helyzetben kifejezetten előnytelen feltételek mellett nyújthatják a fogyasztók számára szolgáltatásaikat, amivel a fogyasztó rendszerint már csak akkor szembesül, ha jogát, jogos érdekét megsértik vagy kára származik e feltételekből.

Ennek a gondolatmenetnek egy speciális leágazása, hogy a fogyasztóvédelmi jellegű, tárgykorú jogszabályok hatályát is úgy terjesztjük ki, hogy az előnyös legyen a védendő – ez esetben európai – fogyasztók számára, abban bízva, hogy a szabályozás segítségével helyreállíthatóvá válik a mellérendeltség a felek között, és a fogyasztó olyan pozícióba kerül akár a jogviszonyban, akár az abból eredő igényérvényesítés során, amely ha nem minden tekintetben előnyös is a számára, legalább közelebb hozza a vállalkozás igényérvényesítési pozíciójához. Ezért kiemelten vizsgálendő a rendeletek hatályának meghatározása, abból a feltételezésből kiindulva, hogy az már önmagában fogyasztóvédelmi jelleggel bír, a szabályozás többi részétől függetlenül is.

A rendeletek megalkotásának az az elsődleges és kinyilvánított célja, hogy védje az uniós állampolgárok jogait a digitális térben. Ezt fejezi ki a DSA-nak az a célja, hogy „hozzájáruljon a közvetítő szolgáltatások belső piacának megfelelő működéséhez, az olyan biztonságos, kiszámítható és megbízható online környezetre vonatkozó harmonizált szabályok meghatározásával, amely elősegíti az innovációt, és amelyben a Chartában rögzített alapvető jogok, köztük a *fogyasztóvédelem elve* hatékony védelmet élveznek”.³¹ Ezzel összhangban a DMA kiemeli, hogy „[e] rendelet célja, hogy hozzájáruljon a belső piac megfelelő működéséhez azáltal, hogy olyan harmonizált szabályokat határoz meg, amelyek az egész Unióban minden vállalkozás számára biztosítják, hogy a digitális ágazat azon piaci, amelyeken kapuőrök vannak jelen, versengők és tisztességesek legyenek, *az üzleti felhasználók és a végfelhasználók javát szolgálva*”.³² A célkitűzésekre tekintettel a hatály kialakítását is át kell hatnia ennek a megközelítésmódnak.

A digitális piacokról szóló rendelet egyszerre határozza meg a személyi és a területi hatályt, mert a rendelet „a kapuőrök által az Unióban letelepedett üzleti felhasználók részére vagy az Unióban letelepedett vagy ott tartózkodó végfelhasználók részére nyújtott vagy kínált alapvető platformszolgáltatásokra vonatkozik, függetlenül a kapuőrök székhelyétől vagy tartózkodási helyétől és a szolgáltatásnyújtásra egyébként alkalmazandó jogtól”.³³ Ennek a rendelkezésnek köszönhetően a DMA alkalmazási köre extraterritoriális jellegűnek tekinthető.³⁴ Ehhez hason-

Protection in Futures and Securities Markets. 4(3) *The Journal of Futures Markets* (1984), <https://doi.org/10.1002/fut.3990040303>, 273–275.

³⁰ Lásd DSA és DMA (1)–(2) preambulumbekzdés.

³¹ DSA 1. cikk (1) bekezdés, kiemelés – H. B.

³² DMA 1. cikk (1) bekezdés, kiemelés – H. B.

³³ DMA 1. cikk (2) bekezdés.

³⁴ Lásd Joanne SCOTT: Extraterritoriality and Territorial Extension in EU Law. 62(1) *The American Journal of Comparative Law* (2014) <https://doi.org/10.5131/AJCL.2013.0009>, 87–126.; Marise CREMONA: Extending the

ló megoldással már találkozhattunk az európai jogalkotásban: a GDPR³⁵ hatályát is hasonlóképpen határozták meg. Ennek indoka a rendeletek által kezelni kívánt problémák hasonlósága.

A GDPR egyik fontos célja az adatkezelők kötelezettségeinek és felelősségeinek erősítése volt, és legalább részben ezen keresztül a hasonló platformszolgáltatásokkal kapcsolatban felmerülő, harmadik országba irányuló jogszerűtlen adattovábbítások elleni fellépés.³⁶ A DSA és a DMA a jellemzően Európán kívülről nyújtott platform- és digitális szolgáltatásokkal érintett piacot kívánja szabályozni, és e tekintetben a jogsértések felmerülésének helye, az adatvédelmi követelmények megsértéséhez hasonlóan – legalábbis a legnagyobb kapuőröket és a digitális szolgáltatást nyújtókat figyelembe véve –, szintén a transzatlanti tengely.

Az extraterritorialitás tehát ez esetben azt jelenti, hogy a hatály ki fog terjedni az EU-ban nem honos kapuőrök tevékenységére és szolgáltatásaira is, ami önmagában fogyasztóvédelmi jellegűnek tekinthető rendelkezés, hiszen az EU rendszerint sokkal összetettebb és magasabb szintű védelmet jelentő szabályozást terjeszt ki olyan piaci szereplőkre, amelyekre korábban ilyen jellegű, jelentős kötelezettségeket tartalmazó szabályozás – ahogy azt a későbbekben részletesen tárgyalni is fogom – nem vonatkozott. Előnyös feltételeket teremt ezzel a fogyasztóknak – e jogszabály értelmezésében a végfelhasználóknak – és az üzleti felhasználóknak is, hiszen a saját uniós jogi szabályait alkalmazhatják a jogviszonyra, és csak részben kell idomulniuk a platformokat üzemeltető kapuőrök honosságához kapcsolódó jogrendszer követelményeihez.

Ehelyütt érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a hatály ilyen formában történő szabályozása, más európai uniós rendeletek és irányelvek szabályaival együtt, megteremti annak előfeltételét, hogy az európai fogyasztók a jogvitákban olyan szabályok szerint érvényesíthessék az igényeiket, amelyek kedvezők számunkra, hiszen ilyenkor a joghatóság és az illetékesség nem az alperes vagy – hatósági igényérvényesítés esetén – az eljárás alá vont kapuőr vállalkozás vagy platformszolgáltató székhelyéhez, tartózkodási helyéhez köti ezeket, hanem sokkal inkább a fogyasztó (a vég- vagy az üzleti felhasználó) lakóhelyéhez, tartózkodási helyéhez. Ezt fejezi ki az a DMA 1. cikk (2) bekezdésébe foglalt kitétel is, amely szerint a rendelet szabályait kell alkalmazni a kapuőrök által nyújtott platformszolgáltatásokra, függetlenül azok székhelyétől, tartózkodási helyétől vagy a szolgáltatásra egyébként irányadó alkalmazandó jogtól. A kijelentést árnyalni fogják a digitális szolgáltatási koordinátorokra vonatkozó rendelkezések, amelyekről később még lesz szó, de a fenti rendelkezésnek köszönhetően a kapuőrök nem tudnak „kiszereződni” a DMA hatálya alól, tehát hiába választják meg úgy a szolgáltatásaikra vonatkozó általános feltételeket, hogy azokra egy meghatározott európai vagy EU-n kívüli, harmadik ország joga fog vonatkozni, akkor is alkalmazni kell majd a rendelet követelményeit a kialakuló jogviszonyokra.

Reach of EU Law: The EU as an International Legal Actor. In Marise CREMONA – Joanne SCOTT (szerk.): *EU Law Beyond EU Borders: The Extraterritorial Reach of EU Law*. Oxford, Oxford University Press, 2019, <https://doi.org/10.1093/oso/9780198842170.003.0003>, 64–70.

³⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) (GDPR).

³⁶ KIS KELEMEN Bence – HOHMANN Balázs: A Schrems-ítélet hatásai az európai uniós és magyar adattovábbítási gyakorlatokra. *Infokommunikáció és Jog*, 2016/2–3., <https://bit.ly/3N6vErV>, 64–66.; Cedric RYNGAERT – Mistale TAYLOR: The GDPR as Global Data Protection Regulation? 114 *American Journal of International Law* (2020), <https://doi.org/10.1017/aju.2019.80>, 5–9.

A DSA hatálya a fentiekhez képest speciálisabbnak tekinthető. „Ez a rendelet az olyan igénybe vevők részére kínált közvetítő szolgáltatásokra vonatkozik, amelyeknek, illetve akiknek a letelepedési helye az Unióban található vagy akik, illetve amelyek az Unióban található, függetlenül az említett közvetítő szolgáltatást biztosító szolgáltatók letelepedési helyétől.”³⁷ A DSA tehát csak a közvetítő szolgáltatásokra koncentrál, de e tekintetben – hasonlóan a DMA szabályozásához – követelményeinek alkalmazását az igénybe vevők lakó- vagy tartózkodási helyéhez köti, nem pedig a közvetítő szolgáltató letelepedési helyéhez vagy székhelyéhez.

Röviden visszatérve a fogyasztó fogalmához, a hatály fenti meghatározásával a DSA is a tágabb fogyasztófogalom mellett foglal állást, hiszen a szolgáltatás igénybe vevői közé „bármely természetes vagy jogi személy [besorolódik], aki, illetve amely igénybe veszi az érintett közvetítő szolgáltatást”.³⁸ Ez a megközelítésmód helyeselhető is, hiszen a közületi jellegű felhasználás is kiterjedt védelmet érdemel, különösen mert a közvetítői szolgáltatásokat jellemzően nagy földrajzi távolságokból, határon átnyúlóan, jogrendszereken átívelően nyújtják a piaci szegmensben tevékenykedő multinacionális vállalatok. Ebben a helyzetben egy kisebb európai vállalkozás, civil szervezet vagy egyéb, a fogyasztó tágabb fogalmába nem tartozó jogalany ugyanolyan nehezen szerezhet érvényt jogos igényeinek, mint egy természetes személy.

Fontos megjegyezni, hogy bár a DMA értelmező rendelkezései a közvetítő szolgáltatás fogalmába látszólag csak az egyszerű továbbítást, a gyorsítótárazási szolgáltatást és a tárhelyszolgáltatást sorolják,³⁹ a további rendelkezésekkel összhangban ilyen közvetítő szolgáltatónak tekinthetjük az online platformokat és az óriásplatformokat, valamint az online keresőszolgáltatókat is (sőt a szabályozás hangsúlyos elemei ezeket fogják igazán terhelni). Ezekre részletes és differenciált követelményrendszert telepít a jogszabály,⁴⁰ amely alapján a kifejezetten népszerű, ezáltal potenciálisan nagy társadalmi hatást, következményeket kiváltó szolgáltatók⁴¹ nagyobb fokú felelősséget viselnek és szigorúbb követelményeknek kell eleget tenniük, míg a kisebb hatást gyakorló szolgáltatóknak enyhébb, a felelősségmentességet éppen csak kiegészítő előírásokat kell teljesíteniük megfelelőségükhöz. Az újonnan megjelenő követelmények szerepe meghatározó a tekintetben is, hogy milyen kötelezettségeket alakítanak ki a fogyasztói jogviszonyokhoz kapcsolódó szolgáltatási folyamatban.

3. A DSA és rendelkezései

Mind a DSA, mind a DMA erőteljes fogyasztóvédelmi fókusszal bír,⁴² ennek megfelelően szinten minden rendelkezésüket áthatja az a cél, hogy a fogyasztókat, végfelhasználókat a szabályozás

³⁷ DSA 2. cikk (1) bekezdés.

³⁸ DSA 3. cikk b) pont.

³⁹ DSA 3. cikk g) pont.

⁴⁰ Berrak GENÇ-GELGEÇ: Regulating Digital Platforms: Will the DSA Correct Its Predecessor's Deficiencies? 18(1) *Croatian Yearbook of European Law & Policy* (2022), <https://doi.org/10.3935/cyelp.18.2022.485>, 25–60.

⁴¹ Akram WASEEM – Reakesh KUMAR: A Study on Positive and Negative Effects of Social Media on Society. 5(10) *International Journal of Computer Sciences and Engineering* (2017), <https://doi.org/10.26438/ijcse/v5i10.351354>, 351–354.

⁴² Caroline CAUFFMAN – Catalina GOANTA: A New Order: The Digital Services Act and Consumer Protection. 12(4) *European Journal of Risk Regulation* (2021), <https://doi.org/10.1017/err.2021.8>, 758–765.

megjelenését megelőző állapotokhoz képest kedvezőbb helyzetbe hozzák azzal, hogy többlet-kötelezettségeket telepítenek a szolgáltatókra. A tanulmány terjedelmi határait tekintettel a teljes spektrum felszínes áttekintése helyett azokra a rendelkezésekre fogok koncentrálni, amelyek valóban kiemelt jelentőséggel bírnak a rendelet hatálya alá tartozó közvetítő szolgáltatókkal kapcsolatos fogyasztói jogviszonyok vonatkozásában.

Ezek közül elsőként az ún. gondossági kötelezettségek emelendők ki. E kötelezettségek bevezetése azt a célt szolgálja, hogy az Eker. irányelv szerint korábban meghatározott feltételek mellett felelősségmentességet élvező szolgáltatók működésével kapcsolatban olyan új szabályokat állapítson meg, amelyek harmonikusabb viszonyt hoznak létre az igénybe vevővel, egyben megkönnyítik az igényérvényesítést jogsértés esetén.⁴³ E gondossági követelmények ahhoz igazodnak, hogy a szolgáltató milyen jellegű tevékenységet lát el,⁴⁴ ezért a követelmények a nagyobb társadalmi hatással és a potenciális jogsértési lehetőségekkel arányos szabályozási rendbe állnak össze. Ennek megfelelően a legenyhébb követelményeket a korábban is bevett közvetítői szolgáltató típusoknál állapítja meg a szabályozás, amelyeknél nem merült fel aggály azok valós közvetítői jellegével kapcsolatban.⁴⁵ Ezzel párhuzamosan azonban felveszi az online keresőszolgáltatás és a platform fogalmát, és ezeket árnyalja az adott digitális szolgáltatás népszerűsége szerint. A nagyobb népszerűségnek örvendő szolgáltatókra nagyobb felelősséget és kötelezettségeket telepít, és megnevezi az online óriásplatformot és a nagyon népszerű online keresőprogramot. E szolgáltatók havonta átlagosan az EU lakossága 10 százalékának megfelelő, a szolgáltatást aktívan igénybe vevővel (jelenleg 45 millió fő) rendelkeznek az EU területéről.⁴⁶

Fontosnak tartom tisztázni, hogy pontosan mely esetekben jön létre fogyasztói jogviszony a felhasználó, az igénybe vevő és a szolgáltató között. Ehhez a fogyasztók jogairól szóló irányelvet tudjuk segítségül hívni, amely meghatározza az ehhez szükséges fogalmakat. Amikor a DSA alapján a közvetítő szolgáltató digitális szolgáltatásokat nyújt, a szolgáltató és az igénybe vevő között szerződéses jogviszony jöhet létre, amelyet az irányelv a következőképp határoz meg: „olyan szerződés, amelynek alapján a kereskedő a fogyasztó részére szolgáltatást nyújt vagy szolgáltatás nyújtását vállalja, a fogyasztó pedig megfizeti vagy vállalja, hogy megfizeti a szolgáltatás

⁴³ Javaslat az Európai Parlament és a Tanács rendelete a digitális szolgáltatások egységes piacáról (digitális szolgáltatókról szóló jogszabály) és a 2000/31/EK irányelv módosításáról, COM/2020/825, final, 5.

⁴⁴ Maria Luisa CHIARELLA et al.: Digital Markets Act (DMA) and Digital Services Act (DSA): New Rules for the EU Digital Environment. 9(1) *Athens Journal of Law* (2023), <https://doi.org/10.30958/ajl.9-1-2>, 33–58.

⁴⁵ Ehelyütt meg kell jegyezni, hogy mindezt úgy tudta megtenni az európai jogalkotó, hogy az Eker. irányelvben szerepeltett közvetítő szolgáltatók közül azokat, amelyek a közvetítői jellegen túlfutottak, leválasztotta és elkülönített szabályozásban részesítette. Így vált ki például a videómegosztóplatform-szolgáltatás a tárhelyszolgáltató fogalmából, ahol már a DSA előtt szigorúbb követelményeket írtak elő a videómegosztó-platformokat üzemeltető vállalkozások számára, mint általánosságban az eredeti közvetítő szolgáltatói típusuk szerint. Lásd LUBOŠ KUKLIŠ: Video-Sharing Platforms in AVMSD: A New Kind of Content Regulation. In Pier L. PARCU – Elda BROGI (szerk.): *Research Handbook on EU Media Law and Policy*. Cheltenham, Edward Elgar, 2021, 303–325. A szabályozás terén pedig az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1808 irányelve (2018. november 14.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 2010/13/EU irányelvnek (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv) a változó piaci körülményekre tekintettel való módosításáról 1. cikk (1) bekezdés b) pont; 28a. és 28b. cikk.

⁴⁶ DSA 33. cikk (1) bekezdés.

árát.⁴⁷ Látható, hogy a nyújtott digitális szolgáltatás csak akkor válik fogyasztói jogviszony alapjává, ha az egyrészt a felhasználó aktív közreműködésén alapul, másrészt díjfizetés, ellenszolgáltatás teljesítése valósul meg részéről. Ezt azt jelenti, hogy az ingyenesen igénybe vett szolgáltatások – itt gondolva különösen az online keresőprogram-szolgáltatásra és részben az online platformokra is – főszabály szerint nem hoznak létre fogyasztói jogviszonyt.

Ezt az értelmezést korábban többen bírálták. Egyrészt a fenti szolgáltatások mellett, hogy közvetítő szolgáltatásnak minősülnek, ún. *over-the-top* szolgáltatások is.⁴⁸ A felhasználók nem fizetnek közvetlenül díjat a szolgáltatások üzemeltetőinek, de a szolgáltatások a jellemzőik alapján ráépülnek a távközlési hálózatokra, amelyekhez a hozzáférés nem ingyenes.⁴⁹ Amellett, hogy ez komoly ellentéteket hozott létre a távközlési szolgáltatásokat biztosító vállalkozások (a DSA fogalomrendszerében: egyszerű adatátvitelt biztosító szolgáltatók) és az ezek szolgáltatásaira építő, ám azokért díjat nem fizető *over-the-top* szolgáltatók között, a fogyasztói jogviszonyok tekintetében is egy kvázi közvetett fogyasztói jogviszonyt körvonalaz az internetfelhasználók és a közvetítő szolgáltatók között. Másrészt meg kell azt is említeni, hogy egyes álláspontok szerint a platformszolgáltatók tevékenysége értelmezhető úgy is, hogy ugyan a felhasználó nem teljesít konkrét díjfizetést a szolgáltató irányába, más módon mégiscsak ellenszolgáltatást nyújt a platform felhasználásáért (például az adatainak a megadásával, amelyeket a platform az üzleti modellje szerint felhasznál, és marketingtevékenységet enged felette).⁵⁰ Harmadrészt a jogviszonyok kialakítása sem feltétlenül szűkíthető le a szolgáltatást biztosító vállalkozás és az igénybe vevő között létrejövő jogviszonyra. A DSA 30. cikkében részletesen foglalkozik azokkal az online platformot üzemeltető szolgáltatókkal, amelyek „lehetővé teszi[k] a fogyasztók számára, hogy távollevők közötti szerződéseket kössenek a kereskedőkkel”. E tekintetben tehát online piacterekről van szó, ahol kettős fogyasztói jogviszony is létrejöhét: egy a közvetítő szolgáltatóval és egy másik a platformon tevékenykedő, harmadik félnek minősülő kereskedővel.

Az így létrejövő fogyasztói szerződés teljesítését, annak ellenőrzését és az igényérvényesítést segíthetik elő a precíz, minden érintett fél számára elérhető és átlátható szerződéses feltételek.⁵¹ Különösen fontosnak tekinthető a szolgáltató általános szerződési feltételeire (ászf) vonatkozó, fogyasztóvédelmi jellegű szabályozás, hiszen ezeket a szolgáltató egyoldalúan, több jogviszonyra kiterjedően dolgozza ki és alkalmazza. A fogyasztói jogviszonyba kerülő igénybe vevők érdemben nem befolyásolhatják annak tartalmát, lehetőségeik pusztán arra terjednek ki, hogy a feltéte-

⁴⁷ A fogyasztók jogairól szóló irányelv 2. cikk (6) bekezdés.

⁴⁸ Joshi SUJATA et al.: Impact of Over the Top (OTT) Services on Telecom Service Providers. 8(4) *Indian Journal of Science and Technology* (2015), <https://doi.org/10.17485/ijst/2015/v8iS4/62238>, 145–160.

⁴⁹ Caroline FERNANDES – Rui CRUZ: Business Processes Model for the Integration of Over-The-Top Platforms in Communications Service Providers Operations. 6(1) *Journal of Information Systems Engineering and Management* (2021), <https://doi.org/10.29333/jisem/9570>.

⁵⁰ Nikolaos LAOUTARIS: Why Online Services should Pay You for Your Data? The Arguments for a Human-Centric Data Economy. 23(5) *IEEE Internet Computing* (2019), <https://doi.org/10.1109/MIC.2019.2953764>, 29–35.; Kenneth A. BAMBERGER et al.: Can You Pay for Privacy? Consumer Expectations and the Behavior of Free and Paid Apps. (35) *Berkeley Technology Law Journal* (2020) 327–329.

⁵¹ Maartje ELSHOUT et al.: *Study on Consumers' Attitudes Towards Terms Conditions (T&Cs) Final Report. Report for the European Commission, Consumers, Health, Agriculture and Food Executive Agency (Chafea) on behalf of Directorate-General for Justice and Consumers*. Brussels, Directorate-General for Justice and Consumers EU Consumer Programme, 2016, 14–28.

lek elfogadása után igénybe vegyék a kínált digitális szolgáltatásokat, vagy az ászf elutasításával lemondjanak azok használatáról. Az empirikus felmérések alapján pusztán az ászf egyenlőtlen, jogszerűtlen kialakításával hatalmas károkat lehet okozni a fogyasztók oldalán, függetlenül attól, hogy az adott közvetítő szolgáltató vagy platform milyen konkrét szolgáltatásokat nyújt.⁵²

A DSA garanciális jellegű szabályokat rögzít a szerződési feltételekkel kapcsolatban, amelyek azt segítik elő, hogy az igénybe vevők a szolgáltató digitális szolgáltatásainak használatakor, platformok esetében azok használata előtt tisztában legyenek a vonatkozó felhasználási feltételekkel és az azok alapján az őket terhelő kötelezettségekkel. A rendelet 14. cikke fogyasztóvédelmi szempontból is fontos követelményt állít fel: egyrészt előírja a szolgáltatónak, hogy ezekben tegye közzé – több más kötelező elem mellett – a belső panaszkezelési rendszerének eljárási szabályzatára vonatkozó információkat, ami megkönnyíti a közvetlen panaszrendezés folyamatát. Másrészt előírja, hogy a feltételeket „világosan, egyszerűen, érthetően, felhasználóbarát módon és egyértelműen kell megfogalmazni, továbbá könnyen hozzáférhető és géppel olvasható formátumban közzé kell tenni”,⁵³ ami hozzájárul ahhoz, hogy az egyébként rossz igényérvényesítési pozícióban levő fogyasztók lehetőségei javuljanak a jogviszonyban, a szolgáltató részéről vállalt kötelezettségek ellenőrzésekor és az esetleges igényérvényesítési folyamatban is.

Fontos rendelkezés, hogy a szolgáltató az ászf jelentősebb módosításairól külön köteles tájékoztatni az igénybe vevőket, ha pedig a szolgáltatás elsődlegesen vagy túlnyomórészt a kiskorúakat célozza, akkor számukra érthető nyelvezettel is ismertetni kell az igénybevételi feltételeket. Az online óriásplatformot és a nagyon népszerű online keresőprogramot üzemeltető szolgáltatóknak külön kötelezettségük, hogy a sokszor igen összetett felhasználási feltételekről összefoglalót készítsenek és tegyenek közzé (ami segíti a felhasználókat a súlyponti szerződési feltételek megértésében is), és azt az összes olyan tagállam nyelvén meg is jelenítsék, ahol szolgáltatást nyújtanak.⁵⁴

A kizárólag tárhelyszolgáltatókra, köztük az online platformokra vonatkozó követelmények közül fogyasztóvédelmi szempontból kiemelhető az az új elvárás, hogy a tárhelyszolgáltató köteles egyértelmű és indokolást tartalmazó módon tájékoztatni az igénybe vevőt, ha az igénybe vevő által a tárhelyen, platformon tárolt, közzétett információ, tartalom jogellenes vagy nem felel meg a feltételeknek, és emiatt a szolgáltató korlátozta ezek hozzáférhetőségét, feltéve, hogy ismeri az igénybe vevő elérhetőségeit.⁵⁵ Ez azért fontos, mert a szolgáltató ez esetben – az ászf szabályai alapján – valamilyen mértékben korlátozza a szolgáltatás nyújtását, úgy, hogy közben nem feltétlenül szünetelteti az igénybe vevő díjfizetési kötelezettségét. A DSA 23. cikke alapján a jogellenes tartalmakat közzétevő igénybe vevők számára fel kell függeszteni a szolgáltatások nyújtását, de az ezek mérlegelésére irányadó üzletpolitikát közzé kell tenni az ászf követelményei között.

⁵² Daniel BRAUN – Florian MATTHES: NLP for Consumer Protection: Battling Illegal Clauses in German Terms and Conditions in Online Shopping. In Anjalie FIELD (szerk.): *Proceedings of the 1st Workshop on NLP for Positive IMPACT*. Bangkok, Association for Computational Linguistics, 2021, <https://doi.org/10.18653/v1/2021.nlp4posimpact-1.10>, 93–99.

⁵³ DSA 14. cikk (1) bekezdés.

⁵⁴ DSA 14. cikk (6) bekezdés.

⁵⁵ DSA 17. cikk (1) bekezdés.

Az ászfre vonatkozó szabályokon kívül ehelyütt csak a szűkebb, európai uniós joganyaggal is körbehatárolt fogyasztói jogviszonyt érintő rendelkezésekkel foglalkozom, ami rögtön le is szűkíti a szóba jöhető szolgáltatásokat: az igénybe vevők jellemzően az egyszerű adatviteli szolgáltatásért, a tárhelyszolgáltatásért és egyes esetekben az online platformszolgáltatásokért teljesítenek díjfizetést. Az így számba vehető gondossági kötelezettségek közül elsőként az ún. kapcsolattartói pontok kijelölését említhetjük, amelyek segítségével a „szolgáltatás igénybe vevői [...] közvetlenül és gyorsan, elektronikus úton és felhasználóbarát módon”⁵⁶ kommunikálhatnak a vállalkozás irányába, úgy is, hogy a kommunikáció formáját az igénybe vevő határozhatja meg, és arra nem kizárólag automatizált módozatoknak kell rendelkezésre állniuk.

Bár ez a követelmény a fogyasztói jogviszonyok teljesítése és az igényérvényesítés szempontjából látszólag kisebb jelentőséggel bír, épp ellenkező a helyzet: nagyon fontos szerepet tölthet be a gyakorlatban. A jogviszony jellegzetességeiből és abból adódóan, hogy az egyik fél jellemzően laikus természetes személy, az következik, hogy ezekben a jogviszonyokban felértékelődik a kapcsolattartás szerepe.⁵⁷ Kiváltképp fontossá válik az olyan digitális szolgáltatások esetében, amelyeket jellemzően nagy fizikai távolságra lévő szolgáltató nyújt, amelyet rendszert nem lehet vagy nem érdemes személyesen felkeresni, attól információt kérni, amihez további, például nyelvi akadályok is társulnak. Emiatt kifejezetten fontos, hogy a szolgáltatásokat igénybe vevő fogyasztók számára egyértelműen kiderüljön, milyen módon vehetik fel a kapcsolatot egy adott szolgáltatóval, és ők maguk választhassák ki a kapcsolattartás módját is, amely illeszkedik lehetőségeikhez vagy az orvoslásra váró probléma jellemzőihez.

Különösen fontossá válhat e lehetőség, amikor a fogyasztó hibás szolgáltatás miatt kíván igényérvényesítésbe kezdeni, hiszen ilyenkor a hagyományos bírósági út nem kecsegtet eredménnyel, annak a hibához mért költsége, időtartama és a joghatósági szabályok miatt. Emiatt felértékelődik a közvetlen vitarendezés lehetősége, amelynél egyértelműen előnyös, ha az igénybe vevő egy erre szolgáló csatornán közvetítheti a panaszait a szolgáltatónak. Ahhoz, hogy e panaszok hatékonyan legyenek kezelve, szükség van arra is, hogy azokra egy e célra tervezett belső panaszkezelési rendszeren keresztül reagáljon a szolgáltató. Az online platformok vonatkozásában a DSA további követelményeket ír elő e rendszerre és a peren kívüli vitarendezésre. E szabályok garanciális jellegűek, és megteremtik a lehetőséget a fogyasztó hatékony igényérvényesítésére és a vitarendezésre.

A DSA szabályozása szerint a belső panaszkezelő rendszernek könnyen hozzáférhetőnek és felhasználóbarátnak kell lennie.⁵⁸ Talán ennél is fontosabb az a követelmény, hogy a bejelentéssel élők elektronikus úton és ingyenesen nyújthatják be panaszukat a rendszeren keresztül, a szolgáltatás szempontjából legfontosabbnak tekinthető szolgáltatói döntéseket követő hat hónapon belül. Ezzel ugyanis megvalósul, hogy a digitális formában igénybe vett szolgáltatás igénybe vevőjének vagy a bejelentőnek nem kell kapcsolattartási formát váltania észrevételei, panaszai jelzésére, hiszen a közvetítő szolgáltató és a fogyasztó között jelentős földrajzi távolság lehet. A belső panaszkezelési folyamatra a DSA 20. cikke rögzít eljárási szabályokat, például

⁵⁶ DSA 12. cikk.

⁵⁷ Kristina HEINONEN: The Role of Digital Service Encounters on Customers' Perceptions of Companies. 6(2) *Journal of Electronic Commerce in Organizations* (2008), <https://doi.org/10.4018/jeco.2008040101>, 1–10.

⁵⁸ DSA 20. cikk (1) bekezdés.

megkülönböztetésmentes, gondos és nem önkényes panaszkezelés, tájékoztatási kötelezettség és az automatizált döntéshozatal korlátozása.

Ha a közvetlen vitarendezés ilyen formája nem hatékony, nem vezet a fogyasztó által várt eredményre, az igénybe vevőnek joga van alternatív vitarendezési szolgáltatást igénybe venni panasza, fogyasztói jogvitája elbírálása során. Ehhez egy olyan, peren kívüli vitarendezési testülethez fordulhat, amelyet az adott uniós tagállam digitális szolgáltatási koordinátora tanúsított.⁵⁹ Habár a tanúsított peren kívüli vitarendezési testületek nem rendelkeznek hatáskörrel arra, hogy a vita kötelező erejű rendezését írják elő a felek számára, „az online platformot üzemeltető szolgáltatónak kell viselnie a peren kívüli vitarendezési testület által felszámított valamennyi díjat, valamint meg kell térítenie a szolgáltatás igénybe vevője számára az általa a vitarendezéssel kapcsolatban kifizetett egyéb észszerű költségeket”.⁶⁰ A szolgáltatás igénybe vevője a számára kedvezőtlen döntés esetén ennek fordítottjára nem kötelezhető. E rendelkezéseknek köszönhetően a szolgáltatást igénybe vevő fogyasztók oldalán keletkezik egy, a bírósági vagy hatósági igényérvényesítést megelőző, elkerülő igényérvényesítési lehetőség, ami egyértelműen hozzájárulhat a digitális szolgáltatásokkal és a közvetítő szolgáltatók tevékenységével kapcsolatos fogyasztói jogviták gyorsabb, olcsóbb rendezéséhez. A DSA ez irányú rendelkezései összhangban állnak a fogyasztói online vitarendezési rendelet követelményeivel.⁶¹

Mind a peren kívüli, mind a hagyományos jogi igényérvényesítési folyamat szempontjából fontos az a követelmény, amelyet a DSA 13. cikke állapít meg a közvetítő szolgáltatókra. Ez alapján az EU területén nem letelepedett szolgáltatók kötelesek az adott tagállamban jogi képviselőt kijelölni. A cikk alapján a kötelezett szolgáltató nem bújhat a földrajzi távolság, az elérhetetlenség álcája mögé: jogi képviselője köteles eljárni azokban az esetekben, amikor a DSA alapján a Bizottság, a tagállami hatóságok vagy a már említett vitarendező testület eljárást indít. A jogi képviselő jelenléte nemcsak biztosítja ezen eljárások sikeres lefolytatását, hanem felelősséggel is tartozik a követelményrendszer teljesítéséért, hiszen a „kijelölt jogi képviselő felelősségre vonható az e rendeletben előírt kötelezettségeknek való meg nem felelés esetén, a közvetítő szolgáltató felelősségének és az ellene indítható jogi eljárások sérelme nélkül”.⁶² A közvetítő szolgáltató a jogi képviselő elérhetőségi adatait nemcsak a tagállami digitális koordinátorral köteles közölni, hanem az igénybe vevők széles körével is, így biztosítva azt, hogy jogsérelem esetén a fogyasztók könnyen tudják megindítani az igényérvényesítésre rendelkezésre álló eljárásokat.

Bár tágabban kapcsolódik a fogyasztói jogviszonyok megítéléséhez, a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatra és a fogyasztók profilozására vonatkozó európai uniós és tagállami szabályozás jelenik meg az online platformszolgáltatók azon kötelezettségében,⁶³ amely szerint nem tervezhetik meg, alakíthatják ki vagy üzemeltethetik olyan módon online interfészeiket, hogy

⁵⁹ DSA 49–51. cikk.

⁶⁰ DSA 21. cikk (5) bekezdés.

⁶¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2013. május 21-i 524/2013/EU rendelete a fogyasztói jogviták online rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról (fogyasztói online vitarendezési irányelv).

⁶² DSA 13. cikk (3) bekezdés.

⁶³ Lásd az erre vonatkozó gyakorlatról BENCZE Máttyás: A fogyasztóvédelem lehetőségei és kihívásai a közösségi média korában. In POLYÁK Gábor (szerk.): *Algoritmusok, keresők, közösségi oldalak és jog. A forgalomirányító szolgáltatások szabályozása*. Budapest, HVG-ORAC, 2020, 290–292.

azok megtévésszék vagy manipulálják a szolgáltatásaikat igénybe vevőket, ideértve azt is, ha más módon lényegesen torzítják, gyengíti a szolgáltatásaikat vagy az igénybe vevők szabad és tájékozott döntéshozatalra való képességét.⁶⁴ E szabály bevezetésével felelősségre lehet vonni azokat a szolgáltatókat, amelyek a fogyasztókat megtévesztve magukat másik szolgáltatónak, szolgáltatásainak más jellegű szolgáltatásnak álcázták.⁶⁵

Részben a reklámszabályozás fogyasztóvédelmi vetületeit jeleníti meg a DSA 26. cikke, amikor előírja a platformszolgáltatóknak, hogy ha a platformon hirdetéseket jelenítenek meg, akkor azok egyértelműen azonosíthatók legyenek, a hirdető személyével vagy a hirdetés finanszírozójával együtt, ahogy az is, hogy az adott felhasználó miért látja ezeket a hirdetéseket, és hogyan módosíthat a marketingcélzasi beállításokon. Ennek segítségével legalább *opt-out* szabályozással meg lehet védeni az igénybe vevőket a kéretlen reklámtartalomtól, biztosítva azt, hogy a fogyasztók zavartalanul tudják igénybe venni a platform szolgáltatásait a platformszolgáltatóval fennálló jogviszonyuk keretei között.

A felhasználók jogai más úton is védettek, így például a platform nem használhatja különleges személyes adataikat saját hirdetési targetálásához és profilalkotáshoz.⁶⁶ Hasonló szabályozást alkalmaz a DSA a platformon használt ajánlórendszer vonatkozásában, amikor előírja a platform üzemeltetőjének, hogy az ajánlórendszer kritériumait és azok fontosságát közölje a szerződési feltételeiben, egyben lehetőséget biztosítva az igénybe vevők számára, hogy az ajánlórendszer prioritási beállításán saját belátásuk alapján módosítsanak, ha az technikailag lehetséges. Így az igénybe vevők saját magukra szabhatják a platform ajánlórendszerét, és kihasználhatják annak előnyeit a jogviszonyban.⁶⁷

Külön követelményeket határoz meg a rendelet az olyan online platformot üzemeltető szolgáltatókra, amelyek lehetővé teszik a fogyasztók számára, hogy távollevők közötti szerződéseket kössenek a kereskedőkkel.⁶⁸ Ezek a követelmények részben a platformon jelen lévő és tevékenységet végző kereskedők nyomon követhetőségét, részben a beépített megfelelést és a fogyasztók tájékoztatáshoz való jogát szabályozzák. E követelmények igyekeznek mérsékelni a közvetettség abból fakadó káros következményeit,⁶⁹ hogy a kereskedő vállalkozások különböző platformokon keresztül szerződéses jogviszonyokat hoznak létre a fogyasztókkal, majd visszaélészerűen használják azokat, például szolgáltatás nélkül kérnek ellenszolgáltatást a fogyasztótól vagy elmulasztják a kellékszavatossági követelmények teljesítését. Ezekben az esetekben a

⁶⁴ DSA 25. cikk.

⁶⁵ Lásd az erre vonatkozó gyakorlatot Pepper D. CULPEPPER – Kathleen THELEN: Are We All Amazon Primed? Consumers and the Politics of Platform Power. 53(2) *Comparative Political Studies* (2020), <https://doi.org/10.1177/0010414019852687>, 295–307.

⁶⁶ Targetálás alatt a hirdetések személyre szabását és célzott címzethez való eljuttatását értjük, amelyhez felhasználják a korábban megadott, rendszerint jogszerűtlenül szerzett személyes adatokat. DSA 26. cikk (3) bekezdés. Az ilyen adatok felhasználásáról lásd KOLLÁR Gergő: Az adatkezelési jogalapok alkalmazhatóságával kapcsolatban bekövetkeztett változások a GDPR hatálya lépése óta. *Közgazgatási és Infokommunikációs Jogi Phd Tanulmányok*, 2021/1., 29.

⁶⁷ DSA 27. cikk.

⁶⁸ DSA 4. szakasz.

⁶⁹ Michael ETTREDGE – Vernon J. RICHARDSON: Assessing the Risk in E-Commerce. In Ralph SPRAGUE (szerk.): *Proceedings of the 35th Annual Hawaii International Conference on System Sciences*. Los Alamitos, IEEE, 2002, 994192.

fogyasztók azért tudnak igen nehezen fellépni a kereskedők ellen, mert hasonló helyzet áll elő, mint a szolgáltatók vonatkozásában, ezáltal jogsérelmük könnyen orvoslás nélkül marad.

A kereskedők nyomon követhetőségére vonatkozó követelmények arra irányulnak,⁷⁰ hogy az online platformok üzemeltetői csak akkor engedjék használni a kereskedőknek a platformot (például egy online piacteret), ha beszerezték a kereskedők legfontosabb azonosítási és értesítési adatait, valamint azt a tanúsítványukat, amelyben vállalják, hogy csak olyan termékeket vagy szolgáltatásokat kínálnak, amelyek megfelelnek az uniós jog alkalmazandó szabályainak. Ezeket az adatokat a rendelkezésre álló eszközökkel ellenőrizni is kell, és ha a platformszolgáltató elegendő információval rendelkezik arra nézve vagy oka van feltételezni, hogy a kereskedőtől kapott valamelyik információ pontatlan, hiányos vagy már nem aktuális, akkor fel kell szólítani a kereskedőt a helyesbítésre. Ha ez nem történik meg, akkor a szolgáltató köteles felfüggeszteni a szolgáltatás biztosítását a kereskedő számára. A fenti információkat a szolgáltatónak a kereskedővel fennálló szerződéses jogviszonya megszűnését követő hat hónapig meg kell őriznie, annak érdekében, hogy egy esetleges igényérvényesítés esetén ezeket ki tudja adni. Mindezek egyszerre járulhatnak hozzá a fogyasztó megalapozott döntéshozatalához a kereskedővel kötött fogyasztói jogviszony tekintetében, és a panaszkezelés, igényérvényesítés folyamatának megkönnyítéséhez.

Az online piactereknek, a fogyasztókat és a kereskedőket összekötő platformoknak más módon is lehetővé kell tenniük a fogyasztó tájékoztatását. A platformnak azt kell biztosítania ezekben az esetekben, hogy „online interfésze úgy legyen tervezve és kialakítva, hogy a kereskedők az alkalmazandó uniós jog értelmében eleget tehessenek kötelezettségeiknek a szerződéskötés előtti tájékoztatás, a megfelelés és a termékbiztonságra vonatkozó tájékoztatás vonatkozásában”.⁷¹ Ez kifejezetten fontos lehet a fogyasztók szempontjából, mert erre a tájékoztatásra építhetik a fogyasztói és a jogviszonyhoz kapcsolódó bármely más fontos döntésüket. A platformokat a fenti információkkal kapcsolatban nemcsak az a kötelezettség terheli a jövőben, hogy azok megjelenítését biztosítsák, hanem az is, hogy ezeket értékeljék, és észszerű erőfeszítéseket tegyenek annak véletlenszerű ellenőrzésére, hogy ezen információk alapján a kínált termékeket vagy szolgáltatásokat nem minősítették-e már jogellenesnek más elérhető adatbázisban vagy online interfészen.⁷²

Ha a platform a fenti ellenőrzés révén vagy bármely más módon tudomást szerez arról, hogy egy kereskedő a szolgáltatásain keresztül az EU-ban tartózkodó fogyasztóknak jogellenes terméket vagy szolgáltatást kínált, tájékoztatnia kell a jogellenesség tényéről, a kereskedő azonosító adatairól és a rendelkezésre álló jogorvoslati eszközökről azokat a fogyasztókat, akik a jogellenesség észlelése idején vagy az azt megelőző hat hónapban jogviszonyba kerül(het)tek a kereskedővel. Ennek a kötelezettségnek akkor is eleget kell tennie a platformnak, ha nem rendelkezik a fogyasztó elérhetőségi adataival – ez esetben nyilvánosan és könnyen hozzáférhető módon közzé kell tennie ezeket az információkat, hogy segíthesse a felmerülő jogsérelmekkel kapcsolatos igényérvényesítési folyamatokat és a megelőzze a jogellenesen nyújtott termékkel vagy szolgáltatással kapcsolatban újabb fogyasztói jogviszonyok kialakulását.

⁷⁰ DSA 30. cikk.

⁷¹ DSA 31. cikk.

⁷² DSA 31. cikk (3) bekezdés.

A fentiek összességében hozzájárulhatnak az igénybe vevő fogyasztók jobb tájékozódásához, a megalapozottabb fogyasztói döntések meghozatalához, és csökkenthetik a létrejövő fogyasztói jogviszonyokkal kapcsolatos közvetlen panasz- és a peren kívüli eljárásokat, a hatósági és a bírósági igényérvényesítéseket azáltal, hogy csökkentik a jogsértések lehetőségét, és átláthatóvá teszik a platformokon keresztül zajló elektronikus kereskedelmi tevékenységet.

4. A DMA és rendelkezései

A digitális szolgáltatásokról szóló rendelethez képest a DMA sokkal szűkebben szabályoz olyan témaköröket, amelyek erősen kapcsolódnak a fogyasztói jogviszonyokhoz. Szabályait a tiszta versenyfeltételek megteremtésén túl áthatja a fogyasztók, végfelhasználók védelme, néhány cikkben pedig összefoglalja a részletszabályokat. Ez természetesen nem tekinthető problémának, mivel az itt nem szabályozott kérdéseket a DSA rendezi a digitális szolgáltatásokra és különösen a platformokra vonatkozóan.

A digitális piacokról szóló rendeletből három cikket emelhetünk ki. Egyrészt fontos, hogy a szabályozás középpontjában álló kapuőrök pontosan milyen jellegű tevékenységet végeznek, miféle szolgáltatásokat nyújtanak, mert ez határozza meg az e szolgáltatások keretében létrejövő fogyasztói jogviszonyokat is. A DMA 3. cikke foglalkozik azzal, hogy milyen esetben minősül egy vállalkozás kapuőrnek. A konjunktív feltételek közül, tekintettel témánkra, kiemelném a szolgáltatás tárgyát és jellegét: a kapuőr „olyan alapvető platformszolgáltatást nyújt, amely fontos kapuként szolgál az üzleti felhasználók számára a végfelhasználók eléréséhez.”⁷³ E platformszolgáltatás körébe nemcsak a DSA által érintett online közvetítőszolgáltatásokat, keresőprogramokat, online közösségi hálózati vagy videómegosztóplatform-szolgáltatásokat érthetjük, hanem egyes hírközlési – például a számfüggetlen személyközi – szolgáltatásokat, az operációs rendszereket, a webböngészőket, a virtuális asszisztenseket, a felhőszolgáltatásokat és az online hirdetési szolgáltatásokat is.⁷⁴

A rendelet alkalmazási köre tehát nemcsak az online digitális tér szolgáltatásait foglalja magában, hanem a számítógépekre telepített, offline formában is működőképes szoftveres megoldásokat is. Erre tekintettel körvonalazni lehet már azt is, hogy milyen esetben beszélhetünk fogyasztói jogviszonyról. Ehhez – a fent már tárgyaltakra tekintettel – az szükséges, hogy a felhasználó valamilyen ellenszolgáltatás fejében vegye igénybe a kapuőr szolgáltatásait. Meg kell azonban jegyezni, hogy emellett létrejöhet olyan jogviszony is vállalkozás és fogyasztó között, amely azon alapul, hogy a kapuőr szolgáltatásainak használatával a vállalkozás eléri a fogyasztót. A jogviszony e tekintetben nem különbözik lényegesen a DSA elemzésénél leírtaktól.

Anélkül, hogy a versenyjogi és a fogyasztói jogviszonyokhoz nem kapcsolódó infokommunikációs követelményekkel foglalkoznánk, tekintsük át, hogy milyen, fogyasztóvédelmi értelemezhető követelményeket tartalmaz a rendelet a kapuőrökre vonatkozóan. A DMA követelményrendszere alapján a kapuőröknek a korábbiaknál nagyobb szabadságot kell engedniük végfelhasználóik számára az informatikai beállításokra. Ha a fentiek szerint fennáll a kapuőr

⁷³ DMA 3. cikk (1) bekezdés b) pont.

⁷⁴ DMA 2. cikk (2) bekezdés.

szolgáltatóval a fogyasztói jogviszony, akkor a végfelhasználó bizonyos jól körülhatárolt korlátok között teljes szabadságot kap arra, hogy megváltoztassa a kapuőr operációs rendszere, virtuális asszisztense vagy webböngészője olyan alapértelmezett beállításait, amelyek őt a kapuőr által kínált termékekhez vagy szolgáltatásokhoz vezetik vagy irányítják, és arra is, hogy könnyen eltávolíthassa a kapuőrtől származó azon szoftveralkalmazásokat, amelyek a szolgáltatás, az operációs rendszer vagy az eszköz működéséhez nem elengedhetetlenek.⁷⁵ Hasonlóképp – a korábbi visszafejtési vita eredményét továbbvívve⁷⁶ – a kapuőrnek lehetővé kell tennie a fogyasztó számára a harmadik féltől származó szoftveralkalmazásoknak vagy az azokat tartalmazó áruházak szoftverének a telepítését és tényleges használatát, biztosítva az interoperabilitáshoz szükséges hozzáférést és információkat.⁷⁷

Ezek a követelmények lehetővé teszik, hogy a végfelhasználónak minősülő fogyasztók saját magukra tudják szabni ezeket a szolgáltatásokat, és össze tudják kapcsolni, együtt tudják használni azokat más, általuk igénybe vett szolgáltatásokkal. A követelmények tisztázzák és rendszerezik az elmúlt évtizedek digitális szerzői jogi fejlődésének vívmányait, amelyek mind a harmadik személynek minősülő szoftverfejlesztők, mind a végfelhasználók szempontjából előnyöket biztosítanak a megszilárdult és tartós pozíciót élvező kapuőr szolgáltatóval szemben. A DMA azt is előírja a kapuőr szolgáltatóknak, hogy alapvető platformszolgáltatásai segítségével biztosítsa a végfelhasználók számára, hogy az üzleti felhasználó szoftveralkalmazásán keresztül hozzáférjenek a tartalmakhoz, az előfizetésekhez, a funkciókhoz vagy egyéb elemekhez és használhassák azokat, még akkor is, ha ezeket az elemeket az említett végfelhasználók a kapuőr alapvető platformszolgáltatásainak igénybevétele nélkül szerezték be az érintett üzleti felhasználótól.⁷⁸ Ez valóban a kapuőr szolgáltató alapvető platformszolgáltatásainak beállításaitól függetlenül biztosítja a fogyasztó szabad döntési és választási lehetőségét, és hozzájárul ahhoz is, hogy a fogyasztói jogviszony tartalmát a fogyasztó a lehető legteljesebb mértékben ki tudja használni.

A kapuőrnek biztosítania kell továbbá a felhasználók számára adataik hordozhatóságát, ezzel megteremtve a szolgáltatóváltás lehetőségét, még akkor is, ha ez az adatok kiszolgáltatásakor nehézkesen mehet végbe,⁷⁹ mert azok sok esetben a program, a rendszer adottságai szerint rendezettek, még nyílt fájlformátum esetén is. Az adatok kezelése egyébként is kulcsfontosságúnak tekinthető: a DMA 5. cikk (2) bekezdésében meghatározza a végfelhasználók adatainak felhasználási feltételeit, hogy egy kapuőr szolgáltatás se tehessen szert tisztességtelen előnyre a piacon pusztán azáltal, hogy a felhasználók széles köre használja a szolgáltatását, ezáltal egy esetleges adatvédelmi jogsértés esetén nehezen tudnak szolgáltatót váltani. Erre tekintettel a kapuőr nem kezelheti, nem kapcsolhatja össze olyan végfelhasználók személyes adatait, akik rajta keresztül harmadik fél által nyújtott szolgáltatást vesznek igénybe. Ugyanígy a platformszolgál-

⁷⁵ DMA 6. cikk (3) bekezdés.

⁷⁶ Jonathan BAND: *Interfaces on Trial: Intellectual Property and Interoperability in the Global Software Industry*. New York, Routledge, 2019, <https://doi.org/10.4324/9780429046841>, 50–62.

⁷⁷ DMA 6. cikk (7) bekezdés.

⁷⁸ DMA 5. cikk (5) bekezdés.

⁷⁹ Antonio MANGANELLI – Antonio NICITA: Regulating Big Techs and Their Economic Power. In MANGANELLI–NICITA (szerk.) i. m. (5. lj.), https://doi.org/10.1007/978-3-030-89388-0_6, 137–165.

atásai révén megszerzett adatokat a kapuőr nem használhatja fel egyéb szolgáltatások nyújtásának céljára, és a végfelhasználókat nem léptetheti be a kapuőr más szolgáltatásaiba személyes adatok összekapcsolása céljából – ahogyan azt fentebb már érintettük a GDPR követelményeivel kapcsolatban.⁸⁰

Mind az üzleti felhasználóknak, mind a végfelhasználóknak jogosultságot teremt a DMA arra, hogy „a vonatkozó uniós vagy nemzeti jognak való, a kapuőr általi meg nem felelés kérdését a kapuőr bármely gyakorlatával kapcsolatban felvessék bármely érintett hatóságnál, beleértve a nemzeti bíróságokat is”.⁸¹ Egyébként ez a lehetőség a fogyasztói jogviszonnyal, a szolgáltatással kapcsolatos igényérvényesítésre a szerződési feltételek mellett megállapított, jogszerű belső vagy peren kívüli vitarendezési mechanizmusok mellett is folyamatosan rendelkezésre áll. Fontos megjegyezni, hogy elviekben az üzleti felhasználók is minősülhetnek fogyasztónak – rájuk vonatkozó követelmények sokkal inkább a választás lehetőségét, a megfelelő piaci verseny fenntartását szolgálják, és kevésbé értelmezhetők a kapuőrrel fennálló fogyasztói jogviszony keretein belül.

5. Összegzés

A 21. század online technológiáinak fejlődése, a platformok kora válaszokat, keretrendszert kíván meg a mindenkori jogalkotótól – akár európai szintű, akár tagállami jogi szabályozásra gondolunk. Életünk nagy részét áthatják a digitális szolgáltatások, a kapuőr, az online közvetítő és a tartalomszolgáltatók tevékenysége, aktívan alakítva a társadalmi és a gazdasági vonatkozásokat körülöttünk. E területek szabályozásának egyik legnagyobb dilemmája az, hogy miként alkotható meg olyan időtálló szabályozás, amely megfelelő támpontot nyújt az érintett felek számára szolgáltatásaik és az azok alapján létrejövő jogviszonyok kialakításához, hogy arra akár globális szinten nyújtott szolgáltatásokat is alapozni lehessen, de közben maradéktalanul gondoskodik a fogyasztók, a felhasználók és más érintettek jogainak, jogos érdekeinek védelméről.

A DSA és a DMA a kapuőrök és a közvetítő szolgáltatók által nyújtott szolgáltatásokhoz nyújt jogi kereteket. A két rendelet igazi előnye az, hogy a már meglévő követelmények rendszerbe foglalása mellett újabb olyan kötelezettségeket írtak elő a szolgáltatóknak, amelyek mind a tisztességes verseny, mind a fogyasztói jogviszonyok területén jobb feltételeket teremtenek. Egyrészt a szabályozás nem szűkíti le mesterségesen a fogyasztó fogalmát, hanem megőrzi azt a korábbi kettőséget, hogy a természetes személy fogyasztók mellett a jogi személyiséggel vagy még azzal sem rendelkező szervezetek is védelmet élveznek bizonyos esetekben. E védelem indokolt is, hiszen a jellemzően globális működési területtel rendelkező szolgáltatókkal szemben kellő mértékű igényérvényesítő erő szükséges.

Másrészt a rendeletekben kibontott szabályozás a szolgáltatókkal szemben meghatározott követelmények átfogó és régóta várt keretrendszerét jelenti, amely – tekintettel a megalkotott jogszabályok rendeleti formájára is – közvetlenül alkalmazandó, tagállami jog hiányában is határozható, és extraterritoriális hatállyal védi az európai fogyasztókat. Ez mind a fogyasztói jog-

⁸⁰ Az e tekintetben végzett profilalkotási műveletekkel kapcsolatban lásd SZŐKE Gergely László – PATAKI Gábor: Az online személyiségprofilok jelentősége. In POLYÁK (szerk.) i. m. (63. lj.) 79–88.

⁸¹ DMA 5. cikk (6) bekezdés.

viszonyok kialakításakor, mind az esetleges igényérvényesítéskor kedvezőbb pozíciót teremt a fogyasztóknak, és segíti a jogviszonyba foglalt, a szolgáltatók által vállalt vagy rájuk nézve kötelező követelmények számon kérhetőségét.

A szabályozás (különösen a DSA egyes követelményei) rendezi a belső panaszkezelés és a peren kívüli vitarendezés kérdéseit is, amelyek kulcsfontosságúnak tekinthetők a fogyasztói jogviszonyok szempontjából, hiszen a fogyasztók jellemzően nem élnek bírósági igényérvényesítéssel, még jogsértések felmerülése esetén sem, csak akkor, ha nagyon jelentős a sérelem vagy az okozott kár. Kiemelendők továbbá azok az online piacterekre vagy más platformot üzemeltető vállalkozásokra vonatkozó szabályok, amelyek lehetővé teszik, hogy rajtuk keresztül kereskedők és fogyasztók összekapcsolódjanak, egymással jogviszonyba kerüljenek. A DSA e tekintetben létrehozott, garanciális jellegű szabályai elősegítik a tájékozott fogyasztói döntések meghozatalát, és azt is, hogy a jogviszonyhoz kapcsolódó igényérvényesítés megindítható legyen.

Összegezve: az európai szabályozás határozottan pozitív irányban erősíti a fogyasztók érdekes és igényérvényesítő pozícióját a kapuőrökkel és a digitális szolgáltatásokat nyújtó vállalkozásokkal szemben – a fogyasztói jogviszonyok szempontjából előnyös szabályozási változások álltak be. A szabályok gyakorlati érvényesülése azonban továbbra is a jövő zenéje marad. A kérdés továbbra is az, hogy a szolgáltatásokat nyújtó vállalkozások képesek-e megtenni a rendeletekben meghatározott változtatásokat és érdeklükben áll-e az – az EU 450 milliósra tehető piaca és annak minden adottsága, beleértve a most életbe lépő szabályozási változásokat, továbbra is megfelelően nagy jelentőségűnek tekinthető ahhoz, hogy a szolgáltatókat a változás útjára terelje, és biztonságosabb digitális teret hozzanak létre az európai fogyasztók számára.

Irodalomjegyzék

- AGUS, Anna A. et al.: E-Commerce Performance, Digital Marketing Capability and supply Chain Capability Within E-Commerce Platform: Longitudinal Study Before and after COVID-19. 12(2) *International Journal of Technology* 360. (2021).
<https://doi.org/10.14716/ijtech.v12i2.4122>
- ALBOUKREK, Karen: Adapting to a New World of E-Commerce: The Need for Uniform Consumer Protection in the International Electronic Marketplace. 35(2) *George Washington International Law Review* (2003).
- ALFONSO, Viviana et al.: E-Commerce in the Pandemic and Beyond. 3(9) *BIS Bulletin* (2021) 1–6.
- BAMBERGER, Kenneth A. et al.: Can You Pay for Privacy? Consumer Expectations and the Behavior of Free and Paid Apps. (35) *Berkeley Technology Law Journal* (2020) 327–366.
- BAND, Jonathan: *Interfaces on Trial: Intellectual Property and Interoperability in the Global Software Industry*. New York, Routledge, 2019, 50–62.
<https://doi.org/10.4324/9780429046841>
- BENCZE Máttyás: A fogyasztóvédelem lehetőségei és kihívásai a közösségi média korában. In POLYÁK Gábor (szerk.): *Algoritmusok, keresők, közösségi oldalak és jog. A forgalomirányító szolgáltatók szabályozása*. Budapest, HVG-ORAC, 2020, 289–300.
- BOURDIEU, Pierre: The Force of law: Toward a Sociology of the Juridical Field. 38(5) *Hastings Law Journal* (1987) 814–818.

- BRAUN, Daniel – MATTHES, Florian: NLP for Consumer Protection: Battling Illegal Clauses in German Terms and Conditions in Online Shopping. In FIELD, Anjalie (szerk.): *Proceedings of the 1st Workshop on NLP for Positive IMPACT*. Bangkok, Association for Computational Linguistics, 2021, 93–99.
<https://doi.org/10.18653/v1/2021.nlp4posimpact-1.10>
- BROUGHTON MICOVA, Sally: *What is the Harm in Size: Very Large Online Platforms in the Digital Services Act*. Brussels, Centre on Regulation on Europe, 2021.
- CAUFFMAN, Caroline – GOANTA, Catalina: A New Order: The Digital Services Act and Consumer Protection. 12(4) *European Journal of Risk Regulation* (2021) 758–765.
<https://doi.org/10.1017/err.2021.8>
- CHIARELLA, Maria Luisa et al.: Digital Markets Act (DMA) and Digital Services Act (DSA): New Rules for the EU Digital Environment. 9(1) *Athens Journal of Law* (2023) 33–58.
<https://doi.org/10.30958/ajl.9-1-2>
- CREMONA, Marise: Extending the Reach of EU Law: The EU as an International Legal Actor. In CREMONA, Marise – SCOTT, Joanne (szerk.): *EU Law Beyond EU Borders: The Extraterritorial Reach of EU Law*. Oxford, Oxford University Press, 2019, 64–70.
<https://doi.org/10.1093/oso/9780198842170.003.0003>
- CULPEPPER, Pepper D. – THELEN, Kathleen: Are We All Amazon Primed? Consumers and the Politics of Platform Power. 53(2) *Comparative Political Studies* (2020) 295–307.
<https://doi.org/10.1177/0010414019852687>
- EGGER, Florian N.: „Trust Me, I’m an Online Vendor”: Towards a Model of Trust for e-Commerce System Design. *CHI’00 extended abstracts on Human factors in computing systems*, 2000, 101–102.
<https://doi.org/10.1145/633292.633352>
- ELSHOUT, Maartje et al.: *Study on Consumers’ Attitudes Towards Terms Conditions (T&Cs) Final Report. Report for the European Commission, Consumers, Health, Agriculture and Food Executive Agency (Chafea) on behalf of Directorate-General for Justice and Consumers*. Brussels, Directorate-General for Justice and Consumers EU Consumer Programme, 2016.
- ETTREDGE, Michael – RICHARDSON, Vernon J.: Assessing the Risk in E-Commerce. In SPRAGUE, Ralph (szerk.): *Proceedings of the 35th Annual Hawaii International Conference on System Sciences*. Los Alamitos, IEEE, 2002.
- FERNANDES, Caroline – CRUZ, Rui: Business Processes Model for the Integration of Over-The-Top Platforms in Communications Service Providers Operations. 6(1) *Journal of Information Systems Engineering and Management* (2021).
<https://doi.org/10.29333/jisem/9570>
- FISCHEL, Daniel R. – GROSSMAN, Sanford J.: Customer Protection in Futures and Securities Markets. 4(3) *The Journal of Futures Markets* (1984) 273–295.
<https://doi.org/10.1002/fut.3990040303>
- GENÇ-GELGEÇ, Berrak: Regulating Digital Platforms: Will the DSA Correct Its Predecessor’s Deficiencies? 18(1) *Croatian Yearbook of European Law & Policy* (2022) 25–60.
<https://doi.org/10.3935/cyelp.18.2022.485>

- GUTHRIE, Cameron – FOSSO-WAMBA, Samuel – ARNAUD, Jean Brice: Online Consumer Resilience During a Pandemic: An Exploratory Study of E-Commerce Behavior Before, During and after a COVID-19 Lockdown. 61 *Journal of Retailing and Consumer Services* (2021).
<https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2021.102570>
- HEINONEN, Kristina: The Role of Digital Service Encounters on Customers' Perceptions of Companies. 6(2) *Journal of Electronic Commerce in Organizations* (2008) 1–10.
<https://doi.org/10.4018/jeco.2008040101>
- KIS KELEMEN Bence – HOHMANN Balázs: A Schrems-ítélet hatásai az európai uniós és magyar adattovábbítási gyakorlatokra. *Infokommunikáció és Jog*, 2016/2–3., 64–70., <https://bit.ly/3N6vEtV>.
- KOLLÁR Gergő: Az adatkezelési jogalapok alkalmazhatóságával kapcsolatban bekövetkezett változások a GDPR hatályba lépése óta. *Közigazgatási és Infokommunikációs Jogi Phd Tanulmányok*, 2021/1., 17–32.
- KUKLIŠ, Luboš: Video-Sharing Platforms in AVMSD: A New Kind of Content Regulation. In PARCU, Pier L. – BROGI, Elda (szerk.): *Research Handbook on EU Media Law and Policy*. Cheltenham, Edward Elgar, 2021, 303–325.
- LAOUTARIS, Nikolaos: Why Online Services should Pay You for Your Data? The Arguments for a Human-Centric Data Economy. 23(5) *IEEE Internet Computing* (2019) 29–35.
<https://doi.org/10.1109/MIC.2019.2953764>
- LIVOLSI, Thomas: Scope of the e-Commerce Directive 2000/31/EC of June 8, 2000. 7(3) *Columbia Journal of the European Law* (2001).
- MANGANELLI, Antonio – NICITA, Antonio: Digital Fundamental Rights in the EU. In MANGANELLI, Antonio – NICITA, Antonio (szerk.): *Regulating Digital Markets*. Cham, Palgrave Macmillan, 2022, 73–80.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-89388-0_4
- MANGANELLI, Antonio – NICITA, Antonio: Regulating Big Techs and Their Economic Power. In MANGANELLI, Antonio – NICITA, Antonio (szerk.): *Regulating Digital Markets*. Cham, Palgrave Macmillan, 2022, 137–165.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-89388-0_6
- PAPP Tekla: A fogyasztó fogalmával kapcsolatos anomáliák a magyar magánjogban. *Acta Universitatis Sapientiae – Legal Studies*, 2012/2., 249–257.
- RYNGAERT, Cedric – TAYLOR, Mistale: The GDPR as Global Data Protection Regulation? 114 *American Journal of International Law* (2020) 5–9.
<https://doi.org/10.1017/aju.2019.80>
- SCOTT, Joanne: Extraterritoriality and Territorial Extension in EU Law. 62(1) *The American Journal of Comparative Law* (2014) 87–126.
<https://doi.org/10.5131/AJCL.2013.0009>
- SUJATA, Joshi et al.: Impact of Over the Top (OTT) Services on Telecom Service Providers. 8(4) *Indian Journal of Science and Technology* (2015) 145–160.
<https://doi.org/10.17485/ijst/2015/v8iS4/62238>
- SZABÓ Péter: A fogyasztó fogalma és a fogyasztói szerződés értékelésének egyes kérdései az Európai Unió Bíróságának néhány újabb döntése tükrében. *Európai Jog*, 2017/1., 1–6., <https://bit.ly/47FVxyc>.

- SZŐKE Gergely László – PATAKI Gábor: Az online személyiségprofilok jelentősége. In POLYÁK Gábor (szerk.): *Algoritmusok, keresők, közösségi oldalak és jog. A forgalomirányító szolgáltatások szabályozása*. Budapest, HVG-ORAC, 2020, 79–88.
- SZŐKE Gergely László: A közösségi oldalak szabályozási problémái. In KIS KELEMEN Bence – MOHAY Ágoston (szerk.): *A technológiai fejlődés jogi kihívásai. Kézikönyv a jogalkotás és jogalkalmazás számára*. Pécs, PTE ÁJK, 2021, 105–120.
- WASEEM, Akram – KUMAR, Rekesh: A Study on Positive and Negative Effects of Social Media on Society. 5(10) *International Journal of Computer Sciences and Engineering* (2017) 351–354.
<https://doi.org/10.26438/ijcse/v5i10.351354>
- WILMAN, Folkert: The EU's System of Knowledge-Based Liability for Hosting Services Providers in Respect of Illegal User Content-Between the e-Commerce Directive and the Digital Services Act. 12(3) *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law* (2021).
- ZOVÁNYI Nikolett: A fogyasztóvédelem történeti fejlődése és szabályozási elvei. *Debreceni Jogi Műhely*, 2011/3., 71–78.
<https://doi.org/10.24169/DJM/2011/3/6>
- ZÖDI Zsolt: *Platfórmok, robotok és a jog*. Budapest, Gondolat, 2018.

2023. őszi kiadás

A MAGYARORSZÁG HELYI ÖNKORMÁNYZATAIRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY MAGYARÁZATA

Negyedik, hatályosított kiadás

SZERZŐK: Balázs István, Balogh Zsolt Péter, Barabás Gergely, Bencsik András, Danka Ferenc, Fazekas János, Fazekas Marianna, F. Rozsnyai Krisztina, Fürcht Pál, Hoffman István, Hoffmanné Németh Ildikó, Kecő Gábor, Króneisz Gábor, Nagy Marianna, Szalai Éva

SZERKESZTŐK: Nagy Marianna, Hoffman István

ÁRA: 12 000 Ft

A kötet a helyi önkormányzás rendszerét szabályozó törvény (Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény, a Mőtv.) és az ahhoz kapcsolódó jogszabályi rendelkezések magyarázatát tartalmazza.

orac.hu > Közigazgatás

A Digital Services Act és a Digital Markets Act várható kihívásai a jogalkalmazásban

GOMBOS KATALIN*

A tanulmány a fogyasztóvédelmi jog szemszögéből vizsgálja a Digital Services Act és a Digital Markets Act várható jogalkalmazási kihívásait. Mára ugyanis az új digitális technológiák széleskörűen elterjedtek, a kiskereskedelem egy része az online térbe helyeződött, és új típusú digitális szolgáltatások is megjelentek. A fogyasztók online felületekkel való kapcsolata egyre intenzívebbé válik, ezért a jogalkalmazás is szembesül ennek következményeivel. Az Európai Unió Bírósága jogfejlesztő gyakorlata sokat tesz hozzá e dinamikus változó jogterület fejlődéséhez, ami remélhetőleg elvezet a 21. századi fogyasztói tudatosság erősödéséhez is. A tanulmány azon az alaptézisen keresztül mutatja be a fogyasztói (felhasználói) jogok uniós rendszerét, hogy mind a jogi szabályozás, mind annak értelmező bírói gyakorlata a problémák holisztikus kezelése, egyfajta komplex szemlélet irányába mozdult el, ami a jogvédelmi szint emelkedését hozta. A jogalkotási célkitűzések új szóhasználattal már nem egyszerűen az egységes belső piac megteremtését célozzák, hanem hozzájárulnak egy olyan valódi digitális fogyasztói belső piac előmozdításához, amelyben egyensúly van a fogyasztóvédelem magas szintje és a digitalizáció vívmányai között. Ez a tézis a jogalkalmazás szintjén elsősorban az esetjog alapján igazolható.

Kulcsszavak: fogyasztóvédelem, digitális belső piac, Digital Services Act, Digital Markets Act

Anticipated Challenges of the Digital Services Act and the Digital Markets Act in Law Enforcement

The paper examines the likely enforcement challenges of the Digital Services Act and the Digital Markets Act from a consumer law perspective. Today, new digital technologies are widespread, part of retailing has moved online and new types of digital services have emerged. Consumer interaction with online platforms is intensifying, and enforcement is facing the consequences of this. The jurisprudence of the Court of Justice of the European Union is contributing to the development of this dynamically changing area of law, which will hopefully lead to increased consumer awareness in the twenty-first century. The paper presents the EU system of consumer (users) rights through the basic thesis that both the legislation and its interpretative judicial practice have moved towards a holistic approach to problem solving, a kind of complex approach, which has led to an increase in the level of legal protection. The legislative objectives, in new terminology, no longer simply aim at creating a single internal market but contribute to promoting a genuine digital consumer internal market with a balance between the high level of consumer protection and the achievements of digitalisation. This thesis can be justified at the level of the application of the law, mainly on the basis of case law.

Keywords: consumer protection, Digital Single Market, Digital Services Act, Digital Markets Act

* Egyetemi tanár, Nemzeti Köszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar.

1. A Digital Services Act és a Digital Markets Act megalkotásának indokai

A velünk élő, éppen körülöttünk zajló digitális átalakulás lényegesen befolyásolja életünket. A fogyasztói szokások jelentős átalakulásával a belső piaci kereskedelmi műveletek és szolgáltatások nagy része áthelyeződött az online térbe. A digitális tér mindennapjaink szerves részévé vált, azt használjuk az egymással való kommunikációra, vásárlásra, információk megszerzésére, szórakozásra stb. Ehhez pedig – gyakorta szinte észrevétlenül, egy-egy klikkeléssel – digitális szolgáltatásokat veszünk igénybe. A digitális szolgáltatások nyújtói, a vállalkozások számára is kinyílt a világ, jelentősen könnyebbé vált határokon átnyúló kereskedelmi ügyleteket bonyolítani, így az új piacokra lépéshez, piacokhoz való hozzáféréshez is új módszerek alkalmazása szükséges.

Ennek a 21. századi digitális forradalomnak élvezzük az előnyeit, de látni kell, hogy vannak árnyoldalai is. Az online kereskedelemben könnyebben hozzáférhetőek olyan áruk, amelyek ellenőrizetlenül, esetleg illegálisan kerülnek forgalmazásra, és az online nyújtott szolgáltatások igénybevétele esetén a mesterségesintelligencia-alapú algoritmikus manipulációk, a profilozás, a fogyasztói döntések befolyásolása és az információátadás viharos sebessége miatt a nem tájékozott döntéshozatal vagy éppen a szolgáltató részéről adott tudatos félretájékoztatás alapján hozott fals eredményű fogyasztói döntés is gyakori jelenség. Tény az is, hogy néhány nagy digitális platform rendszerszintű szereplőjévé vált a belső piacnak, így kapuórként¹ koncentráltan képesek a digitális piacok működését befolyásolni azáltal, hogy a digitális keretrendszer és az abban lévő hatalmas mennyiségű adat vonatkozásában magán-szabályalkotóként lépnek fel. Az így megalkotott „házi rendek” lehetőséget teremthetnek az ilyen platformokat használó vállalkozások számára a tisztességtelen feltételek alkalmazására, ugyanakkor jelentős jogkorlátozást jelentenek és kevesebb választási lehetőséget hagynak a fogyasztók számára.

E problémák felismerése jogi szabályozási igényhez vezetett, hiszen a digitális térben élt életünkben a digitális alapjogaink átalakultak, az offline térhez képest részben eltérő módszerű játékszabályok lefektetésére volt szükség. A 2016-ban megalkotott általános adatvédelmi rendelet (GDPR²) a felhasználói adatok egy része tekintetében védelmet ad az online térben bonyolódó ügyletek során, azonban e rendelet nem várt következményei és eddigi joggyakorlata is arra mutatott rá, hogy elengedhetetlen az egyre intenzívebb online jelenlét mellett specifikusan a digitális szolgáltatásokra és a digitális piacra vonatkozó jogvédelmi szabályok kialakítása.

A GDPR, amelynek tárgyi hatálya a természetes személyek alapvető jogaira és szabadságaira terjed ki, és különösen az érintettek személyes adatai védelméhez való jogát védi, éppen az ilyen szemszögű szabályozás miatt rövidlátó, ugyanis nem vagy nem jól kezel olyan problémákat, amelyek csak messzebbre tekintve észlelhetők. A GDPR természetes személyek védelmének erősítése céljából meghozott intézkedései nem tudják kezelni a digitális piacokon

¹ A kapuőrök olyan digitális platformok, amelyek a vállalkozások és fogyasztók közötti digitális szolgáltatások és a digitális belső piacon zajló ügyletek során rendszerszintű szerepet töltenek be tipikusan már azáltal, hogy a keretrendszert, a digitális ökoszisztémát tulajdonolják.

² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) (GDPR).

egyértelműen és tendenciaként észlelhető problémát, a vállalkozások növekvő piaci koncentrációját³ és ennek hatásaként a csökkenő piaci versenyt. Ezzel a GDPR az óriásplatformok helyzetét erősíti a digitális piacokon, ami jogvédelmi szempontból éppen ellentétes a kívánt eredménnyel – visszacsatolásként ezt a hatást hívja a jogirodalom beszédes elnevezéssel *myopia outputnak*.⁴

Az Európai Unióban ezeknek a kihívásoknak a kezelésére született meg a digitális szolgáltatásokról szóló rendelet (DSA⁵) és a digitális piacokról szóló jogszabály (DMA⁶). Ez a két jogforrás egységes szabályrendszert alkot, és fő célja olyan biztonságos digitális tér kialakítása, amelyben egyrészt védelemben részesülnek a digitális szolgáltatások felhasználóinak alapvető jogai, másrészt újragondolt versenyjogi megközelítésben a szabályozással egyenlő versenyfeltételeket próbál teremteni az innováció, a növekedés és a versenyképesség előmozdításához a digitális egységes európai belső piacon. Ez az új jogi keret az online felhasználók biztonságát szolgálja, előtérbe helyezi az alapvető jogok védelmét, valamint tisztességes és nyitott online platformkörnyezetet kíván fenntartani. A szabályozás alanyi köre bár direkt módon nem a fogyasztókra terjed ki, a felhasználók ebben a jogviszonyban éppoly sérülékenyek, mint az online vagy offline térben végzett kereskedelmi műveletek fogyasztói, így mint gyengébb feleket hasonló jogvédelem illeti meg. Ezek a felhasználói jogvédelmet jelentő szabályok egyrészt a felhasználók alapjogait katalogizáló anyagi jogi rendszerbe foglalhatók, másrészt a jogérvényesítési, elsősorban az eljárási jogosultságok területére esnek.

A DSA és a DMA szabályozása jól beleilleszthető a jelenlegi uniós fogyasztóvédelmi mátrixba, és várható, hogy a joggyakorlatuk az óriásplatformokkal kapcsolatos eddigi jogalkalmazás által elindított irányban halad tovább, ami a jogterület rendkívüli variabilitása és a szabályozási tárgykör változásainak gyorsasága miatt leginkább a jogértelmezés dinamizmusával követhető, ezért e területen igen nagy jelentősége lehet az Európai Unió Bírósága (EUB) jogfejlesztő gyakorlatának.⁷ Az már az eddigi szabályozási környezetből és joggyakorlatból is jól látszik, hogy a „techerő” ellensúlyozására a fogyasztóvédelemben is új szemléletre van szükség: kiemelt cél a 21. századi fogyasztói tudatosság növekedése. Alaptézisként meg-

³ Gondoljunk csak a keresőmotorok európai piacán a Google hatalmas túlsúlyára: a Google 92,46, a Bing 3,28, a Yandex 2,04, a Yahoo! 1,05, a DuckDuckGo 0,53, az pedig Ecosia 0,26 százalék piaci részesedéssel bírt 2023 áprilisában az európai keresőmotor-piacon (<https://bit.ly/3T1XNGp>), vagy a közösségi média piacon a Facebook nagyságára: a Facebook 78,75, az Instagram 8,95, a Twitter 5,69, a Pinterest 3,61, a YouTube 1,63, a LinkedIn pedig 0,49 százalék piaci részesedéssel bírt 2023 áprilisában az európai közösségimédia-piacon (<https://bit.ly/3N5YP0u>).

⁴ Damien GERADIN – Theano KARANIKIOTIE – Dimitrios KATSIFISF: GDPR Myopia: how a well-intended regulation ended up favouring large online platforms – the case of ad tech. 17 (1) *European Competition Journal* (2021) 48.

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet) (Digital Services Act, DSA).

⁶ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról (a digitális piacokról szóló jogszabály) (Digital Markets Act, DMA).

⁷ A jogértelmezés és jogfejlesztés fogalmi különbségeire lásd például GOMBOS Katalin: A jogértelmezés jelentősége a közösségi jogban – avagy az értelmezési elsődlegesség elvéről. *Európai Jog*, 2010/2., 3–10., <https://bit.ly/3NdsFQB>.

fogalmazható, hogy e cél eléréséhez mind a jogi szabályozás, mind annak értelmező bírói gyakorlata területén szükséges a problémák holisztikus kezelése, mert csak igazi távollátással, komplex szemlélettel lehet valóságos eredményt elérni, ami a digitális jogok területén maga után vonja a jogvédelmi szint emelkedését is.

2. Fogyasztóvédelem a 21. században

Noha levezethető a római jogból, a fogyasztóvédelmi jog⁸ mint összefüggő szabályrendszer csak a 20. században, az 1970-es évektől kezdődően indult hódító útjára. A fogyasztóvédelmi gondolkodás alapvetően az egységes belső piacon egyre inkább mélyülő gazdasági integráció kísérőjelenségeként jelent meg, hiszen nyilvánvalóvá vált, hogy a vállalkozások aktív gazdasági tevékenysége fokozatosan vezetett az egységes belső piac elmélyüléséhez, ami a gazdasági teljesítményekre nézve nagyon hasznosnak bizonyult, ugyanakkor a vállalkozások erősen profitorientált tevékenységeinek árnyoldalaként e magatartásoknak voltak a fogyasztók jogait és helyzetét hátrányosan érintő hatásai.

Szükségszerűvé vált a jogi szabályozás ezen a területen, ami elsősorban a polgári jogi, a marketing- és a versenyjogi területeket érintette. A szabályozás közös eredője a vállalkozásokkal szembeni fellépés igénye volt, hiszen amíg a klasszikus versenyjog csak a vállalati jogot, a vállalkozásokra vonatkozó antitröszt szabályokat tartalmazta (uniós jogi szinten ezek a tagállamokra vonatkozó szabályokkal egészültek ki), addig a vállalkozásoknak csak a versenytársaikra kellett figyelmet fordítaniuk. A versenyjog B2B⁹ jogviszonyokra vonatkozó szabályainak koherens érvényesülése miatt a vállalkozások hamar felismerték, hogy amíg a piacon a versenytársikkal az azonos szabályozási környezetből adódó lehetőségekkel, feltételekkel indulhatnak, addig a gazdasági erejük miatt a fogyasztóhoz képest az információs és piaci tudásbéli aszimmetria miatt lényegesen előnyösebb pozícióban vannak. A B2C¹⁰ jogviszonyok létrejötté ugyanakkor szükségszerű, mert a célzott piac vevői a fogyasztók. A vállalkozások ebben a jogviszonyban – tipikusan a mélyebb szakmai és jogi ismereteik miatt – szakembernek, specialistának tekinthetők, míg a velük szerződő fogyasztók a jogviszony laikus szereplői.

A *business-to-business* mellérendelt és egyenlőségen alapuló viszonyrendszeréhez képest ez eleve egyenlőtlenséget, kiszolgáltatottságot, a gyengébb fél érdekérvényesítési képességének alacsony szintjét jelenti.¹¹ Ezt lehetséges különböző eszközökkel kompenzálni, ezek egyike a fogyasztóvédelmi szabályozás, ami azzal a sajátossággal valósult meg, hogy a hagyományos versenyjogi B2B jogviszonyok mellett megjelenő B2C jogviszonyokra úgy adott jogi keretet, hogy annak anyagi jogi alapjai nem egy önálló jogágban jelennek meg, hanem el-

⁸ Például FAZEKAS Judit: Fogyasztói jogok – fogyasztóvédelemhez való jog. In LAMM Vanda (szerk.): *Emberi jogi enciklopédia*. Budapest, HVG-ORAC, 2018, 304–308.

⁹ *Business-to-business*, azaz két vagy több vállalat közötti, elsősorban üzleti jogviszony.

¹⁰ *Business-to-consumer*, azaz vállalkozások és fogyasztók (végfelhasználók) közötti elsősorban kereskedelmi jogviszony.

¹¹ DÁN Judit – GOMBOS Katalin – VÁRADI Szilvia: *Az Európai Unió versenyjogának alapjai*. Budapest, Wolters Kluwer, 2022.

szórtan. A fogyasztói jogviszonyok tipikus előfordulásai a verseny-, a polgári és a marketingjogban találhatóak. Mindezek mellett az igényérvényesítés segítésére ehhez sajátos eljárási szabályok is kapcsolódnak. A fogyasztóvédelem célja a gazdasági aszimmetriából adódó hátrányok felszámolása, ennek érdekében a fogyasztóvédelmi jog olyan, a fogyasztót támogató, segítő szabályokat teremt, amelyek nagy hangsúlyt fektetnek a tájékozott fogyasztó fogalmának megvalósítására, ehhez pedig a megalapozott fogyasztói döntések meghozatalához szükséges információk rendelkezésre bocsátásának követelményét állítják fel, továbbá a fogyasztók tisztességtelen befolyásolásának, a velük szemben alkalmazott tisztességtelen kikötések alkalmazásának tilalmát teszik generálklauzulává.

Az Európai Unió intenzív jogalkotással járt elől a fogyasztói jogok védelme területén.¹² Ennek eredményeként a fogyasztóvédelmi szabályrendszer a három említett jogterület, a polgári jog (ideértve a gazdasági jogot is), a versenyjog és a marketingjog relatíve önállósodott, nagy szabályozási területévé vált. A magánjog egyes speciális területeire (például *timeshare*,¹³ hálaló kereskedelem,¹⁴ utazási csomagok¹⁵), valamint bizonyos fogyasztói jogokra (például szavatosság, jótállás¹⁶) születtek uniós jogforrások, a versenyjogban megjelentek a fogyasztói igények érvényesítését támogató jogforrások (például a magánjogi jogérvényesítés körében a 2014/104/EU irányelv¹⁷), és a versenyjog, valamint a marketingjog határterületén megszületett a generálklauzula az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatainak tilalmáról,¹⁸ továbbá a reklámra vonatkozó irányelv.¹⁹ Az uniós

¹² A fogyasztóvédelmi politikáról részletesebben lásd például KOZÁK Kornélia: Fogyasztóvédelem. In ÖRDÖGH Tibor (szerk.): *Az Európai Unió szakpolitikai rendszere*. Budapest, Ludovika, 2022, 217–230.

¹³ Az Európai Parlament és a Tanács 2008/122/EK irányelve (2009. január 14.) a szálláshelyek időben megosztott használati jogára, a hosszú távra szóló üdülési termékekre, ezek viszontértékesítésére és cseréjére vonatkozó szerződések egyes szempontjai tekintetében a fogyasztók védelméről. A *timeshare* fogalmáról és rendszeréről részletesebben lásd például PAPP Tekla: A *timeshare* és jogi szinergia hatásai. In BUDAI Balázs Benjamin (szerk.): *Ünnepi tanulmánykötet a 65 éves Prof. Dr. Tózsza István tiszteletére. Liber amicorum in honorem Stephanus Tózsza aetatis suae LXV*. Budapest, Panem, 2019, <https://bit.ly/3RqSvml>, 169–175.

¹⁴ A távértékesítésről (97/7/EK) és hálaló kereskedésről (85/577/EGK) szóló irányelvek ma már nem hatályosak, azokat hatályon kívül helyezte és felváltotta a 2005/29/EK irányelv.

¹⁵ A ma hatályos szabály az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/2302 irányelve (2015. november 25.) az utazási csomagokról és az utazási szolgáltatásnyújtásokról, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, továbbá a 90/314/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről.

¹⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 1999/44/EK irányelve (1999. május 25.) a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól. 2022. január 1-jétől ezt az irányelvet hatályon kívül helyezte és felváltotta az áruk adásvételére vonatkozó szerződések egyes vonatkozásairól szóló, 2019. május 20-i (EU) 2019/771 irányelv.

¹⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/104/EU irányelve a tagállamok és az Európai Unió versenyjogi rendelkezéseinek megsértésén alapuló, nemzeti jog szerinti kártérítési keresetekre irányadó egyes szabályokról.

¹⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2005/29/EK irányelve (2005. május 11.) a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól, valamint a 84/450/EGK tanácsi irányelv, a 97/7/EK, a 98/27/EK és a 2002/65/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvek, valamint a 2006/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról („Irányelv a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról”) (UCP irányelv).

¹⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2006/114/EK irányelve (2006. december 12.) a megtevésztő és összehasonlító reklámról.

jog a kereskedelmi gyakorlatok tisztességtelenségén túl generális szabályozásával a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételeket is tiltotta.²⁰

Az uniós fogyasztóvédelmi jogalkotás modernizációja folyamatosan zajlott, aminek eredményeként három tendencia volt kimutatható: főként a speciális jogterületekre vonatkozó szabályok időszakonkénti felülvizsgálata alapján a jogforrások módosítására vagy új jogforrással való felváltására került sor, továbbá a jogfejlődés későbbi fázisában megszülettek a fogyasztói jogokat összefoglaló univerzális jogforrások,²¹ amelyek a korábbi részterületek némelyikét beolvasztották a saját, generális szabályaikba. A fogyasztói jogok érvényesítésének segítésére már 2004-ben létrejött a fogyasztóvédelmi hatóságok együttműködése,²² majd 2020. január 17-től új szabályok rendezték ezt az együttműködést (új CPC rendelet²³).

2.1. Fogyasztóvédelem az online térben

A klasszikusnak mondható, offline térre szabott fogyasztóvédelmi szabályok területén számos 21. századi, új kihívással találkozhatunk amiatt, mert mára az új technológiák széleskörűen elterjedtek. A Covid-19-világjárvány kevés pozitív hozadéka között említhető a fogyasztók online felületekkel való kapcsolatának intenzívebbé válása, ismereteik bővülése, aminek remélt következménye az online kereskedelem szerepének megnövekedése révén a fogyasztói tudatosság erősödése. A Bizottság – reagálva az új technológiák, az online tér, valamint a digitális szolgáltatások rohamos terjedésére – elfogadta a *New Deal for Consumers* (Új megállapodás a fogyasztói érdekekért) intézkedéscsomagját. A Bizottság a fogyasztói tudatosság és a fogyasztóvédelmi szabályok érvényesítésének hatékonysága növelése érdekében különböző jogalkotási lépéseket látott szükségesnek.

A közlemény kiindulópontja az, hogy az online piacterek átláthatóságát növelni szükséges, különösen az eladói oldalon. Ebből a szempontból azért indokolt az új szemléletű szabá-

²⁰ A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről. Gyakorlatára lásd például SOMSSICH Réka: Az Európai Bíróság ítélete a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről. A tisztességtelenségi vizsgálat terjedelme. *Jogesetek Magyarázata*, 2014/4., 73–83.; SIMON Károly László: A tisztességtelen szerződési feltételek vizsgálatának hazai bírói gyakorlata a devizahiteles perekben. *Európai Tükör*, 2019/3., 59–78.; SIMON Károly László: Az árfolyamkockázatról szóló tájékoztatás hibái és jogkövetkezményei. *Jogtudományi Közöny*, 2019/12., 489–496., <https://bit.ly/3GwQ4sk>; GOMBOS Katalin – LEHÓCZKI Balázs: A tisztességtelen szerződési feltételek eltávolítása a magyarországi devizaalapú hitelszerződésekből. *Jogtudományi Közöny*, 2019/11., 434–444., <https://bit.ly/3T8hOLq>.

²¹ Például az Európai Parlament és a Tanács 2011/83/EU irányelve (2011. október 25.) a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről (CR irányelv).

²² Az Európai Parlament és a Tanács 2006/2004/EK rendelete (2004. október 27.) a fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről („Rendelet a fogyasztóvédelmi együttműködésről”) (CPC rendelet).

²³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/2394 rendelete (2017. december 12.) a fogyasztóvédelmi jogszabályok végrehajtásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről és a 2006/2004/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (új CPC rendelet).

lyozás, mert amíg a hagyományos eladó-vevő viszonyban a fogyasztónak fizikailag fel kell keresnie az eladót, így a fogyasztók becsalogatására, a fogyasztói döntések befolyásolására alkalmazott módszerek vonatkozásában is a hagyományosnak tekinthető szabályozásra van szükség, addig az online térben annak van jelentősége, hogy a fogyasztó az online térben zajló keresése eredményeként hogyan talál rá a kereskedőre.²⁴ Az online vásárlói terek tekintetében ezért különösen nagy jelentősége van az átláthatóság növelésének, hiszen a tényleges ügyletkötéseket jelentős részben a keresési eredmények sorrendje befolyásolja, így azt is, hogy a fogyasztó kitől vásárol. Mára a fogyasztói döntések befolyásolása szempontjából jelentősége van azoknak az alapvetően „ingyenes” szolgáltatásoknak is, amelyek kapcsolt módon befolyásolhatják a későbbi online ügyletkötéseket (például hírlevelek, nyereményjátékok), ezért fontos célkitűzés az is, hogy a fogyasztóvédelmi követelmények ne csak a visszterhes, klasszikus adásvételekre vagy adásvétel típusú jogviszonyokra terjedjenek ki, hanem ezekre az „ingyenes” szolgáltatásokra is.

2.2. Új uniós fogyasztói keretrendszer

Az intézkedéscsomag által is felvetett feladatok megvalósítására már történtek konkrét jogalkotási lépések. A közelmúltban számos uniós fogyasztóvédelmi szabály módosítására, továbbá új szabályok elfogadására került sor, amelyek kifejezetten a 21. századi átalakulásokra reagáltak. Az ily módon megreformált uniós fogyasztóvédelmi keretrendszer célkitűzései fokozni kívánják a fogyasztóvédelem szintjét a nemzeti jogszabályok számos kulcsfontosságú szempontjának *összehangolása* révén. Az uniós fogyasztóvédelmi reformok a fogyasztói jogok szempontjából két területen, egyrészt a hatékonyabb szankciók alkalmazásán,²⁵ másrészt az összehangolt jogérvényesítésén²⁶ hoztak modernizált uniós fogyasztóvédelmi rezsimet, továbbá a fogyasztói szavatossági és jótállási jogokat kiterjesztették a digitális tartalmakra és szolgáltatásokra.

Mindez tovább árnyalja a modern technológiák lehetőségeiből adódó fogyasztóvédelmi gondolkodást. E területen három fontos jogforrást kell említeni: az Omnibus irányelvet, az új CPC rendeletet,²⁷ valamint a szavatossági és jótállási jogoknak a digitális tartalmakra és szolgáltatásokra történő kiterjesztéséről szóló irányelvet.²⁸ A folyamatos modernizáció ered-

²⁴ Erről részletesebben lásd például STRIHÓ Krisztina: *Az elektronikus kereskedelem: A kereskedelem digitalizációjának alapvetései*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020; STRIHÓ Krisztina: *Jogi csemegék az elektronikus kereskedelem témaköréből*. In SMUK Péter (szerk.): *Társadalmi fenntarthatóság*. Budapest, Ludovika, 2020, 1827–1836.

²⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2019/2161 irányelve (2019. november 27.) a 93/13/EGK tanácsi irányelvnek, valamint a 98/6/EK, a 2005/29/EK és a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek az uniós fogyasztóvédelmi szabályok hatékonyabb végrehajtása és korszerűsítése tekintetében történő módosításáról (Omnibus irányelv).

²⁶ Új CPC rendelet.

²⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/302 rendelete (2018. február 28.) a belső piacon belül a vevő állampolgársága, lakóhelye vagy letelepedési helye alapján történő indokolatlan területi alapú tartalomkorlátozással és a megkülönböztetés egyéb formáival szembeni fellépésről, valamint a 2006/2004/EK és az (EU) 2017/2394 rendelet, továbbá a 2009/22/EK irányelv módosításáról (eredménye: módosított új CPC rendelet).

²⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/770 irányelve (2019. május 20.) a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól.

ményeként mára a fogyasztói jogokkal kapcsolatos uniós szabályrendszer az alábbi fő kategóriákba rendezhető:

- a fogyasztói jogok új szabályai,²⁹
- a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok új szabályai,³⁰
- a tisztességtelen szerződési feltételek új szabályai,³¹
- a fogyasztóvédelmi hatóságok közötti együttműködés új szabályai.³²

A módosított CR irányelv a fogyasztói szerződés típusát illetően ma már – néhány olyan kivételtől eltekintve,³³ amelyekre vonatkozóan megmaradtak a speciális külön uniós szabályok³⁴ – kiterjed az adásvételi szerződésekre,³⁵ a szolgáltatási szerződésekre³⁶ és az Omnibus irányelv módosításai révén³⁷ a digitális szolgáltatási³⁸ és az online digitális tartalomszolgáltató szerződésekre,³⁹ valamint az online piacterekre is.⁴⁰ A szerződéskötés módját illetően tárgyi hatálya alá vonja az üzletekben és az üzlethelyiségen kívül kötött, valamint a távollévők közötti szerződéseket is.⁴¹ A szabályozásban megjelenik a mesterségesintelligencia-használat egyfajta szabályozása: a tájékoztatás körében egyértelmű információt kell szolgáltat-

²⁹ A fogyasztói jogokról (szerződéskötés előtti tájékoztatási követelmények, elállási jog, fogyasztói jogok: digitális tartalmakra is kiterjesztett kellékszavatosság és jótállás) szóló 2011/83/EU irányelv új szabályai (az Omnibus irányelvvel módosított CR irányelv).

³⁰ Az Omnibus irányelvvel módosított UCP irányelv.

³¹ Uo.

³² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/2394 rendelete (2017. december 12.) a fogyasztóvédelmi jogszabályok végrehajtásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről és a 2006/2004/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről [az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/302 rendeletével módosított Új CPC rendelet].

³³ Például csomagban értékesített, szervezett utazások és üdülések, fogyasztói hitelek és biztosítások.

³⁴ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/2302 irányelve (2015. november 25.) az utazási csomagokról és az utazási szolgáltatásösszetésekről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, továbbá a 90/314/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről; az Európai Parlament és a Tanács 2008/48/EK irányelve (2008. április 23.) a fogyasztói hitelmegállapodásokról és a 87/102/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről; az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/97 irányelve (2016. január 20.) a biztosítási értékesítésről.

³⁵ Adásvételi szerződés: bármely olyan szerződés, amelynek értelmében a kereskedő átruházza vagy vállalja, hogy átruházza a fogyasztóra valamely áru tulajdonjogát, ideértve az árukra és szolgáltatásokra egyaránt vonatkozó adásvételi szerződéseket.

³⁶ Szolgáltatási szerződés: az adásvételi szerződéstől eltérő bármely olyan szerződés, amelynek alapján a kereskedő a fogyasztó részére szolgáltatást nyújt vagy szolgáltatás nyújtását vállalja, a fogyasztó pedig megfizeti vagy vállalja, hogy megfizeti a szolgáltatás árát.

³⁷ E szabályok 2022. május 28-tól hatályosak.

³⁸ Digitális szolgáltatás: olyan szolgáltatás, amely lehetővé teszi a fogyasztó számára, hogy digitális adatokat hozzon létre, kezeljen, tároljon vagy azokhoz hozzáférjen; vagy olyan szolgáltatás, amely lehetővé teszi a fogyasztó és a szolgáltatás más igénybe vevői által feltöltött vagy létrehozott digitális adatok megosztását, illetve az azokkal való bármely egyéb interakciót.

³⁹ A digitális tartalom: olyan adat, amelyet digitális formában állítanak elő és szolgáltatnak.

⁴⁰ Online piac: olyan szolgáltatás, amely a kereskedő által vagy a kereskedő nevében működtetett szoftvert, többek között weboldalt, valamely weboldal egy részét vagy valamely alkalmazást alkalmaz, és amelynek révén a fogyasztók távollévők közötti szerződést köthetnek más kereskedőkkel vagy fogyasztókkal.

⁴¹ Ez utóbbiakra vonatkozó külön szabályok ezzel párhuzamosan hatályon kívül helyezésre kerülnek.

ni a fogyasztóknak arról, ha az ár automatizált döntéshozatal alapján személyre lett szabva.⁴² Fontos eleme az új szabályozásnak, hogy az uniós országok hatékony, arányos és visszatartó erejű, az irányelvben meghatározott kritériumrendszernek megfelelő szankciókat vezessenek be azon kereskedők megbüntetésére érdekében, amelyek megsértik az irányelvet átütető nemzeti szabályokat.⁴³

Nem a legújabb generációs jogforrások között szokás említeni, de a fogyasztóvédelem területén a jogérvényesítés hatékonyabbá tétele szempontjából jelentős még a fogyasztói jogviták alternatív rendezéséről szóló irányelv⁴⁴ és a lakóingatlanokhoz kapcsolódó fogyasztói hitelmegállapodásokról szóló irányelv.⁴⁵ A Bizottság 2018-ban közzétett egy, a hitelgondozókról, hitel felvásárlókról és a biztosítékok érvényesítéséről szóló irányelvre vonatkozó javaslatot is.

3. Szabályozási kihívások és távlatok

Az uniós jogalkotás eredményeiből eldőlni látszanak azok a szabályozási dilemmák, amelyek az uniós szintű jogalkotás szükségessége és mélysége körül forogtak. Szemben ugyanis a korábbi jogalkotás óvatos lépéseivel, a korábbi irányelvekben található minimumharmonizációtól jelentős elmozdulás következett be a fogyasztói jogok magasabb szintű védelme irányában. Nem vezett el ugyanakkor az a vívmány sem, amely – a szubszidiaritás elvének tiszteletben tartásával – a tagállami autonómia területén ad mozgásteret, ugyanis a megreformált szabályrendszer *rugalmasan* lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy nemzeti szabályokat tartsanak fenn vagy fogadjanak el a fogyasztói jogok még előnyösebb érvényesülése érdekében. A jogalkotás eredményei úgy összegezhetők, hogy a fogyasztói szerződések egyes vonatkozásainak, a digitális teremben a fogyasztói jogoknak, továbbá a legszélesebb értelemben felfogott fogyasztói jogérvényesítést és fogyasztóvédelmi hatósági együttműködést érintő jogterületeknek a harmonizációja szükséges. Ezek a jogalkotási célkitűzések új szóhasználatával már nem egyszerűen az egységes

⁴² Árak személyre szabásáról beszélünk, amikor az eladó/szolgáltató a különböző fogyasztókra személyre szabott árat tud meghatározni. Ez egyre inkább lehetővé válik a nagy adathalmazok és az analitika fejlődésével, és az ár-megkülönböztetés egyik formáját jelenti (amikor az eladó azonos terméket különböző áron értékesíthet a piac különböző szegmensei számára). A személyre szabott árazás akkor fordul elő, amikor a cégek eltérő árakat határoznak meg az egyéni fogyasztók számára, vagy a fogyasztók preferenciáinak megfelelően egyénileg alakítják a termékeket.

⁴³ Jelentős mértékű, sok fogyasztót érintő határon átnyúló jogsértések esetén legalább a kereskedő forgalmának 4%-áig, vagy – amennyiben a kereskedő éves árbevételére vonatkozó információ nem áll rendelkezésre – 2 millió euróig terjedő pénzbírság kiszabására kerülhet sor.

⁴⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2013/11/EU irányelve (2013. május 21.) a fogyasztói jogviták alternatív rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról (fogyasztói alternatív vitarendezési irányelv). SELNICEAN László: Alternatív vitarendezési eljárások a társadalmi fenntarthatóság szolgálatában. In SMUK (szerk.) i. m. (24. lj.) 2123–2142.

⁴⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/17/EU irányelve (2014. február 4.) a lakóingatlanokhoz kapcsolódó fogyasztói hitelmegállapodásokról, valamint a 2008/48/EK és a 2013/36/EU irányelv és az 1093/2010/EU rendelet módosításáról. Gárdos-Orosz Fruzsina – GÁRDOS Péter: 34/2014. (XI. 14.) AB határozat – devizahitel. In GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – ZAKARIÁS Kinga (szerk.): *Az alkotmánybírósági gyakorlat. Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata*, 2. Budapest, TK Jogtudományi Intézet – HVG-ORAC, 2021, 513–530.

belső piac⁴⁶ megteremtését célozzák, hanem hozzájárulnak egy olyan valódi fogyasztói belső piac előmozdításához, amelyben megfelelő egyensúlyt kell találni a fogyasztóvédelem magas szintje és a vállalkozások versenyképessége között.

A 21. század nagy kihívása csak az Európai Unió verseny- és kereskedelempolitikájának új megközelítésével, az Európai Unió új iparpolitikájával érhető el. Az új kereskedelmi politikai szemléletben is szükséges egyfajta holisztikus gondolkodás, amely bizonyos értelemben elmosza az éles határvonalakat a fogyasztóvédelmi, a belső piacra vonatkozó, a verseny-, az ipar- és a kereskedelmi politikák között, másként megfogalmazva: ezek szabályozási kihívásait együttesen kezelő, rugalmasabb jogalkotást tesz szükségessé. Az Európai Unió csak úgy védheti határozottabban kereskedelmi érdekeit, ha a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokra való reagálás gyorsabb, az egyenlő versenyfeltételek érvényesítése a stratégiai ágazatokban újszerű megközelítésben valósul meg. Ez például a támogatási politika újragondolását teszi szükségessé. A fogyasztói jogok megfelelő érvényesülése érdekében a digitális piacra vonatkozó szabályozásnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy a külföldi támogatásoknak az uniós belső piacra gyakorolt torzító hatásait is megakadályozza.

A legtöbb – még jelenleg is továbbgondolkodásra ihető – szabályozási dilemma az interneten kötött kereskedelmi ügyletek fogyasztóvédelmi aspektusai területén merül fel.⁴⁷ A fogyasztóvédelmi jog ugyanis egyre inkább önállósodik, és a klasszikus magánjog, azon belül is elsősorban a szerződési jog évezredek hagyományokra visszanyúló és a tagállami jogrendszerek különbözőségei mellett is egységesnek tekinthető dogmatikai alapjait feszegeti. Egyfajta bináris kód alapján kell a jogviszonyokat minősíteni és a fogyasztói elem megjelenése esetén ebben a megkettőzött rendszerben a fogyasztói szerződésre vonatkozó speciális jogvédelmi eszköztárat aktiválni. Ez önmagában is a klasszikus dogmatika megtörését eredményezheti. Ehhez társulnak ugyanakkor olyan 21. századi jelenségek, amelyek az online piactereken kötött ügyletek sajátosságaihoz (például a közösségi média intenzív kereskedelmi használata,⁴⁸ a chat mint kommunikációs tér alkalmazása jognyilatkozatok tételére) kapcsolódnak.⁴⁹ A dogmatikai problémák elsősorban az elektronikus kereskedelemhez kapcsolódnak,⁵⁰ azon belül is az ügyletek létrejötte, a jognyilatkozatok megtétele és módja,⁵¹ valamint az ehhez használt informatikai tartalom és háttér kapcsán merülnek fel. Ezek tekintetében a

⁴⁶ Erről átfogóan lásd például SZEGEDI László – SZIRBIK Miklós: Belső (egységes) piac. In Ördögh (szerk.) i. m. (12. lj.) 107–123.

⁴⁷ Erről részletesebben lásd például BARTA Judit: Az EU által meghirdetett digitális forradalom hatása a kereskedelmi jog egyes területein: szerződések, fogyasztóvédelem, gazdasági verseny, gazdasági társaságok. *Miskolci Jogi Szemle*, 2020/3., 14–26., <https://bit.ly/3T5o3Qb>.

⁴⁸ STRIHÓ Krisztina: Az influencer jogi megítélése. *Jogtudományi Közöny*, 2020/4., 174–179., <https://bit.ly/4a1BZkm>.

⁴⁹ STRIHÓ i. m. (24. lj.).

⁵⁰ Uniós jogi alapja az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól.

⁵¹ Az Európai Parlament és a Tanács 910/2014/EU rendelete (2014. július 23.) a belső piacon történő elektronikus tranzakciókhoz kapcsolódó elektronikus azonosításról és bizalmi szolgáltatásokról, valamint az 1999/93/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

digitalizációval szükségképpen felmerülő⁵² kihívásokat szükséges kezelni,⁵³ és vannak olyan új infotechnológiai megoldások is – például a blokklánc technológia,⁵⁴ az okos, más néven intelligens szerződések⁵⁵ –, amelyek a legújabb generációs jogi problémákat vetik fel a digitalizált fogyasztói belső piacon.⁵⁶

Ahogy a Bizottság a 2020. november 13-án elfogadott új fogyasztóügyi stratégiában rámutatott,⁵⁷ a Covid-19-világjárvány szemmel láthatóan megváltoztatta az emberek fogyasztási szokásait és mobilitásukat. Az elsősorban egészségügyi veszélyhelyzet miatt Európa-szerte elrendelt korlátozó intézkedések arra a felismerésre vezettek, hogy a digitális technológia alapvető szerepet játszik a fogyasztók életében, mert ez teszi lehetővé a más módon, személyesen nem elérhető alapvető cikkek vásárlását, szolgáltatások igénybevételét. A fogyasztók többet vásárolnak helyben, kevesebbet utaznak, ezzel szemben jelentősen megnövekedett arányban veszik igénybe az online szolgáltatásokat. Egyes változások a korlátozásokhoz igazodóan átmenetiek (például a tömegközlekedés igénybevételének visszaszorulása), ugyanakkor más tendenciák irreverzibilis módon változtatták meg a fogyasztói szokásokat. Ilyennek kell tekinteni a digitális átállással összefüggő változásokat (például az élelmiszerek online vásárlásának előtérbe

⁵² PÁZMÁNDI Kinga: Digitalizáció, technológiai fejlődés, jogi paradigmák. *Gazdaság és Jog*, 2018/12., 10–14., <https://bit.ly/46MyXO2>.

⁵³ ANGYAL Zoltán: Úton a digitális egységes piac felé. *Miskolci Jogi Szemle*, 2020/3. különszám, 5–13., <https://bit.ly/3N9AarP>.

⁵⁴ „A blokklánc egy olyan matematikai adattárolási struktúra, amely korlátozza az adatsérülés és az adathamítás lehetőségét. A technológia újfajta lehetőséget kínál arra, hogy kellő bizalom alakuljon ki egy értékkel bíró dolog biztonságos cseréjéhez. A blokklánc ugyanakkor egy kód, azaz kommunikációs protokoll is, valamint egy nyilvános könyvelési rendszer, amelyben magas fokú átláthatóság mellett, módosítási lehetőség nélkül és egymás utáni sorrendben »feljegyzésre« kerül valamennyi, a háló felhasználói között létrejött tranzakció, olyan technológia, amely elősegíti a felhasználók közötti bizalmat. Lehetővé teszi az információk online megosztását, az ügyletek ellenőrizhető, biztonságos és folyamatos jóváhagyását és rögzítését.” Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Blokklánc és az uniós egységes piac – a következő lépések (saját kezdeményezésű vélemény) (2020/C 47/03). Szakirodalmi elemzése például: AUER Ádám (szerk.): *Közszerződési jogi koncepciók. Tanulmányok a közszerződések köréből*. Budapest, Akadémiai, 2022; GLAVANITS Judit – KIRÁLY Péter Bálint: A blockchain-technológia alkalmazásának jogi előkérdései: a fogalmi keretek pontosításának szükségessége. *Jog – Állam – Politika*, 2018/3., 173–183., <https://bit.ly/47Yeruj>; KIRÁLY Péter Bálint: A blokklánc-technológia nemzetközi kereskedelmi jogi összefüggései. *Külgazdaság Jogi Melléklet*, 2019/3–4., 19–31., <https://bit.ly/3Ncc6ER>; SZUCHY Róbert: A kötelmi jog kihívásai az új technológiák nyomán: okos szerződések és a blokklánc-technológia. *Glossa Iuridica*, 2019/1–2., 151–160.; ZÓDI Zsolt: A jog és a kód. In POLYÁK Gábor (szerk.): *Algoritmusok, keresők, közösségi oldalak és a jog: A forgalomirányító szolgáltatások szabályozása*. Budapest, HVG-ORAC, 2020, 15–35.

⁵⁵ Elemzések a magyar szakirodalomból például CSITEI Béla: Okos szerződések. *Opuscula Civilia*, 2018–2019, 1–13.; JUHÁSZ Ágnes: Online szerződéskötés, digitális tartalom és szolgáltatás, intelligens szerződések – a szerződési jog új korszaka? *Infokommunikáció és Jog*, 75 (e-külszám) (2021), <https://bit.ly/3GtCyl0>; STEFÁN Ibolya: Az okos szerződések létrejöttének és érvénytelenségének kérdései. *Miskolci Jogi Szemle*, 2021/3., 298–312., <https://doi.org/10.32980/MJSz.2021.3.1036>.

⁵⁶ Ilyen tisztázandó kérdések és feladatok lehetnek az uniós jogalkotás számára az uniós adatvédelmi jogszabályoknak e területhez igazítására, az ügyfeladatok bizalmas kezelésére, illetve a szerződések (üzleti titoktartás) által kikényszerített bizalmas adatkezelésre és magánszférára vonatkozó garanciális fogyasztóvédelmi szabályok megalkotása.

⁵⁷ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. Új fogyasztóügyi stratégia – A fogyasztói reziliencia erősítése a fenntartható helyreállítás érdekében. COM(2020) 696 final, <https://bit.ly/46zktAY>.

kerülése vagy az online streaming szolgáltatások fokozottabb mértékű igénybevétele az otthonokban, ideértve a kulturális és a sporteseményeket is). A válság különös súllyal hívta fel a figyelmet arra, hogy a magas szintű fogyasztóvédelemnek és az uniós hatóságok közötti szoros együttműködésnek kritikus jelentősége van. Rávilágított továbbá az EU fogyasztóvédelmi keretének bizonyos hiányosságaira, amelyekre reagálva számos intézkedés, jogalkotási fejlemény már megtörtént, de a mátrix továbbbépítése jelenleg is tart.

Az új fogyasztói stratégia területein jogalkotási lépésekre lehet számítani meglévő szabályok frissítésével, modernizálásával vagy új területek szabályozásával, ahol különösen nagy kihívás az egyéb politikákkal való összhang megteremtése. Ez utóbbira figyelemmel jogalkotási fejlemények várhatók a mesterséges intelligencia (MI) használatának átláthatóságát illetően, a dolgok internetének (*internet of things*, IoT) kiberbiztonságát érintően, a mobiltelefonos e-kereskedelem új formáira vonatkozóan (például lakossági pénzügyi szolgáltatások értékesítése mobil eszközön), valamint a fenntartható fogyasztással kapcsolatos reklámállítások területén. Fejlemények várhatók a Bizottság által 2020 szeptemberében elfogadott digitális pénzügyi csomag kapcsán, amely egy digitális pénzügyi szolgáltatási stratégiát tartalmaz, valamint a kriptoeszközökre és a digitális rezilienciára vonatkozó jogalkotási javaslatokat foglalja magában,⁵⁸ hozzáférést nyújtva a fogyasztók számára innovatív pénzügyi termékekhez, miközben biztosítja a fogyasztóvédelmet és a pénzügyi stabilitást. A digitalizáció előretörése magával hozta azt a tendenciát is, hogy nagymértékben megnőtt a megtévesztő marketing-technikák és az online vásárlások során elkövetett csalások száma. Az ilyen tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokat minden lehetséges eszközzel vissza kell szorítani (hatóságok közötti együttműködéssel, nemzetközi szinten is, továbbá platformokkal, vállalkozói szövetségekkel, a hirdetőikkel és fogyasztói szervezetekkel való kooperációval a károkozással járó gyakorlatokkal szembeni reziliencia javítása érdekében).

4. Kiindulópontok az óriásplatformokkal és az online jogokkal kapcsolatos jogalkalmazáshoz

Az az alaptétel, hogy a fogyasztóvédelmi szemlélet erősödése nemcsak a jogalkotás, hanem az uniós jogalkalmazás szintjén is kimutatható, jól igazolható az esetjoggal. A digitális térben érvényesülő – és a későbbiekben a DSA-ra és DMA-ra vonatkozó joggyakorlat kiindulópontjaként is felhasználható – fogyasztóvédelmi szemléletre jó például szolgálhatnak az internetes adásvétellel és az internetes médiafelületen közzétett reklámokkal kapcsolatos esetek, továbbá az adatvédelemmel és az online jogsértésekkel kapcsolatos ügyek. A jelenlegi jogalkalmazási tapasztalatokból – egyes konkrét ügyek bemutatása mentén – példáulózoan át lehet tekinteni ezeket a dogmatikailag jelentős kérdéseket. Elsőként az elektronikus kereskedelem és az internetes médiareklámok területét vizsgáljuk meg.

⁵⁸ Directorate-General for Financial Stability, Financial Services and Capital Markets Union: Digital finance package. 24 September 2020, <https://bit.ly/3sKR1ud>.

4.1. Elektronikus kereskedelem és internetes médiareklámok

Az El Madjoub-ítéletben⁵⁹ az EUB a *click-wrapping* jelenséget és jogi hatásait vizsgálva a Brüsszel I. rendelet⁶⁰ 23. cikk (2) bekezdésében szabályozott, a joghatóságot kikötő megállapodás elektronikus úton történő megkötésének részletes szabályait értelmezte. Az alapügyben egy gépjármű internetes oldalon történő eladásáról volt szó. Az internetes oldalon hozzáférhetőek voltak azok az általános szerződési feltételek, amelyek joghatósági kikötést tartalmaztak az egyik tagállamban található bíróság javára. Ez az általános szerződési feltételeket tartalmazó ablak azonban nem nyílt meg automatikusan az ügyletkötés előkészítési és lebonyolítási szakaszában sem, a vevő viszont egy külön jelölőnégyzetre klikkeléssel fogadhatta el e feltételeket. Az EUB előzetes döntéshozatali eljárásában azt kiindulópontnak tekintette, hogy az alapeljárásbeli vevő az eladó internetes oldalán található megfelelő jelölőnégyzetre kattintással kifejezetten elfogadta az általános szerződési feltételeket. Ugyanakkor megállapította azt is, hogy a Brüsszel I. rendelet 23. cikk 2. bekezdésének célja, hogy bizonyos elektronikus továbbítási formákat egyenértékűvé tegyen az írásbeli formával annak érdekében, hogy a szerződések elektronikus úton történő megkötése egyszerűsödjön. Ahhoz viszont, hogy az elektronikus úton történő közlés ugyanazokat a garanciákat biztosítsa, szükséges az, hogy lehetséges legyen az általános szerződési feltételek elmentése és kinyomtatása a szerződés megkötése előtt. Amennyiben az egy klikkeléssel való elfogadás technikája ezt lehetségessé teszi, az már a vevő felelőssége, hogy él-e ezzel a lehetőséggel. Önmagában az a körülmény tehát, hogy az általános szerződési feltételeket tartalmazó internetes oldal nem nyílik meg automatikusan az internetes oldalon való regisztráció és az egyes vásárlási műveletek során, nem vonja kétségbe a joghatóságot kikötő megállapodás érvényességét. Ezért az ilyen elfogadási technika a Brüsszel I. rendelet 23. cikk 2. bekezdése értelmében vett, elektronikus módon történő közlésnek minősül.

Az AMS Neve és társai ügyben egyebek mellett a közösségi médiafelületeken megjelenő reklámozás kérdése is felmerült.⁶¹ Az alapeljárásban európai uniós védjegy bitorlására vonatkozó keresetet kellett elbírálni, ahol a felperesek keresetük alátámasztására dokumentumokat nyújtottak be, amelyek között szerepelt a védjegybitorlással vádolt cég internetes oldalának, valamint a Facebook- és Twitter-oldalának tartalma. Az alapeljárások felperesei internetes oldalról származó képernyőképeket nyújtottak be, amelyeken megjelentek az adott európai uniós védjeggyel azonos vagy ahhoz hasonló megjelölésekkel ellátott árukra vonatkozó értékesítési ajánlatok, és a „*where to buy*” feliratra kattintással elérhetőek voltak a bitorlónak állított forgalmazók.

Az alapeljárásban fellebbezési fórumként eljáró Court of Appeal England & Wales (Civil Division) terjesztett elő előzetes döntéshozatali kérdést az EUB-hez. Az EUB az előterjesztő bíróságnak szánt útmutatójában arra hívta fel a figyelmet, hogy amennyiben az alperesnek felrótt cselekmények elektronikus úton megjelenített, olyan árukra vonatkozó reklámokban és értékesítési ajánlatokban állnak, amelyeken egy európai uniós védjeggyel azonos vagy ahhoz

⁵⁹ C-322/14. El Madjoub.

⁶⁰ A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.

⁶¹ C-172/18. AMS Neve és társai.

hasonló megjelölést helyeztek el az említett védjegy jogosultjának hozzájárulása nélkül,⁶² azt kell megállapítani, hogy e cselekményeket azon a területen követték-e el, ahol azok a fogyasztók vagy kereskedők találhatóak, akiknek vagy amelyeknek az említett reklámokat és értékesítési ajánlatokat szánták, függetlenül attól, hogy az alperes más államban rendelkezik székhellyel, hogy az általa használt elektronikus hálózat szervere más államban található vagy hogy az adott reklámok és ajánlatok tárgyát képező áruk más területen találhatóak.

A szóban forgó védjeggyel azonos megjelöléssel ellátott reklámokból és eladási ajánlatokból álló cselekményeket úgy kell tekinteni, hogy azon a területen követték el azokat, ahol reklám- és értékesítési ajánlat minőségüket megszerezték, azaz ott, ahol a kereskedelmi tartalmat ténylegesen azon fogyasztók és kereskedők rendelkezésére bocsátották, akiknek vagy amelyeknek azt szánták. Nincs jelentősége tehát annak, hogy ezek a reklámok és ajánlatok az alperes termékeinek tényleges megvásárlását eredményezték-e.

A jogeset tanulságaként megállapíthatjuk, hogy a területi elv és a reklámok, valamint kereskedelmi ajánlatok vonatkozásában nem a ténylegesség elvének van döntő jelentősége, hanem már az is megalapoz joghatóságot, ha csupán annyit lehet megállapítani, hogy az ajánlatokat, reklámokat a fogyasztóknak szánták.

Hasonlóan a fenti megállapításhoz, némileg módosított tartalommal érvényesülnek a fogyasztóvédelem szabályai és elvei az adatvédelemmel összefüggő kérdésekben, különösen az óriásplatformokat üzemeltető kapuőrök vonatkozásában.

4.2. Online jogsértések

Az EUB joggyakorlatában az internettel és óriásplatformokkal összefüggő digitális fogyasztói jogokkal kapcsolatos döntések eddig főként a GDPR értelmezése kapcsán születtek. Az egyik jelentős nagy témakör a techplatformokon megjelenő személyes adatok helyesbítéséhez⁶³ vagy törléséhez (elfeledtetéséhez) való jog.⁶⁴ A határozatokból jól látszik a fogyasztóvédelmi szemléletű *privacy* területére eső védelem iránya és célja, az, hogy a személyes adatokhoz kapcsolódó jogok érintettségének minden esetében a versengő jogok összemérését kell elvégezni, és a véleménynyilvánítás szabadsága és a közélet megvitathatósága határait kell megvonni egyfajta szükségességi-arányossági teszt segítségével.

4.2.1. A GDPR-val kapcsolatos esetjog – a törléshez való jog

Azt a hipotézist igazolja az EUB ítéleteiben megfogalmazott több tétel, hogy a jogalkalmazás dinamikusabban képes lekövetni a digitalizáció területén felmerülő jogi problémákat. Az EUB ugyanis már a GDPR megalkotása előtt, még a korábbi irányelv⁶⁵ hatálya (és eltérő szóhasznála-

⁶² C-324/09. L'Oréal SA és társai [63].

⁶³ GDPR 16. cikk.

⁶⁴ GDPR 17. cikk (1) bekezdés.

⁶⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 95/46/EK irányelve (1995. október 24.) a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról.

ta) alatt definiálta az adatkezelő fogalmát,⁶⁶ kimondta a Google mint internetes keresőmotor-kezelő ugyancsak ilyen minőségét,⁶⁷ továbbá az érintett természetes személyek weblapokon közzétett személyes adatainak törléséhez való⁶⁸ önálló joga létezését, holott a jogi szabályozás ebben az időben még csak az érintett adathozzáféréshez való jogának részelemeként nevesítette többek között az irányelv rendelkezéseinek nem megfelelő adatfeldolgozást, különösen az ilyen adatok hiányos vagy hibás volta miatt.⁶⁹ Az EUB a keresőmotorok működését úgy értékelte, hogy az a honlapszerkesztők tevékenységéhez hozzáadódik, és megállapította azokat a veszélyeket, amelyek a magánélethez és a személyes adatok védelméhez való jogot is sértve lehetővé teszik a találati lista alapján az érintett felhasználókról profil készítését is.⁷⁰

Az EUB ítéleteiben a jogok összemérése alapján jutott arra a következtetésre, hogy különösen egy magánszemély nevére végzett keresés esetén a magánélethez és az adatvédelemhez való jog felülírhatja a keresőmotor gazdasági érdekét és a harmadik személyek információhoz való szabad hozzájutásának jogát is.⁷¹ Az ítéletekből kiolvasható a piac adatvédelmi igényű szabályozatlanságának, a digitális piacok és a szolgáltatásokra vonatkozó jogi szabályozás szükségességének üzenete, az EUB ugyanis korán felismerte, hogy az ilyen tárgyú ítéleteinek végrehajthatósága és hatékony kikényszeríthetősége nélkül nehezen képzelhető el.⁷² Az EUB kimondta, hogy – a jogforrási előfeltételek teljesülése esetén – a keresőmotor működtetője köteles arra, hogy egy személy a nevére való keresés nyomán megjelenő találati listáról törölje a vele kapcsolatos, harmadik fél által közzétett információkat tartalmazó weblapokra mutató linkeket, abban az esetben is, ha ezt a nevet vagy az ilyen információkat korábban vagy egyidejűleg nem törölték ezekről a weblapokról, mégpedig adott esetben akkor is, ha az adott oldalakon történő közzététel önmagában jogszerű volt.⁷³ A jogok közötti balanszírozást mutatja annak a tételnek a kimondása is, hogy más megítélés alá esik, ha valamilyen sajátos ok (például az érintett közéletben betöltött szerepe) miatt az alapvető jogai való beavatkozást igazolja a nyilvánosság ahhoz fűződő nyomós érdeke, hogy a vonatkozó információhoz hozzá lehessen férni általa, hogy az szerepel a találati listán.⁷⁴ Hasonló arányossági teszt alkalmazásával állapította meg a törléshez való jog területi hatályát az EUB

⁶⁶ Az EUB a C-101/01. Lindqvist ítéletben megfogalmazta [25], hogy a személyes adatok internetes oldalon való feltüntetéséből álló művelet a 95/46 irányelv 2. cikk b) pontja szerint adatkezelésnek tekintendő.

⁶⁷ C-131/12. Google Spain és Google [43].

⁶⁸ Joseph JONES: Control-Alter-Delete: The „Right To Be Forgotten”. 36(9) *European Intellectual Property Review* (2014) 595–601.

⁶⁹ Eleni FRANTZIOU: Further Developments in the Right to be Forgotten: The European Court of Justice's Judgment in Case C-131/12, Google Spain, SL, Google Inc v Agencia Espanola de Proteccion de Datos. 14(4) *Human Rights Law Review* (2014), <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngu033>, 761–777.; Gerald SPINDLER: Durchbruch Für Ein Recht Auf Vergessen(Werden)? – Die Entscheidung Des EuGH in Sachen Google Spain Und Ihre Auswirkungen Auf Das Datenschutz- Und Zivilrecht. 69(20) *Juristen Zeitung* (2014) 981–991.

⁷⁰ C-131/12. Google Spain és Google [37–38].

⁷¹ Orla LYNKEY: Control over Personal Data in a Digital Age: *Google Spain v AEPD and Mano Costeja Gonzalez*. 78(3) *The Modern Law Review* (2015) 527.

⁷² SZABÓ Endre Győző: A kétoldalú piacok elmélete és a személyes adatok védelme – a Google-ítélet elemzése versenyjogi és adatvédelmi szempontok szerint. In *Medias Res*, 2017/1., <https://bit.ly/3sSofrz>, 178.

⁷³ C-131/12. Google Spain és Google [88].

⁷⁴ Uo. [99].

akként, hogy a keresőmotor működtetőjének feladata szükség esetén megtenni az érintett személy alapvető jogainak tényleges védelmét biztosító, kellően hatékony intézkedéseket. Ezeknek az intézkedéseknek azt a hatást kell elérniük, hogy megakadályozzák a tagállamok internethasználóit abban vagy legalábbis határozottan eltántorítsák őket attól, hogy az érintett személy neve alapján végzett keresés eredményeként hozzáférjenek a szóban forgó linkekhez.⁷⁵

A törléshez való joggal kapcsolatban a közelmúltban iránymutatónak számító ítéletet hozott az EUB.⁷⁶ Egy befektetési cégcsoport két vezetője azzal a kérelemmel fordult a Google-hoz, hogy a nevük alapján végzett keresés találati listájáról törölje a cégcsoport befektetési modelljét bíráló egyes cikkekre mutató linkeket, továbbá a Google a *thumbnail* formájában megjelenített, őket ábrázoló fényképeket törölje a nevük alapján végzett képkeresés találati listájáról. A Google megtagadta e kérések teljesítését, arra hivatkozással, hogy a szóban forgó cikkek és képek szakmai kontextusúak, és egyebekben sem bír tudomással az e cikkekben foglalt információk valós vagy valótlan jellegéről.

Az EUB a közzétett tartalmak (cikkekre mutató linkek) tekintetében ítéletében emlékeztetett arra, hogy a személyes adatok védelméhez való jog nem abszolút jog, hanem azt az arányosság elvével összhangban, a társadalomban betöltött szerep függvényében kell figyelembe venni, egyensúlyban más alapvető jogokkal.⁷⁷ Az érintettet megillető, a magánélet védelméhez és a személyes adatok védelméhez való jog főszabály szerint elsőbbséget élvez azon internetfelhasználók jogos érdekével szemben, akik potenciálisan érdekeltek abban, hogy a szóban forgó információkhoz hozzáférjenek. Ez az egyensúly függhet azonban az egyes esetekben fennálló releváns körülményektől, különösen az információ jellegétől, attól, hogy az információ mennyire érzékeny az érintett személy magánélete szempontjából, valamint attól, hogy a nyilvánosságnak milyen érdeke fűződik az információ megszerzéséhez, ami többek között attól függően változhat, hogy e személy milyen szerepet játszik a közéletben.⁷⁸ Abban az esetben, ha a törölni kívánt információk nem elhanyagolható része valótlanak bizonyul, a tájékozódáshoz való jog nem vehető figyelembe.⁷⁹

A fényképek *thumbnail* formájában történő megjelenítése kapcsán az EUB azt hangsúlyozta, hogy az érintett személyt ábrázoló fényképek miniatűr előnézeti képek formájában, név alapján történő keresés folytán történő megjelenítése az e személyt megillető, a magánélet védelméhez és a személyes adatok védelméhez fűződő jogba való különösen jelentős beavatkozásnak minősül. Más megítélés alá esik az olyan fényképekkel ellátott cikk, amely eredeti szöveggörnyezetében a benne szereplő információkat és az azokban kifejtett véleményeket szemlélteti, mint az, amikor a keresőmotor működtetője a találati listán olyan *thumbnail*eket tesz közé, amelyek az eredeti weboldal kontextusán kívül megjelenített fényképek. Az EUB

⁷⁵ C-484/14. *McFadden* [96]; C-507/17. *Google* (A linkek törlésének területi hatálya) [70].

⁷⁶ C-460/20. *Google* (*Déréfèrement d'un contenu prétendument inexact*).

⁷⁷ C-507/17. *Google* (A linkek törlésének területi hatálya) [56]; C-136/17. *GC* és társai (különleges adatokra mutató linkek törlése) [57].

⁷⁸ *Khural and Zeynalov v. Azerbaijan*, no. 55069/11, 2022. október 6-i ítélet, 41. §, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat.

⁷⁹ C-507/17. *Google* (A linkek törlésének területi hatálya) [65].

szerint az utóbbi olyan személyesadat-kezelésnek minősül, amely különbözik weboldal szerkesztője általi, valamint az oldal indexálásával összefüggő adatkezeléstől, továbbá az internet-használó által keresett találatnak minősül.⁸⁰ Az EUB megállapításai továbbfejlesztik a Google Spain-ítélettel elkezdett ítélkezési gyakorlatot, különösen a törléshez való jog tartalmi árnyalása körében.⁸¹

A joggyakorlatból jól követhető egy másik jogterület, a felügyeleti hatóságokkal kapcsolatos elvárások alapjogi, fogyasztói, felhasználói jogvédelmi szintjének növekedése is.

4.2.2. A felügyeleti hatóságok feladatai

Az EUB joggyakorlatában a privacydöntések mellett megjelentek a felügyeleti hatóságok feladatainak értelmezésével kapcsolatos határozatok is. Ezek közül kiemelhető a Facebook kontra Írország és társai ügy.⁸² Az alapügy tényállása szerint a magánélet védelméért felelős belga bizottság elnöke keresetet indított a brüsszeli holland nyelvű elsőfokú bíróság előtt a Facebook Ireland, a Facebook Inc. és a Facebook Belgium ellen az adatvédelemre vonatkozó jogszabályok Facebook általi feltételezett megsértésének megszüntetése iránt. E jogsértések többek között a Facebook-fiókkal rendelkező és nem rendelkező belga internethasználók szörfözési szokásaira vonatkozó (például a felkeresett oldal címe, az oldal látogatójának IP-címe vagy a megtekintés dátuma és időpontja) adatok (*cookies*), közösségi média beépülő modulok (*social plugins*) – például „tetszik” vagy „megosztás” gomb – és képpontok útján történő gyűjtésében és felhasználásában álltak. Az első fokon eljáró tagállami bíróság megállapította, hogy a Facebook közösségi hálózat nem tájékoztatta kellőképpen a belga internethasználókat az ilyen adatok gyűjtéséről és felhasználásáról. Az internethasználók által az ilyen adatok gyűjtéséhez és kezeléséhez adott mechanikus hozzájárulást pedig érvénytelennek nyilvánította.

Szép példa a jogfejlesztésre az ebben az ügyben hozott ítélet, amelyben az EUB pontosította a nemzeti felügyeleti hatóságoknak a GDPR alapján fennálló hatásköreit. A határokon átnyúló adatkezelések tekintetében ugyanis a GDPR előírja az egyablakos ügyintézési mechanizmust, amely a feladatoknak a „fő felügyeleti hatóság” és a többi érintett nemzeti felügyeleti hatóság közötti megosztásán alapul. Az EUB ítélkezési gyakorlatából következik az a generálklauzula, hogy minden egyes felügyeleti hatóság a saját tagállamának területén illetékes a GDPR alapján ráruházott feladatok végzésére és hatáskörök gyakorlására.⁸³ A GDPR által létrehozott mechanizmus ugyanakkor szoros, lojális és hatékony együttműködést, bizonyos kérdésekben pedig a „kölcsonös elismerés”⁸⁴ elvéhez hasonló mechanizmus alkalmazását

⁸⁰ Uo. [101], [103–104].

⁸¹ A szakirodalomban felvetődött, hogy az EUB a találati listáról való törlésre ebben az ítéletében más kifejezést használt, mint a korábbi joggyakorlatában (*deferencing, delisting*), így elindultak találgatások arról, hogy a törléshez való jog összefoglaló elnevezésként egy teljes jogcsoportot foglal magában, vagy egyszerűen csak szinonim fogalomhasználatról van szó. Lásd például Oskar J. GSTREIN: *The Right to be Forgotten in 2022: Luxembourg judges keep surfing the legislative void. VerfBlog*, 2022. december 20., <https://bit.ly/47PxS9a>, 4.

⁸² C-645/19. Facebook Ireland és társai.

⁸³ C-311/18. Facebook Ireland és Schrems [147].

⁸⁴ Az EUB a C-120/78. Rewe kontra Bundesmonopolverwaltung für Branntwein ügyben hozott ítéletben kimondta azt az elvet, amelynek értelmében a tagállamokban jogszerűen gyártott és forgalomba hozott bármely terméket

követeli meg az adatvédelmi hatóságok között. Az EUB szerint a hatékony jogorvoslathoz való jog biztosíthatósága érdekében a GDPR rendelkezéseit úgy kell értelmezni, hogy a határokon átnyúló adatkezelés vonatkozásában fő felügyeleti hatóságnak nem minősülő nemzeti felügyeleti hatóságnak is képesnek kell lennie arra, hogy gyakorolhassa azt a hatáskörét, hogy a GDPR bármely állítólagos megsértéséről tájékoztassa az igazságügyi hatóságokat, és adott esetben bírósági eljárást kezdeményezzen e rendelet rendelkezéseinek érvényre juttatása érdekében. A határokon átnyúló adatkezelés esetén a fő felügyeleti hatóságtól eltérő tagállami felügyeleti hatóság bírósági eljárás kezdeményezésére vonatkozó hatáskörének gyakorlása⁸⁵ nem követeli meg, hogy a határokon átnyúló személyesadat-kezelés szempontjából adatkezelőnek vagy adatfeldolgozóknak minősülő azon személy, aki ellen ezt az eljárást kezdeményezik, e tagállam területén tevékenységi központtal vagy más tevékenységi hellyel rendelkezzen, ugyanakkor a hatáskör csak akkor gyakorolható, ha a jogsértés a GDPR területi hatálya alá tartozik. Ebbe a kategóriába az Európai Unióban tevékenységi hellyel rendelkező adatkezelők vagy adatfeldolgozók attól függetlenül beletartoznak, hogy az adatkezelés az EU területén történik vagy sem.⁸⁶

Hasonló szemléletmód érvényesül az online károkozás területén is, ahol a „gyengébb fél” védelme érdekében aszimmetrikus joghatósági szabályok segítik a fogyasztói, felhasználói jogok hatékony érvényesítését.

4.2.3. Az online károkozással kapcsolatos joggyakorlat

A fogyasztói jogviták jelentős hányadában – különösen az online térben zajló esetekben – gyakori probléma a fogyasztói jogérvényesítés helyének kiválasztása, a joghatósággal rendelkező fórum meghatározása. A Brüsszel I. rendelet 5. cikk 3. pontja és a 7. cikk 2. pontja adott az EUB számára lehetőséget arra,⁸⁷ hogy a jogellenes károkozással, az azzal egy tekintet alá eső cselekménnyel vagy ilyen cselekményből fakadó igénnyel kapcsolatos ügyekben értelmezze a joghatóság megállapításához a „káresemény bekövetkezett vagy bekövetkezhet+ fogalmát. Az már az EUB korai joggyakorlatában tisztázódott, hogy az egyaránt vonatkozik a kárt okozó esemény megtörténtének helyére és a kár tényleges bekövetkezésének helyére.⁸⁸ Az EUB a hibás teljesítés miatti kártérítési igény kapcsán a Zuid-Chemie-ügyben⁸⁹ – amelyben nem volt vita abban, hogy a kárt okozó esemény hol történt, azonban az vitás volt, hogy a káresemény bekövetkezésének helye hogyan definiálható – a kár megvalósulásának helyeként azt a helyet azono-

minden más tagállam piacán engedélyezni kell. Ez a kölcsönös elismerés elve, amelyet harmonizáció hiányában a tagállamok alkalmaznak egymás szabályaira vonatkozóan. Az elv a későbbiekben a jogharmonizáció egyik alapvető eszközeként érvényesült, és mára már több együttműködés – többek között az EU-n belüli igazságügyi együttműködés – szervezőelvévé is vált.

⁸⁵ GDPR 58. cikk (5) bekezdés.

⁸⁶ A GDPR 3. cikk (1) bekezdésére figyelemmel.

⁸⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (átdolgozás).

⁸⁸ A német jogi terminológia szerint az előbbi hely a *Handlungsort*, míg az utóbbi az *Erfolgsort*, a káresemény helyének ilyen jellegű felfogása az *Ubiquitätsprinzip*, annak a magyar megfelelője a mindenütt jelenlét elve.

⁸⁹ C-189/08. Zuid-Chemie.

sította, ahol a károkozó cselekmény kiváltja a károsító hatását, azaz ahol ténylegesen megvalósul a hibás termékkel okozott kár. Az EUB kifejtette azt is, hogy a „hely, ahol a káresemény bekövetkezett” kifejezés azt a helyet jelöli, ahol az eredeti kár bekövetkezett, az a kár, amely a termék azon célra történő szokásos használata során keletkezett, amelyre a terméket szánták.⁹⁰ Egy termékfelelősségi jogvitában⁹¹ az EUB – utalva a Zuid-Chemie-ügyben hozott ítélet 27. pontjára – kimondta, hogy egy gyártó felelősségének a termékfelelősség tekintetében történő vitatása esetén a kárt okozó esemény bekövetkeztének helye a termék gyártásának helye.

A káresemény helyének meghatározása bonyolultabb feladat az online jogsértések esetén. Az eDate Advertising és társai egyesített ügyekben a Németországban lakóhellyel rendelkező X-et és bátyját egy német bíróság 1993-ban életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte egy ismert színész megölése miatt.⁹² Az Ausztriában letelepedett eDate Advertising a www.rainbow.at címen internetes portált üzemeltet. Az alperes az Info-News rovatban az archív híreknek fenntartott oldalakon letöltésre kínált egy hírt. Ebben X, valamint a bátyja nevének megjelölésével arról adtak tájékoztatást, hogy az elítéltek a karlsruhei szövetségi alkotmánybíróság előtt panaszt nyújtottak be az elítélésük ellen. Az 1990-ben elkövetett cselekmény rövid leírása mellett az elítéltek által meghatalmazott ügyvédet idézték, aki szerint be akarják bizonyítani, hogy az eljárásban több, terhelő vallomást tevő koronatanú nem mondott igazat. A német bíróságok előtti keresetében X annak abbahagyására kéri kötelezni az eDate Advertisingot, hogy az elkövetett cselekménnyel kapcsolatban róla a teljes nevének megjelölésével adjon tájékoztatást.

Az ezzel egyesített másik ügy franciaországi lakóhelyű felperesei az angol jog szerint működő MGN Limited alperessel szemben érvényesítettek kártérítési igényt amiatt, mert az alperes által üzemeltetett www.sundaymirror.uk weboldalon 2008-ban egy angol nyelvű írás tettek közzé, amely az egyik felperes és Kylie Minogue énekesnő közötti kapcsolatot részletezte fényképfelvételekkel is illusztrálva, forrásként a másik felperes nyilatkozatait megjelölve. A német és a francia bíróságok előtt vitás volt a joghatóság kérdése, ezért került sor előzetes döntéshozatali eljárások kezdeményezésére. A kérdéseket előterjesztő nemzeti bíróságok lényegében arra vártak választ, hogy interneten megvalósuló jogsértés esetén hogyan kell értelmezni a káresemény bekövetkezését. Az EUB szerint az adott ügyekben releváns személyiségi jogok valamely internetes honlap tartalma általi állítólagos megsértése esetén a sértett személynek lehetősége van arra, hogy az okozott teljes kár megtérítése érdekében felelősség megállapítása iránti keresetet nyújtson be a tartalom közzétevőjének a letelepedési helye szerinti tagállam bíróságához, vagy pedig azon tagállam bíróságához forduljon, ahol a sértett személy érdekeinek központja található,⁹³ és e személy az okozott teljes kár megtérítése érdekében benyújtott, felelősség megállapítása iránti kereset helyett benyújthatja keresetét bármely olyan tagállam bíróságához is, amelynek a területén az interneten közzétett tartalom hozzáférhető vagy hozzáférhető volt, azonban e bíróságok kizárólag a tagállamuk területén okozott kár elbírálására rendelkeznek hatáskörrel. Az ítéletben egyfajta fogyasztóvédelmi

⁹⁰ Uo. [17].

⁹¹ C-45/13. Kainz.

⁹² C-509/09. és C-161/10. eDate Advertising GmbH és társai és Martinez és Martinez egyesített ügyek.

⁹³ Uo. [52].

szemlélet megvalósulását érhetjük tetten, mert amíg az EUB korábbi joggyakorlatában⁹⁴ a mozaikszabályt követte, itt egy további kapcsolószabályt is megalkotott, amellyel alapvetően a sérelmet szenvedett gyengébb fél, az igényérvényesítő felperes érdekeinek központja szerinti ország vonatkozásában is lehetővé tette a teljes kár megtérítése iránti perindítást.

Az EUB gyakorlatában találunk példát arra is, amikor interneten megvalósuló jogsértő közlés esetén a közlő személye azonosítható ugyan, azonban a tényleges lakóhelye azért nem állapítható meg, mert az adott oldalra való regisztrációja során nem valós adatokat szolgáltatott. Az EUB a G-ítéletben adott az ilyen helyzetekre útmutatást.⁹⁵ Az alapeljárás felperese németországi lakóhellyel rendelkezett, az alperese ismeretlen helyen tartózkodott, de valószínűleg az Európai Unió területén. Az alperes egy „.de” végződésű domainnév jogosultja, és ő annak az üzemeltetője is. A felperes a webloldal szolgáltatásai iránt érdeklődött, ezért 2003-ban kapcsolatba lépett az alperessel, akinek a megbízásából Németországban fényképeket készítettek róla, egy bulin történő felhasználás céljából. A felperes nem járult hozzá, hogy ezeket a képfelvételeket közzétegyék. A weblapon több, a felperest ábrázoló fénykép szerepelt, amelyekben részben meztelenül volt látható. Az internetes oldal impresszumában szereplő hollandiai alperesi címekre a kézbesítés eredménytelen volt, a küldemények „a címzett ezen a címen ismeretlen” jelzéssel érkeztek vissza. Az alperes a holland népesség-nyilvántartásban nem szerepelt. Az EUB szerint a károsultat illető különös joghatósági szabály alkalmazható, amennyiben az alperes valószínűleg uniós polgár, de ismeretlen helyen tartózkodik, ha nem merült fel olyan bizonyíték, mely szerint az alperesnek ténylegesen az Európai Unión kívül van a lakóhelye.

A Pinckney-ügy⁹⁶ alapjául az szolgált, hogy Peter Pinckney, aki Toulouse-ban (Franciaország) lakik, állítása szerint tizenkét, az Aubrey Small együttes által bakelitlemeze rögzített zeneszám szövegírója, zeneszerzője és előadója. Miután tudomására jutott, hogy e zeneszámokat engedélye nélkül Ausztriában a Mediatech kompaktlemezeken többszörözte, majd két brit társaság, a Crusoe és az Elegy különböző, az interneten többek között toulouse-i otthonából is hozzáférhető oldalain forgalmazták, keresetet indított a Mediatech ellen a tribunal de grande instance de Toulouse előtt a szerzői jogainak megsértésével okozott kár megtérítése iránt. A Mediatech a francia bíróságok joghatóságának hiányára hivatkozott. Az EUB szerint a kár esetleges bekövetkezésének veszélye különösen abból ered, hogy az eljáró bíróság területén is hozzáférhető internetes oldalon keresztül beszerezhető azon alkotás többszörözött példánya, amelyhez a kérelmező által hivatkozott jogok kapcsolódnak. Ha az eljáró bíróság tagállama által biztosított védelem csak az adott tagállam területére terjed ki, az eljáró bíróság joghatósága kizárólag az e bíróság tagállamának területén bekövetkezett károkra terjed ki. Ezért a Brüsszel I. rendelet 5. cikk 3. pontját úgy kell értelmezni, hogy az eljáró bíróság tagállama által biztosított szerzői vagyoni jogok megsértése esetén e bíróság joghatósággal bír az alkotás szerzője által olyan társasággal szemben benyújtott, felelősség megállapítása iránti kereset elbírálására, amely társaságnak egy másik tagállamban van székhelye, és amely e másik tagállamban többszörözte fizikai hordozóra az említett alkotást, és e fizikai hordozót ezt kö-

⁹⁴ C-68/93. Shevill és társai kontra Presse Alliance.

⁹⁵ C-292/10. G kontra Cornelius de Visser.

⁹⁶ C-170/12. Pinckney.

vetően harmadik tagállamban székhellyel rendelkező társaságok értékesítik egy internetes oldalon keresztül, mely az eljáró bíróság tagállamában is hozzáférhető, ugyanakkor e bíróság joghatósága kizárólag az e bíróság tagállamának területén bekövetkezett károkra terjed ki.

A Wintersteiger-ügy⁹⁷ alapeljárásának tényállása szerint a Wintersteiger Ausztriában letelepedett vállalkozás, amely sí- és snowboardszervizgépeket, azok pótalkatrészeit és tartozékait gyártja és forgalmazza világszerte, a Wintersteiger osztrák védjegy jogosultja. A németországi székhelyű Products 4U is sí- és snowboardszervizgépeket fejleszt és forgalmaz. Egyébiránt más gyártók, többek között a Wintersteiger gépeihez értékesít tartozékokat. 2008. december 1-jétől a Products 4U lefoglalta a *Wintersteiger* kulcsszót (*AdWord*) a Google internetes reklámszolgáltatás-nyújtó által kifejlesztett hirdetési rendszerben. A Google Németország legfelső szintű tartománynevére, vagyis a google.de internetes oldalra korlátozott foglalás következtében az e reklámszolgáltatás keresőmotorjában a *Wintersteiger* kulcsszót beíró felhasználó első keresési találatként a Wintersteiger internetes oldalára mutató hivatkozást talál. Ugyanezen keresőkifejezés beírása után azonban a képernyő jobb oldalán az *Anzeige* (hirdetés) szövegmező alatt a Products 4U reklámhirdetése jelenik meg. A Wintersteiger – azt állítva, hogy a google.de oldalra elhelyezett hirdetés révén a Products 4U az ő osztrák védjegyét bitorolta – a használat abbahagyására kötelezés iránti keresetet nyújtott be osztrák bíróságokon, amelyek joghatóságát arra alapította, hogy a google.de oldal Ausztriából is hozzáférhető, és e reklámszolgáltatás német nyelven jelent meg. Az interneten keresztül történt kár bekövetkeztének helyét illetően az EUB megállapította, hogy egy internetes honlap tartalma által sértett személynek lehetősége van arra, hogy az okozott teljes kár megtérítése címén felelősség megállapítása iránti keresetet nyújtson be azon tagállam bíróságához, ahol a sértett személy érdekeinek központja található. A nemzeti védjegynek a bitorlására vonatkozó állítás elbírálására irányadó joghatóságot illetően megállapította, hogy mind a kiszámíthatóság célja, mind pedig a megfelelő igazságszolgáltatás célja amellett szól, hogy a kár bekövetkezte alapján fennálló joghatóság megillessen azon tagállam bíróságait, amelyben a szóban forgó jogosultság oltalom alatt áll. Ebben az esetben nem maga a reklám megjelenítése, hanem az tekintendő káreseménynek, hogy a hirdető előre megállapított feltételek szerint elindítja azon hirdetés megjelenítésének műszaki folyamatát, amelyet ő maga hozott létre a saját reklámtevékenysége érdekében, ezért az ilyen jogvitát elbírállhatják a hirdető letelepedési helye szerinti tagállam bíróságai is.

A Hi Hotel HCF ügy alapeljárásának felperese Uwe Spoering fényképész,⁹⁸ aki 2003 februárjában 25 diát készített a Hi Hotel megbízásából az utóbbi által Nizzában üzemeltetett szálloda különböző helyiségeiről. Spoering átengedte a Hi Hotelnek a fényképek reklámkatalógusokban és az alperes weblapján történő felhasználásához kapcsolódó jogokat. A Hi Hotel kifizette az e fényképekkel kapcsolatos, 2500 euróról szóló számlát, amely az „*include the rights – only for the Hotel Hi*” megjegyzést tartalmazta. 2008-ban Spoering egy kölni könyvesboltban felfedezte a berlini székhelyű Phaidon kiadó gondozásában megjelent *Innenarchitektur weltweit* című fotókötetet, amely a Nizzában a Hi Hotel által üzemeltetett szállodáról általa készített belső felvételek közül kilencet tartalmazott. Spoering, úgy vélvé, hogy a Hi Hotel a fényképek harmadik személy, azaz a Phaidon kiadó részére történő átadá-

⁹⁷ C-523/10. Wintersteiger.

⁹⁸ C-387/12. Hi Hotel HCF.

sa révén megsértette a fényképekhez fűződő, szerzői jogi védelem alatt álló jogait, Kölnben keresetet indított a Hi Hotellel szemben. Az EUB ebben az ügyben megállapította, hogy amennyiben feltételezhetően több személy okozta az eljáró bíróság szerinti tagállamban védett szerzői vagyoni jogokkal kapcsolatban felmerülő állítólagos kárt, e rendelkezés lehetővé teszi a joghatóság megállapítását e károkozók közül azzal szemben, aki cselekményét nem az említett bíróság illetékességi területén követte el, ugyanakkor nem teszi lehetővé a káresemény bekövetkezésének helye alapján azon bíróság joghatóságának megállapítását, amely bíróság területén a feltételezett károkozók közül perelt károkozó nem követett el cselekményt.

A Melzer-ügyben⁹⁹ az infokommunikációs eszközök egy korábbi generációja, a telefonon nyújtott szolgáltatás alapján kellett az EUB-nek a joghatóság kérdésében állást foglalnia. A Berlinben lakóhellyel rendelkező Melzert a Düsseldorfban székhellyel rendelkező Weise Wertpapier Handelsunternehmen (WWH) telefonon szervezte be és szolgálta ki. E cég számlát nyitott a részére az MF Globalnál, amely egy Londonban (Egyesült Királyság) székhellyel rendelkező brókerház. Az MF Global ezen a számlán díjazás ellenében határidős tőzsdei ügyleteket végzett Melzer számára. 2002 és 2003 folyamán Melzer összesen 172 ezer eurót utalt át egy meghatározott számlára. Ebből az MF Global 2003. július 9-én 924,88 eurót utalt vissza. Melzer a különbözetnek, vagyis 171 075,12 eurónak megfelelő kártérítést követelt, arra alapítottnak, hogy őt sem a WWH, sem az MF Global nem tájékoztatta megfelelően a határidős tőzsdei műveletekhez kapcsolódó kockázatokról. Továbbá nem tájékoztatták objektív módon az MF Global és a WWH közötti, rejtett díjakra vonatkozó szerződésről (*kickback agreement*) és az abból fakadó összeférhetlenségről sem. Szerinte az MF Global kártérítési felelősség terheli a WWH által elkövetett károkozóhoz való szándékos és jogellenes segítségnyújtás miatt. A Landgericht Düsseldorf mint előterjesztő bíróság kérdésre az EUB azt a választ adta, hogy a Brüsszel I. rendelet 5. cikk 3. pontja nem teszi lehetővé a joghatóságnak a perben nem fél egyik feltételezett károkozónak betudott, kárt okozó esemény bekövetkezési helye alapján való megállapítását egy másik olyan feltételezett károkozó személlyel szemben, aki cselekményét nem az eljáró bíróság illetékességi területén követte el.

A bemutatott példák jól jelzik, hogy a jogalkalmazásban markánsan jelenik meg a fogyasztóvédelmi szemlélet, ami előrevetíti egyben azt is, hogy a jövőben milyen kihívásokkal kell majd szembenézni. Ezeket célszerű dogmatikai szempontok alapján sorra venni.

5. A jogalkalmazás várható kihívásai

Az internettel és az óriásplatformokkal kapcsolatos – területi okokból a teljesség igénye nélkül, csak példászerűen bemutatott – joggyakorlatból következtetni lehet a DSA és a DMA alkalmazása során felmerülő lehetséges kihívásokra. Az ugyanis egyértelmű tendencia, hogy az online tér nem ismeri az államhatárokat, a fogyasztók már anélkül kapcsolatba kerülnek a hétköznapi ügyleteik bonyolítása során az internet és különösen az óriásplatformok adta lehetőségekkel, hogy fizikai értelemben valahová be kellene térniük egy belső piaci szolgáltatás igénybe-

⁹⁹ C-228/11. Melzer.

vételéhez. A fogyasztók a világ bármely pontján feltöltött ajánlatokhoz hozzáférhetnek, így jogügyletek nagyon egyszerűen és gyorsan létrejöhetnek, és fogyasztói tudatosság nélkül azonnal ki vannak téve az online jogsértések következményeinek. Miután az interneten és különösen az óriásplatformokon kínált árukhoz és szolgáltatásokhoz nagyon gyakran határon átnyúló viszonylatban lehet hozzájutni, így bizonyosan felmerülnek további jogértelmezési kérdések a határon átnyúló elem definiálása körében. Ez – miután szükségképpen eleme a nemzetközi magánjogi tényállásoknak – vélhetően fel fogja erősíteni, tovább árnyalni az EUB joggyakorlatában már eddig is jelentős mértékben felbukkanó joghatósággal kapcsolatos értelmezési kérdéseket. Ez a határon átnyúló jogviszonyokra szabott jogalkalmazás nem csupán a bíróságokon, hanem a felügyeleti hatóságoknál is felmerül. Az a DSA és a DMA értelmező gyakorlatával lesz majd eldönthető, hogy a joghatóság és ezzel összefüggésben a hatósági hatáskör terjedelmét az eddigi joggyakorlatból jól körülhatárolható „mozaikelv” fogja-e meghatározni, vagy az EUB jogfejlesztésének eredményeként kialakított új kapcsolóelvek is segítik a DSA és a DMA egyik várható következményeként és célkitűzéseinek megvalósításaként (szükség esetén jogértelmezéssel) a digitális fogyasztói belső piac egyik alapkövének számító fogyasztói joghoz jutást.

Az online tér és az óriásplatformok személytelensége miatt nagy a veszélye a fogyasztói szokások jogsértő módszerekkel történő megfigyelésének, a fogyasztói döntések nem tisztességes eszközökkel való befolyásolásának, rejtett tartalmak segítségével a fogyasztói adatok (vagy együttes adathalmaz) megszerzésének és felhasználásának. Ezért ugyancsak jelentős kihívásokat jelent majd a jogalkalmazás számára az ebben a tekintetben különösen kiszolgáltatott fogyasztó jogainak megvédése. A legnagyobb szerep ebben a felügyeleti hatóságoknak juthat, ők lehetnek ugyanis az első védvonal a tömegesen felbukkanó tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok feltérképezésében. A felügyeleti hatóságok ezt a célkitűzést következetes és elrettentő hatású bírságolással, továbbá közérdekű és/vagy csoportos keresetek benyújtásával érhetik el. A nem tömeges méretű, egyedi jogsértések szankcionálására várhatóan továbbra is az egyedi hatósági és bírói úton való igényérvényesítés jelenthet megoldást. Prognosztizálható, hogy minden lehetséges módon a preventív technikáknak lesz a legnagyobb jelentőségük, ami a fogyasztói tudatosság jogalkalmazási eszközökkel való növelését is szükségessé teszi. Egyértelmű tendencia az is, hogy a jogalkalmazás során az Alapjogi Charta megnövekedett szerepe miatt a jogvédelmi típusú jogalkalmazás és az ennek keretében végzett jogértelmezés más, újszerű jogértelmezési módszerek alkalmazását teszi szükségessé.¹⁰⁰

A rendeletek olyan jogalkotás-technikai módszerrel lettek megalkotva, hogy jelentősebb számban tartalmaznak fogalom meghatározó normákat.¹⁰¹ Ezek közül különösen jelentős a kapuőri minőség megállapításához szükséges feltételek teljesítése tekintetében következetes és egy irányba mutató joggyakorlatot kialakítani. Ebben a legnagyobb szerep az európai szinten jogértelmezési monopóliummal rendelkező EUB-nek juthat. A legális definícióval nem lefedett jogi fogalmak közül különösen nagy súlya lehet a kapuőr jogait és kötelezettségeit meghatározó normáknak. E normák értelmezéséhez hasznos jogalkalmazási segítség lehet a DMA

¹⁰⁰ Koen LENAERTS – José A. GUTIERREZ-FONS: *Les méthodes d'interprétation de la Cour de justice de l'Union européenne*. Brüsszel, Bruylant, 2020.

¹⁰¹ DMA 2. cikk, DSA 3. cikk.

alapján az egyfajta *amicus curiae*ként működő digitális piaci tanácsadó bizottság,¹⁰² valamint a DSA alapján működő digitális szolgáltatások európai testülete (European Board for Digital Services) által adott vélemény,¹⁰³ és a fogyasztói digitális belső piac kialakítása területén központi szerepet betöltő Európai Bizottság által kiadható *soft law* eszközöknek (közlemények, ajánlások, vélemények) is bizonyosan felértékelődik a szerepe. Ezen a területen a jogalkalmazás egyik nagy kihívása lesz, hogy a korábbi európai versenyjog alapfogalmainak számító piaci részesedéshez és forgalmi adatokhoz kötött bírságolási szempontoktól sikerül-e olyan metodológiára áttérni, amely az innovatív módszereket alkalmazó, az európai piacokra online platformokon keresztül éppen kilépni készülő, leggyakrabban kis- és középvállalkozások és a fogyasztóvédelem szempontjaira is jobban reagál.

A rendeletek alkalmazása során figyelemmel kell lenni arra, hogy a felmerülő jogkérdések összetettek, egy konkrét jogvita elbírálásának pillangóhatásként következménye lehet az összefüggő jogterületek joggyakorlatára is, ami sajátosan holisztikus interpretációs módszertan érvényesülését is szükségessé teszi. Alaptétel, hogy a DSA és a DMA következményeként létrejövő fogyasztói digitális belső piac tekintetében is használható¹⁰⁴ lesz a jogalkalmazás során az európaizáció fogalma.¹⁰⁵ A jogrendszerek kölcsönös egymásra hatásának hatásmechanizmusa leginkább a pillangóhatással írható le. Általánosságban a pillangóhatást abban az értelemben lehet használni, hogy ha az egymás mellett létező, önmagukban is dinamikusan fejlődő jogrendszerek egyikében változás következik be (például egy normatív szabályt megváltoztatunk), ennek továbbgyűrűző következményeként változások állhatnak be az e jogrendszerrel kapcsolatban álló másik jogrendszerben a kölcsönös egymásra hatás miatt akkor is, ha a másik rendszer elemei jogalkotással nem változtak. A pillangóhatás érvényesülésnek jó terepe lehet a DSA és a DMA alkalmazása, amelynek során direkt és indirekt jellegű következményekkel számolhatunk a jogalkalmazásban. A pillangóhatás ereje attól függ, hogy van-e szabályozási mozgástér a jogalkotó számára vagy sem. A legerősebb direkt hatás azokon a területeken valósul meg, ahol az európai jog elsődleges¹⁰⁶ vagy rendeleti (rendeleti jellegű) másodlagos normái rendezik a jogviszonyokat.¹⁰⁷ Erős és direkt, de nagyobb szabályozási mozgásteret jelentő helyzetről beszélhetünk, amikor jogharmonizációs

¹⁰² DMA 50. cikk (1) bekezdés.

¹⁰³ DSA 61. cikk (2) bekezdés.

¹⁰⁴ Az európaizáció a jog területén is érvényesül a jogrendszerek kölcsönös egymásra hatásaiban, az európai elemeknek a tagállami jogokban való megjelenése területén.

¹⁰⁵ Más megfogalmazásban az európaizáció fogalma, amelyet elsősorban a politikatudományban használnak a többszintű kormányzás folyamatainak leírásaként. Erről lásd részletesebben Katalin GOMBOS: The European Butterfly Effect on the Right of Remedy in the New Hungarian Procedural Acts. In Réka SOMSSICH (szerk.): *Ratio et mensura – studia M. Király dedicata: Ünnepi tanulmányok Király Miklós 60. születésnapja alkalmából*. Budapest, ELTE Eötvös, 2021, 219–228.

¹⁰⁶ Ezek az elsődleges normák elsősorban nemzetközi szerződések formájában valósulnak meg, de ebbe a körbe célszerű beleértetni az általános jogelveket is.

¹⁰⁷ A másodlagos normák közül ebbe a direkt hatást kiváltó körbe elsősorban azok az uniós rendeletek tartoznak, amelyek a szabályozás teljessége esetén lezáró hatásként nem teszik lehetővé semmilyen tagállami norma alkotását. Ha az uniós jogforrás formája más, de hatása ugyanez, ebből a szempontból rendeleti jellegű aktusként ugyanezt a hatást éri el.

kötelezettség teljesítéséről van szó.¹⁰⁸ Az európaizáció igazi terepe az indirekt hatású befolyásolási eszközök szintje. Ebbe a körbe az átgűrűző hatások és a bírói jogvédelmi eszköz-tár bővülése sorolható. A DSA és a DMA alkalmazása során mindhárom technika felhasználására sor kerülhet.

6. Összegzés

A DSA-hoz és a DMA-hoz kapcsolódó jogértelmezési feladatok – a bemutatott példák szerint – nem légius térbe fognak megérkezni. A digitális egységes piacra vonatkozó jogi szabályok gyakorlatából már látszik az a tendencia, hogy az interneten folytatott ügyletek terén a nemzeti akadályok lebontására tett erőfeszítések¹⁰⁹ számos eredményt hoztak. Ehhez járul az uniós jogalkotásban a rendszerszinten jól láthatóan összekapcsolt és egymás szabályozási területeire is figyelemmel lévő fogyasztóvédelmi szemléletű szabályok számának növekedése. A fogyasztóvédelem magas szintjét elérni kívánó szabályok közös jogalkotási célkitűzéseként fogalmazható meg a fogyasztói tudatosság szintjének emelése, különösen a digitalizáció területén. A fogyasztói tudatosság növelése érdekében tett lépések és az EUB eddigi esetjoga alapján arra is következtethetünk, hogy a digitális piacokon is várható jogalkalmazási kihívások olyan az irányba fognak mutatni, amely már nem egyszerűen a digitális egységes piac, hanem egy szintlépéssel a valóságos digitális egységes fogyasztói piac megteremtését célozza.

Az EUB jogértelmezési gyakorlatában az Alapjogi Charta hatálybalépése óta egyre inkább érzékelhető egy érveléstechnikai elmozdulás, egyfajta alapjogi szemlélet erősödése.¹¹⁰ Emellett a fogyasztókkal kapcsolatos jogvédelmi feladatokat nagyban tematizálja az EUB olyan értelmező gyakorlata, amely a magánjogi jogviszonyokon belül – függetlenül az adott jogviszony rendszer- és kategóriatani besorolásától –, számítástechnikai hasonlaltal élve, egy bináris kód, az igen-nem válaszok alapján határolja el a fogyasztói jogviszonyokat a nem fogyasztói jogviszonyoktól. Ez sok tekintetben jogági határokat áttörően alakíthatja át az ilyen magánjogi jogviszonyokra vonatkozó szabályok értelmező joggyakorlatát. A fogyasztóvédelem magas szintjének célkitűzése a felhasználók, érintettek vonatkozásában a digitális szolgáltatások és a digitális piac területén is érvényesül. Ebben a megközelítésben a DSA és a DMA értelmező bírói gyakorlata egyértelműen a fogyasztói digitális jogok fokozottabb védelmét hozhatja azáltal, hogy a fenti bináris kód szerinti fogyasztói jogviszonyok megállapíthatósága esetén magasabb mércét állít a digitális szolgáltatók elé. Jogdogmatikai értelemben ez a tendencia a klasszikus magánjog-közjog felfogás és elhatárolás, illetve a klasszikus jogági elhatárolás helyett eredményezhet fogyasztói jogviszony-nem fogyasztói jogviszony

¹⁰⁸ Bár a jogharmonizáció klasszikus eszköze az irányelv, amely az Európai Unió működéséről szóló szerződés 288. cikke értelmében az elérendő célokat illetően minden címzett tagállamra kötelező, azonban a forma és az eszközök megválasztását a nemzeti hatóságokra hagyja, ugyanakkor ilyen hatása lehet a rendeletek közvetett végrehajtásaként a tagállamokra háruló végrehajtási intézkedések megtételének is.

¹⁰⁹ Például a digitális egységes piacra vonatkozó stratégia [COM(2015) 0192], a Bizottság elnöke által Európa számára készített, 2019–2024-ig szóló program [Ambiciózusabb Unió. Programom Európa számára: Politikai iránymutatás a hivatalba lépő következő Európai Bizottság számára (2019–2024)].

¹¹⁰ LENAERTS–GUTIERREZ-FONS i. m. (100. lj.).

elválasztást, ezen belül az offline terekre irányadó szabályok joggyakorlatához képest rugalmasabb jogértelmezési gyakorlatot az online terekre vonatkozó fogyasztói/felhasználói/érintetti jogok tekintetében. Másként fogalmazva: a jogalkotás „események után kullogása” helyett a jogalkalmazástól gyorsabb és hatékonyabb jogvédelmi eszközök alkalmazását lehet várni. A bemutatott példák ennek irányát jól mutatják, és ebből következik az is, hogy a 21. századi technológiák és kommunikációs eszközök jogba – azon belül is elsősorban a klasszikus magánjogba, a versenyjogba és a marketingjogba – való betüremkedése a jogalkalmazóktól mind uniós, mint tagállami szinten egyfajta komplex szemléletű, holisztikus gondolkodást, a problémák „egész képben” való meglátását és kezelését igényli, ami rugalmas gondolkodást és dinamikus jogértelmezést¹¹¹ feltételez.

Ahogy a jogalkotás célkitűzéseiből jól látszik, a polgárok személyes adatok feletti, digitális környezetben történő rendelkezésének megerősítése nem periférikus kísérőjelensége a 21. századi változásoknak, hanem a személyes adatok védelmére vonatkozó rendszernek a digitális szolgáltatásokra és piacokra vonatkozó kiterjesztése és egyben modernizálása elismert cél, ami elvezethet a digitális belső fogyasztói piac megeremtéséhez. A magas szintű adatvédelem – a jogalkalmazás eddigi tapasztalatai alapján – összekapcsolható az online piacokba és szolgáltatásokba vetett bizalom növelésével, ami lehetővé teszi a digitális gazdaságban rejlő lehetőségek kiaknázását, és egy új szemléletű jogalkalmazással megerősödhet az adatvédelem egységes piaci dimenziója is.

Irodalomjegyzék

- ANGYAL Zoltán: Úton a digitális egységes piac felé. *Miskolci Jogi Szemle*, 2020/3. különszám, 5–13., <https://bit.ly/3N9AarP>.
- AUER Ádám (szerk.): *Közszerződési jogi koncepciók. Tanulmányok a közszerződések köréből*. Budapest, Akadémiai, 2022.
- BARTA Judit: Az EU által meghirdetett digitális forradalom hatása a kereskedelmi jog egyes területein: szerződések, fogyasztóvédelem, gazdasági verseny, gazdasági társaságok. *Miskolci Jogi Szemle*, 2020/3., 14–26., <https://bit.ly/3T5o3Qb>.
- CSITEI Béla: Okos szerződések. *Opuscula Civilia*, 2018–2019, 1–13.
- DÁN Judit – GOMBOS Katalin – VÁRADI Szilvia: *Az Európai Unió versenyjogának alapjai*. Budapest, Wolters Kluwer, 2022.
- FAZEKAS Judit: Fogyasztói jogok – fogyasztóvédelemhez való jog. In LAMM Vanda (szerk.): *Emberi jogi enciklopédia*. Budapest, HVG-ORAC, 2018, 304–308.
- FRANTZIOU, Eleni: Further Developments in the Right to be Forgotten: The European Court of Justice’s Judgment in Case C-131/12, Google Spain, SL, Google Inc v Agencia Espanola de Proteccion de Datos. 14(4) *Human Rights Law Review* (2014), 761–777. <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngu033>

¹¹¹ Koen LENAERTS – José A. GUTIERREZ-FONS: *Az Európai Unió Bíróságának jogértelmezési módszerei* (ford. Lukács Adrienn, Orbán Endre, Simon Emese Réka). Budapest, HVG-ORAC, 2022.

- GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – GÁRDOS Péter: 34/2014. (XI. 14.) AB határozat – devizahitel. In GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – ZAKARIÁS Kinga (szerk.): *Az alkotmánybírósági gyakorlat. Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata, 2.* Budapest, TK Jogtudományi Intézet – HVG-ORAC, 2021, 513–530.
- GERADIN, Damien – KARANIKIOTIE, Theano – KATSIFISE, Dimitrios: GDPR Myopia: how a well-intended regulation ended up favouring large online platforms – the case of ad tech. 17 (1) *European Competition Journal* (2021) 47–92.
- GLAVANITS Judit – KIRÁLY Péter Bálint: A blockchain-technológia alkalmazásának jogi előkérdései: a fogalmi keretek pontosításának szükségessége. *Jog – Állam – Politika*, 2018/3., 173–183., <https://bit.ly/47YeruJ>.
- GOMBOS Katalin: A jogértelmezés jelentősége a közösségi jogban – avagy az értelmezési elsődlegesség elvéről. *Európai Jog*, 2010/2., 3–10., <https://bit.ly/3NdsFQB>.
- GOMBOS, Katalin: The European Butterfly Effect on the Right of Remedy in the New Hungarian Procedural Acts. In SOMSSICH, Réka (szerk.): *Ratio et mensura – studia M. Király dedicata: Ünnepi tanulmányok Király Miklós 60. születésnapja alkalmából*. Budapest, ELTE Eötvös, 2021, 219–228.
- GOMBOS Katalin – LEHÓCZKI Balázs: A tisztességtelen szerződési feltételek eltávolítása a magyarországi devizaalapú hitelszerződésekből. *Jogtudományi Közlöny*, 2019/11., 434–444., <https://bit.ly/3T8hOLq>.
- GSTREIN, Oskar J.: The Right to be Forgotten in 2022: Luxembourg judges keep surfing the legislative void. *VerfBlog*, 2022. december 20., <https://bit.ly/47PxS9a>, 4.
- JONES, Joseph: Control-Alter-Delete: The „Right To Be Forgotten”. 36(9) *European Intellectual Property Review* (2014) 595–601.
- JUHÁSZ Ágnes: Online szerződéskötés, digitális tartalom és szolgáltatás, intelligens szerződések – a szerződési jog új korszaka? *Infokommunikáció és Jog*, 75 (e-különszám) (2021), <https://bit.ly/3GtcyL0>.
- KIRÁLY Péter Bálint: A blokklánc-technológia nemzetközi kereskedelmi jogi összefüggései. *Külgazdaság Jogi Melléklet*, 2019/3–4., 19–31., <https://bit.ly/3Ncc6ER>.
- KOZÁK Kornélia: Fogyasztóvédelem. In ÖRDÖGH Tibor (szerk.): *Az Európai Unió szakpolitikai rendszere*. Budapest, Ludovika, 2022, 217–230.
- LENAERTS, Koen – GUTIERREZ-FONS, José A.: *Les méthodes d'interprétation de la Cour de justice de l'Union européenne*. Brüsszel, Bruylant, 2020.
- LENAERTS, Koen – GUTIERREZ-FONS, José A.: *Az Európai Unió Bíróságának jogértelmezési módszerei* (ford. Lukács Adrienn, Orbán Endre, Simon Emese Réka). Budapest, HVG-ORAC, 2022.
- LYNSKEY, Orla: Control over Personal Data in a Digital Age: *Google Spain v AEPD and Mano Costeja Gonzalez*. 78(3) *The Modern Law Review* (2015) 522–534.
- PAPP Tekla: A timeshare és jogi szinergia hatásai. In BUDAI Balázs Benjamin (szerk.): *Ünnepi tanulmánykötet a 65 éves Prof. Dr. Tózsa István tiszteletére. Liber amicorum in honorem Stephanus Tózsa aetatis suae LXV*. Budapest, Panem, 2019, <https://bit.ly/3RqSvmI>, 169–175.
- PÁZMÁNDI Kinga: Digitalizáció, technológiai fejlődés, jogi paradigmák. *Gazdaság és Jog*, 2018/12., 10–14., <https://bit.ly/46MyXO2>.

- SELNICEAN László: Alternatív vitarendezési eljárások a társadalmi fenntarthatóság szolgálatában. In SMUK Péter (szerk.): *Társadalmi fenntarthatóság*. Budapest, Ludovika, 2020, 2123–2142.
- SIMON Károly László: A tisztességtelen szerződési feltételek vizsgálatának hazai bírói gyakorlata a devizahiteles perekben. *Európai Tükör*, 2019/3., 59–78.
- SIMON Károly László: Az árfolyamkockázatról szóló tájékoztatás hibái és jogkövetkezményei. *Jogtudományi Közlöny*, 2019/12., 489–496., <https://bit.ly/3GwQ4sk>.
- SOMSSICH Réka: Az Európai Bíróság ítélete a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről. A tisztességtelenségi vizsgálat terjedelme. *Jogesetek Magyarázata*, 2014/4., 73–83.
- SPINDLER, Gerald: Durchbruch Für Ein Recht Auf Vergessen(Werden)? – Die Entscheidung Des EuGH In Sachen Google Spain Und Ihre Auswirkungen Auf Das Datenschutz- Und Zivilrecht. 69(20) *Juristen Zeitung* (2014) 981–991.
- STEFÁN Ibolya: Az okos szerződések létrejöttének és érvénytelenségének kérdései. *Miskolci Jogi Szemle*, 2021/3., 298–312.
<https://doi.org/10.32980/MJSz.2021.3.1036>
- STRIHÓ Krisztina: *Az elektronikus kereskedelem: A kereskedelem digitalizációjának alapvetései*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020.
- STRIHÓ Krisztina: Jogi csemegék az elektronikus kereskedelem témaköréből. In SMUK Péter (szerk.): *Társadalmi fenntarthatóság*. Budapest, Ludovika, 2020, 1827–1836.
- STRIHÓ Krisztina: Az influencer jogi megítélése. *Jogtudományi Közlöny*, 2020/4., 174–179., <https://bit.ly/4a1BZkm>.
- SZABÓ Endre Győző: A kétoldalú piacok elmélete és a személyes adatok védelme – a Google-ítélet elemzése versenyjogi és adatvédelmi szempontok szerint. In *Medias Res*, 2017/1., 170–181., <https://bit.ly/3sSofrz>.
- SZEGEDI László – SZIRBIK Miklós: Belső (egységes) piac. In ÖRDÖGH Tibor (szerk.): *Az Európai Unió szakpolitikai rendszere*. Budapest, Ludovika, 2022, 107–123.
- SZUCHY Róbert: A kötelmi jog kihívásai az új technológiák nyomán: okosszerződések és a blokklánc-technológia. *Glossa Iuridica*, 2019/1–2., 151–160.
- ZÓDI Zsolt: A jog és a kód. In POLYÁK Gábor (szerk.): *Algoritmusok, keresők, közösségi oldalak és a jog: A forgalomirányító szolgáltatások szabályozása*. Budapest, HVG-ORAC, 2020, 15–35.

FÓRUM

Az interoperabilitásra vonatkozó elvárások a digitális piacok szabályozási kontextusában

FIRNIKSZ JUDIT*

A tanulmány aktualitását a közelmúltban hatályba lépett Digital Services Act (DMA) által megfogalmazott új interoperabilitási rendelkezések adják. A digitális platformok világunk meghatározó jelenségévé váltak, amelyek lényegüket tekintve a jelent meghatározó újfajta koordinációs mechanizmusként is felfoghatók. A platformok rendkívül heterogének lehetnek, azonban szinte kivétel nélkül beazonosítható bennük a koordináció számos egymásra épülő technológiai, gazdasági és társadalmi dimenziója. Az interoperabilitás szerepének értelmezésénél a tanulmány a különböző informatikai alapú rendszerek együttműködésre való képességét tekinti fogalmi kiindulópontnak, azt is szem előtt tartva, hogy a digitális piacokon az interoperabilitás a platformok közötti átjárhatóságot és a harmadik felek számára történő hozzáférést közvetlenül meghatározó gazdasági tényező. A tanulmány a DMA interoperabilitási rendelkezéseinek a digitális piacok kontextusában történő elhelyezését követően e rendelkezéseket a horizontális és a vertikális interoperabilitási kategóriák mentén tárgyalja, azzal a céllal, hogy rendszerezett pillanatfelvételt nyújtson egy hosszú távú szabályozási folyamat első állomásáról.

Kulcsszavak: digitális piacok, interoperabilitás, vertikális és horizontális interoperabilitás, megtámadhatóság

Interoperability Requirements in the Regulatory Context of Digital Markets

The topicality of the study is provided by the new interoperability provisions formulated in the Digital Markets Act which came into force recently. Digital platforms have become a defining phenomenon in our world, which – in terms of their essence – can also be understood as a new type of coordination mechanism defining the present. They can take the form of very heterogeneous models, but in almost all of these models we can identify a number of interdependent technological, economic and social dimensions of coordination. In interpreting the role of interoperability, the study takes as a conceptual starting point the ability of different IT-based systems to work together, while also bearing in mind that in the digital markets interoperability is an economic factor directly determining interoperability between platforms and access by third-parties. After placing the interoperability provisions of the Digital Markets Act in the context of digital markets, the study discusses them along the horizontal and vertical

* Kutató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Versenyjogi Kutatóközpont.

interoperability categorisation, with the aim of providing a systematic snapshot of the first stage of a long term regulatory process.

Keywords: digital markets, interoperability, vertical and horizontal interoperability, contestability

1. Bevezetés

A digitális transzformáció társadalmi és gazdasági életünk szinte minden szegmensét áthatja, immár nem fogalmazható meg leszűkítő értelemben, pusztán információtechnológiai kérdés-ként. A technológiai környezet fejlődése a gazdasági környezetet is átformálta. A digitális transzformáció mára már olyan üzleti stratégiává nőtte ki magát, amely teljesen átalakította és átalakítja az értékláncot, a vállalkozások közötti, valamint a vállalkozások és a fogyasztók közötti gazdasági ügyletek, tranzakciók jellegét és tartalmát, így a gazdaság digitális transzformációjának kezelése szükségképpen az európai jogalkotás egyik kulcsterületévé vált. A digitális piacokról szóló rendelet (DMA)¹ és a digitális szolgáltatásokról szóló rendelet (DSA)² elfogadásával nyilvánvalóvá vált, hogy az új digitális szabályozási kontextushoz történő adaptáció, ágazattól függetlenül, minden piaci szereplő számára megkerülhetetlen. A vállalkozások versenye új működési rend szerint zajlik, amely ugyanakkor az online tér e-fogyasztói számára is megváltozó keretrendszerrel jelent ügyleti döntéseik meghozatalához.

A digitális világ meghatározó jelenségévé nőttek ki magukat a platformok, és azok a jelent formáló koordinációs mechanizmusként is felfoghatók.³ A digitális piacok világában ugyanakkor mind nagyobb számban beazonosíthatók olyan szabályozási igények, amelyekre nem található valóban megfelelő szabályozási analógia a fizikai világban. Ezek az új elvárások gyakorlatilag a digitális szabályozás valamennyi területén átívelnek, a gyártástól a forgalmazásig új követelményeket hozva a vállalkozások életébe. A digitális piacokon átívelő szabályozási igények és az azokra adott szabályozási válaszok feltárása és elemzése hasznos lehet a digitális piacok szabályozási kérdéseiben történő eligazodáshoz, Ariadné fonalaként vezetve végig a folyamatosan változó piacok labirintusában. A digitális ágazaton átívelő új szabályozási

¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló jogszabály) (Digital Markets Act, DMA).

² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet) (Digital Services Act, DSA).

³ ZÓDI Zsolt: A platform mint elméleti konstrukció és mint narratív keret. A platformfogalom kialakulásának történetei. In ZÓDI Zsolt – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Az internetes platformok kora*. Budapest, Ludovika, 2022, 32. A platformjogalkotáshoz fontos inputként szolgáló ún. Crémer-jelentés a platformokat belső szabályozóként (*platforms as regulators*) írja le. Lásd Jacques CRÉMER – Yves-Alexandre DE MONTJOYE – Heike SCHWEITZER: *Competition Policy for the Digital Era*. Luxembourg, European Union, 2019, 60–67.

igényként azonosítható be az interoperabilitási elvárás is,⁴ amely a platformok koordinációs erejének egyik meghatározó forrása, és ezért a DMA több ponton is célba vette.

Első lépésként az interoperabilitás fogalmának és kategóriáinak bemutatásával a tanulmány felvázolja azt az alapvető fogalomkészletet, amelyre a DMA rendelkezéseinek tárgyalása során támaszkodni kíván, majd rátér a szabályozás kontextusának ismertetése körében a digitális piacok és a digitális szektor meghatározására, és összefoglalóan ismerteti a digitális piacokon felmerülő szabályozási problémákat. A DMA interoperabilitási rendelkezéseit a horizontális és a vertikális interoperabilitási kategóriarendszer mentén tárgyalja. A zárógondolatok az ismertetett új szabályok sikeres megvalósításának és beágyazottságának kapcsán adnak rövid kitekintést.

2. Az interoperabilitás fogalma

Az interoperabilitás legtágabb értelemben együttműködési képességet jelent. Az egyszerűnek tűnő fogalom értelmezése mégsem könnyű feladat, hiszen az együttműködés megvalósulásának természetesen számos különböző dimenziója van.⁵ A DMA 2. cikk 29. pontja az interoperabilitás fogalmát az információcserére és az egymással interfészekon keresztül vagy más megoldások révén kicserélt információk kölcsönös felhasználására való képességként írja le, amelynek révén valamennyi hardver- és szoftverelem hatékonyan képes együttműködni más hardver- és szoftverelemekkel és a felhasználókkal minden olyan módon, ahogyan ezeknek rendeltetésszerűen működniük kell. Ebből következően a jelen tanulmány számára, amely a rendelet interoperabilitási szabályrendszerére fókuszál, az interoperabilitás technikai dimenziója az elsődleges kiindulópont, értve ez alatt mindazokat az együttműködési megoldásokat, amelyek adatrendszerek közötti információcserét tesznek lehetővé, azaz az egyes infokommunikációs rendszereknek arról a képességéről van itt szó, amelynek révén ezek adatokat tudnak cserélni, információt tudnak megosztani egymással.⁶ Természetesen az interoperabilis infokommunikációs rendszerek és az általuk támogatott szervezeti folyamatok beágyazottsága folytán a technikai dimenzió nem választható le az interoperabilitás szervezeti és gazdasági dimenziójáról, amelynek középpontjában a szervezeti folyamatok egymáshoz illesztése és összekapcsolása, valamint ezeknek a piacra gyakorolt hatása áll. A digitális egységes piac kontextusában ehhez szorososan kapcsolódik még egyrészt a szemantikai dimenzió, amely az egységes fogalomrendszer alkalmazását jelenti, másrészt az együttműködést támogató (az azonos megértésen és fogalomrendszeren alapuló) jogi dimenzió, harmadrészt pedig a politikai dimenzió, amely az adott kérdésben mutatott egységes központi akaratként nyilvánul meg.⁷

⁴ A szabályozási területeken átívelő új szabályozási igények között azonosítható be további példaként az ún. önpreferálás, és azon belül a jelentősen technológiai meghatározottságú rangsorolás. Lásd FIRNIKSZ Judit: Rangsorolás – új szabályozási igény a platformok és az információs túlterheltség korában. In VALENTIN Pál et al. (szerk.): *Verseny és szabályozás 2021*. Budapest, KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, 2022, 167.

⁵ Wolfgang KERBER – Heike SCHWEITZER: Interoperability in the Digital Economy. 8(1) *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law* (2017) 40–41.

⁶ Marc BOURREAU – Jan KRÄMER – Miriam BUITEN: *Interoperability in Digital Markets*. Report by Centre on Regulation in Europe, 2022, 13–17.

⁷ *Febér könyv a nemzeti adatpolitikáról*. Budapest, Nemzeti Hírközlési és Informatikai Tanács Szakértői Tanácsadó Testülete, 2016, 36.

Az offline világban a hálózatos iparágakban az interoperabilitás technikai dimenziója elsősorban az infrastruktúra-hozzáférésre irányult, a hírközlés világában a jelátvitel megvalósítása érdekében. A digitális térben az információs és kommunikációs rendszerek által folytatott információcserének, valamint az általuk támogatott üzleti folyamatok és megoldások információcserélő képességének a kérdései kerülnek előtérbe.⁸ Ezért az interoperabilitás digitális piacokon betöltött szerepének értelmezésénél a különböző informatikai alapú rendszerek együttműködésre való képességét tekintjük fogalmi kiindulópontnak, egyidejűleg azt is szem előtt tartva, hogy a globalizált digitális piacok, a technológiai óriásvállalatok (*big tech*) világában az interoperabilitás a platformok közötti átjárhatóságot és a harmadik felek számára történő hozzáférést közvetlenül meghatározó tényező.⁹

A platform fogalmának nincsen letisztult, általánosan elfogadott meghatározása, jóllehet abban szinte maradéktalan az egyetértés, hogy korunkat meghatározó gazdaság- és társadalomszervezési mechanizmusnak tekinthetjük. A továbbiakban a platform fogalma alatt értünk minden olyan működési formát, amely lehetőséget ad arra, hogy digitális technológiákra mint infrastruktúrára építve olyan felületek, terek, közvetítőszolgáltatások jöhessenek létre, amelyek különböző társadalmi vagy gazdasági felhasználó(i csoport)k között a legváltozatosabb tárgyú és célú kapcsolatteremtést teszik lehetővé.¹⁰ A platform ugyanakkor egy digitális alapokra épülő architektúra, így technológiai meghatározottságú, ebből következően az interoperabilitás a platformok működésének minden dimenziójára közvetlenül és közvetve is kihatással van.

A jogszabályi háttér kapcsán megjegyezzük, hogy a DMA a platform fogalmát nem határozza meg és végül nem is használja, a DSA pedig az online platformokat közvetítő szolgáltatói jellemzőjükből kiindulva olyan tárhelyszolgáltatókként határozza meg, amelyek a szolgáltatás igénybe vevői által rendelkezésre bocsátott információkat a szolgáltatás igénybe vevőinek kérésére egyrészt tárolják, másrészt nyilvánosan terjesztik is.¹¹

2.1. Az interoperabilitásnak a technikai integráció szintjei szerinti kategóriái

Mára igen elterjedtté váltak a digitális ökoszisztémák, azaz az információtechnológiai erőforrások olyan egységként működő összekapcsolt csoportjai, amelyek felölelik a beszállítókat, az ügyfeleket, a kereskedelmi partnereket, az alkalmazásokat, a harmadik fél adatszolgáltatókat és a kapcsolódó technológiák eseténként igen széles, akár globális körét is.¹² A digitális ökoszisztémák tengelyében leggyakrabban egy-egy platform áll.

⁸ Ilyen értelemben jelenik meg például az interoperabilitás fogalma az Európai Parlament és a Tanács páneurópai e-kormányzati szolgáltatásoknak közigazgatási szervek, üzleti vállalkozások és polgárok részére történő interoperabilis nyújtásáról (IDABC) szóló 2004/387/EK határozata (2004. április 21.) 3. cikk f) pontjában is.

⁹ Ian BROWN – Douwe KORFF: *Data Protection and Digital Competition*. 2020, <https://bit.ly/3GyGVzT>; NYESŐ Anita: Felforgató innováció a pénzügyi piacokon – a FinTech és BigTech jelenség. *Versenytükör*, 2019/2., 17.

¹⁰ ZÓDI i. m. (3. lj.) 32–36.; FIRNIKSI i. m. (4. lj.) 167.

¹¹ DSA 3. cikk i) pont.

¹² Geoffrey PARKER – Georgios PETROPOULOS – Marshall W. VAN ALSTYNE: *Digital Platforms and Antitrust. Concurrences*, 2021, <https://bit.ly/3SVC5UH>.

A digitális ökoszisztéma illusztrálására az egyik legkézenfekvőbb példa, hogy gyakorlatilag minden felhasználó egyben az online környezetet meghatározó digitális ökoszisztémát is választ, amikor az általa megvásárlandó okostelefon vagy tablet típusáról, márkájáról dönt. Az interoperabilitás az ökoszisztémák sikerének kulcsa. Ahogy azonban a Crémer-jelentés is rámutat, különösen akkor, ha egy platform valamely ökoszisztéma része, az új belépők számára az adott ökoszisztéma más szolgáltatásaival való interoperabilitás hiánya, valamint a múltbeli és a jövőbeli ökoszisztéma-adatokhoz való hozzáférés hiánya vagy korlátai megnehezítik, hogy ténylegesen versenyezni legyenek képesek.¹³

A Crémer-jelentés a platformgazdaság problématerképén a *multi-homing*, a váltási lehetőségek (a fogalmak kapcsán lásd alább a 3.2. pontot) és a kiegészítő szolgáltatások potenciális korlátozásának összefüggésében helyezte el az interoperabilitást, továbbá az interoperabilitás kérdését az adathordozhatósággal összekapcsolva, a két jelenséget egymás vonatkozásában kezelte. Ebben a gondolatmenetbe illeszkedően a jelentés az interoperabilitást a technikai integráció szintjei szerint bontotta altípusokra.¹⁴

Protokoll-interoperabilitás alatt szolgáltatások, termékek együttműködési képessége értendő. A Crémer-jelentés kiemeli, hogy főszabály szerint ez az az elsődleges értelmezés, amely a versenyjogi közgondolkodásban jelen van. Így protokoll-interoperabilitás valósul meg például harmadik felek által nyújtott kiegészítő szolgáltatások esetén vagy különböző rendszerek (például IoT-eszközök¹⁵) együttműködésekor. Mivel ennek háttérben mindig alapvetően technológiai kérdések húzódnak meg, a protokoll-interoperabilitás háttérben szükségképpen egységesítési, szabványosítási folyamatok is megjelennek.

Az adat-interoperabilitás különböző szolgáltatások között valós idejű adatcserét tesz lehetővé, ahol a szolgáltatók közvetlenül is megoszthatják a felhasználói adatokat, de a (valós idejű) adatcserét akár harmadik fél is közvetítheti. Közelebről nézve az adat-interoperabilitás ilyen módon az adathordozhatóság egyfajta továbbfejlesztett, automatizált, valós idejű változatának is tekinthető. Az adat-interoperabilitás alapját a nyílt alkalmazásprogramozási felületek (*Application Programming Interfaces*, APIs) adják, amelyek lehetővé teszik egy adott szolgáltatás számára, hogy egy másik szolgáltatásból hozzáférjen a felhasználó adataihoz, így elősegítve például kiegészítők fejlesztését és biztosítva az IoT-eszközök közötti adatcserét.

¹³ CRÉMER – DE MONTJOYE – SCHWEITZER i. m. (3. lj.) 36. *A competition on the merits* fogalom digitális háttérrel vonatkozásában lásd Dimitrios KATSIFIS: Servizio, competition on the merits, and Google Shopping. *The Platform Law Blog*, 2022. június 7., <https://bit.ly/3sS2tUH>.

¹⁴ CRÉMER – DE MONTJOYE – SCHWEITZER i. m. (3. lj.) 58–60.; PRISKIN Boglárka – HANTOSI István: A versenyjogi kihívásai a digitális gazdaságban – az Európai Bizottság tanácsadó testületének jelentése és a Furman-riport tükrében. *Versenyjogi Közlöny*, 2019/2., 34–35. Hasonló megközelítést tükröz az OECD 2021-es tanulmánya is: *Data Portability, Interoperability and Digital Platform Competition*. OECD Competition Committee Discussion Paper 2021, <https://bit.ly/46utprh>.

¹⁵ Az Internet of Things (IoT), azaz a dolgok internete az internetre csatlakozni képes mindazon eszközök összességét jelenti, amelyek képesek az általuk begyűjtött adatokat az interneten (felhőn) keresztül megosztani. Az okoseszközöktől a szenzorokig, jeladóig széles az ide sorolható eszközök köre, amelyek elsődleges feladata, hogy információt szolgáltatassanak. Ha ezeket az eszközöket automatizált rendszerekkel kapcsolják össze, akkor jelentős segítséget nyújthatnak mind az ipari, mind a fogyasztói felhasználók számára azáltal, hogy lehetővé teszik a releváns információk gyűjtését, elemzését, sőt az így létrejövő outputra építve akár tevékenység(ek) tervezését és elvégzését is.

A Crémer-jelentés szerint az adat-interoperabilitás szélesebb körben kínál lehetőséget a kiegészítő szolgáltatásoknak a meglévő platformokkal való összekapcsolódására, mint a protokoll-interoperabilitás. Az adat-interoperabilitás ugyanakkor azt is lehetővé teszi az új piacra lépők számára, hogy olyan szolgáltatásokat kínáljanak, amelyek helyettesítik az inkumbens platform egyes funkcióit. Az adat-interoperabilitás nyilvánvaló előnyei mellett ugyanakkor vizsgálандók az azzal kapcsolatos biztonsági és/vagy adatvédelmi aggályok is, hogy a felhasználók elvesztik az irányítást az adataik további megosztása és felhasználása felett.

A teljes protokoll-interoperabilitás olyan műszaki szabványok meglétére utal, amelyek lehetővé teszik a helyettesítő szolgáltatások együttműködését. A leggyakrabban hivatkozott példaként üzenetküldő rendszerek teljes protokoll-interoperabilitása esetén a felhasználók üzeneteket küldhetnek és kaphatnak bármely hasonló rendszer bármely felhasználójától. A teljes protokoll-interoperabilitás lehetővé teszi az érintett cég számára, hogy olyan termékeket és szolgáltatásokat kínáljon, amelyek hozzáférhetnek a versenytárs(ak) felhasználói bázisához, így az interoperabilitás e formájának megvalósulásakor a versenytárs cégek, megosztva a hálózati hatásokat, egyenlő feltételekkel versenyeznek. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy az interoperabilitás e kategóriája jár a legátfogóbb standardizációs követelményekkel.

2.2. Az értéklánc érintett szintjei szerinti elkülönítés

A digitális szektor kontextusában abból indulhatunk ki, hogy az értéklánc három alapvető szinttel rendelkezik: 1. a hardverszinttel, amely magában foglal minden érintett eszközt a számítógépektől az okoseszközök legkülönbözőbb típusaiig, 2. a szoftverszinttel, amely tulajdonképpen a hardvert működőképesé tevő operációs rendszert fed le, és 3. a szolgáltatások/tartalom szintjével, amelybe besorolható minden egyéb kiegészítő digitális szolgáltatás és tartalom, amelyekhez a fogyasztók eszközeiken keresztül hozzáférhetnek.¹⁶

Nyilvánvalóan ez erős leegyszerűsítés, és az egyes ökoszisztémák és integrációs stratégiák bemutatása esetről esetre jóval differenciáltabb. Az 1. ábra (lásd a következő oldalon) a mobil eszközök vonatkozásában beazonosítható ökoszisztéma sémáját igyekszik leképezni, azonban hasonló ökoszisztéma-rétegzettség levezethető más összefüggésekben is.¹⁷ Itt az egymásra illesztett rétegek mindegyike dedikált funkcionalitást biztosít a közvetlenül alatta lévő rétegnek, így téve lehetővé a moduláris kialakítást, amelyben a különböző rétegek keverhetők és illeszthetők. Implicit vagy explicit módon, de szinte minden műszaki rendszerben felfedezhető ilyen rétegzési megközelítés, hiszen ez teszi lehetővé teszi a robusztus, mégis rugalmas kialakítást. Az innovációra nézve ebből az a fontos következtetés adódik, hogy a fejlesztés

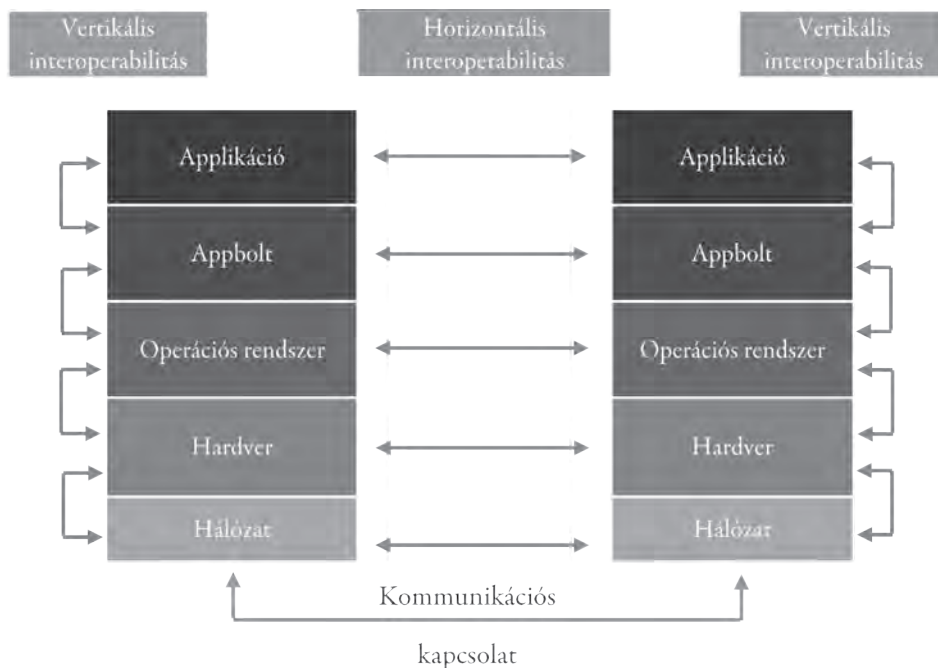
¹⁶ Adina CLAICI – Bruno BASALISCO – Federico DE MICHIEL – Henrik OKHOLM – Norbert MAIER: *The Economic Rationale for Vertical Integration in the Tech Sector*. Copenhagen, Copenhagen Economics, 2020, <https://bit.ly/3QTRan5>, 19.

¹⁷ Az internet-ökoszisztéma különböző vetületeit részletesen bemutatja a BEREC egyik legfrissebb jelentése: Report on the Internet Ecosystem (BoR(22)167). Body of European Regulators for Electronic Communications, <https://bit.ly/47jNT7r>.

minden rétegben (modulban) önállóan, a többi modultól függetlenül is folyhat anélkül, hogy az megzavarná a rendszer egészének működését.¹⁸

1. ábra

Mobileszközök ökoszisztémájának vertikális és horizontális viszonyai¹⁹

Horizontális interoperabilitásról akkor beszélhetünk, amikor az értéklánc azonos szintjén működő hasonló termékek vagy szolgáltatások együtt tudnak működni. Egy korábbi példánk itt is releváns, hiszen az applikációk szintjén a horizontális interoperabilitás révén lehetővé válhat a különböző üzenetküldő alkalmazások felhasználói számára, hogy kommunikáljanak egymással (ugyanúgy, ahogyan a különböző kommunikációs hálózatok felhasználói kommunikálhatnak az egyes felhasználókkal a hálózati összekapcsolásnak köszönhetően). Hasonló elv alapján a horizontális interoperabilitás például a közösségi háló felhasználói számára azt jelenti, hogy posztokat tehetnek közzé más közösségi hálózatokon. Jelleműknél fogva a horizontálisan interoperabilis termékek vagy szolgáltatások általában egymás helyettesítői, tehát versenytársként vannak jelen a piacon.²⁰

¹⁸ KERBER– SCHWEITZER i. m. (5. lj.) 42–44.; Joseph FARRELL – Phil WEISER: Modularity, Vertical Integration, and Open Access Policies: Towards a Convergence of Antitrust and Regulation in the Internet Age. 17 *Harvard Journal of Law & Technology* (2003) 85–134.

¹⁹ BOURREAU–KRÄMER–BUITEN i. m. (6. lj.) 15.

²⁰ Joseph FARRELL – Timothy SIMCOE: Four Paths to Compatibility. In Martin PEITZ – Joel WALDFOGEL (szerk.): *The Oxford Handbook of the Digital Economy*. Oxford, Oxford University Press, 2012, 34–58.

A vertikális interoperabilitás az értéklánc különböző szintjein kínált termékek vagy szolgáltatások együttműködési formáit írja le. A platformon belüli vertikális interoperabilitás lehetővé teszi a külső fejlesztők számára, hogy kiegészítőket tegyenek elérhetővé egy adott termékhez, szolgáltatáshoz vagy platformhoz, így például alkalmazásaikat, játékaikat, szolgáltatásaikat közösségimédia-platformba integrálhatják.²¹ A platform szerepét tekintve további megkülönböztetés tehető: a platform vertikálisan nyitott, ha harmadik felek a platform engedélye nélkül szállíthatnak kiegészítőket, ettől eltérő esetben vertikálisan zárt.²² A platformok közötti vertikális interoperabilitás eleve feltételezi a platformokon belüli vertikális interoperabilitást, ugyanakkor ezen túlmenően azt is biztosítja, hogy a külső fejlesztők kiegészítő termékeiket vagy szolgáltatásaikat egyidejűleg több különböző platformnak is biztosíthassák. Ez nyilvánvalóan akkor valósítható meg, ha a platformok és a harmadik fél beszállítók közötti interfészek (például API-k) jelentős mértékig szabványosítottak.

3. Az interoperabilitás szabályozási kontextusa

A DMA címében azt jelzi, hogy a digitális piacok vonatkozásában fogalmaz meg új gazdasági szabályokat. E rendelet azonban valójában a digitális piacok értelmezését a digitális ágazat fogalmára építi, amelyet az 1. cikk 4. pontjában az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások révén vagy azokon keresztül nyújtott termékek és szolgáltatások ágazataként határoz meg. Az online térben zajló gazdasági tranzakciók átfogó leírására az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások fogalma az évezred első éveiben elsősorban az e-kereskedelem szabályozása révén került be a jogi köztudatba. Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv²³ tekinthető az első olyan szabályozási kísérletnek, amely az egységes belső piacon zajló online gazdasági folyamatok homogén megközelítését tartalmazta.²⁴

A digitális ágazatnak nyilvánvalóan az elektronikus kereskedelem is részét képezi, azonban – mint azt majd látni fogjuk – messze nem ez az egyetlen szegmense. A következőkben az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások fogalmát, annak fejlődését és kontextusát abból a szempontból tekintjük át, hogy az milyen rendkívül fontos lépésnek tekinthető a technológiai tartalmú fogalmakra épített gazdasági szabályozás terén.

²¹ A szakirodalomban az interoperabilitás e formáját vertikális kompatibilitásnak is nevezik. Uo., 39.

²² A vertikális nyitottság általában nyílt API-k biztosításával érhető el. Uo., 39., 47.

²³ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Eker. irányelv).

²⁴ Mario MARINIELLO: *Digital Economic Policy*. Oxford, Oxford University Press, 2022, 357.

3.1. Az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások

A DMA 2. cikk 3. pontja a digitális ágazat fogalmát egy utalószabállyal a 2015/1535 irányelv²⁵ 1. cikk (1) bekezdés b) pontjához kapcsolja. Ez a 2015-ben kibocsátott irányelv azonban egy több alkalommal jelentősen módosított korábbi irányelvet²⁶ kodifikált újra, amely eredetileg nem is tartalmazta az információs társadalom szolgáltatásainak fogalmát és az ezzel összefüggő szabályokat, azonban a 98/48/EK irányelv²⁷ még kihirdetésének évében módosította és kiegészítette ezen a téren.

Az információs társadalommal összefüggő szolgáltatásnak minősülnek mindazok az (általában ellenérték fejében nyújtott) szolgáltatások, amelyek 1. távolról (azaz a felek egyidejű jelenléte nélkül), 2. elektronikus úton mennek végbe (azaz a szolgáltatás a kezdőpontjától való elküldése és a célállomásán való fogadása adatok feldolgozására – beleértve a digitális tömörítést is – és tárolására szolgáló elektronikus berendezés útján, valamint a szolgáltatás elküldése, továbbítása és vétele teljes egészében vezetéken, rádióan, optikai vagy egyéb elektromágneses eszköz útján történik) és 3. a szolgáltatást igénybe vevő egyéni kérelmére valósulnak meg.²⁸

²⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/1535 irányelve (2015. szeptember 9.) a műszaki szabályokkal és az információs társadalom szolgáltatásaira vonatkozó szabályokkal kapcsolatos információszolgáltatási eljárás megállapításáról.

²⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 98/34/EK irányelve (1998. június 22.) a műszaki szabványok és szabályok terén történő információszolgáltatási eljárás megállapításáról.

²⁷ A Tanács és az Európai Parlament 98/48/EK irányelve (1998. július 20.) a műszaki szabványok és szabályok terén történő információszolgáltatási eljárás megállapításáról szóló 98/34/EK irányelv módosításáról.

²⁸ Mivel a 2015/1535 (EU) irányelv 1. cikk (1) bekezdés b) pontjában foglalt meghatározás rendkívül átfogó jellegű, az irányelv melléklete indikatív példák felsorolásával nyújt további segítséget arra vonatkozóan, milyen szolgáltatások nem tartoznak az információs társadalom szolgáltatásai körébe. Így nem minősülnek *távolról nyújtott* szolgáltatásnak azok a szolgáltatások, amelyeket a szolgáltató és a szolgáltatást igénybe vevő fizikai jelenlétében nyújtanak, még ha ezek elektronikus eszközök használatával is járnak: 1. orvosi vizsgálatok vagy kezelés az orvos rendelőjében, elektronikus berendezés alkalmazásával, a beteg fizikai jelenlétében; 2. elektronikus katalógus megtekintése az üzletben, a vevő fizikai jelenlétében; 3. repülőjegy-foglalás utazási ügynökségnél számítógépes hálózaton útján, az ügyfél fizikai jelenlétében; 4. játékteremben rendelkezésre bocsátott elektronikus játékok, a felhasználó fizikai jelenlétében.

Nem minősülnek *elektronikus úton* nyújtott szolgáltatásoknak 1. az anyagi tartalommal bíró szolgáltatások, még ha elektronikus eszközök útján nyújtják is őket, így a készpénz- vagy jegykiadó automaták (bankjegyek, vasúti jegyek és a fizetésköteles úthálózatokba, gépkocsi-parkolóba stb. történő belépés még olyan esetekben sem, ha a bejáratnál/kijáratnál a belépést ellenőrző és/vagy a pontos fizetést biztosító elektronikus eszközök vannak elhelyezve; 2. az offline szolgáltatások, például a CD-ROM-ok vagy a hajlékony lemezen tárolt szoftverek értékesítése; 3. azok a szolgáltatások, amelyeket nem elektronikus feldolgozó/nyilvántartó rendszerek útján nyújtanak: távbeszélő szolgáltatások, telefax- vagy telexszolgáltatások, távbeszélő vagy telefax útján nyújtott szolgáltatások, orvosi tanácsadás telefon/telefax útján, jogi tanácsadás telefon/telefax útján, direktmarketing telefon/telefax útján.

Nem minősülnek a *szolgáltatást igénybe vevő egyéni kérelmére* nyújtott szolgáltatásoknak az egyéni kérelem nélkül, adatátvitel útján, korlátlan számú egyéni igénybe vevő részére egyidejűleg nyújtott szolgáltatások (egy pontnál több pontra történő átvitel), így a 2010/13/EU irányelv 1. cikk (1) bekezdés e) pontja alá tartozó televíziós műsorszolgáltatások (beleértve a *near-video* igény szerinti szolgáltatásokat is), a rádiós műsorszórás szolgáltatások, valamint a (televízióan leadott) teletext.

Az Eker. irányelv (18) preambulumbekzdése továbbvitte a fogalom értelmezését, amikor rámutatott, hogy az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások nem korlátozódnak csupán azokra a szolgáltatásokra, amelyek online szerződéskötést eredményeznek, ha ugyanis azok gazdasági tevékenységként jelennek meg, akkor olyan szolgáltatásokat is magukban foglalnak, amelyeket a vevők ingyenesen vesznek igénybe, mint például az online információszolgáltatást, kereskedelmi tájékoztatást, vagy akár az adatok kereséséhez, az azokhoz való hozzáféréshez, azok visszakereséséhez eszközt nyújtó szolgáltatásokat. Az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások olyan szolgáltatásokat is magukban foglalnak, amelyek adatok hírközlő hálózaton keresztüli továbbításából, egy hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosításából vagy a szolgáltatás igénybe vevője által rendelkezésre bocsátott adat számára tárhely szolgáltatásából állnak.

A televízió- és rádióműsor-terjesztés ugyanakkor nem minősül az információs társadalommal összefüggő szolgáltatásnak, mivel nem egyedi kérelemre nyújtják, idesorolandók viszont a ponttól pontig történő adatátvitel révén megvalósuló szolgáltatások, mint például az on-demand videószerzés vagy a kereskedelmi tájékoztatás elektronikus levélben történő küldése. Az Eker. irányelv értelmezése alapján azonban nem tekintendő az információs társadalommal összefüggő szolgáltatásnak az elektronikus levelezés vagy azzal egyenértékű egyéni kommunikációs eszköz használata, ha azt kereskedelmi, üzleti vagy szakmai tevékenységükön kívül eljáró természetes személyek veszik igénybe, ideértve az ilyen személyek közötti szerződéskötés céljából történő használatot is. Ez az értelmezési irány azonban csak vitathatóan esik egybe a számfüggetlen személyközi szolgáltatásokként beazonosítható szolgáltatásoknak a DMA-ban foglalt megközelítésével, mivel a 2. cikk (2) bekezdés e) pontja azt egyértelműen a digitális ágazatba tartozó (és ennek folytán az információs társadalommal összefüggő) szolgáltatásként határozza meg.

Általánosságban is igaz, ugyanakkor témánk, az interoperabilitás szempontjából kiemelt jelentőségű, hogy az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások fontos jellemzője a technológiai meghatározottság, hiszen e szolgáltatások fogalmi eleme, hogy elektronikus úton valósulnak meg. Az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások és az ezekre épülő digitális ágazat adja azt a mozgó célpontot, valójában inkább azt a nagyon tágan értelmezendő és folyamatos fejlődésben és változásban lévő és legtágabb halmazzal, amelyben az interoperabilitással összefüggő kérdések értelmezendők.

3.2. Digitális piacok – digitális ágazat

Az előbbieken láthattuk, hogy az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások meghatározása gyakorlatilag 1998 óta változatlan tartalommal van jelen az uniós jogi fogalomtárban. A fogalom technológiai elemét azonban nyilván nem hagyta érintetlenül, hogy az elmúlt negyed évszázad alatt a digitális transzformáció hatására robbanásszerű változások mentek végbe a gazdaságban. A DMA a digitális ágazat hatókörének kijelölésekor kiegészíti ezt a meghatározást az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások révén vagy azokon keresztül nyújtott termékek és szolgáltatások körével. Ez azonban azt is maga után vonja, hogy ugyan a fogalom lefedi a szabályozandó életviszonyok teljes körét, az ide sorolható piaci magatartások és üzleti modellek sokfélesége egyből parttalanná is tette a szabályozás ágazati alapú megközelí-

tését. Ez ahhoz vezetett, hogy végül az alább röviden felvázolt gondolatmenet nyomán a DMA-ben foglalt kötelezettségek nem terjednek ki a digitális ágazatba tartozó valamennyi piaci szereplőre, csak az Európai Bizottság által kijelölt kapuőrökre. A szabályozási fókusz magyarázatául a DMA rögzíti, hogy a digitális egységes piac számára olyan harmonizált szabályok megalkotását tűzte ki céljául, amelyek valamennyi uniós vállalkozás számára biztosítják, hogy a kapuőrök jelenléte ne akadályozza meg a digitális ágazat érintett piacainak megtámadhatóságát²⁹ és tisztességes működését. A digitális piacok működését nagymértékben meghatározzák a digitális technológiák, és a szabályozás szempontjából kiemelkedő jelentőségű gazdasági sajátosságoknak jelentős része is e technológiai meghatározottságnak köszönhető.

A digitális piacokon különösen (és esetenként akár halmozottan) érvényesülnek egyes, a versenyfeltételek szempontjából jelentős sajátosságok. A 2020 nyarán, a DMA előkészítése során a szabályozási kezdeményezéshez kapcsolódóan közrebocsátott konzultációs kérdőív számos piaci sajátosságot, piaci scenáriót vetett fel átgondolásra a klasszikus antitröszt szabályok alkalmazása számára potenciálisan kihívást jelentő strukturális versenyproblémák körében:³⁰

- a piaci koncentráció jelentős szintje, amikor csak egy vagy néhány globális piaci szereplő van jelen;
- egyik piacon jelentős erővel rendelkező, de nem szükségképpen erőfölényben lévő vállalkozás kiterjeszti a piaci erejét a kapcsolódó piacokra;
- a vertikális integráció magas foka, amikor ugyanaz a vállalat az ellátási lánc *upstream* és *downstream* szintjén is működik;
- kettős szerep (*dual role*) scenáriók, amikor a platform tulajdonosa versenyez a platformot használó üzleti felhasználókkal;
- magas indulási (a vállalkozásindításhoz kapcsolódó egyszeri) költségek;
- magas (az előállított vagy értékesített áru/szolgáltatás mennyiségének növekedésétől független) rögzített működési költségek;
- szabályozási akadályok, azaz olyan adminisztratív előírások, amelyek a piacra lépést vagy a további terjeszkedést megnehezítik vagy rendkívül költségessé teszik;
- a piacra lépést akadályozó szabadalmak, szerzői jogi jogosultságok;
- információs aszimmetria a vevői oldalon, amikor a gazdasági ügyletben vevői oldalon jelen lévő fogyasztók vagy vállalkozások lényegesen kevesebb ismerettel rendelkeznek, mint az eladói oldal, ezért önállóan nem tudnak tájékozott döntéseket hozni;
- a szolgáltatóváltás magas pénzbeli, időbeli költségei és egyéb kellemetlenségei, amelyeket a vevői oldalon jelen lévő fogyasztóknak kell viselniük, ha az egyik áruról vagy szolgáltatásról egy másikra váltanak;
- az ügyfelek jellemzően egyetlen platformot használnak, így nem tudnak könnyedén átváltani egy másik platformra (*single-homing*, a *multi-homing* hiánya);

²⁹ A célkitűzések vonatkozásában utalni kívánunk arra, hogy a DMA magyar címe és szövege a „versengő” kifejezést használja. Ugyanakkor az angol nyelvű változat a *contestable*, a német nyelvű változat a *bestreitbar* jelzőt alkalmazza, amelynek álláspontunk szerint a magyarban leginkább a „megtámadható” jelző feleltethető meg.

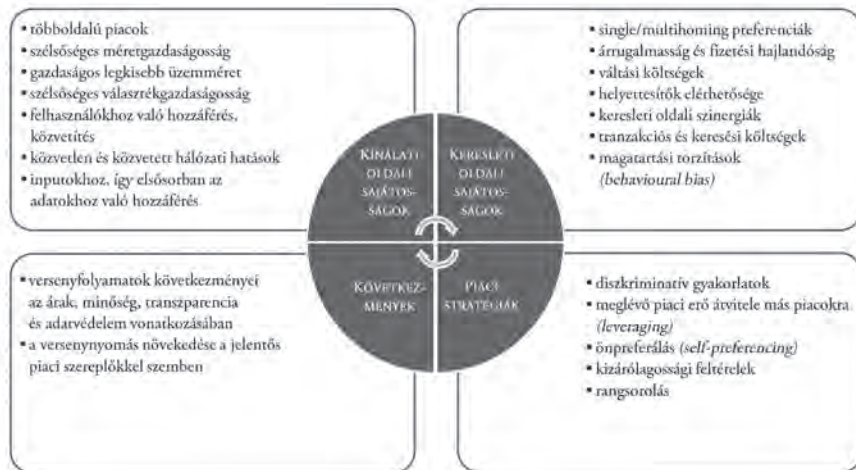
³⁰ Kérdőív az új versenyjogi eszközeiről szóló nyilvános konzultációhoz, <https://bit.ly/3sNfvTw>, 6. pont.

- a fogyasztók többsége egyetlen szolgáltatót vesz igénybe, így a piac dinamikáját a kapuőr önállóan tudja meghatározni (*gatekeeper* helyzetek);
- a versenyhez szükséges valamely lényeges inputhoz, eszközhöz (például adatbázisokhoz, kulcsszoftverekhez) való hozzáférés hiánya, jelentős nehézségei;
- szélsőséges méretgazdaságosság, amikor egy áru vagy szolgáltatás ráfordítási költségei a termelési volumen növekedésével csökkennek;
- szélsőséges választékgazdaságosság, amikor egy adott termék előállítás vagy szolgáltatás nyújtása következtében egy másik kapcsolódó termék vagy szolgáltatás alacsonyabb ráfordítási költséggel állítható elő vagy nyújtható;
- erős közvetlen hálózati hatások, amelyek esetén a szolgáltatás értéke a szolgáltatást igénybe vevő többi személy számától függően növekszik (*direct network effects*);
- erős közvetett hálózati hatások vagy kereszthatások, amelyek jellemzően olyan platformok esetében fordulnak elő, amelyek legalább két felhasználói csoportot kötnek össze, és az egyik csoport felhasználója számára a másik csoport felhasználóinak számától függően növekszik az áru vagy szolgáltatás értéke (*indirect network effects*);
- kibillenő piacok, ahol az ügyfelek száma a piaci működés kulcseleme, mivel a vállalat az ügyfélszám kritikus küszöbértékének elérését követően aránytalanul előnyös helyzetbe kerül a további ügyfelek megszerzését illetően (*tipping markets*);
- ingyenesnek árazott piacok, ahol a vállalatok termékeket, szolgáltatásokat (tartalmakat, szoftvereket, keresőfunkciókat stb.) kínálnak a fogyasztóknak ingyenesen, és a bevételt más módon, jellemzően reklámok útján érik el úgy, hogy a fogyasztók végső soron a figyelmükkel, idejükkel, személyes adataikkal fizetnek (*zero-pricing markets*);
- adatfüggőség, amikor a vállalati működés alapját nagy adatkészletek adják;
- árképzési algoritmusok használata, azaz olyan automatizált eszközök bevezetése, amelyek lehetővé teszik az áraknak és egyéb feltételeknek a versenyző ajánlatokhoz történő folyamatos igazítását.

A 2. ábra (lásd a következő oldalon) az európai elektronikus hírközlési szabályozó hatóságok testülete (Body of European Regulators for Electronic Communications, BEREC) által 2022-ben kibocsátott jelentés megközelítését mutatja be az internet-ökoszisztéma piaci dinamikáját elsődlegesen meghatározó tényezők kapcsán.

A platformok esetében a közvetlen és a közvetett hálózati hatások szinte mindig kiemelt szerepet játszanak a piaci folyamatok dinamikájában. A közvetlen hálózati hatások különösen erősen érvényesülnek az üzenetküldő szolgáltatások, valamint a figyelemigényes alkalmazások (például a közösségi hálók) esetében, a közvetett hálózati hatások pedig az internet-ökoszisztéma vertikális rétegeihez (lásd 2.2. pont) történő hozzáférések vonatkozásában. A hálózati hatások természetesen összekapcsolódhatnak további sajátosságokkal, így a mobil-eszközök esetében a *multi-homing* hiányával, jelentős váltási költségekkel és olyan felhasználói magatartási torzításokkal, mint az alapértelmezett beállítások (mint kész megoldások) elfogadására vezető ún. *default bias*, amelyek együttesen a felhasználók foglyul ejtésére és a ténylegesen preferált választásuktól eltérő szolgáltatások elfogadásához vezethetnek. A mobil-eszközök például, mint arra már a 2.2. pontban is utaltunk, szorosan kapcsolódnak az operációs rendszert és az alkalmazásboltokat magukban foglaló szolgáltatáspecifikus ökoszisztémákhoz. Következésképpen az eszköz lecserélése nem szükségképpen nyújt megfelelő

2. ábra

Az internet-ökoszisztéma piaci dinamikáját meghatározó tényezők³¹

megoldást a felhasználó számára, mivel az ökoszisztémák átjárhatósága (interoperabilitása) jelenleg nem biztosított.

A korábbiakban jeleztük, hogy a DMA nem használja a platform fogalmát, és végső soron a benne foglalt normák sem a digitális ágazat egészére, hanem annak csak egy speciális részalmazára, a kapuőrnek minősített alapvető platformszolgáltatásokat nyújtó vállalkozásokra vonatkoznak.³² A DMA (13) preambulumbekzdése úgy összegzi ezt az aszimmetrikus ágazati megközelítést, hogy a digitális ágazatban a piac korlátozott mértékű megtámadhatósága és a tisztességtelen gyakorlatok sokkal gyakoribbak és hangsúlyosabbak egyes digitális szolgáltatások, azaz az alapvető platformszolgáltatások esetében, mint másoknál. Ezeket sok esetben csak egyetlen vagy nagyon korlátozott számú globális piaci szereplő nyújtja, amelyek megkerülhetetlen kapuőrként jelennek meg az üzleti felhasználók és a végfelhasználók számára, ami különösképpen lehetővé teszi számukra, hogy egyoldalúan és a felhasználók számára hátrányosan határozzák meg a kereskedelmi feltételeket. Ezért a jogalkotói szándék kizárólag azokra a digitális szolgáltatásokra összpontosul, amelyeket az üzleti felhasználók és a végfelhasználók a legszélesebb körben használnak, és ahol a kapuőrök tisztességtelen gyakorlataival összefüggő és a versenyjogi aggályok a belső piac szempontjából a legnyilvánvalóbbak és a legsürgetőbbek. Ezzel a jogalkotó nyilvánvalóan a kauzisztikus meghatározásból adódó kockázatokat is vállalta, hiszen a gyors technológiai fejlődés és a konvergencia miatt az alap-

³¹ Report on the Internet Ecosystem (17. lj.) 41.

³² A DMA 2. cikk 2. pontja alapján alapvető platformszolgáltatásnak minősülnek az online közvetítő szolgáltatások, a keresőprogramok és a közösségihálózat-szolgáltatások, a videómegosztóplatform-szolgáltatások, a számfüggetlen személyközi hírközlési szolgáltatások, az operációs rendszerek, a webböngészők, a virtuális asszisztensek, a felhő-szolgáltatások, valamint mindazon online hirdetési szolgáltatás, amelyet az előbbieken felsorolt, alapvető platformszolgáltatások bármelyikét nyújtó vállalkozás kínál.

vető platformszolgáltatások tételes felsorolása ki van téve a gyors elavulás veszélyének. (Az időközben piacra lépő TikTok például azt a kérdést veti fel, hogy az általa nyújtott szolgáltatás a DMA besorolása szerint videómegosztóplatform-szolgáltatásnak vagy közösségi hálózati szolgáltatásnak minősül-e, vagy a konvergenciafolyamat eredményeként egy új szolgáltatástípus alakult ki.)

A digitális ágazat rendkívül tágra szabott meghatározása is világosan jelzi, hogy a digitális átalakulás a gazdasági tranzakciók folyamatát és környezetét gyökeresen átformálta általa, hogy platformokat (és azon belül például online piactereket) hozott létre. A tranzakciók megvalósulásához rendelkezésre álló környezet és helyszín megváltozásával párhuzamosan azonban nem csak a hagyományos „fizikai” termékek értékesítése és az „offline” szolgáltatások nyújtása terelődik át továbbra is mind jelentősebb arányban a digitális csatornákra. Mára már a digitális térben elérhető szolgáltatások és termékek mind nagyobb hányada kapcsolódik maga is részben vagy egészben az online világhoz. E gazdasági jelenségek között számos olyan elem is beazonosítható, amely önmagában véve az offline gazdaság logikája szerint nem értelmezhető, ezek kizárólag az internet-ökoszisztéma részeként vizsgálhatók, és így a digitális piacokon átívelő sajátos szabályozási igények forrásaivá válnak. A tisztán online értelmezési tartományba sorolható szolgáltatások legkézenfekvőbb példájaként a nyílt interneten nyújtott, legváltozatosabb formát öltő ún. *over-the-top* (OTT) szolgáltatások hozhatók fel. Az *over-the-top* az érintett rendkívül sokszínű szolgáltatások megvalósításának módját jelzi.³³ A 2021-es globális adatok az OTT-szolgáltatásokon belül a videószerkezetek túlsúlyát mutatták (53,72 százalék). A soron következő öt legjelentősebb kategória, a közösségi média (12,69 százalék), a webhasználat (9,86 százalék), az online játékok (5,67 százalék), az üzenet- és chatfunkciók (5,35 százalék), valamint az e-kereskedelem (4,54 százalék) nagyságrendekkel kisebb arányt képvisel.³⁴

4. Horizontális interoperabilitás

Az OTT-szolgáltatások egy sajátos szegmensét alkotják a számfüggetlen személyközi szolgáltatások, amelyek alapvető platformszolgáltatásnak minősülnek, így szabályozási szempontból közvetlen összeköttetést teremtenek a digitális ágazat szabályrendszere és az elektronikus hírközlés klasszikusnak mondható ágazati szabályozása között. A DMA – a (64) preambulumbekezdésében foglaltak szerint – abból indul ki, hogy az interoperabilitás hiánya lehetővé teszi a számfüggetlen személyközi hírközlési szolgáltatásokat nyújtó kapuőrök számára, hogy kihasználják az erős hálózati hatásokat, ezáltal korlátozva a megtámadhatóságot.

³³ Az európai elektronikus hírközlési szabályozó hatóságok testülete által az e tárgyban készített jelentés OTT-szolgáltatásként határozza meg mindazon tartalmakat, szolgáltatásokat vagy alkalmazásokat, amelyeket a nyilvános internet útján juttatnak el a végfelhasználókhöz. Report on OTT services (BoR(16)35). Body of European Regulators for Electronic Communications, <https://bit.ly/3Re3Syl>.

³⁴ Global Internet Phenomena Report. *The Sandvine*, 2022. január, <https://bit.ly/49QMFSM>, 13.

4.1. Számfüggetlen személyközi szolgáltatások

Az Európai Elektronikus Hírközlési Kódexet létrehozó irányelv³⁵ az elektronikus hírközlési szolgáltatások körébe a technológiai, jelátviteli alapon meghatározott szolgáltatások – például az internethozzáférési, a jelátviteli és a számfüggő személyközi hírközlési szolgáltatások – mellé a funkcionális egyenértékűség elve alapján beillesztette a számfüggetlen személyközi hírközlési szolgáltatásokat, amelyeket a DMA 2. cikk (2) bekezdés e) pontja alapvető platformszolgáltatásként is beazonosít.

Az Elektronikus Hírközlési Kódex a számfüggetlen személyközi hírközlési szolgáltatásokat olyan személyközi kommunikációs szolgáltatásokként határozza meg, amelyek nem nyilvánosan kiosztott számozási erőforrások révén (azaz nem nemzeti vagy nemzetközi számozási tervben szereplő hívószám vagy hívószámok segítségével) biztosítanak kapcsolódást, és nem tesznek lehetővé kommunikációt nemzeti vagy nemzetközi számozási tervben szereplő hívószámmal vagy hívószámokkal. A számfüggetlen személyközi hírközlési szolgáltatás fogalmának bevezetésével az Európai Elektronikus Hírközlési Kódex arra a piaci változásra keresett megoldást, hogy a végfelhasználók a hagyományos beszédalapú telefonszolgáltatás, az SMS és MMS, valamint az elektronikus levéltovábbítási szolgáltatások helyett mind szélesebb körben az ezekkel időközben már funkcionálisan egyenértékűvé (és így kompetitor szolgáltatásá) váló online szolgáltatásokat (VoIP – azaz internetes hangtovábbítási – szolgáltatásokat, üzenetküldési és webalapú e-mail-szolgáltatásokat stb.) vettek és vesznek ma is igénybe. A kódex szabályozási koncepciója abból indult ki, hogy a végfelhasználók számára azonos védelmi szint szükséges akkor is, amikor ezeket a funkcionálisan egyenértékű helyettesítő szolgáltatásokat használják, ebből következően az elektronikus hírközlési szolgáltatások fogalom meghatározásának már nem tisztán a műszaki paramétereken, hanem egy funkcionális megközelítésen kell alapulnia. A végfelhasználók szempontjából nem releváns, hogy a szolgáltató maga végzi-e a jelátvitelt vagy a kommunikáció internet-hozzáférési szolgáltatáson keresztül valósul meg, így szabályozási szempontból indokoltnak volt tekinthető az OTT-szolgáltatásoknak az elektronikus hírközlés ágazati szabályozási rendszerébe történő beillesztése.

Összességében elmondható, hogy a technológiai oldal, azaz a jelátvitel, továbbra is elsődleges *differentia specifica* marad abban a tekintetben, hogy egy adott szolgáltatás az Európai Elektronikus Hírközlési Kódex hatálya alá tartozik-e, ugyanakkor a technológia fejlődésével a szolgáltatások körében kialakult változás miatt indokolttá vált, hogy a fogalom meghatározás és ezáltal az elektronikus hírközlési ágazati szabályozás a kommunikációt lehetővé tevő további szolgáltatásokra is kiterjedjen.³⁶

³⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1972 irányelve (2018. december 11.) az Európai Elektronikus Hírközlési Kódex létrehozásáról.

³⁶ FIRNIKSZ Judit – CSÖMÖR Magdolna – RUZSA Róbert: Ki fizeti a révszót? A konvergencia hírközlési szolgáltatók működését meghatározó szabályozási ökoszisztéma aktuális kérdései. In VALENTINY Pál et al. (szerk.): *Verseny és szabályozás 2022*. Budapest, KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, 2023.

4.2. Interoperabilitás az elektronikus hírközlés ágazati szabályozási rendszerében

Az elektronikus hírközlés rendszere a műszaki és a gazdasági szabályozás szerves egységére épül. A liberalizációt megelőzően a műszaki alapú szabályozás és hatósági tevékenység döntően a műszaki biztonsággal összefüggő célokra irányult. A liberalizációval az ágazati szabályrendszer átalakult, a műszaki szabályozási rétegre további ágazatspecifikus gazdasági (egyetemes szolgáltatások) és versenyszabályozási rétegek (a hírközlési szűk keresztmetszetek, a piaci erő aszimmetrikus szabályozása, a hálózati együttműködés, összekapcsolás és hozzáférés; a nagykereskedelmi és hálózati jogviták sajátos vitarendező eljárásai, a nagykereskedelmi piacot érintő árszabályozási kérdések, a kiskereskedelmi piacon a közvetítőválasztás és az előfizetői váltási lehetőségeket biztosító számhordozhatóság) épültek rá.³⁷

Míndeközben a fentiekkel összhangban kell működniük a műszaki-technológiai szabályoknak a korlátos erőforrások (a frekvencia és az azonosító), a hálózati infrastruktúra fejlesztésével, egységes és nyílt működésével összefüggő részletes jogi szabályozás kialakítása, a hálózati és az előfizetői interfészek szabályozása, a hírközlés műszaki alapú fejlődésére ható állami beavatkozás, szabályozás, a liberalizáció számos nem műszaki típusú szabályozása, jogintézménye keretében közvetett módon megjelenő műszaki típusú rendelkezések, a szabványosítás, a hírközlési nyomvonalas (például vezeték) és nyomvonal jellegű (például rádiótelefonhálózatok) építményekkel kapcsolatos szabályozás rendszere terén.³⁸ Ebbe a szabályegyetesbe illeszkedik az elektronikus hírközlési interoperabilitás, azaz egyrészt a hálózatok, másrészt a szolgáltatások együttműködési képességének biztosítása is, azonban a Elektronikus Hírközlési Kódex által meghatározott egyéb elektronikus hírközlő hálózatoktól és hírközlési szolgáltatásoktól eltérő módon – mivel a számfüggetlen személyközi hírközlési szolgáltatások nem veszik igénybe a nyilvános számozási erőforrásokat – nem képezik részét a nyilvánosan biztosított interoperábilis ökoszisztémának.³⁹

A számfüggetlen személyközi szolgáltatásokra ugyan könnyített feltételrendszer vonatkozik a „hagyományos” személyközi szolgáltatásokkal összehasonlítva, indokolt esetben a kódex 61. cikk (2) bekezdés c) pontja alapján a nemzeti szabályozó hatóságok vagy az egyéb illetékes hatóságok – különösen a jelentős piaci erővel rendelkezőként azonosított vállalkozások vonatkozásában – a végfelhasználók végpontok közötti összeköttetéséhez szükséges mértékű kötelezettséget írhatnak elő nekik, hogy szolgáltatásaikat átjárhatóvá tegyék. Erre akkor kerülhet sor, ha egyrészt az érintett szolgáltató jelentős piaci lefedettséggel és ügyfélszámmal rendelkezik,⁴⁰ másrészt az érintett számfüggetlen személyközi hírközlési szolgáltatások együttműködésének hiánya veszélyezteti a végfelhasználók végpontok közötti összeköttetését,

³⁷ LAPÁNSZKY András: A közszolgáltatás fogalmának, tartalmának, tagolásának általános alapjai a hírközlési szolgáltatási rendszer mintáján keresztül. *Jog–Állam–Politika*, 2009/3., <https://bit.ly/3R51oB1>, 100.

³⁸ LAPÁNSZKY András: *Közgazgatási jog II.* Budapest, Wolters Kluwer, 2016, 4. fejezet.

³⁹ Az Európai Elektronikus Hírközlési Kódex (44) preambulumbekkezdése hívja fel a figyelmet az interoperabilitást érintő különbségre.

⁴⁰ Az Elektronikus Hírközlési Kódex (151) preambulumbekkezdése értelmében akkor tekinthető jelentősnek, ha az érintett szolgáltató földrajzi lefedettsége és végfelhasználói száma kritikus tömeget képvisel a végfelhasználók közötti, végponttól végpontig való összeköttetés szempontjából.

és ilyen esetekben a személyközi hírközlési szolgáltatások interoperabilitását a szükséges mértékben kell biztosítani.⁴¹

Eljárási garanciaként egy konzultációs mechanizmust is beépítettek, mivel csak akkor kerülhet sor a kötelezettségek előírására, ha az Európai Bizottságnak a BEREC-kel folytatott konzultációját követően, a szabályozó hatóságok testületének véleményét a lehető legteljesebb mértékben figyelembe véve, arra a következtetésre jut, hogy az Európai Unió egészében vagy legalább három tagállamban érzékelhetően veszély fenyegeti a végfelhasználók végpontok közötti összeköttetését, és ezért végrehajtási intézkedéseket fogadott el, amelyekben meghatározta az előírható kötelezettségek jellegét és hatályát.⁴²

4.3. A számfüggetlen személyközi hírközlési szolgáltatások interoperabilitásával kapcsolatos kapuóri kötelezettségek

A kapuöröknek a rájuk vonatkozó minősítő határozatban felsorolt minden egyes alapvető platformszolgáltatásra nézve teljesíteniük kell a DMA-ban meghatározott kötelezettségeket. Ha a kapuőr a minősítő határozatban a 4.1. pontban ismertetett számfüggetlen személyközi hírközlési szolgáltatásokat nyújt, kérésre díjmentesen biztosítania kell számfüggetlen személyközi hírközlési szolgáltatásai alapvető funkcióinak minden olyan tőle független másik szolgáltató számfüggetlen személyközi hírközlési szolgáltatásaival való interoperabilitását, amely az Európai Unióban ilyen szolgáltatásokat kínál vagy szándékozik kínálni. A kapuörnek ennek érdekében biztosítania kell az interoperabilitást elősegítő szükséges technikai interfészeket vagy hasonló megoldásokat.⁴³

Összehasonlítva a számfüggetlen személyközi hírközlési szolgáltatásokat érintő interoperabilitási rendelkezésekkel, a DMA az Európai Elektronikus Hírközlési Kódexben foglalt lehetőséget tényleges kötelezettséggé alakítja át a kijelölt kapuörök vonatkozásában. Ugyanakkor a kódex teljes interoperabilitást céloz meg, míg a DMA részleges interoperabilitást ír elő, azaz a 1. táblázatban bemutatottak szerinti tartalommal és ütemezéssel egyes alapvető

⁴¹ Ilyen szükséges és arányos kötelezettségként egyebek között előírható a szolgáltatóknak, hogy hozzanak nyilvánosságra minden lényeges információt, és tegyék lehetővé a hatóságok és más szolgáltatók számára ezen információk felhasználását, módosítását és további megosztását, továbbá az Európai Hírközlési Kódex 39. cikk (1) bekezdésében felsorolt szabványok, előírások, illetve az ott fel nem sorolt egyéb releváns uniós vagy nemzetközi szabványok alkalmazása.

⁴² Az a követelmény ugyanakkor, hogy az Európai Bizottságnak legalább három tagállamban azonosítania kell a problémát, úgy tűnik, hogy az egyes nemzeti szabályozó hatóságok egyoldalú fellépése elleni garanciaként is szolgál, ugyanakkor nem világos, hogy ez azt is jelenti-e, hogy az interoperabilitási kötelezettségek az egész Európai Unióra kiterjednek (és esetleg ennél is tovább), és/vagy egyáltalán megvalósítható lenne-e, hogy az érintett szolgáltató egyes tagállamokban megkönnyítse a felhasználók közötti interoperabilitást, másokban viszont nem. Nyilvánvalóan a jövő adja meg arra a választ, hogy a nemzeti szabályozó hatóságok milyen érdeklődést mutatnak a személyközi hírközlési szolgáltatások versenyének előmozdítása iránt. Richard FEASEY: *New European Electronic Communications Code: Interpretation & Implementation*. Centre on Regulation in Europe, 2019, 5–6.

⁴³ DMA 7. cikk (1) bekezdés.

1. táblázat

A DMA horizontális interoperabilitásra vonatkozó előírása [7. cikk (2) bekezdés] szerinti alapvető funkciók

Kapuóri minősítést követően	A kapuóri minősítéstől számított	
	két éven belül	négy éven belül
<ul style="list-style-type: none"> • végpontok közötti szöveges üzenetküldés két egyéni végfelhasználó között • képek, hangüzenetek, videók és egyéb csatolt fájlok megosztása két egyéni végfelhasználó közötti, végpontok közötti kommunikáció során 	<ul style="list-style-type: none"> • végpontok közötti, egyéni végfelhasználók csoportjain belüli szöveges üzenetküldés • képek, hangüzenetek, videók és egyéb csatolt fájlok megosztása egy csevegőcsoport és egy egyéni végfelhasználó közötti, végpontok közötti kommunikáció során 	<ul style="list-style-type: none"> • végpontok közötti hanghívás két egyéni végfelhasználó között • végpontok közötti videóhívás két egyéni végfelhasználó között • végpontok közötti hanghívás egy csevegőcsoport és egy egyéni végfelhasználó között • végpontok közötti videóhívás egy csevegőcsoport és egy egyéni végfelhasználó között

funkciókra korlátozza a rendelkezés értelmezési tartományát, feltéve, hogy e funkciókat maga a kapuőr is biztosítja saját végfelhasználói számára.⁴⁴

A horizontális interoperabilitás gyakorlati megvalósításának megkönnyítése érdekében az érintett kapuőrnek olyan referenciaajánlatot kell közzétennie, amely meghatározza az általa nyújtott számfüggetlen személyközi hírközlési szolgáltatásokkal való interoperabilitás technikai részleteit és általános feltételeit. Nyilvánvaló módon a kapuőröknek nem áll érdekükben az interoperabilitás megvalósítása, egyrészt az ennek nyomán előálló kiegyenlítő piaci hatás (*levelling effect*) következtében erősödő verseny miatt, másrészt az interoperabilitás közvetlen költségekkel is járhat számukra. A DMA nem írja elő ezeknek a közvetlen költségeknek a fedezését, az interoperabilitást ingyenesen kell lehetővé tenni. Ez természetesen csökkenti a potenciális belépők piacra lépési korlátait, ugyanakkor a másik oldalon növeli az ellenállást és valószínűsíti a hozzáférés minőségének romlását. Alappal vélelmezhető, hogy a referenciaajánlatok pontos technikai feltételei döntő fontosságúak lesznek a rendelkezés sikeres megvalósításához.

A DMA nem határozza meg, mit kell tartalmaznia a referenciaajánlatnak, de lehetőséget nyújt a Bizottság számára a BEREK-kel való konzultálásra annak eldöntéséhez, hogy a referenciaajánlatban közzétett technikai részletek és általános feltételek, amelyeket a kapuőr be kíván vezetni vagy már bevezetett, biztosítják-e e kötelezettség teljesítését. A gyakorlatban a különböző üzenetküldő szolgáltatások referenciaajánlatainak értékelése vagy ellenőrzése bonyolult és időigényes feladat lehet, ami további késedelmekhez vezethet az interoperabilitási kötelezettség gyakorlati végrehajtásában. A távközlési analógia kapcsán az is megjegyzendő, hogy a DMA hallgat a referenciaajánlatok felülvizsgálatának üteméről, és a digitális technológiák innovációjának sebességét figyelembe véve könnyen előfordulhat, hogy a kapuőröknek gyakran frissíteniük kell majd az interoperabilitás technikai részleteit. Ez további gyakor-

⁴⁴ Marc BOURREAU: DMA Horizontal and Vertical Interoperability Obligations. In Alexandre DE STREEL (szerk.): *Effective and Proportionate Implementation of the DMA*. Centre on Regulation in Europe, 2023, 146.

lati kérdéseket vet fel, például azt, hogy a hozzáférést igénylőket mennyivel kell előre tájékoztatni a közelgő változásokról.

5. Vertikális interoperabilitás

A 2.2. pontban láthattuk, hogy a vertikális interoperabilitás szorosan kapcsolódik a modularitás fogalmához és számos előnnyel járhat. Egyrészt növelheti a kínálati elemek változatosságát azáltal, hogy lehetővé teszi a fogyasztók számára a rendszerelemek variálását, másrészt megkönnyítheti a piacra lépést, mivel csökkenti az újratervezés költségeit, és ezzel erősítheti a versenyt a kiegészítő piacokon.

Ha továbbvisszük a példát, és a mobil ökoszisztémát vizsgáljuk, beláthatjuk, hogy az operációs rendszerek piacán kialakult kváziduopol helyzet⁴⁵ jelentős kihatással van a vertikum egyéb szintjeire is, például az alkalmazásboltok piaci koncentrációjára. A mobil operációs rendszerek ugyanis – mint például az iOS – nem teszik lehetővé alternatív alkalmazásbolt telepítését, vagy ha az alternatív alkalmazásboltok megengedettek is, ezeket a gyakorlati nehézségek folytán ténylegesen ritkán használják. A Google Play áruház és az Apple App Store ezért az alkalmazásterjesztés legnagyobb globális szereplőivé nőttek ki magukat. Ennek további következménye, hogy a független szoftveralkalmazás-fejlesztők nem vagy csak rendkívül korlátozottan férnek hozzá az integrált alkalmazásboltokhoz, és a nagy alkalmazásboltok képesek a versenyszintet meghaladó jutalékok felszámítani a fejlesztőknek a terjesztésért.⁴⁶ Ezen túlmenően a domináns alkalmazásboltok által is negatívan befolyásolhatják a platformok közötti és a platformokon belüli versenyt, hogy megtagadhatják az összegyűjtött adatokhoz való hozzáférést, vagy nem biztosítanak tisztességes feltételek mellett történő hozzáférést az adatokhoz.⁴⁷

5.1. Alternatív forrásból származó alkalmazások és alternatív alkalmazás-áruházak használata

A fentiek fényében nem véletlen, hogy a DMA 6. cikk (4) bekezdése nagy visszhangot keltett a közvéleményben, hiszen lényegét tekintve ez azt kívánja biztosítani, hogy a felhasználók szabadon dönthessenek arról, milyen forrásból telepítenek szoftvereket a készülékeikre.⁴⁸ A kapuőrökre ennek érdekében az alábbi elvárások vonatkoznak:

⁴⁵ Az alapul vett felmérés kezdő időpontjában, 2014-ben az Android aránya 61,9 százalék volt, míg az iOS 31,6 százalékot képviselt, és a fennmaradó 6,5 százalékon osztozott a többi piaci szereplő (Windows, Blackberry OS, Samsung stb.). 2021-re az arányok az alábbiakra változtak: az Android 63,6 százalékos, az iOS 35,7 százalékos piaci részesedéssel rendelkezett, míg az összes többi piaci szereplő 0,7 százalékot tett ki. Report on the Internet Ecosystem (17. lj.) 44.

⁴⁶ Antitrust: Commission Sends Statement of Objections to Apple on App Store Rules for Music Streaming Providers. Európai Bizottság, 2021. április 30., <https://bit.ly/3sS6PLx>.

⁴⁷ Report on the Internet Ecosystem (17. lj.) 44–45.

⁴⁸ A rendelkezést gyakran képletesen „az almáskert kapuinak megnyitása” metaforával írják le, az Apple ökosziszté-

– az operációs rendszerét használó vagy azzal együttműködő harmadik felek számára meg kell engedniük és technikailag lehetővé kell tenniük alkalmazásaik vagy alkalmazás-áruházaiak telepítését és tényleges használatát;

– biztosítaniuk kell, hogy az alkalmazásokhoz és az alkalmazás-áruházakhoz ne csak a kapuőrök alapvető platformszolgáltatásainak körébe tartozó eszközökkel lehessen hozzáférni;

– technikailag lehetővé kell tenniük, hogy az így letöltött alkalmazást vagy alkalmazás-áruházat a végfelhasználók alapértelmezettként be tudják állítani, és ezt a változtatást könnyen végre tudják hajtani;

– nem akadályozhatják meg, hogy harmadik féltől származó alkalmazások vagy alkalmazás-áruházak az alapértelmezés megváltoztatására ösztönözzék a végfelhasználókat.

A kapuőrök – indokolási kötelezettség mellett – ugyanakkor jogosultak arra, hogy

– a feltétlenül szükséges mértékű és arányos intézkedéseket tegyenek annak érdekében, hogy az alternatív forrásokból származó szoftverek ne veszélyeztessék hardvereik vagy operációs rendszerük integritását;

– a feltétlenül szükséges mértékben, az alapértelmezett beállításokon kívüli egyéb, arányos intézkedéseket és beállításokat alkalmazzanak, hogy ezáltal a végfelhasználók hatékonyan meg tudják védeni biztonságukat az alternatív forrásból származó alkalmazások, alkalmazás-áruházak vonatkozásában.

Összességében tehát a felhasználó más biztonságos alkalmazásboltokat is választhat, vagy ha rendelkezésére áll egy olyan alkalmazás telepítéséhez szükséges fájl, amely nincs meg a számára elérhető alkalmazás-áruházban, akkor azt felmásolhatja és telepítheti (*sideloading*). A *sideloading* szerepe a megtámadhatóság és a piaci dinamika szempontjából nagyon jelentős, hiszen erodálja az alapértelmezett alkalmazásboltok megkerülhetetlenségét azáltal, hogy elősegíti az alkalmazásfejlesztők és a felhasználók közvetlen kapcsolatát. Ennek kapcsán visszatérően felmerülnek az interoperabilitási elvárásokkal járó biztonsági aggályok, amelyek szerint rendkívül jelentős veszélyeket jelent a felhasználók számára, ha az operációs rendszerekbe integrált alkalmazásboltokon kívüli forrásból származó alkalmazásokat is telepíthetnek, mivel a rosszindulatú vagy akár hibás szoftverek veszélyeztetik az eszközök biztonságát és integritását, így súlyos gazdasági és erkölcsi hátrányokat okozhatnak a felhasználóknak is. Az ellenérvek között szerepel, hogy egészen a közelmúltig az alkalmazások és a szoftverek asztali gépekre történő telepítésének leggyakoribb módja a *sideloading* volt, és hogy a gyakorlat szerint a víruskereső és a spamellenes szoftverek korlátozhatják a rosszindulatú tartalmak negatív hatásait.

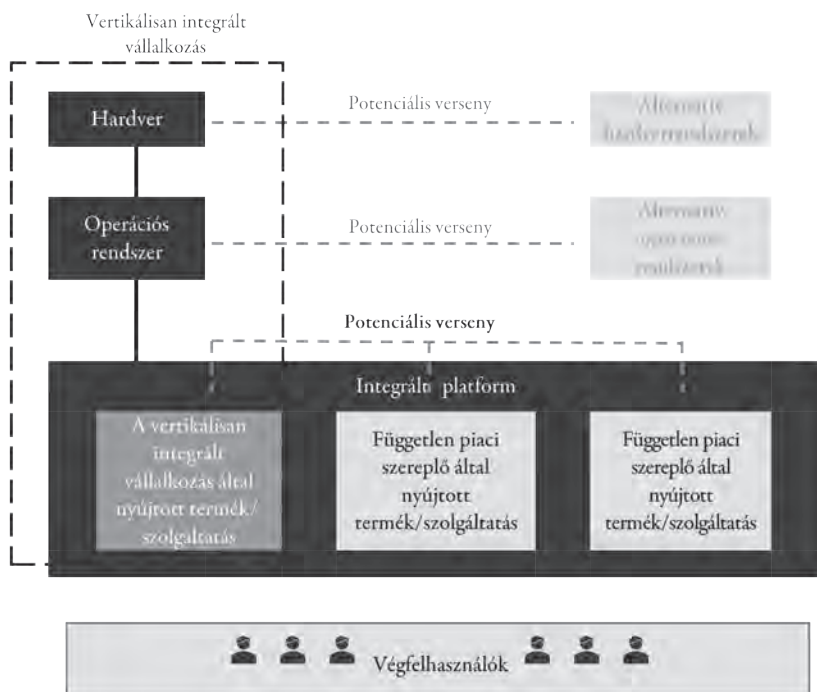
5.2. Az operációs rendszerhez történő hozzáférés

A DMA 6. cikk (4) bekezdése lehetővé teszi a harmadik fél fejlesztők számára, hogy alternatív és olcsóbb terjesztési csatornákat használjanak, így a belépési költségeik csökkenésével javulhat-

májának *walled garden* stratégiájára utalva. A piaci információk szerint az Apple már megkezdte a felkészülést az átállásra, ami maga után vonja a fizetési megoldások és a fejlesztők által fizetendő díjak rendszerének változását is. Mark GURMAN: Apple to Allow Outside App Stores in Overhaul Spurred by EU Laws. *Bloomberg*, 2022. december 13., <https://bloom.bg/49SuuMI>.

nak a belépési feltételeik. Ehhez képest a 6. cikk (7) bekezdése egy még összetettebb problémát is célba vesz: a kapuőrök 3. ábrán felvázolt vertikálisan integrált, többes szerepét (*dual role*), amikor nem csupán eszközártóként és operációs rendszerek fejlesztőiként vannak jelen, hanem ezzel egyidejűleg az ezek sajátos funkcióira épülő további termékeket vagy szolgáltatásokat is kínálnak.⁴⁹ Ezáltal az érintett vállalkozások *upstream* jelenlétük révén egy lényegében reprodukálhatatlan és megkerülhetetlen lényeges inputot ellenőriznek, és ez lehetővé teszi számukra *downstream* piaci versenytársaik kizárására irányuló stratégiák megvalósítását. Szabályozási oldalról a vertikális szétválasztás lenne az egyik lehetséges megoldás, de a rendelet egy másik megközelítést alkalmaz, amely (megkülönböztetés nélküli és ingyenes) hozzáférést biztosít a *downstream* versenytársak számára az alapvető inputokhoz.

3. ábra Vertikális integráció⁵⁰

⁴⁹ A rendelet (56) preambulumbekzdése felhívja a figyelmet, hogy a kapuőrök operációs rendszerek fejlesztőiként és eszközártóként is tölthetnek be ilyen duális/többes szerepet, és az eszközök minden technikai funkcióját figyelembe kell venni az értékelésnél. A felhozott példa szerint „egy eszközártó kapuőr korlátozhatja például az adott eszköz bizonyos funkcióihoz való hozzáférést – ideértve például a kis hatótávolságú kommunikációs technológia biztonságos elemeit és processzorait, a hitelesítési mechanizmusokat és az ilyen technológiákat működtető szoftvert –, amelyre szükség lehet az alapvető platformszolgáltatással együtt vagy annak támogatása céljából nyújtott szolgáltatás kapuőr általi, valamint az ilyen szolgáltatást nyújtó bármely potenciális, harmadik félnek minősülő vállalkozás általi eredményes nyújtásához.”

⁵⁰ CLAIICI et al. i. m. (16. lj.) 52.

Annak érdekében, hogy a versenytárs harmadik felek interfészeken vagy hasonló megoldásokon keresztül olyan hatékonyan kapcsolódjanak az adott funkciókhoz, mint a kapuőr saját szolgáltatásai vagy hardverei, egyrészt a kapuőrnek díjmentesen lehetővé kell tennie a szolgáltatók és a hardverszolgáltatók számára az adott kapuőrre vonatkozó minősítő határozatban megadott operációs rendszeren vagy virtuális asszisztensen keresztül hozzáférhető vagy ellenőrzött ugyanazon hardver- és szoftverfunkciókhoz való interoperabilitási célú hozzáférést, másrészt az ezekkel való tényleges interoperabilitást. Továbbá a kapuőrnek szintén díjmentesen lehetővé kell tennie az üzleti felhasználók és az alapvető platformszolgáltatásokkal együtt vagy azok támogatása céljából nyújtott szolgáltatásokat kínáló alternatív szolgáltatók számára az ugyanazon operációs rendszerhez, hardver- és szoftverfunkciókhoz történő interoperabilitási célú hozzáférést, mint amelyek a kapuőr rendelkezésére állnak vagy mint amelyeket a kapuőr használ az ilyen szolgáltatások nyújtása során, valamint az említett operációs rendszerrel, hardver- és szoftverfunkciókkal való tényleges interoperabilitást, függetlenül attól, hogy ezek a funkciók az operációs rendszer részét képezik-e.

6. Összegzés és kitekintés

A DMA interoperabilitási rendelkezéseinek szűkebb szabályozási kontextusában a rendelet alkalmazásával összefüggésben a végrehajtási jogi aktusok⁵¹ és esetlegesen szükséges szabványok kibocsátása,⁵² valamint a jogalkalmazás számos fontos adalékkal szolgál majd, ugyanakkor belátható, hogy az interoperabilitás kérdése szorosan és mélyen kapcsolódik a digitális gazdaság szabályozásának tágabb szövetébe. A tanulmány lezárása azonban ezzel az összegző megállapítással nem lenne teljes, ha legalább kitekintéssel (akár további kutatási irányokat is felvetve) nem venné számba azokat a fontosabb tényezőket, amelyek már most is látható módon érinthetik a rendeletben foglalt interoperabilitási rendelkezések sikeres megvalósulását.

Az interoperabilitást övező viták keresztüzében állnak és a *sideloading* kapcsán az 5.1. pontban már nevesítetten szóba kerültek a biztonsági kockázatok, amelyeket maga a DMA is figyelembe vesz, amikor a horizontális interoperabilitási elvárásoknál előírja, hogy a kapuőr által a saját végfelhasználói számára nyújtott biztonsági szintet (így a végpontok közötti titkosítást is) fenn kell tartani az interoperábilis szolgáltatások közötti viszonylatban, és a megvalósítás során a metaadatok szintjén is a szükséges minimumra kell korlátozni a felhasználói adatok kezelését. A vertikális interoperabilitási rendelkezések e téren megfelelő indokolás mellett lehetővé teszik a kapuőrök számára, hogy a feltétlenül szükséges mértékben,

⁵¹ Lásd a DMA 46. cikk (1) bekezdés b) és c) pontjában adott felhatalmazó rendelkezéseket a 6. és a 7. cikknek való megfelelés biztosítása érdekében a kapuőrök által végrehajtandó technikai intézkedések formájára, tartalmára és egyéb részleteire, valamint a számfüggetlen személyközi hírközlési szolgáltatások 7. cikk szerinti interoperabilitásának megvalósítását célzó operatív és technikai szabályokra vonatkozó végrehajtási rendelkezésekre vonatkozóan.

⁵² Lásd a DMA 48. cikkében foglalt felhatalmazó rendelkezést, amely figyelembe véve, hogy a kapuőrök egyes – így különösen az adatokhoz való hozzáféréssel, az adathordozhatósággal vagy az interoperabilitással kapcsolatosan fennálló – kötelezettségeinek a végrehajtását megkönnyítheti a műszaki szabványok alkalmazása, lehetővé teszi a Bizottság számára, hogy műszaki szabványok kidolgozását kezdeményezze az európai szabványügyi szervezeteknél.

arányos intézkedésekkel biztosítsák, hogy harmadik felek általi hozzáférés ne veszélyeztesse az általuk nyújtott szolgáltatások és rendszerek integritását, és lehetővé tegyék a végfelhasználók számára, hogy hatékonyan megvédjék biztonságukat.

Látható tehát, hogy az interoperabilitási rendelkezések jövője – értve ez alatt az elvárt piaci hatása megvalósulását – egyrészt jelentős mértékben függ a biztonsági, a titkosítási és a technológiai megoldások sikerétől.⁵³ Ugyanakkor a technológiai és a biztonsági szint mellett az interoperabilitás sikeres megvalósítása annak is függvénye, hogy az ehhez elengedhetetlenül szükséges standardizáció milyen hatást gyakorol az innovációra.⁵⁴ Az interoperabilitási feltételek alakulása olyan fontos, feljövőben lévő piacok további fejlődését is közvetlenül befolyásolja, mint az IoT. A DMA vertikális interoperabilitási rendelkezéseinek kialakításánál a jogalkotó figyelembe vette, hogy a kapuőr nyújthat olyan szolgáltatásokat vagy hardvert, például viselhető vagy más IoT-eszközöket, amelyek hozzáférnek egy adott operációs rendszeren (vagy akár virtuális asszisztensen) futó vagy ellenőrzött eszköz hardver- vagy szoftverfunkciójához annak érdekében, hogy erre épülő alkalmazásokat kínáljanak a végfelhasználóknak. Azért, hogy egy ilyen szituációban versenyképes kínálati elemeket tudjanak kialakítani a végfelhasználók számára, a harmadik fél IoT-gyártóknak és -szolgáltatóknak ugyanolyan hatékony interoperabilitásra és ezt lehetővé tévő hozzáférésre van szükségük a kapuőri hardver- és szoftverfunkcióhoz, mint magának a kapuőrnek.⁵⁵ Ezzel összefüggésben is jelentős, hogy az adatalapú fejlesztésekhez nélkülözhetetlen interoperabilitási rendelkezések a – Crémer-jelentés által bevezetett adatinteroperabilitás fogalma kapcsán az 2.1. pontban felmerült – adathordozhatóság, adatmegosztás kérdéseivel összhangban kerüljenek alkalmazásra, hiszen ezek együttesen biztosítják az európai adatstratégia megvalósításának,⁵⁶ az adatgazdaság fejlődésének előfeltételeit.⁵⁷

Az adathozzáférés – mint az adatalapú működés szempontjából megkerülhetetlen kérdés – az e-kereskedelem vonatkozásában is releváns, így a DSA-ban is megjelenik az online óriásplatformot és a nagyon népszerű online keresőprogramot üzemeltető szolgáltatókra a rendszerszintű kockázatok kezelése érdekében kirótt kötelezettségek összefüggésében.⁵⁸ E rendelet ezen túlmenően előremozdítandó célként tűzi ki az európai és a nemzetközi szabványügyi szervezetek által meghatározott önkéntes szabványok kidolgozását olyan interoperabilitási kérdések vonatkozásában, amelyek biztosítják az interfészek ellenőrzési célú

⁵³ Jelentős mértékben erre fókuszált az Európai Bizottság *DMA workshop – The DMA and Interoperability Between Messaging Services* címmel 2023. február 27-én megtartott implementációs workshopja is, <https://bit.ly/47zHSDV>.

⁵⁴ A standardizáció jelentőségét hangsúlyozza a BEREC horizontális interoperabilitást tárgyaló jelentése: BEREC Report on Interoperability of Number-Independent Interpersonal Communication Services (NI-ICS). (BoR(23)92). Body of European Regulators for Electronic Communications, <https://bit.ly/3MVP0GY>, 21–23.

⁵⁵ Lásd a DMA (55) preambulumbekzdését; Report from the Commission to the Council and the European Parliament. Final report – Sector inquiry into consumer Internet of Things. COM(2022) 19 final.

⁵⁶ Európai adatstratégia. A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának, <https://bit.ly/49Q40et>.

⁵⁷ Daniel SCHNURR: *Switching and Interoperability Between Data Processing Services in the Proposed Data Act*. Report by Centre on Regulation in Europe, 2022, 22.

⁵⁸ Lásd DSA 40. cikk.

hozzáférést, beleértve az API-két is, valamint a hirdetési adattárak⁵⁹ nyilvános hozzáférést biztosító interoperabilitását.⁶⁰

Az e-kereskedelmi ágazat vonatkozásában nem ez az egyetlen fontos interoperabilitási elvárás, hiszen az a vállalkozások és a fogyasztók közötti szerződéses viszonyokban is nevesítetten megjelenik a szerződésszerűség szubjektív követelményei között. Ahhoz ugyanis, hogy egy digitális tartalom, szolgáltatás vagy digitális elemeket tartalmazó áru esetében a teljesítés szerződésszerűnek minősüljön, annak rendelkeznie kell a szerződésben előírt funkcionálitással, kompatibilitással és interoperabilitással.⁶¹

Végül, de nem utolsósorban, a DMA interoperabilitási rendelkezéseinek beágyazottsága kapcsán fontos adalékkal szolgálhat a rendelet által le nem fedett (azaz kapuőrnek nem minősülő) piaci szereplők magatartására vonatkozó joggyakorlat. Ez két forrásból is származhat, hiszen hosszabb távon (akár a német példára is utalva) tagállami szinten nemzeti „platform-jog” elfogadása is lehetséges, de ennek hiányában versenyjogi alapokon is indíthatók ügyek azon platformok ellen, amelyek nem rendelkeznek kapuőr státusszal, de egy adott piacon jelentős piaci erővel rendelkeznek. Ezen túlmenően a piaci dinamika folytán egyes stratégiák tiltása természetesen arra ösztönözheti a platformokat, hogy más kibúvási stratégiákat fejleszteszenek ki, és ha az ezek alapján megvalósuló magatartások nem tartoznak a DMA által szabályozott alapvető platformmagatartások körébe, akkor akár a globális méretű piaci szereplők esetében is felmerül a klasszikus versenyjogi jogalkalmazás lehetősége mindaddig, amíg az érintett magatartás a rendelet hatálya alá nem kerül.

A DMA jelentősége nem kis részben abból adódik, hogy hatálybalépésével egy olyan „viszacsatolási hurok” működését indította be, amely lassan, de folyamatosan növelheti a versenyt az egész digitális szektorban. Az interoperabilitás széles beágyazottsága, a digitális szektor extrém heterogenitása és a hálózati hatások erőteljes érvényesülése miatt azonban a jelen „nulladik pillanatban” nehéz előre jelezni, hogy ez az eredmény mikor és milyen mértékben érhető el.

⁵⁹ Az óriás méretű szolgáltatóknak össze kell állítaniuk és online interfészük erre kijelölt részében a közzétételtől számított egy évig nyilvánosan hozzáférhetővé kell tenniük egy megbízható és több szempontú lekérdezést lehetővé tevő adattárat az általuk közzétett hirdetésekről. A DSA 39. cikk (2) bekezdése szerinti adattár a következőket tartalmazza: a) a hirdetés tartalmát, beleértve a termék, a szolgáltatás vagy a márka nevét és a hirdetés tárgyát; b) mely természetes vagy jogi személy nevében került sor a hirdetés megjelenítésére; c) mely természetes vagy jogi személy fizette a hirdetést, ha e személy eltér a b) pontban említett személytől; d) mely időszakban került sor a hirdetés megjelenítésére; e) a szolgáltatást igénybe vevők egy vagy több csoportjának kívánták-e megjeleníteni a hirdetést, és melyek voltak az erre a célra használt főbb paraméterek, beleértve adott esetben az egy vagy több meghatározott csoport kizárására használt főbb paramétereket is; f) az online óriásplatformokon közzétett és megfelelően (a 26. cikk szerint) beazonosított kereskedelmi tájékoztatókat; g) a szolgáltatás elért igénybe vevőinek teljes száma, és adott esetben a hirdetés által konkrétan megcélzott igénybe vevők egy vagy több csoportjának összesített száma a tagállamok szerinti bontásban.

⁶⁰ Lásd DSA 44. cikk d) és f) pont.

⁶¹ Az interoperabilitás fogalma itt a digitális tartalom, digitális szolgáltatás vagy digitális elemet tartalmazó áru azon képességére vonatkozik, hogy képes-e, illetve milyen mértékben képes olyan hardverrel és szoftverrel együttműködni, amely eltér attól, amellyel általában a megegyező típusú digitális tartalom vagy digitális szolgáltatásokat használnak. Ehhez lásd az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/771 irányelve (2019. május 20.) az áruk adásvételére irányuló szerződések egyes vonatkozásairól, az (EU) 2017/2394 rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról, valamint az 1999/44/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről 2. cikk 3. pont; az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/770 irányelve (2019. május 20.) a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól 2. cikk 12. pont.

Irodalomjegyzék

- BOURREAU, Marc: DMA Horizontal and Vertical Interoperability Obligations. In DE STREEL, Alexandre (szerk.): *Effective and Proportionate Implementation of the DMA*. Centre on Regulation in Europe, 2023.
- BOURREAU, Marc – KRÄMER, Jan – BUITEN, Miriam: *Interoperability in Digital Markets*. Report by Centre on Regulation in Europe, 2022.
- BROWN, Ian – KORFF, Douwe: *Data Protection and Digital Competition*. 2020, <https://bit.ly/3GyGVzT>.
- CLAICI, Adina – BASALISCO, Bruno – DE MICHIEL, Federico – OKHOLM, Henrik – MAIER, Norbert: *The Economic Rationale for Vertical Integration in the Tech Sector*. Copenhagen, Copenhagen Economics, 2020, <https://bit.ly/3QTRan5>.
- CRÉMER, Jacques – DE MONTJOYE, Yves-Alexandre – SCHWEITZER, Heike: *Competition Policy for the Digital Era*. Luxembourg, European Union, 2019.
- FARRELL, Joseph – SIMCOE, Timothy: Four Paths to Compatibility. In PEITZ, Martin – WALDFOGEL, Joel (szerk.): *The Oxford Handbook of the Digital Economy*. Oxford, Oxford University Press, 2012, 34–58.
- FARRELL, Joseph – WEISER, Phil: Modularity, Vertical Integration, and Open Access Policies: Towards a Convergence of Antitrust and Regulation in the Internet Age. *17 Harvard Journal of Law & Technology* (2003) 85–134.
- FEASEY, Richard: *New European Electronic Communications Code: Interpretation & Implementation*. Centre on Regulation in Europe, 2019.
- Fehér könyv a nemzeti adatpolitikáról*. Budapest, Nemzeti Hírközlési és Informatikai Tanács Szakértői Tanácsadó Testülete, 2016.
- FIRNIKSZ Judit: Rangsorolás – új szabályozási igény a platformok és az információs túlterheltség korában. In VALENTINY Pál et al. (szerk.): *Verseny és szabályozás 2021*. Budapest, KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, 2022, 165–199.
- FIRNIKSZ Judit – CSÖMÖR Magdolna – RUZSA Róbert: Ki fizeti a révést? A konvergens hírközlési szolgáltatók működését meghatározó szabályozási ökoszisztéma aktuális kérdései. In VALENTINY Pál et al. (szerk.): *Verseny és szabályozás 2022*. Budapest, KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, 2023, 266–300.
- GURMAN, Mark: Apple to Allow Outside App Stores in Overhaul Spurred by EU Laws. *Bloomberg*, 2022. december 13., <https://bloom.bg/49SuuMI>.
- KATSIFIS, Dimitrios: Servizio, competition on the merits, and Google Shopping. *The Platform Law Blog*, 2022. június 7., <https://bit.ly/3sS2tUH>.
- KERBER, Wolfgang – SCHWEITZER, Heike: Interoperability in the Digital Economy. 8(1) *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law* (2017) 39–58.
- LAPSÁNSZKY András: A közszolgáltatás fogalmának, tartalmának, tagolásának általános alapjai a hírközlési szolgáltatási rendszer mintáján keresztül. *Jog–Állam–Politika*, 2009/3., 66–109., <https://bit.ly/3R51oB1>.
- LAPSÁNSZKY András: *Közigazgatási jog II*. Budapest, Wolters Kluwer, 2016.
- MARINIELLO, Mario: *Digital Economic Policy*. Oxford, Oxford University Press, 2022.

- NYESŐ Anita: Felforgató innováció a pénzügyi piacokon – a FinTech és BigTech jelenség. *Versenytükör*, 2019/2., 14–24.
- OECD: *Data Portability, Interoperability and Digital Platform Competition*. OECD Competition Committee Discussion Paper 2021, <https://bit.ly/46utprh>.
- PARKER, Geoffrey – PETROPOULOS, Georgios – VAN ALSTYNE, Marshall W.: Digital Platforms and Antitrust. *Concurrences*, 2021, <https://bit.ly/3SVC5UH>.
- PRISKIN Boglárka – HANTOSI István: A versenyjog kihívásai a digitális gazdaságban – az Európai Bizottság tanácsadó testületének jelentése és a Furman-riport tükrében. *Versenytükör*, 2019/2., 25–42.
- SCHNURR, Daniel: *Switching and Interoperability Between Data Processing Services in the Proposed Data Act*. Report by Centre on Regulation in Europe, 2022.
- ZÖDI Zsolt: A platform mint elméleti konstrukció és mint narratív keret. A platformfogalom kialakulásának történetei. In ZÖDI Zsolt – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Az internetes platformok kora*. Budapest, Ludovika, 2022, 17–38.

ONLINE BÍRÓSÁGOK ÉS AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS JÖVŐJE

SZERZŐ: Richard Susskind

FORDÍTÓ: Osztovits András

A KÖNYV KIEMELT TÁMOGATÓJA:

Dentons Réczicza Ügyvédi Iroda

ÁRA: 10 000 Ft

Richard Susskind bevallottan provokál, szándékosan gondolkodásra készítet. Alapvető kérdéseket tesz fel, amelyekre csak elsőre tűnik egyszerűnek a válasz: mi a bíróságok feladata a modern társadalmakban, és vajon be tudják-e tölteni szerepüket a 21. század gyorsuló változásai közben? A digitális korban jól érzékelhetően módosulnak a kapcsolattartási, vásárlási, ügyintézési szokások. A bíróságoknak szükségszerűen követniük kell ezeket a folyamatokat, alkalmasnak kell lenniük a megváltozott elvárások és az újfajta jogviszonyok hatékony kezelésére.

Susskind figyelmeztet, hogy az erre a kihívásra adott helyes válaszok megtalálásához nem a jogászokat kell először megkérdezni, hanem az eljárások feleit, akik előtt le kell bontani a bírósági út igénybevitelét korlátozó akadályokat. A bíróságok nem működhetnek elefántcsonttoronyban, hanem mindenki számára elérhető szolgáltatást kell nyújtaniuk. Ebben tud segíteni a modern technológia, amelynek fejlesztései már most lehetővé teszik a földrajzi távolságok és az időbeli korlátok legyőzését. Susskind szerint a jelenlegi igényeknek megfelelő, ügyfélbarát megoldás egy bírósági platform létrehozása lehetne, amivel már számos országban kísérleteznek. Ezek kedvező tapasztalatai is segíthetik a többi ország döntéshozóit a hasonló fejlesztések megvalósításában.

A személyes adatok üzleti célú megszerzésére alkalmazott „sötét minták” elleni fellépés lehetséges formái

*Platformjog és adatvédelem**

PUSZTAHELYI RÉKA**

A tanulmány célja annak feltárása, hogy az Európai Unió jogalkotása lépést tart-e az online platformokon a személyes adatok üzleti célú megszerzése érdekében alkalmazott ún. sötét mintákkal, azaz a felhasználói felület megtévesztő kialakításával. Míg a platformok üzemeltetőinek az algoritmuson alapuló, személyre szabott, célzott marketingtechnikák használatához minél több (és pontosabb) személyes adatra van szükségük, akár kisebb-nagyobb visszaélések árán is, addig a felhasználók érdeke alapvetően ezen adatok titokban tartásához és a felettük való rendelkezési jog megtartásához fűződik. A digitális piacokról és a digitális szolgáltatásokról szóló rendeletek szigorú gondossági kötelezettségeket írnak elő a kapuőrök és a szolgáltatásközvetítők számára, azonban a megtévesztő tervezési megoldások elleni jogi fellépés szélesebb nézőpontot kíván meg, ezért a jelen írás kiterjeszti a vizsgálatot az adatvédelmi jog egyes kérdéseire és az uniós digitális jog (*digital acquis*) bizonyos vívmányaira is. A bevezetést követő első szakasz a megtévesztő interfész kialakítás jogi fogalmával és kategorizálásával foglalkozik. A második szakasz sorra veszi a digitális szolgáltatásokról szóló és a digitális piacokról szóló rendeletnek a megtévesztő interfésztervezési mintákra vonatkozó rendelkezéseit, különösen tekintettel az adatvédelmi összefüggésekre, és megkísérli feltárni azok hiányosságait. A harmadik szakasz összegyűjti és elemzi a jobb szabályozásra vonatkozó nemzetközi ajánlásokat és javaslatokat a tisztességtelen adatszerzési módszerekkel és a növekvő információs aszimmetriával szemben.

Kulcsszavak: sötét minták, fogyasztói személyes adatok védelme, tájékozott és kifejezett adatkezelési hozzájárulás, platformok, GDPR

Dark Patterns in Online Platforms: Illegal Methods for Retrieving Personal Data and the Possible Remedies

The aim of this study is to explore whether EU legislation is keeping pace with the proliferation of dark patterns, i.e., deceptive user interface design, on online platforms to harvest personal data for commercial purposes. While the platform operators need as much (and accurate) personal data as possible for algorithmic, personalised and targeted marketing techniques, even at the cost of minor or major abuses,

* Készült az RRF-2.3.1-21-2022-00013 azonosítószámú „Társadalmi Innovációs Nemzeti Laboratórium” elnevezésű projektben, a Magyarország Helyreállítási és Ellenállóképességi Tervének keretében, az Európai Unió Helyreállítási és Ellenállóképességi Eszközének támogatásával.

** Egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Civilisztikai Tudományok Intézete Polgári Jogi Intézeti Tanszék.

the users’ interests are to keep their personal data confidential and to preserve the right to control the access to them. The Digital Markets Act and the Digital Services Act introduce obligations on the platform providers and the intermediaries. However, legal action against deceptive design patterns requires a broader perspective, and in this paper, we extend the analysis to certain aspects of the data protection law and the EU digital acquis.

The first section of this paper deals with the legal concept and categorisation of deceptive interface design. The second section lists the provisions of the Digital Markets Act and Digital Services Act on deceptive interface design patterns, particularly regarding the implications for data protection, and tries to identify their shortcomings. The third section gathers and analyses international recommendations and suggestions for better regulation to counter unfair data retrieval practices and growing information asymmetry.

Keywords: deceptive design patterns, consumer privacy, informed and affirmative consent, platforms, GDPR

1. Bevezetés

A „sötét minták” (*dark patterns*) elnevezést Harry Brignull brit *user experience* dizájnere alkotta meg 2010-ben, és azzal egymástól jegyeiben, megjelenési formáiban, működésében és hatásában teljesen eltérő, a technológiával együtt folyamatosan fejlődő online interfész megoldásokat foglalt egybe.¹ Elsőként gyűjtötte össze és jellemezte ezeket, azért, hogy a fogyasztók széles körében tudatosítsa a vállalatok gyakorlatát. Első rendszerezésében dokumentálta például a *bait and switch* (csalogatás és átverés: a felhasználó egy adott dologra készül, de helyett egy másik, általa nem akart esemény történik) és a *confirmshaming* mintát (szégyenérzetre, kényelmetlenségre alapított taktikák, amelyek a felhasználót döntése megmásítására készítik). Itt kell megjegyeznünk, hogy az utóbbi évek szakirodalmi forrásai a *dark patterns* kifejezés helyett a *deceptive design patterns* (megtévesztő tervezési megoldások) összefoglaló megjelölést,² vagy ezzel jellemzően azonos értelemben az egyébként ennél semlegesebb *online choice architecture* elnevezést használják. Az online választási struktúra digitális tervezési-szerkesztési megoldás,³ annak módja, hogy az információt milyen formában, hogyan prezentálva teszik hozzáférhetővé a felhasználó számára, azaz hogyan formálja a tervező (*choice architect*) azt az online környezetet, amelyben a felhasználók döntéseket hoznak.⁴

¹ A *pattern* itt programtervezési mintát, azaz újrafelhasználható objektumorientált szoftverelemeket jelöl. Harry BRIGNULL: 90 Percent of Everything. Dark Patterns: Dirty Tricks Designers Use to Make People Do Stuff. *90 Percent of Everything*, 2010. július 8., <https://bit.ly/3uGRspC>.

² Maga Brignull is, lásd <https://bit.ly/40SMmCV>.

³ Lásd például *Online Choice Architecture: How Digital Design Can Harm Competition and Consumers. Discussion paper*. Competition and Market Authority, 2022, <https://bit.ly/412BicY>.

⁴ Richard H. THALER – Cass R. SUNSTEIN – John P. BALZ: Choice Architecture. In Eldar SHAFIR (szerk.): *The Behavioral Foundations of Public Policy*. Princeton, Princeton University Press, 2013, 428. Van olyan álláspont, amely az online választási struktúrának mint semleges halmaznak csupán egyik alcsoportjaként nevesíti a sötét mintákat, értve ez alatt kifejezetten a felhasználói interfész – szándékosan – félrevezető tervezését, továbbá különválasztva attól az ún. *dark nudge* (a felhasználó érdekében ellentétet döntést könnyítő) és a *sludge* (a felhasználó érdekében megfelelő döntést kifejezetten megnehezítő) technikákat. Vö. *Online Choice Architecture* (3. l.) 15–16.

Az ilyen tervezési megoldások bevetése szokványosan két célból történhet, ahogyan azt a későbbiekben részletesen kifejtjük: vagy a személyes adat megszerzése, az adatkezeléshez való hozzájárulás kieszközlése vagy fenntartása érdekében (ideértve a cookie-k alkalmazását is), vagy a fogyasztó gazdasági döntéseinek az egyszerű ráhatáson, rábíráson túlmutatató manipulálásáért. E két cél szorosan összefügg. Az összegyűjtött személyes adatokat elemzéshez és felhasználói profilalkotáshoz, továbbá analitikai, gépi tanulási és kognitív számítástechnikai technológiák alkalmazásához dolgozzák fel.⁵ Azonban a személyes adatok feldolgozására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozatok az általános adatvédelmi rendelet (GDPR) rendelkezéseibe ütközhetnek.⁶ Az így megszerzett adatok mellett a *big data*, a fogyasztónak a digitális környezetben hagyott lábnyoma, az adatbányászat⁷ és a profilalkotás segítségével⁸ használhatják ki az egyes fogyasztók észlelésében, döntési folyamatában rejlő hiányosságokat, irracionálisitást.⁹ Ez különösen igaz az ún. második generációs sötét mintákra, amelyek a fogyasztó személyes gyengeségeit, döntési hibáit is képesek kiaknázni.¹⁰

A személyes adatokat el lehet adni további felhasználáshoz, különösen adatkezelési platformoknak, adatbrókereknek vagy adatelemző és piackutató cégeknek. Emellett programozott célzott hirdetésekhez is felhasználhatók: a marketingesek számára eladható az a lehetőség – például valós idejű licitálással mikroárverésen keresztül –, hogy bizonyos személyeket a körülöttük felépített profilok alapján célozzanak meg.¹¹ Az utóbbi években megsokasodó, a jelen munkában részben feldolgozott empirikus tanulmányok és kutatási jelentések a technológia fejlődésével újabb és újabb ilyen praktikákat azonosítanak, miközben azok egyre jobban elterjednek, és

⁵ Giovanni SARTOR – Francesca LAGIOIA – Federico GALLI: *Regulating Targeted and Behavioural Advertising in Digital Services. How to Ensure Users' Informed Consent*. 2021. szeptember, <https://bit.ly/3sTtFdx>, 11.

⁶ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) (GDPR).

⁷ A felhasználó, fogyasztó által nyújtott adaton kívül a szolgáltatást nyújtója a platform használata, a tranzakció vagy a szolgáltatás igénybevétele során folyamatosan szerez adatokat az adott felhasználóról. Ezért a személyes adat kategóriáját ki kell terjeszteni minden olyan adatra, amely önmagában vagy más információkkal kombinálva egy személyt vagy egy személyt azonosító vagy azzal összekapcsolható vagy észszerűen összekapcsolható eszközt azonosít, vagy azzal összekapcsolható vagy észszerűen összekapcsolható, és magában foglalhat származtatott adatokat és egyedi állandó azonosítókat is. Lásd American Data Privacy and Protection Act javaslat, <https://bit.ly/46rm9ws>.

⁸ Ugyanerre figyelmeztet GELLÉN Klára: Fogyasztók és vállalkozások az új üzleti modellek és a digitális technológiai környezet promóciós tendenciái tükrében. *Gazdaság és Jog*, 2019/7–8., <https://bit.ly/3GqpJMz>, 7–12.

⁹ A 2022. november 28. és 2023. február 20. között lefolytatott társadalmi konzultációról adott jelentés egyik elgondolkodtató megállapítása, hogy fogyasztók 35,9%-a (222-ből 79) a leg súlyosabb problémának azt tartotta, hogy az ingyenes digitális szolgáltatáshoz való hozzáféréshez meg kell osztani a fizetési vagy a hitelkártyaadatokat. A második leg súlyosabb probléma 11,4 százalékkal az volt, hogy a személyes adatokat félrevezető módon használták fel és/vagy a fogyasztók sebezhetőségére vonatkozó információkat használták ki. Vö. Fitness Check of EU Consumer Law on Digital Fairness, <https://bit.ly/40Xsz5t>, 4–5.

¹⁰ Francisco LUPÍÑEZ-VILLANUEVA et al.: *Behavioural Study on Unfair Commercial Practices in the Digital Environment: Dark Patterns and Manipulative Personalisation. Final Report*. Publications Office of the European Union, 2022, <https://doi.org/10.2838/859030>, 29.

¹¹ SARTOR–LAGIOIA–GALLI i. m. (5. lj.) 11.

nem csak a jelentős piaci részesedéssel rendelkező óriásplatformokon.¹² A mintákat ugyanis a kisebb weboldal-üzemeltető vállalkozások is fokozatosan átveszik, saját piaci érvényesülésük érdekében.

Az Európai Adatvédelmi Testület (European Data Protection Board, EDPB) megvizsgálta a platformokkal kapcsolatos adatvédelmi problémákat. A közösségimédiaplatform-szolgáltatók által alkalmazott megtévesztő interfész megoldások körében folytatott kiterjedt kutatás nevesítette az alkalmazott sötét megoldásokat, feltárva azt is, hogy az adott technika a GDPR mely rendelkezéseibe ütközhet, továbbá ennek kiküszöbölésére javaslatokat, jó gyakorlatokat is megfogalmazott.¹³ A sötét minták alkalmazására adott szabályozási válaszreakció az uniós jog több területét is érinti. E fellépés magában foglalja egyrészt az adatvédelmi,¹⁴ másrészt a fogyasztóvédelmi jog területére eső, harmadrészt pedig a mesterségesintelligencia-rendszerek alkalmazásával kapcsolatos, jelenleg már hatályos vagy még kidolgozás alatt álló jogszabályok releváns rendelkezéseit is.¹⁵

A digitális piacokról szóló jogszabály (DMA)¹⁶ és a digitális szolgáltatásokról szóló rendelet (DSA) számos kötelezettséget ír elő a platformszolgáltatók vagy a közvetítők számára a manipulatív vagy megtévesztő gyakorlatok elkerülésére, az online interfészek tervezéséről és kialakításáról pedig külön rendelkezik a DSA 25. cikke. E szabályok áttekintése előtt szükséges röviden kitérni a megtévesztő tervezési megoldásokra, azok meghatározására.

2. A megtévesztő tervezési megoldások definiálhatósága, a jogi fogalomalkotás nehézsége

2.1. A definícióalkotás kérdése

A „sötét minta”, „sötét megoldás” kifejezést általában a digitális felület olyan kialakítására használják, amellyel a fogyasztókat vagy a felhasználókat nem a legjobb érdekeiket szolgáló dönté-

¹² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet) (Digital Services Act, DSA) 33. cikk.

¹³ EDPB Guidelines 03/2022 on deceptive design patterns in social media platform interfaces: How to recognise and avoid them, <https://bit.ly/46ywpmL>.

¹⁴ Elsősorban a GDPR, továbbá az Európai Parlament és a Tanács 2002/58/EK irányelve (2002. július 12.) az elektronikus hírközlési ágazatban a személyes adatok kezeléséről, feldolgozásáról és a magánélet védelméről (elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv), az ezt felváltó rendelettervezet: Javaslat, az Európai Parlament és a Tanács Rendelete az elektronikus hírközlés során a magánélet tiszteletben tartásáról és a személyes adatok védelméről (elektronikus hírközlési adatvédelmi rendelet), valamint a kidolgozás alatt álló Data Act, azaz Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a méltányos adathozzáférésre és adatfelhasználásra vonatkozó harmonizált szabályokról (adatmegosztási jogszabály).

¹⁵ Kiemelendő itt: Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok (a mesterséges intelligenciáról szóló jogszabály) megállapításáról és egyes uniós jogalkotási aktusok módosításáról (AI Act javaslat).

¹⁶ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló jogszabály) (Digital Markets Act, DMA).

sek meghozatalára készítetik, e célból őket megtrévesztik, kényszerítik vagy manipulálják.¹⁷ Az egyes fogalmi elemeket illetően Arunesh Mathur és szerzőtársai szétartó szakirodalmi álláspontokról számolnak be.¹⁸ Kiemelendő, hogy van olyan megközelítés, amely a manipulatív természetű elválaszthatatlan fogalmi elemként hangsúlyozza a rosszindulatú, kártékony jelleg is, mert ezzel válik az adott megoldás nemcsak etikailag megkérdőjelezhetővé, hanem jogellenessé is.¹⁹ Federico Galli például megjegyzi: „minél öncélúbb és jövedelmezőbb a manipulátor indítéka, és minél jelentősebb a manipulációs kísérlet hatékonysága, annál elítélendőbb a manipuláció, és annál indokoltabb a jogi beavatkozás.”²⁰

A sötét megoldások jogi szabályozása alapvetően azon a nehezen megragadható kérdésem múlik, hogy mikor lépi át a tervezési megoldás a meggyőzés és a manipuláció határvonalát.²¹ A technikák közös sajátossága, hogy megtervezésük a pszichológia és a viselkedéstudományok eredményein alapul, kifejezett céljuk az emberi döntéshozatalban rejlő hiányosságok és torzítások, valamint az emberi kognitív képességek korlátolt volta kihasználása. Fejlesztésük, továbbfejlődésük²² a felhasználói élmény és a válaszreakciók mérésén, tesztelésén és empirikus kísérleteken alapszik.

A DSA (67) preambulumbekzdése szerint „az online platformok online interfészein megjelenő sötét megoldások olyan gyakorlatok, amelyek akár szándékosan, akár ténylegesen jelentősen torzítják vagy korlátozzák a szolgáltatás igénybe vevőinek azon képességét, hogy önálló és megalapozott döntéseket hozzanak”. E preambulumbekzdés arra is figyelmeztet, hogy a megtrévesztő megoldások akkor is tiltottak, ha a használatuk egyébként nem kifejezetten visszaélészerű, tehát nem feltétel, hogy az online platformot üzemeltető szolgáltatónak valóban előnyére váljon.²³

Az amerikai szövetségi törvényjavaslat, a Deceptive Experience to Online Users Reduction (DETOUR) Act²⁴ jogellenes magatartásként a felhasználói interfész kialakításával összefüggő tisztességtelen és megtrévesztő magatartásokat és gyakorlatokat határozza meg (*unfair and*

¹⁷ LUPÍÁÑEZ-VILLANUEVA i. m. (10. lj.) 20.

¹⁸ Arunesh MATHUR – Jonathan MAYER – Mihir KSHIRSAGAR: What Makes a Dark Pattern... Dark? Design Attributes, Normative Considerations, and Measurement Methods. *CHI '21: Proceedings of the 2021 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*. 2021. május, <https://doi.org/10.1145/3411764.3445610>, 1–18.

¹⁹ Luiza JAROVSKY: *Dark Patterns in Personal Data Collection: Definition, Taxonomy and Lawfulness*. 2022, <https://bit.ly/3N0xIKP>.

²⁰ Federico GALLI: AI and Consumer Manipulation: What is the Role of EU Fair Marketing Law? 4(2) *Católica Law Review* (2020), <https://doi.org/10.34632/catoliclawreview.2020.9320>, 39.

²¹ LUPÍÁÑEZ-VILLANUEVA i. m. (10. lj.) 40.

²² Esetleg itt számba véve az alkalmazott mesterséges-intelligencia rendszert is, annak a gépi tanulás révén megvalósuló önfejlesztő képességét.

²³ Felhívja erre a figyelmet Jürgen KÜHLING – Cornelius SAUERBORN: „Dark patterns” unter der DSGVO und dem DSA – Neue Herausforderung für die digitale Rechtsordnung – Klassifikation und datenschutzrechtliche Steuerungsvorgaben. 38(4) *Computer und Recht* (2022) 226–235., <https://doi.org/10.9785/cr-2022-380409>, 233. m. 37. Itt kell megjegyeznünk, hogy a korábbi szövegváltozatban még ez a további feltétel szerepelt.

²⁴ Mark. R. Warner szenátor által a Kongresszus elé először 2019-ben, majd 2021-ben újra benyújtott javaslat a megtrévesztő online gyakorlatok visszaszorítása érdekében. Deceptive Experiences to Online Users Reduction Act, <https://bit.ly/3GhS5c4>.

deceptive acts and practices relating to the manipulation of user interfaces). Ezek a felület olyan megtervezését, módosítását vagy manipulálását jelentik, amelynek célja vagy alapvető hatása a felhasználói autonómia, döntéshozatal, választás háttérbe szorítása, kiforgatása vagy akadályozása a beleegyezés vagy a felhasználói adatok megszerzése érdekében.²⁵ Egyes szerzők véleménye szerint ez a megközelítés visszatükröződik a DSA rendelkezéseiben is.²⁶ Látjuk, hogy mind a DETOUR-javaslat, mind a DSA később elemzendő 25. cikke átfogó jelleggel, a konkrét adatvédelmi és/vagy fogyasztóvédelmi jogsértés vizsgálatától függetlenül állítja fel a tilalmat, az alkalmazott eljárással a szakmai gondosság követelményeit súlyosan sértő, a technológia tisztességtelen kiaknázását jelentő magatartással szemben fellépve.

A definícióalkotást behatárolhatja, hogy melyik jogterület felől közelítünk, amennyiben az adott definíció a kitűzött célt vagy az eredményt is fogalmi elemmé minősíti. Így például az Európai Adatvédelmi Testület szerint a közösségimédia-platformokon alkalmazott félrevezető tervezési megoldások célja az, hogy úgy befolyásolják a felhasználót, hogy nem szándékolt, akaratával ellentétes és/vagy reá nézve potenciálisan hátrányos, káros döntést hozzon meg egyes személyes adatai vonatkozásában. Gyakran olyan választási lehetőség felé irányítják, amely a saját érdekeivel ellentétes, de jól szolgálja a közösségimédia-platform üzemeltetőjét.²⁷

A Data Act javaslata szintén úgy írja körül e technikákat, mint amelyek alkalmasak – különösen a kiszolgáltatott – fogyasztók meggyőzésére, hogy általuk nem szándékolt magatartást tanúsítsanak, és félrevezessék őket azáltal, hogy az adataik megosztásával kapcsolatos döntések felé terelik őket, vagy indokolatlanul torzítják a szolgáltatás felhasználóinak döntéshozatalát oly módon, hogy aláássák és gyengítik autonómiájukat, döntéshozatalukat és választásukat.²⁸ Ezenkívül a javaslat 6. cikke a felhasználó kérelme nyomán adatokat fogadó harmadik felek kötelezettségeiről is szól: a 2. bekezdés a) pontja értelmében a harmadik fél semmilyen módon nem kényszerítheti, vezetheti félre vagy manipulálhatja a felhasználót – többek között a felhasználói digitális interfészen keresztül sem – a felhasználói autonómia, a döntéshozatal vagy a választás aláásával vagy gyengítésével.²⁹

²⁵ S.3330 – 117th Congress (2021–2022), Deceptive Experiences to Online Users Reduction Act (DETOUR Act), <https://bit.ly/4a70gpp>, 3. szakasz. A szövetségi törvényjavaslat 2023 júliusában újból benyújtásra került, jelen szakasz minimális pontosítást (online szolgáltatás) tartalmaz. Vö. S.2708 DETOUR Act – 117th Congress (2023–2024), <https://bit.ly/3Re7QqH>.

²⁶ Lásd a későbbiekben részletesen.

²⁷ EDPB Guidelines 03/2022 (13. lj.).

²⁸ Data Act (34) preambulbekezdés.

²⁹ Itt kell megjegyeznünk, hogy az EDPB és az európai adatvédelmi biztos közös véleményében (02/2022) egyébként azt javasolta, hogy a javaslat 6. cikk (2) bekezdés a) pontja kifejezetten tiltsa az érintettek kényszerítésének, megtévesztésének vagy manipulálásának minden formáját (függetlenül attól, hogy a felhasználó egyben az érintett is), mert a döntéshozatal befolyásoló tényezők eltérők lehetnek attól függően, hogy a felhasználó egyben az érintett személy (adatalany) is vagy sem.

2.2. Sokszínű sötét minta a digitális környezetben

A jogi szabályozáshoz szükséges definícióalkotást befolyásolja az a körülmény, hogy a manipulatív interfésztervezési megoldások rendkívül sokfélék lehetnek, és a digitális felülettől is függ a kialakításuk és a hatásuk. „Digitális felület” alatt itt nemcsak a vizuális felületet, azaz a számítógépről vagy mobil eszközről elérhető weboldalakat vagy a mobilalkalásokat érthetjük, hanem az ember és az online szolgáltató között interakciót biztosító bármely interfész ide sorolandó, akár hangalapú technológiáról van szó,³⁰ akár virtuális vagy kiterjesztett valóságról³¹ vagy metaverzusról. Itt kell megjegyezni, hogy a hagyományos audiovizuális hatások mellett (szöveges, kép- vagy hangüzenet, vagy ezek kombinációja) akár már haptikus hatásokkal (VR-szemüveggel vagy a kontroller rezgésével) is befolyásolható a felhasználó magatartása.³²

A kialakítás szerint is különbséget tehetünk az egyes megoldások között. Megtévészto tervezési megoldás lehet egy honlapon az üzenet helye vagy elhelyezésének módja, vizuális megjelenítése, akár statikus az (például kiemelés vastagon szedve, pirossal), akár dinamikus (például vibráló, színváltó szövegek, felugró üzenetek, szöveg vagy kép váltakozása), valamint az üzenetek szöveges tartalma és környezete. Maga a honlap felépítése, menürendszere, struktúrája is vizsgálható. Ezek közül az emberi észlelést erőteljesen zavaró és a kifejezetten agresszív nyomásgyakorlást, ráhatást eredményező megoldások a befolyásolni kívánt alanyból ellenérzést, védekezést válhatnak ki, emiatt már nem jellemzők a gyakorlatban³³ – a kevésbé transzparens, szofisztikáltabb megoldások léptek előtérbe.

Itt kell megjegyeznünk, hogy noha az eltérő technológia és felhasználási módok miatt a digitális felület eltérő modalitása kihat a sötét technikai megoldásokra,³⁴ azok hatékonyságára és ebből következően elterjedt voltára, az empirikus kutatások során feltárt működési jellemzők általában nem térnek el egymástól, továbbá az elérendő cél is rendszerint ugyanaz, így például az adatvédelmi nyilatkozatok során bevetett manipulálás. Az online szolgáltató tevékenysége vagy a platform típusa szintén befolyásolja némiképp az adott ágazatban széles körben alkalmazott megoldások egymáshoz viszonyított arányát, de az előfordulásukat nem zárja ki.³⁵

³⁰ Kentrell OWENS et al.: Exploring Deceptive Design Patterns in Voice Interfaces. In *2022 European Symposium on Usable Security (EuroUSEC 2022)*, September 29–30, 2022, Karlsruhe, Germany. ACM, New York, 2022, <https://doi.org/10.1145/3549015.3554213>.

³¹ Veronika KRAUSS: Exploring Dark Patterns in XR. In *Proceedings of the 1st Workshop on Novel Challenges of Safety, Security and Privacy in Extended Reality*, CHI Extended Abstracts (CHIEA '22). ACM, 2022, <https://bit.ly/3RdlPgi>.

³² Xian WANG et al.: The Dark Side of Augmented Reality: Exploring Manipulative Designs in AR. *International Journal of Human-Computer Interaction*, 2023, <https://doi.org/10.1080/10447318.2023.2188799>.

³³ A kifejezetten agresszív sötét mintákkal szemben a felhasználóban, fogyasztóban kiváltott ellenérzést és ezzel összefüggésben a kevésbé szembevetű tervezési megoldások hatékonyabb voltát bizonyította az alábbi kutatás: Jamie LUGURI – Lior J. STRAHILEVITZ: Shining a Light on Dark Patterns. 13(1) *Journal of Legal Analysis* (2012), <https://doi.org/10.1093/jla/laaa006>, 59–66.

³⁴ Vö. különösen Johanna GUNAWAN et al.: A Comparative Study of Dark Patterns Across Mobile and Web Modalities. In *Proceedings of the ACM 2021 Conference on Computer-Supported Cooperative Work and Social Computing*, Vol. 5, No. CSCW2, Article 377 (2021. október), <https://bit.ly/3N2DAg2>.

³⁵ Vö. LUPÍÁÑEZ-VILLANUEVA i. m. (10. lj.) 46.

A brit verseny- és piacfelügyeleti hatóság (Competition and Markets Authority) az online választási struktúrákat három csoportba sorolta annak alapján, hogy az alapvetően a döntéshozatalhoz szükséges információ torzítását vagy a döntéshozatal meg nem engedett, közvetlen befolyásolását célozza-e. Ily módon különbséget tett a választási struktúra (*choice structure*: a választási struktúrák megtervezése és prezentálása), a választáshoz szükséges információ (*choice information*: a szolgáltatott információk tartalma és beágyazása) és a választásra gyakorolt nyomásgyakorlás (*choice pressure*: a választásokra gyakorolt közvetett befolyás) csoportja között.³⁶ Christoph Bösch és szerzőtársai szintén a jogi szabályozás irányából, még hozzá az adatvédelem felől határoztak meg taxációs szempontokat. Ők az adatvédelmet erősítő tervezési megoldások, stratégiák (*minimize, hide, separate, aggregate, inform, control, enforce, demonstrate*) ellentétpárjaiként csoportosítják a sötét mintákat (a *maximize, publish, centralize, preserve, obscure, deny, violate* és *fake* kulcsszavakkal jelölve az egyes kategóriákat).³⁷ Luiza Jarovsky, szintén adatvédelmi szempontból közelítve a sötét mintákhoz, a tájékozott beleegyezéshez vezető döntéshozatali folyamatban az akaratelhatározás hibáit állítja párhuzamba a nyilatkozat érvénytelenségét eredményező akarathibák esetköreivel, vizsgálva azok jogellenes befolyásolása árnyalatait.³⁸ Jarovsky az európai szerződési jogi alapelvek (PECL) érvénytelenségi okait (tévedés, megtévesztés, fenyegetés és aránytalan vagy tisztességtelen előny) úgy alakította át, hogy megfeleljenek az adatsértést eredményező tipikus sötét mintáknak. Ezek alapján azonosította a félretájékoztatás, a félrevezetés, a nyomásgyakorlás és az akadályozottság csoportjait.³⁹

2.3. Meggyőzés vagy manipuláció?

Annak szemléltetésére, hogy mikortól számít egy megoldás jogellenesnek, vegyük a leggyakoribb kereskedelmi üzenet, a reklám etikai elveit. Részben – ahogyan Pázmándi Kinga is rögzíti – a reklámok tisztessége és etikussága felett (ágazatspecifikusan) a reklámszakma önkorlátozó hajlandóságára alapított, önkéntes alávétessel létrehozott szaketikai normarendszer is örökdik.⁴⁰ Egy reklám akkor tisztességes, ha megfelel a gazdasági versenyben általában elfogadott tisztességes piaci magatartás erkölcsi és jogi szabályainak.⁴¹ A jogi szabályozásban azonban már versenyjogi, fogyasztóvédelmi, és a legújabb korban médiaszpecifikus, közjogi szempontok is megjelennek.⁴²

A reklámot a szakmai gondosság követelményeinek megtartásával és társadalmi felelősségérzetel kell elkészíteni,⁴³ és az nem vezethet a fogyasztók megtévesztésére. Az így elkészített

³⁶ Competition and Markets Authority i. m. (4. lj.) v.

³⁷ Christoph BÖSCH et al.: Tales from the Dark Side: Privacy Dark Strategies and Privacy Dark Patterns. *Proceedings on Privacy Enhancing Technologies Symposium*, 2016/4., 237–254., <https://doi.org/10.1515/popets-2016-0038>.

³⁸ JAROVSKY i. m. (19. lj.).

³⁹ Uo.

⁴⁰ PÁZMÁNDI Kinga: Médiatartalmak forradalma és a „marketingjog” – újkori fogyasztóvédelem a digitális médiapiacra. *Gazdaság és Jog*, 2021/11–12., <https://bit.ly/3R3o58J>, 2–6.

⁴¹ Az Önszabályozó Reklám Testület Magyar Reklámetikai Kódexe 3. cikk, Alapelvek, <https://bit.ly/49R0DnH>.

⁴² PÁZMÁNDI Kinga: *A reklám a tisztességtelen verseny elleni jog és a modern reklámjog határán*. PhD-disszertáció, Miskolc, Miskolci Egyetem, 2005, 24.

⁴³ Uo.

reklám tájékoztató és meggyőző funkciója tényeken és érzelmi érveken alapul, a manipulatív célú reklám viszont átlépi ezeket a korlátokat, mert a megfélemlítés vagy a tisztességtelen nyomás gyakorlása eszközével törekszik célt érni a reklámozó. Az ezzel szemben támasztott jogi tilalmak és abszolút korlátok közé sorolhatók például a reklámtörvény egyes rendelkezései, így a szerencsejáték népszerűsítése vagy a temetkezési szolgáltatások reklámozására vonatkozó korlátok.⁴⁴ A szakmai gondosság és tisztességes eljárás elvei mentén párhuzam vonható a tudatosan nem észlelhető reklám⁴⁵ és a sötét minták tudatosan nem észlelhető befolyásoló hatása között.⁴⁶ Erre tekintettel egyetérthetünk Francisco Lupiáñez-Villanueva és szerzőtársai álláspontjával, amely szerint a manipulatív jelleg megállapítható akkor, ha 1. a szándék valakinek a feltételezett vagy ismert érdeke ellen irányul; 2. az igazság elferdítésével vagy elhallgatásával jár, és 3. az egyén szabad választási lehetőségét megszünteti vagy csökkenti.⁴⁷ Daniel Susser hasonlóképpen jellemzi a manipulatív technikákat: ezek tudatosan elrejtettek, a kognitív, az érzelmi vagy a döntéshozatali folyamatot befolyásoló egyéb további sérülékenységek kihasználására irányulnak és célzottak.⁴⁸

2.4. Hogyan képesek manipulálni a pszichos technikák?

Általában igaz, hogy az emberi döntéshozatalt behatárolják az ember kognitív képességei, és hogy az az információgyűjtési és -feldolgozási készség és képesség függvénye. Daniel Kahnemann rendszere alapján azt mondhatjuk,⁴⁹ hogy a sötét technikák gyors (prompt, intuitív) gondolkodásra és döntéshozatalra ösztönöznek, szándékosan kerülve vagy kiküszöbölve a lassú (megfontolt, racionális) gondolkodás és döntéshozatali folyamat mozgásba lendülését. Más magyarázat szerint gyakrabban hozunk az optimális helyett az adott helyzetben kielégítő döntést.⁵⁰ Önmagában a digitális környezet és a megváltozott fogyasztói attitűd is ezt indukálja, ami a szerződéskötési folyamat felgyorsítását, automatizációját és az önkiszolgáló megoldások preferálását is jelenti.⁵¹ A fogyasztó szituatív és relatív digitális kiszolgáltatottsága⁵² szintén

⁴⁴ Vö. 2008. évi XLVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól (reklámtörvény) 21–22. §.

⁴⁵ Uo. 11. §.

⁴⁶ A kérdés további leágazása a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok területére vezet. Vö. 2008. évi XLVII. törvény a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról.

⁴⁷ LUPIÁÑEZ-VILLANUEVA i. m. (10. lj.) 40.

⁴⁸ DANIEL SUSER – BEATE ROESSLER – HELEN F. NISSENBAUM: Online Manipulation: Hidden Influences in a Digital World. 4(1) *Georgetown Law Technology Review* (2019) 1–45., <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3306006>.

⁴⁹ DANIEL KAHNEMAN: *Gyors és lassú gondolkodás* (ford. Bányász Réka, Garai Attila). Budapest, HVG Könyvek, 2012.

⁵⁰ MATTHEW U. SCHERER: Regulating Artificial Intelligence Systems: Risks, Challenges, Competencies, and Strategies. 29(2) *Harvard Journal of Law & Technology* (2016) 364.

⁵¹ PUSZTAHELYI Réka – BUSKÓ Tímea: A fogyasztói döntéshozatal (kifürkészhetetlen?) útjai a digitális térben a viselkedéstudományok és a pszichológia tükrében. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, 2022/2., 329–353. A fogyasztói attitűd változásához lásd The 21st Century Customer: Who Is The Modern Consumer? *awardaroo.io*, 2023. február 7., <https://bit.ly/3ST5z5u>.

⁵² A fogyasztó digitális sérülékenységét vizsgáló részletes jelentés készült az európai fogyasztóvédelmi szervezet (BEUC) megbízásából, NATALI HELBERGER et al.: *EU Consumer Protection 2.0 Structural asymmetries in digital*

figyelembe veendő tényező.⁵³ A véleményünk tehát az, hogy a digitális környezetben az online interfésztechnikákkal való visszaélések célja vagy az, hogy a fogyasztót a minél egyszerűbb, gyorsabb és minél alacsonyabb evolúciós szintű döntési séma alkalmazására szorítsák,⁵⁴ vagy hogy valamely döntéstől visszatartsák.

Richard H. Thaler és Cass R. Sunstein 2008-ban megjelent munkája nyomán azt a taktikát,⁵⁵ hogy valaki alig észrevehetően hatást fejt ki mások döntésére, viselkedésére, *nudge*-nak nevezzük. Ezek a taktikák azonban nem fosztják meg az embert döntési szabadságától.⁵⁶ A transzparens *nudge* technikák mellett léteznek olyan, nem transzparens módszerek is (*sludge, dark nudge*), amelyek a személy automatikus viselkedési szokásait úgy célozzák meg, hogy nem fedik fel sem befolyásoló mivoltukat, sem valódi céljukat.⁵⁷ Az online környezet egy további dimenzióval gazdagítja a *nudge*-ok elemzését. Amíg Thaler és Sunstein jellemzően változatlan, statikus *nudge*-okat vizsgált, addig, ahogyan arra korábban is utaltunk, a digitális korban már dinamikus, folyamatosan fejlődő, egyre inkább személyre szabott *nudge* technikákkal kell számolnunk. A mindent átható és általában nem transzparens technikákat Karen Yeung nyomán *hypernudge*-nak nevezzük.⁵⁸ Yeung rávilágít arra, hogy bármennyire is szofisztikáltak ezek a rendszerek, és komplex működésükben esetleg megjósolhatatlanok, végeredményben egy előre megtervezett és beágyazott befolyásolási működési mechanizmuson alapulnak. A felhasználóhoz eljutó információk konfigurálásával, ezáltal személyre szabásával, tipikusan adatforrások algoritmussal történő elemzésével a megcélzott személy szokásaira, preferenciáira és érdeklődésére vonatkozó beelátással, amelyek alapján a későbbi döntései megjósolhatók, ezek a befolyásolási technikák úgy csatornázzák be a felhasználó döntéseit, hogy az elsősorban nem a felhasználó, hanem az előre beprogramozott választási struktúra szempontjából legyen előnyös.⁵⁹

Yeung *hypernudge*-ai már a fent említett második generációs megtevesztő technikai megoldások közé sorolhatók. Ezeket Lupiáñez-Villanueva és szerzőtársai hivatkozott tanulmánya olyan adatalapú személyre szabási technikákként jellemzi, amelyeket a hagyományos félrevezető technikákkal szemben sokkal nehezebb beazonosítani és vizsgálni, pontosan az egyéniesített, személyre szabott mivoltukból következően, és így a célcsoportnak akár az egyes egyénig való

consumer markets. Brussels, 2021. március, <https://bit.ly/3uDGqBy>. Lásd továbbá Natali HELBERGER et al.: Choice Architectures in the Digital Economy: Towards a New Understanding of Digital Vulnerability. 45(2) *Journal of Consumer Policy* (2022), <https://doi.org/10.1007/s10603-021-09500-5>, 175–200.

⁵³ PUSZTAHELYI Réka – CZIBRIK Eszter: Online kereskedelmi gyakorlatok tisztességtelensége a Booking.com-döntés tükrében. *Miskolci Jogi Szemle*, 2022/1., 78–96., <https://doi.org/10.32980/MJSz.2022.1.1939>.

⁵⁴ Vö. MAROSÁN György: A gazdasági döntés evolúciós elméletének néhány kérdése – a döntési helyzet meta- és utóértékelése mint a döntés alapeleme. *Köz-Gazdaság*, 2011/1., 107–121.

⁵⁵ Richard H. THALER – Cass R. SUNSTEIN: *Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness*. New Haven, Yale University Press, 2008.

⁵⁶ Cass R. SUNSTEIN: Nudging: A Very Short Guide. 37(4) *Journal of Consumer Policy* (2014) 583–588.

⁵⁷ PUSZTAHELYI Réka: Az „érzelmes MI” felhasználása az online marketing világában. In TÖRÖK Bernát – ZÓDI Zsolt (szerk.): *A mesterséges intelligencia szabályozási kihívásai. Tanulmányok a mesterséges intelligencia és a jog határterületeiről*. Budapest, Ludovika, 2021, 439–464.

⁵⁸ Karen YEUNG: Hypernudge: Big Data as a Mode of Regulation by Design. 20(1) *Information, Communication & Society* (2017) 118–136.

⁵⁹ Uo.

lebontása miatt.⁶⁰ E vonatkozásban is különös jelentőséggel bír a DETOUR Act, mert tilalmazza az online szolgáltatások fogyasztóinak csoportokra történő felosztását viselkedéstudományi vagy pszichológiai célú kísérletek vagy az online szolgáltatás felhasználóinak tanulmányozása céljából, kivéve, ha az az érintett felhasználók tájékozott beleegyezésével történik,⁶¹ hiszen e kísérletek célja a viselkedésalapú, pszichológiailag célzott, akár személyre szabott technikák, interfészmegoldások vagy algoritmusok továbbfejlesztése.

3. A megtévesztő interfésztervezési minták a DMA és a DSA tükrében

3.1. A DMA rendelkezései

A digitális piacokról szóló jogszabály a személyes adatok kezelésének jogszerűsége feltételrendszerét bővíti további szempontokkal, nevezetesen a kapuőröket terhelő kötelezettségekkel,⁶² tekintettel arra, hogy a kapuőr van abban a helyzetben, hogy az interfésztervezés felett ellenőrzést gyakoroljon, így meghatározhatja a végfelhasználók által látható választási struktúrát,⁶³ annak tesztelésével pedig mindinkább a saját érdekeinek megfelelő kialakítást érhet el.⁶⁴ A DMA (37) preambulumbekzdése ezért egyrészt a végfelhasználók számára felhasználóbarát megoldás alkalmazását írta elő a tájékozott beleegyezés megszerzéséhez, továbbá a manipulatív technikák alkalmazását általánosságban tiltja:

A kapuőrök nem tervezhetik, szervezhetik vagy működtethetik az online interfészeiket olyan módon, amely megtéveszti vagy manipulálja a végfelhasználókat, vagy más módon jelentősen befolyásolja vagy korlátozza az önkéntes hozzájárulásuk megadásának lehetőségét. Különösen nem engedhető meg a kapuőröknek az, hogy a végfelhasználókat évente egynél többször ösztönözzék arra, hogy hozzájárulásukat adják ugyanazon adatkezeléshez, amelyhez eredetileg nem járultak hozzá, vagy amelyre vonatkozóan visszavonták a hozzájárulásukat.

A jogszabály 5. cikke értelmében a kapuőr a személyes adatokat nem kezelheti online hirdetési szolgáltatások céljából, nem kapcsolhatja össze más szolgáltatásból eredő adatokkal, azokat nem

⁶⁰ LUPIAÑEZ-VILLANUEVA i. m. (10. lj.) 40.

⁶¹ DETOUR Act javaslat 3. szakasz a) cikk 2. bekezdés.

⁶² A DMA 6. cikk (10) bekezdése értelmében az üzleti felhasználóknak a kapuőr csak akkor köteles vagy jogosult hozzáférést biztosítani a személyes adatokhoz és csak abban az esetben teheti lehetővé azok felhasználását, ha az adatok közvetlen összefüggésben vannak az adott üzleti felhasználó által az érintett alapvető platformszolgáltatáson keresztül kínált termékek vagy szolgáltatások végfelhasználói általi használatával, és ha a végfelhasználók a hozzájárulásuk megadásával beleegyeznek az ilyen adatmegosztásba. Továbbá a 13. cikk (5) bekezdése értelmében a kapuőrnek elő kell segítenie, hogy az üzleti felhasználók a személyes adatok kezeléséhez (gyűjtés, keresztfelhasználás, megosztás) maguk beszerezhesék a szükséges hozzájárulást vagy anonimizált adatokat nyújtsón.

⁶³ Itt kell megjegyeznünk, hogy a végfelhasználó nemcsak természetes személyt (fogyasztót), hanem jogi személyt is takarhat, az üzleti felhasználó kivételével.

⁶⁴ Alexandre DE STREEL et al.: *Making the Digital Markets Act More Resilient and Effective*. CERRE, 2021. május, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3853991>, 55.

használhatja fel egyéb szolgáltatások céljából, és a végfelhasználókat sem léptetheti be a kapuőr más szolgáltatásaiba személyes adatok összekapcsolása céljából, kivéve, ha a végfelhasználó ehhez konkrét választási lehetősége mellett a GDPR szerinti tájékozott beleegyezését adta.⁶⁵ A DMA 13. cikk (6) bekezdése értelmében a kapuőr nem ronthatja le az olyan alapvető platformszolgáltatások feltételeit vagy minőségét, amelyeket olyan üzleti felhasználók vagy végfelhasználók részére nyújt, akik élnek a DMA 5., 6. és 7. cikkében megállapított jogokkal vagy választási lehetőségekkel. Továbbá e jogok vagy választási lehetőségek érvényesítését nem nehezítheti meg indokolatlan mértékben, többek között azáltal, hogy a végfelhasználók számára nem semleges módon biztosít választási lehetőséget vagy egyéb módon alássa a végfelhasználók vagy az üzleti felhasználók autonómiáját, döntéshozatalát vagy szabad választását a felhasználói interfész egészének vagy részének felépítése, kialakítása, funkciója vagy működési módja révén. E kötelezettség megsértése esetén a Bizottság a 20. cikk alapján eljárást indíthat a kapuőr ellen.

A 15. cikk értelmében a profilalkotásra alkalmazott technológiát a kapuőr köteles auditáltatni és a Bizottságnak benyújtani annak auditált leírását,⁶⁶ amelyet az továbbít az Európai Adatvédelmi Testületnek. A (72) preambulumbekzdés tükrében azonban úgy tűnik, hogy a személyes adatok kezeléséhez való hozzájárulás körében alkalmazott sablonizált megoldásokra, interfészkiakításokra e kötelező leírás kifejezetten nem terjed ki. Összességében megállapíthatjuk, ahogyan az európai fogyasztóvédelmi szervezet 2022. évi jelentésében is rámutatott, hogy a DMA rendelkezései körében a sötét minták szabályozásának egyetlen célja, hogy a kapuőr ezek segítségével se játszhassa ki a DMA-ban foglalt kötelezettségeit, így e fenti rendelkezéseknek nem célja a „piszkos megoldások” általános tiltása. Mindez természetesen azt is jelenti, hogy a DMA nem zárja ki sem a GDPR, sem a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló irányelv alkalmazását.⁶⁷

⁶⁵ E szakasz jelentőségére hívta fel a figyelmet ZÓDI Zsolt: Az Európai Unió digitális szolgáltatásokról és digitális piacokról szóló új rendelettervezeteli. *Gazdaság és Jog*, 2021/1., <https://bit.ly/3T9kGrv>, 12–14. Vö. DMA 5. cikk (2) bekezdés: „A kapuőr: a) nem kezelheti online hirdetési szolgáltatások nyújtása céljából olyan végfelhasználók személyes adatait, akik a kapuőr alapvető platformszolgáltatásait igénybe vevő harmadik felek szolgáltatásait veszik igénybe; b) a releváns alapvető platformszolgáltatásokból származó személyes adatokat nem kapcsolhatja össze sem az általa nyújtott bármely további alapvető platformszolgáltatásból vagy az általa nyújtott bármely egyéb szolgáltatásból származó személyes adatokkal, sem pedig harmadik fél által nyújtott szolgáltatásokból származó személyes adatokkal; c) a releváns alapvető platformszolgáltatásokból származó személyes adatokat nem használhatja fel általa külön nyújtott egyéb szolgáltatások – például egyéb alapvető platformszolgáltatások – céljára, és fordítva; és d) a végfelhasználókat nem léptetheti be a kapuőr más szolgáltatásaiba személyes adatok összekapcsolása céljából, kivéve, ha a végfelhasználó számára konkrét választási lehetőséget kínáltak fel, és a végfelhasználó az (EU) 2016/679 rendelet 4. cikke 11. pontjának és 7. cikkének értelmében a hozzájárulását adta.”

⁶⁶ A DMA (72) preambulumbekzdése részletezi ennek az auditált leírásnak a tartalmát: „1) milyen alapon végzik a profilalkotást, beleértve azt is, hogy az (EU) 2016/679 rendelettel összhangban felhasználják-e személyes adatokat vagy a felhasználói tevékenységből származó adatokat; 2) az adatkezelés módjáról; 3) arról, hogy milyen célból készül a profil és végső soron milyen célra használják; 4) a profilalkotás időtartamáról; 6) az ilyen profilalkotás által a kapuőr szolgáltatásaira gyakorolt hatásról; 7) arról, hogy milyen lépésekre került sor annak érdekében, hogy a végfelhasználók ténylegesen tisztában legyenek az ilyen profilalkotás releváns alkalmazásával; 8) továbbá arról, hogy milyen lépések történtek a végfelhasználók hozzájárulásának beszerzése, valamint a hozzájárulás megtagadásának, illetve visszavonásának a végfelhasználók számára való lehetővé tétele céljából.”

⁶⁷ „Dark Patterns” and the EU Consumer Law Acquis. Recommendations for better enforcement and reform. The European Consumer Organisation (BEUC), 2022, <https://bit.ly/3sUqF8X>, 11.

3.2. A DSA vonatkozó rendelkezései

A kapcsolódó rendelkezések közül kiemelendő a DSA 25. cikke, amely uniós szinten először rögzít előírásokat kifejezetten a sötét minták elleni fellépés érdekében. Ez a jelentős újítás a 2021. novemberi tanácsi szövegváltozattal került be a rendelkezések közé, amelyet a 2022. januári európai parlamenti állásfoglalás tovább finomított.⁶⁸ A cikk így rendelkezik az online interfész tervezéséről és kialakításáról:

Az online platformot üzemeltető szolgáltatók nem tervezhetik meg, alakíthatják ki vagy üzemeltethetik online interfészeiket oly módon, amely megteveszti vagy manipulálja a szolgáltatásaikat igénybe vevőket, vagy más módon lényegesen torzítja vagy gyengíti a szolgáltatásaikat igénybe vevők szabad és tájékozott döntéshozatalra való képességét.

A 25. cikk (2) bekezdése azonban e tilalom (és annak következményei) alkalmazását kizárja azokban az esetekben, amikor az adott nem kívánatos gyakorlatra a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tilalmáról szóló irányelv⁶⁹ vagy a GDPR az irányadó. E szabályozási átfedést kizáró rendelkezés háttérében az a megfontolás állhat, hogy az adott tervezési megoldás jogellenes voltát alapvetően e két jogterület rendelkezései tükrében szükséges megítélni, ennek viszont logikailag némileg ellentmond az (1) bekezdésben foglalt általános tilalom, valamint az a körülmény, hogy ez a szakasz nem említi az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelvet sem,⁷⁰ tehát a feltételezett szabályozási módszer végigvitele sem hibátlan. Itt kell megjegyeznünk, hogy a DSA 4. cikk (2) bekezdése egyébként tételesen felsorolja azokat az uniós jogi aktusokat, amelyek hatályát a rendelet nem érinti; ezek között szerepel az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv is. Markus Rössel szerint a DSA 25. cikkében megfogalmazott tilalom ezáltal alapvetően a nem kereskedelmi szektorra, valamint a kereskedők vagy a fogyasztók egymás közötti kapcsolataira szorítkozik.⁷¹ A 25. cikkben megfogalmazott tilalom általános jellegét tovább korlátozza, hogy a DSA hatálya a belső piacon nyújtott közvetítő szolgáltatásokra terjed ki, ezáltal kizárólag az itt alkalmazott megtevesztő interfésmegoldásokat kívánja szabályozni.

A 25. cikk (2) bekezdésében foglalt korlátozás azzal a problémával járhat, hogy jelenleg sem a GDPR, sem a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló irányelv – amely a tisztességtelen üzleti gyakorlatok széles körű tiltása révén a sötét mintákra is vonatkozhat – (még) nem alkalmas teljes mértékben az online jogsértések visszaszorítására. Abban az esetben viszont, ha ez a két jogszabály (vagy azok gyakorlata) nagyobb teret engedne a sötét minták elleni fellépésnek, akkor egyes vélemények szerint a (2) bekezdés értelmében a

⁶⁸ Lásd részletesen KÜHLING–SAUERBORN i. m. (23. lj.) 233–234.

⁶⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2005/29/EK irányelve (2005. május 11.) a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól (Irányelv a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról).

⁷⁰ Lásd 14. lj.

⁷¹ Markus RÖSSEL: Digital Services Act – Eingehende Analyse und Überprüfung der regulatorischen Neuerungen aus dem Trilog und potentieller Lücken. 54(2) *Zeitschrift für das gesamte Medienrecht. Archiv für Presserecht* (2023) 101.

DSA végrehajtása viszonylag szűk kérdéskörre korlátozódna, például a cookie-khoz való hozzájárulásra.

Véleményünk szerint nem ez lenne a helyes, vagy legalábbis nem az egyetlen célravezető megoldás. A kérdésünk az, hogy a rendelkezésre álló kutatási jelentésekből, tanulmányokból, iránymutatásokból összeállítható-e a listája az olyan megtévesztő interfésmegoldásoknak, amelyek alkalmazása mind az adatvédelem, mind a fogyasztóvédelem (közelebbről a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalma) szempontjából jogellenesnek minősül. Ezáltal az adott megoldás bármely célra irányul is kifejezetten, egy általános, a DSA szerinti tilalomba ütközhet az adott platformszolgáltatás szempontjából, még ha a sötét technikákkal szembeni szabályozás csupán az online közvetítő szolgáltatást nyújtó platformüzemeltetőkre korlátozódik is. Itt kell kitérnünk a szakirodalom azon megállapítására, mely szerint az adatvédelmi szabályok alkalmazásának jelentős korlátja az, hogy elvileg nem irányulnak egyes adatkezelési célok, így például bizonyos szerződéses következmények ellen. Az adatvédelmi jog célja ugyanis a személyes adatok védelméhez való jog biztosítása, nem pedig a szerződések tartalmára vonatkozó átfogó szabályozás. Ezért az olyan sötét minták, amelyeknek az a hatásuk, hogy az egyéneket szerződéskötésre készítetik anélkül, hogy a szükségesnél több adatot szereznének, alapvetően nem tartoznak az adatvédelmi jog hatálya alá.⁷²

A 25. cikk (3) bekezdése szerint a Bizottság iránymutatást adhat ki az (1) bekezdés alkalmazásáról konkrét gyakorlatok esetében.⁷³ A (2) és a (3) bekezdés értelmezése azonban egymástól függ. Az egyik olvasat szerint a (3) bekezdés világít rá arra, hogy a Bizottság konkrét iránymutatása határozza meg, melyek a DSA alkalmazási körébe tartozó jogellenes megoldások, feltéve, hogy azok nem esnek egyébként sem a fogyasztóvédelmi, sem az adatvédelmi jog által tilalmazott kategóriákba, legyen szó akár átmeneti állapotról is.⁷⁴ Ennek felel meg Jürgen Kühling és Cornelius Sauberborn álláspontja is, mely szerint indokolatlan a részletes szabályozás és az általános tilalom a DSA körében. Véleményünk szerint rugalmas szabályozásra van szükség, és a külön jogszabályi rendelkezések, így a GDPR is, megfelelő mértékű védelmet képesek garantálni, különösen az adatkezelésre vonatkozóan a sötét interfész kialakítások ellen.⁷⁵

A másik lehetséges értelmezés szerint a (3) bekezdés arra mutat rá, hogy a DSA szabályrendszere ezekre az esetekre nem pusztán a jogi tilalmak felállításával reagál és azok megszegését sankcionálja, hanem az ilyen természetű technikai megoldásokat kiküszöbölő műszaki tar-

⁷² Mario MARTINI et al.: Dark Patterns: Phänomenologie und Antworten der Rechtsordnung. *Zeitschrift für Digitalisierung und Recht*, 2021/1., 58–59.

⁷³ „a) egyes választási lehetőségek kiemelése a szolgáltatás igénybe vevőjének döntésre való felkérésekor; b) a szolgáltatás igénybe vevőjének ismételt felkérése valamely választásra olyan kérdésben, amellyel kapcsolatban már döntést hozott, különösen a felhasználói élményt zavaró felugró ablak alkalmazásával; és c) a szolgáltatás megszüntetésére irányuló eljárásnak az előfizetési eljárásnál nehezebbé tétele.”

⁷⁴ Lásd szintén DMA (63) preambulumbekkezdés: „Az üzleti felhasználók és végfelhasználók szabad választásának biztosítása érdekében a kapuőrök számára nem szabad megengedni, hogy szükségretlenül megnehezítsék vagy bonyolulttá tegyék az üzleti felhasználók és a végfelhasználók számára, hogy leiratkozzanak egy alapvető platformszolgáltatásról. A fiók megszüntetése vagy a leiratkozás nem lehet bonyolultabb, mint a fiók létrehozása vagy az ugyanazon szolgáltatásra való előfizetés.”

⁷⁵ KÜHLING–SAUERBORN i. m. (23. lj.) 234.

talmú szabványok bevezetésére utal,⁷⁶ élve a közvetlen technológiaszabályozás módszerével.⁷⁷ Ez esetben viszont ellentmondásként értékelhetjük, hogy az önkéntes szabványok kidolgozásáról és végrehajtásáról szóló 44. cikk kifejezetten nem hivatkozik a 25. cikkre. A 31. cikk „Beépített megfelelés a kialakítás által” címszó alatt az online interfész kialakításáról szintén rendelkezik, azonban a további jogszabályi előírások alapján a kereskedőket terhelő követelmények, így a szerződéskötés előtti tájékoztatás, a megfelelés és a termékbiztonságra vonatkozó tájékoztatás szempontjából az adatvédelmi szabályoknak megfelelő beépített megfelelés nem képezi e felsorolás részét, arra ezek szerint nem vonatkozik.

Továbbá, bár több dokumentum is rámutat a platformüzemeltetőket terhelő kockázatértékelés fontosságára, a DSA 34. cikke megfogalmazásából itt sem tűnik ki, hogy az online interfész visszaélészerű kialakítása ilyen rendszerszintű kockázatokat jelenthetne, még ha a rendelkezésben a védendő értékek között a személyes adatok védelme és a fogyasztók magas szintű védelmét garantáló elv megjelenik is. Ezzel összefüggésben a kockázatcsökkentésről szóló 35. cikk szintén hiányos, bár utal arra, hogy az online óriásplatformot vagy nagyon népszerű online keresőprogramot üzemeltető szolgáltatóknak észszerű, arányos és hatékony kockázatcsökkentési intézkedéseket kell tenniük szolgáltatásaik kialakításának, jellemzőinek vagy működésének módosítása érdekében, beleértve online interfészeit is.

A 37. cikk értelmében az online óriásplatformot vagy nagyon népszerű online keresőprogramot üzemeltető szolgáltatóknak – saját költségeikre és legalább évente egyszer – független ellenőrzésen kell átesniük, amely felméri többek között azt is, hogy eleget tettek-e a rendelet III. szakaszában szereplő kötelezettségeknek (így a 25. cikkben foglaltaknak is, az online interfész megfelelő kialakítása körében). Elmarasztaló ellenőri vélemény esetén az üzemeltetők kötelesek a nekik címzett ajánlások végrehajtásáról intézkedni és azt egy hónapon belül igazolni.⁷⁸ Itt kell megjegyeznünk, hogy amíg a 25. cikk tiltása valamennyi platformra igaz, addig az érvényesülését biztosító további rendelkezések (33–48. cikk) már kizárólag az óriásplatformra és a nagyon népszerű online keresőprogramot üzemeltető szolgáltatókra alkalmazandók. Így felmerül a kérdés, hogy vajon az online interfész kialakítása miatt valóban csak óriásplatformok esetében kell-e a jelen rendelkezéseknek érvényt szerezni. Ugyanígy a 40. cikk („Az adatokhoz való hozzáférés és az adatok vizsgálata”) értelmében a szolgáltatók hozzáférést biztosítanak a letelepedési hely szerinti digitális szolgáltatási koordinátornak vagy a Bizottságnak – azok indokolt kérelmére és a kérelemben meghatározott észszerű határidőn belül – a rendeletnek való megfelelés nyomon követéséhez és értékeléséhez szükséges adatokhoz, és azok kérésére ismertetniük kell algoritmikus rendszereik, köztük ajánlórendszereik tervezését, logikáját, működését és tesztelését.

A jogszabály 6. fejezetében az európai és a nemzetközi szabványügyi szervezetek által meghatározott önkéntes szabványokkal kapcsolatban a 44. cikk tartalmaz utalást az interfészekre (és az

⁷⁶ MARTIN EBERS: Standardizing AI: The Case of the European Commission’s Proposal for an ‘Artificial Intelligence Act’. In LARRY DIMATTEO – CRISTINA PONCIBÒ – MICHEL CANNARSA (szerk.): *The Cambridge Handbook of Artificial Intelligence: Global Perspectives on Law and Ethics*. Cambridge, Cambridge University Press, 2022, 321–344., <https://doi.org/10.1017/9781009072168.030>.

⁷⁷ ZÓDI Zsolt: Kódokba zárt jog. Néhány gondolat az új AVMS irányelv kapcsán. *In Medias Res*, 2019/2., <https://bit.ly/3Go0NWh>, 169–186.

⁷⁸ DSA 37. cikk (6) bekezdés.

alkalmazásprogram felületeire), viszont – ahogyan arra korábban kitértünk – itt sem csatolja vissza kifejezetten a 25. cikkben foglaltakat, hanem csak a 39. és a 40. cikkben előírt kötelezettségeknek való megfelelés elősegítése érdekében szól ezekről. Még távolabb kerülünk a piszkos technikák elleni fellépés konkrétumaitól a DSA 45. cikkében, amely különösen a jogellenes tartalomra és a rendszerszintű kockázatokra nézve támogatja az uniós szintű önkéntes magatartási kódexek kidolgozását. Ezeknek a rendelkezéseknek egyébként kellő nyomatékot ad a rendelet szankcióeszköztára, a felhasználót megillető kártérítési igénytől⁷⁹ az EU-s platformfelügyelet felállításán át a Bizottság által kirótt szankciókig (ideiglenes intézkedés, kötelezettségvállalás, pénzbírság).

3.3. Felaprózódott szabályozási tárgykör helyett az általános tilalom érvényre juttatása – a feltörekvő technológiák tükrében

A DMA és a DSA rendelkezéseit áttekintve megállapíthatjuk, hogy a meg nem engedett adatgyűjtéssel és -kezeléssel kapcsolatos legfontosabb tilalmakat e rendeletek megfogalmazzák. Különösen a DSA esetében igaz azonban, hogy az interfész visszaélősszerű kialakítása vonatkozásában a további alkalmazható rendelkezések nem vagy csak nagyon laza szállal kötődnek a 25. cikk rendelkezéseire, ami leronthatja e normák (hatékony) alkalmazását. Az online manipulatív interfézmegoldások elleni fellépés a DSA és a DMA tükrében mindezek alapján még nem tűnik hiba- vagy hézagmentesnek. Itt megfogalmazható az a felvetés, hogy az adatvédelmi vagy a más ágazati körre lehatárolt, egymást nem átfedő szabályozás helyett a sötét, manipulatív technológiák mint tisztességtelen tervezési megoldások elleni fellépés öltön holisztikus jellegűt, azaz a DSA-ban biztosított, az online platformszolgáltatókat és az óriásplatform-szolgáltatókat terhelő gondossági kötelezettségek megkövetelése, az önkéntes vagy a kötelező szabványok, a közvetlen technológiaszabályozás, a kockázatelemzés és -kezelés, az önszabályozás lehetősége terjedjen ki valamennyi megtévesztő tervezési megoldásra.

Itt csak utalunk arra, hogy az európai fogyasztóvédelmi szervezet már két éve megfogalmazta az ezzel kapcsolatos aggályait, amikor a DSA, az adatkormányzási rendelet⁸⁰ és a mesterséges intelligenciáról szóló jogszabály⁸¹ tervezetei kapcsán azt kívánta feltárni, hogy a fogyasztó digitális sérülékenységevel és a sötét mintákkal szembeni fellépés az EU-n belül milyen jogszabályi keretrendszerben valósul meg: a jelenleg rendelkezésre álló fogyasztóvédelmi szabályrendszer területén, vagy inkább ezek az új rendelettervezetek magukhoz vonják e kérdések szabályozását mint a mesterségesintelligencia-rendszerek használatának és a platformgazdaság sajátos problémakörét.⁸² A DMA és a DSA fent elemzett rendelkezéseinek tükrében úgy látjuk, továbbra is szükséges, hogy a megtévesztő interfésztervezési megoldásokra mind a fogyasztóvédelmi, mind az adatvédelmi jog konkrét szabályozási válaszokkal reagáljon. Az alábbiakban az adatvédelmi jog fejlesztésének lehetséges irányait vizsgáljuk meg.

⁷⁹ DSA 54. cikk: „A szolgáltatás igénybe vevői jogosultak arra, hogy az uniós és nemzeti joggal összhangban kártérítést kérjenek a közvetítő szolgáltatóktól az e rendelet szerinti kötelezettségek közvetítő szolgáltatók általi megsértése miatt elszenvedett bármely kárért vagy veszteségért.”

⁸⁰ Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete az európai adatkormányzásról (Adatkormányzási rendelet).

⁸¹ AI Act javaslat (15. lj.).

⁸² „Dark Patterns” and the EU Consumer Law Acquis (67. lj.).

4. Az adatvédelmi jog továbbfejlesztésére tett lépések

4.1. A GDPR rendelkezéseinek sötét mintákra szabott alkalmazása az EDPB iránymutatása tükrében

Az Európai Adatvédelmi Testület 3/2022 számú iránymutatásában⁸³ a közösségi média-platformokon alkalmazott személyes adatok megszerzését célzó megtévesztő tervezési megoldásokat (*deceptive design patterns*) vizsgálja, rendszerezi és fogalmaz meg azokkal kapcsolatos jó gyakorlatokat. Az iránymutatás az egyes technikai megoldásokat öt felhasználási helyzet köré csoportosítva elemzi: 1. a közösségimédia-felhasználói fiók létesítése; 2. a platform használata folyamán az adatkezeléssel összefüggésben a platform üzemeltetőjét terhelő tájékoztatási kötelezettség teljesítése az adatkezelésről, közös adatkezelésről, az észlelt incidensekről, valamint a felhasználó hozzájárulása és az egyes adatvédelmi beállítások kezelése; 3. az érintett személy jogainak érvényesítése; 4. a közösségimédia-platform funkciói hogyan támasztják alá az érintettek joggyakorlását; 5. a felhasználói fiók megszüntetése (felfüggesztése). Az EDPB az iránymutatás I. mellékletében⁸⁴ a megtévesztő megoldásokat megjelenési formájukra/fő működési elvükre tekintettel is kategorizálja, az alábbiak szerint:

A túlterhelés (*overloading*) a felhasználókat kérések, információk, opciók vagy lehetőségek sokasága alá temeti azért, hogy visszatartsa őket a továbblépéstől és rávegye őket bizonyos adat-szolgáltatási gyakorlatok megtartására vagy elfogadására. Ide tartozó alkategóriák az újra és újra felugró ablakok, kérések (*continuous prompting*), az adatvédelmi labirintus (*privacy maze*, amely jelentősen megnehezíti, hogy a felhasználó a konkrét adatkezelési beállítást utólag ellenőrizhessen) és a túlságosan sok választási lehetőség felkínálása (*too many options*).⁸⁵

A következő fő kategóriát az átugrás (*skipping*) képezi: a felhasználói felület vagy a felhasználói útvonal olyan módon történő kialakítása, hogy a felhasználók elfelejtik az adatvédelmi kérdést vagy eleve nem is gondolnak rá. Ide tartozó alkategóriák a *deceptive snugness* és a *look over there*. Az előbbi lényege, hogy alapbeállításként nem az adatvédelmet támogató beállítás szerepel, az utóbbi célja pedig az, hogy az adatvédelmi kérdésekről a figyelmet más, akár teljesen eltérő tárgykérdésre terelje át.⁸⁶

A sötét minták harmadik fő kategóriáját a fellelkesítés (*stirring*) képezi, amelynek célja a felhasználók választásának befolyásolása az érzelmeikre való hatással vagy vizuális ösztönzéssel. Az érzelmi befolyásolás (*emotional stirring*) kiaknázhat pozitív és negatív érzéseket egyaránt. A vizuális ösztönzők alkalmazásának célja pedig a felhasználónak a rá nézve kevésbé visszafogott adatvédelmi beállítások választására ösztönzése.⁸⁷

A negyedik fő csoportba az akadályozó megoldások (*obstructing*) tartoznak, amelyek hátráltatják vagy akadályozzák a felhasználót abban, hogy az adatkezelésről információt szerezzen vagy az adatkezeléssel összefüggésben a szándékolt műveleteket végrehajtsa (például hozzájárú-

⁸³ EDPB Guidelines 03/2022 (13. lj.).

⁸⁴ Uo., 65–71.

⁸⁵ Uo., 65.

⁸⁶ Uo., 66.

⁸⁷ Uo., 67.

lás visszavonása) linkzsákutcák alkalmazásával, a folyamat indokolatlan megnyújtásával vagy félrevezető műveletek segítségével.⁸⁸

Az ötödik csoportba tartozó megoldások a bizonytalanságra építenek (*fickle*), mert a felület kialakítása instabil és következetlen, így megnehezíti a felhasználók számára, hogy megértsék az adatkezelés jellegét, hogy megfelelően döntsenek az adataikkal kapcsolatban és hogy megtalálják a különböző adatvédelmi beállítások helyét. Ide tartozó módszer az információ belső rendszerezettségének, alá-fölé rendeltségének hiánya (*lacking hierarchy*), az idegen szövegek környezetbe helyezés (*decontextualising*), az interfész nem konzisztens volta, valamint a nyelvi hiányosságok.⁸⁹

Az utolsó csoportot azok a megtévesztő megoldások képezik, amelyeknél a szolgáltató elrejtje az adatvédelemmel összefüggő információkat, az adatkezelésről való rendelkezés lehetőségét, vagy a felhasználókat bizonytalanságban hagyja arra nézve, hogy adataikat miként kezeli és azok felett hogyan gyakorolhatnak ellenőrzést (*left in the dark*). Mindez egymásnak ellentmondó információkkal, homályos megfogalmazással érhető el.⁹⁰

A testület véleményében az egyes technikákhoz rendelten rögzítette, hogy a GDPR mely rendelkezésébe ütközhet az adott megoldás. Összességében megállapítható, hogy az adatkezelés alapelvei közül különös figyelmet érdemel a tisztességes eljárás és a transzparencia követelménye.⁹¹ E generálklauzulák sérelme mellett az interfész megtévesztő kialakításának a tájékozott hozzájárulás feltételeinek hiánya,⁹² az érintett jogainak csorbulása (átlátható tájékoztatás, adatok törléséhez való jog stb.),⁹³ a beépített, illetve az alapértelmezett adatvédelem követelményének⁹⁴ a megsértése a leggyakoribb következménye. Az iránymutatás jó gyakorlatok megfogalmazásával is támogatni kívánja a felhasználói interfészek kialakításának GDPR-konform megtervezését és az önkéntes jogkövetést.⁹⁵ A fent felsorolt egyes megoldásokra nézve a konkrét alkalmazás körülményeitől függetlenül általános tilalmat nem szab, mert a testület célja nem az volt, hogy adatvédelmi szempontból aggályos feketelistát alkosson.

Érdemes összevetni ezt az ajánlást a DSA 25. cikk (3) bekezdésével, amely szerint bizonyos konkrét felhasználási módozatokra nézve a Bizottság iránymutatást adhat ki: 1. egyes választási lehetőségek kiemelése a szolgáltatás igénybe vevőjének döntésre való felkérésekor; 2. a szolgáltatás igénybe vevőjének ismételt felkérése valamilyen választásra olyan kérdésben, amellyel kapcsolatban már döntést hozott, különösen a felhasználói élményt zavaró felugró ablak alkalmazásával, és 3. a szolgáltatás megszüntetésére irányuló eljárásnak az előfizetési eljárásnál nehezebbé tétele. Felmerül a kérdés, vélelmezhető-e, hogy e piszkos tervezői megoldások súlyosságuknál fogva minden további körülmény vizsgálata nélkül a GDPR rendelkezéseit is sérítik. Alapvetően azonban itt is problémát jelent, hogy a DSA alkalmazása a közvetítő szolgáltatást nyújtókra korlátozódik, ilyen értelemben nem általános hatályú norma.

⁸⁸ Uo., 68.

⁸⁹ Uo., 69–70.

⁹⁰ Uo., 70–71.

⁹¹ GDPR 5. cikk (1) bekezdés a) pont.

⁹² GDPR 4. cikk (5) bekezdés és 7. cikk.

⁹³ GDPR 12–23. cikk.

⁹⁴ GDPR 25. cikk.

⁹⁵ EDPB Guidelines 03/2022 (13. lj.) II. melléklet, 73–74.

Mindamellet az adatvédelmi jogsértéssel szembeni fellépés eszköztárának ilyen természetű kibővítése közelebb hozhatná a Giovanni Sartor és kutatócsoportja által kidolgozott, alább összegzett reformelképzelés megvalósítását. További kérdésként merül fel, hogy az ún. második generációs sötét minták esetében a jövőben lehetséges lesz-e különválasztani az adat- és a fogyasztóvédelmi vagy akár a platformok szempontjából a felhasználóvédelmi kérdéseket. Az alább vizsgálandó DETOUR Act javaslatának előnye az, hogy meglátásunk szerint ilyen szabályozást vetít előre, de közben nem zárja ki az adatvédelmi szabályok alkalmazását sem.

4.2. Szabályozási reformelképzelések az üzleti célú adatszerzés sötét technikai megoldásai ellen

Sartor és kutatócsoportja az adatok megszerzésére vonatkozóan két szabályozási lehetőséget vázolt fel. Az egyik biztosíthatja azt, hogy a hozzájárulás a lehető legnagyobb mértékben tájékozott és tisztességesen megszerzett legyen. Ezzel szemben a másik elképzelés szerint a hozzájárulás eleve ne legyen érvényesnek tekinthető olyan adatkezelési tevékenységekre, amelyek az egyén vagy a társadalom számára hátrányosak. Véleményük szerint az első megoldás az alábbi intézkedésekkel érhető el:

- adatvédelem-párti alapértelmezések;
- az opciók és az interfészek szabványosítása;
- a hozzájáruláson alapuló adatkezelés körében az adatkezelési célok minél szigorúbb specifikációja és a célhoz kötöttség minél szigorúbb alkalmazása;
- szigorított tájékoztatási kötelezettségek, amelyek nemcsak az előnyökre, hanem a kockázatokra is kiterjednek;
- a hozzájárulások kezelésének előmozdítása a technológiák segítségével;
- az adatvédelmi gyakorlatok elemzéséhez és értékeléséhez, valamint az ezekre való reagáláshoz szükséges eszközök rendelkezésre bocsátása;
- az adatcsere és a szolgáltatások közötti igazságosság felülvizsgálata;
- a hozzájáruláson alapuló jogügyletek közös kezelésének támogatása.⁹⁶

A második megközelítés körében a hozzájárulás érvénytelenségét eredményezné például a hirdetés politikai célja, az adatkezelés alapelveivel ellentétes tevékenységek, az alapvető szolgáltatások vagy bármely szolgáltatás ellentételezéseként való megkövetelése, vagy bármely eset, amelyben az adat egyfajta szolgáltatásként jelenik meg. Ez utóbbi járna a legszigorúbb következményekkel a techóriások által felépített, a szolgáltatás ingyenességét hangsúlyozó üzleti modellre nézve. A hozzájárulással való visszaélés veszélye ugyanis különösen ott súlyos, ahol a hozzájárulást „árucikké” teszik, azaz amikor a hozzájárulást olyan előnyök megszerzése érdekében adják meg, amelyek nem kapcsolódnak ahhoz a feldolgozáshoz, amelyhez a hozzájárulást kérték, ahogyan ez jellemzően a célzott reklámok esetében történik.⁹⁷

⁹⁶ SARTOR–LAGIOIA–GALLI (5. lj.) 13.

⁹⁷ Uo.

4.3. A DETOUR Act és az American Data Privacy and Protection Act javaslatból tükröződő szabályozási koncepció

Bár az elő ízben 2019-ben, majd 2022-ben, aztán 2023-ban ismételten a Kongresszus elé benyújtott DETOUR Act javaslat alapvetően fogyasztóvédelmi indíttatású, az óriásplatformok vonatkozásában megfogalmazott egyes tilalmai érintik az üzleti célú adatszerzés kérdését. Továbbá a javaslat a platform üzemeltetője számára rendszeres közzétételi kötelezettséget ír elő a felhasználók tevékenységén vagy adatain alapuló viselkedési vagy pszichológiai kísérletről vagy kutatásról, azok általános céljáról, eredményeiről.

Itt kell említést tenni arról is, hogy az egyes haladó szövetségi állami adatvédelmi jogszabályokon kívül⁹⁸ 2022 folyamán a Kongresszus elé terjesztették az American Data Privacy and Protection Act javaslatát is a szövetségi szintű egységes adatvédelem érdekében. Ebből kiemelendő az a rendelkezés, amely tilalmazza a hozzájárulás megszerzését, ha azt hamis, fiktív, csalárd, tartalmában vagy előadásában félrevezető nyilatkozat felhasználásával vagy a felhasználói felület olyan kialakításával, módosításával vagy manipulálásával szerezték meg vagy kívánták megszerezni, amelynek célja vagy jelentős hatása az észszerűen eljáró személy autonómiájának, döntéshozatali képességének vagy az ilyen hozzájárulás vagy bármely érintett adat megadására vonatkozó döntésének elfedése, elferdítése vagy akadályozása.⁹⁹ Ugyanígy a javaslat tilalmazza az érintett személy jogainak gyakorlása vagy a hozzájárulás visszavonása körében alkalmazott hasonló megoldásokat.

5. Összegzés

A DSA 25. cikke átfogó jelleggel, a konkrét adatvédelmi és/vagy fogyasztóvédelmi jogsértés vizsgálatától függetlenül állítja fel a megtévesztő interfésztervezési megoldások alkalmazásával szembeni tilalmat, a szakmai gondosság követelményeit súlyosan sértő, a technológia tisztességtelen kiaknázását jelentő magatartással szemben fellépve. A DSA hatálya azonban kizárólag a digitális szolgáltatások közvetítőire terjed ki, így nem jelent védelmet a más üzemeltetők által alkalmazott ilyen mintákkal szemben. A jogszabály rendelkezései tükrében a megtévesztő interfész kialakításának nem feltétele a szándékosság vagy a felhasználó, a fogyasztó érdekeivel egyértelműen ellentétes kialakítás. A technikai megoldás manipulatív jellege viszont vizsgálandó, ami egyrészt fennáll, ha 1. a szándék valakinek a feltételezett vagy ismert érdeke ellen irányul; vagy 2. az igazság elferdítésével vagy elhallgatásával jár, vagy 3. az egyén szabad választási lehetőségét megszünteti vagy csökkenti. A DSA által biztosított fellépést azonban korlátozhatja az a tény, hogy bár a 25. cikke valamennyi platform esetében hatályos, a szabály érvényesülését

⁹⁸ California Consumer Privacy Act (Cal. Civ. Code §1798.199.10), módosítja a California Consumer Privacy Act, The California Age-Appropriate Design Code Act (Cal. Civ. Code § 1798.99.28), a Colorado Privacy Act (Colo. Rev. Stat. § 6-1-1301), a Connecticut Data Privacy Act (Public Act No. 22-15). E jogszabályok, módosítások zömében 2023 folyamán léptek hatályba, és nem tekintik megadottnak a sötét minták által megszerzett adatkezelési hozzájárulást.

⁹⁹ American Data Privacy and Protection Act (7. lj.), 2. szakasz 1/D pont.

biztosító további rendelkezések (33–48. cikk) már kizárólag az óriásplatformokra és a nagyon népszerű online keresőprogramot üzemeltető szolgáltatókra alkalmazandók. Így felmerül a kérdés: vajon az online interfész kialakítása miatt valóban csak az óriásplatformok esetében kell e rendelkezéseknek érvényt szerezni?

A szabály alkalmazási körét tovább korlátozza a DSA 25. cikk (2) bekezdése rendelkezése szerint az a körülmény, hogy a GDPR és a fogyasztóval szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tilalmáról szóló jogszabályok hatálya alá tartozó magatartásokra a DSA fenti rendelkezése nem alkalmazható. Más kérdés, hogy a (3) bekezdésre tekintettel a DSA megnyitja a lehetőséget önkéntes szabványok, esetleges önszabályozás útján a megtévesztő minták visszaszorítására, ami véleményünk szerint visszahathat az alkalmazott technikai megoldás jogellenesség minősítésére az adatvédelmi és a fogyasztóvédelmi jogi rendelkezések alkalmazása során is.

Ha összevetjük az Európai Adatvédelmi Testület 3/2022 számú iránymutatásában felsorolt megtévesztő mintákat a DSA 25. cikk (3) bekezdése alapján listázott tervezési megoldásokkal, akkor felmerül annak vélelme, hogy a piszkos megoldások súlyosságuknál fogva, minden további körülmény vizsgálata nélkül, a GDPR rendelkezéseit is sértik, vagyis az ilyen sötét minták manipulatívák és adatvédelmi szempontból jogsértők.

Irodalomjegyzék

- „Dark Patterns” and the EU Consumer Law Acquis. Recommendations for better enforcement and reform. The European Consumer Organisation (BEUC), 2022, <https://bit.ly/3sUqF8X>.
- BÖSCH, Christoph et al.: Tales from the Dark Side: Privacy Dark Strategies and Privacy Dark Patterns. *Proceedings on Privacy Enhancing Technologies Symposium*, 2016/4., 237–254. <https://doi.org/10.1515/popets-2016-0038>
- BRIGNULL, Harry: 90 Percent of Everything. *Dark Patterns: Dirty Tricks Designers Use to Make People Do Stuff. 90 Percent of Everything*, 2010. július 8., <https://bit.ly/3uGRspC>.
- DE STREEL, Alexandre et al.: *Making the Digital Markets Act More Resilient and Effective*. CERRE, 2021. május, 1–97. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3853991>
- EBERS, Martin: Standardizing AI: The Case of the European Commission’s Proposal for an ‘Artificial Intelligence Act’. In DiMATTEO, Larry – PONCIBÒ, Cristina – CANNARSA, Michel (szerk.): *The Cambridge Handbook of Artificial Intelligence: Global Perspectives on Law and Ethics*. Cambridge, Cambridge University Press, 2022, 321–344. <https://doi.org/10.1017/9781009072168.030>
- GALLI, Federico: AI and Consumer Manipulation: What is the Role of EU Fair Marketing Law? 4(2) *Católica Law Review* (2020) 35–64. <https://doi.org/10.34632/catolicalawreview.2020.9320>
- GELLÉN Klára: Fogyasztók és vállalkozások az új üzleti modellek és a digitális technológiai környezet promóciós tendenciái tükrében. *Gazdaság és Jog*, 2019/7–8., 7–12., <https://bit.ly/3GqpJMz>.
- GUNAWAN, Johanna et al.: A Comparative Study of Dark Patterns Across Mobile and Web Modalities. In *Proceedings of the ACM 2021 Conference on Computer-Supported*

- Cooperative Work and Social Computing*, Vol. 5, No. CSCW2, Article 377 (2021. október), <https://bit.ly/3N2DAG2>.
- HELBERGER, Natali et al.: *EU Consumer Protection 2.0 Structural asymmetries in digital consumer markets*. Brussels, 2021. március, <https://bit.ly/3uDGqBy>.
- HELBERGER, Natali et al.: Choice Architectures in the Digital Economy: Towards a New Understanding of Digital Vulnerability. 45(2) *Journal of Consumer Policy* (2022) 175–200. <https://doi.org/10.1007/s10603-021-09500-5>
- JAROVSKY, Luiza: *Dark Patterns in Personal Data Collection: Definition, Taxonomy and Lawfulness*. 2022, <https://bit.ly/3N0x1KP>.
- KAHNEMAN, Daniel: *Gyors és lassú gondolkodás* (ford. Bányász Réka, Garai Attila). Budapest, HVG Könyvek, 2012.
- KRAUSS, Veronika: Exploring Dark Patterns in XR. In *Proceedings of the 1st Workshop on Novel Challenges of Safety, Security and Privacy in Extended Reality*, CHI Extended Abstracts (CHIEA '22). ACM, 2022, <https://bit.ly/3RdlPgi>.
- KÜHLING, Jürgen – SAUERBORN, Cornelius: „Dark patterns” unter der DSGVO und dem DSA – Neue Herausforderung für die digitale Rechtsordnung — Klassifikation und datenschutzrechtliche Steuerungsvorgaben. 38(4) *Computer und Recht* (2022) 226–235. <https://doi.org/10.9785/cr-2022-380409>, 233
- LUGURI, Jamie – STRAHILEVITZ, Lior J.: Shining a Light on Dark Patterns. 13(1) *Journal of Legal Analysis* (2012) 43–109. <https://doi.org/10.1093/jla/laa006>
- LUPIÁÑEZ-VILLANUEVA, Francisco et al.: *Behavioural Study on Unfair Commercial Practices in the Digital Environment: Dark Patterns and Manipulative Personalisation. Final Report*. Publications Office of the European Union, 2022. <https://doi.org/10.2838/859030>
- MAROSÁN György: A gazdasági döntés evolúciós elméletének néhány kérdése – a döntési helyzet meta- és utóértékelése mint a döntés alapeleme. *Köz-Gazdaság*, 2011/1., 107–121.
- MARTINI, Mario et al.: Dark Patterns: Phänomenologie und Antworten der Rechtsordnung. *Zeitschrift für Digitalisierung und Recht*, 2021/1., 47–74.
- MATHUR, Arunesh – MAYER, Jonathan – KSHIRSAGAR, Mihir: What Makes a Dark Pattern... Dark? Design Attributes, Normative Considerations, and Measurement Methods. *CHI '21: Proceedings of the 2021 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*. 2021. május, 1–18. <https://doi.org/10.1145/3411764.3445610>
- Online Choice Architecture: How Digital Design Can Harm Competition and Consumers. Discussion paper*. Competition and Market Authority, 2022, <https://bit.ly/412BicY>.
- OWENS, Kentrell et al.: Exploring Deceptive Design Patterns in Voice Interfaces. In *2022 European Symposium on Usable Security (EuroUSEC 2022)*, September 29–30, 2022, Karlsruhe, Germany. ACM, New York, 2022. <https://doi.org/10.1145/3549015.3554213>
- PÁZMÁNDI Kinga: *A reklám a tisztességtelen verseny elleni jog és a modern reklámjog határán*. PhD-disszertáció, Miskolc, Miskolci Egyetem, 2005.
- PÁZMÁNDI Kinga: Médiatartalmak forradalma és a „marketingjog” – újkori fogyasztóvédelem a digitális médiapiacón. *Gazdaság és Jog*, 2021/11–12., 2–6., <https://bit.ly/3R3o58J>.

- PUSZTAHELYI Réka: Az „érzelmes MI” felhasználása az online marketing világában. In TÖRÖK Bernát – ZÓDI Zsolt (szerk.): *A mesterséges intelligencia szabályozási kihívásai. Tanulmányok a mesterséges intelligencia és a jog határterületeiről*. Budapest, Ludovika, 2021, 439–464.
- PUSZTAHELYI Réka – BUSKÓ Tímea: A fogyasztói döntéshozatal (kifürkészhetetlen?) útjai a digitális térben a viselkedéstudományok és a pszichológia tükrében. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, 2022/2., 329–353.
- PUSZTAHELYI Réka – CZIBRIK Eszter: Online kereskedelmi gyakorlatok tisztességtelensége a Booking.com-döntés tükrében. *Miskolci Jogi Szemle*, 2022/1., 78–96.
<https://doi.org/10.32980/MJSz.2022.1.1939>
- RÖSSEL, Markus: Digital Services Act – Eingehende Analyse und Überprüfung der regulatorischen Neuerungen aus dem Trilog und potentieller Lücken. 54(2) *Zeitschrift für das gesamte Medienrecht. Archiv für Presserecht* (2023) 93–106.
- SARTOR, Giovanni – LAGIOIA, Francesca – GALLI, Federico: *Regulating Targeted and Behavioural Advertising in Digital Services. How to Ensure Users’ Informed Consent*. 2021. szeptember, <https://bit.ly/3sTrFdx>.
- SCHERER, Matthew U.: Regulating Artificial Intelligence Systems: Risks, Challenges, Competencies, and Strategies. 29(2) *Harvard Journal of Law & Technology* (2016) 353–400.
- SUNSTEIN, Cass R.: Nudging: A Very Short Guide. 37(4) *Journal of Consumer Policy* (2014) 583–588.
- SUSSER, Daniel – ROESSLER, Beate – NISSENBAUM, Helen F.: Online Manipulation: Hidden Influences in a Digital World. 4(1) *Georgetown Law Technology Review* (2019) 1–45.
<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3306006>
- THALER, Richard H. – SUNSTEIN, Cass R.: *Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness*. New Haven, Yale University Press, 2008.
- THALER, Richard H. – SUNSTEIN, Cass R. – BALZ, John P.: Choice Architecture. In SHAFIR, Eldar (szerk.): *The Behavioral Foundations of Public Policy*. Princeton, Princeton University Press, 2013, 428–439.
- The 21st Century Customer: Who Is The Modern Consumer? *awardaroo.io*, 2023. február 7., <https://bit.ly/3ST5z5u>.
- WANG, Xian et al.: The Dark Side of Augmented Reality: Exploring Manipulative Designs in AR. *International Journal of Human–Computer Interaction*, 2023.
<https://doi.org/10.1080/10447318.2023.2188799>
- YEUNG, Karen: Hypernudge: Big Data as a Mode of Regulation by Design. 20(1) *Information, Communication & Society* (2017) 118–136.
- ZÓDI Zsolt: Kódokba zárt jog. Néhány gondolat az új AVMS irányelv kapcsán. *In Medias Res*, 2019/2., 169–186., <https://bit.ly/3Go0NWh>.
- ZÓDI Zsolt: Az Európai Unió digitális szolgáltatásokról és digitális piacokról szóló új rendelet-tervezetei. *Gazdaság és Jog*, 2021/1., 12–14., <https://bit.ly/3T9kGrv>.

A Digital Markets Act és a Digital Services Act várható hatásai a német jogrendszerben a magyar gyakorlat szempontjából

SZIRBIK MIKLÓS*– BERNÁTH SÁRA**

A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság 2023 januárjában „Szabadság és biztonság a digitalizálódó világban” címmel közzétett aktuális stratégiája értelmében a hatóság egyebek között a digitális szolgáltatásokról, valamint a digitális piacokról szóló európai uniós rendeletek alkalmazásából eredő és azokat kiegészítő hazai szabályozási igények vizsgálatát, szabályozási javaslatok előkészítésének szabályozási és szakértői támogatását határozta meg egyik kiemelt feladatánaként. A Gazdasági Versenyhivatal 2023 márciusában tagságot nyert abban a magas szintű nemzetközi munkacsoportban, amely az Európai Bizottságot segíti a digitális piacokról szóló rendelet szabályainak betartásában. A jelen tanulmány a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, a Gazdasági Versenyhivatal és egyéb érintett hazai döntéshozók, ágazati szereplők stratégiájához és feladatköreik ellátásához oly módon kíván szakmai támogatást nyújtani, hogy részletesen bemutassa a német jogrendszerben körvonalazódó változásokat, gyakorlatokat a digitális szolgáltatásokról és a digitális piacokról szóló jogi aktusokkal kapcsolatban. A kutatást a német piac mérete és az ebből fakadó számos jogeset indokolja. Fontos tényező továbbá, hogy a német társadalom hagyományosan érzékeny az adatvédelem, a média és a demokrácia, továbbá a fenntartható gazdaság közötti kapcsolatokra, így a digitális szolgáltatásokról és a digitális piacokról szóló rendeletek végrehajtása során sok impulzusra számíthatunk Németország részéről, amely – a kevés ilyen tagállam egyikeként – már az uniós jogalkotást megelőzve, saját nemzeti jogszabályokban foglalt versenyjogi vagy médiaszabályozási eszközökkel beavatkozott a digitális piacok folyamataiba.

Kulcsszavak: német joggyakorlat és intézményrendszer, versenyjog, fogyasztóvédelem, jogértelmezés, jó gyakorlatok

Provisions of the DSA and DMA Regulations Affecting Consumer Contractual Relations Concerning Digital Goods and Services

According to the current strategy of the National Media and Infocommunications Authority (hereinafter NMHH) published in January 2023 under the title ‘Freedom and security in the digital world’, the NMHH, defines as one of its important aims the examination of domestic regulatory needs arising from the application or supplementing of the European Union regulations on digital services and digital markets. In March 2023 the Hungarian Competition Authority became member of the Digital Markets

* Adjunktus, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Európai Köz- és Magánjogi Tanszék.

** Demonstrátor, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Európai Köz- és Magánjogi Tanszék.

Act High-Level Group assisting the European Commission in enforcing the regulation. This study aims to provide professional support for the above-mentioned strategy of the National Media and Infocommunications Authority and the Competition Authority as well as other relevant decision makers by presenting in detail the outlined changes and practices related to the in the German legal system. The research is relevant because of the size of the German market and the numerous legal cases arising from it, as well as the fact that German society is traditionally sensitive to the relationship between data protection, the media and democracy, as well as sustainability, effective action against disinformation. Thus, we can expect a lot of impulses from Germany during the implementation of the EU regulations discussed in this study. As a result of that, Germany belongs into the group of few member states, which actively intervened Digital Services Act and Digital Markets Act in digital markets using competition law and customer protection related tools prior to the adoption of Digital Services Act and Digital Markets Act.

Keywords: German legal practice and institutional system, competition law, consumer protection, legal interpretation, good practices

1. Bevezető

A digitális szolgáltatásokról szóló rendelet (DSA)¹ és a digitális piacokról szóló rendelet (DMA)² hatálybalépésével felmerülő kérdések a tagállamok nemzeti jogrendszerei szempontjából számos területet érintenek a magánjogtól kezdve a versenytörvény és a közigazgatás szervezésén át egészen a büntető- és az alkotmányjogig, ahogy ez számos szakmai konferencián elhangzik Magyarországon és Európában.³ A jelen tanulmány néhány olyan kiválasztott diskurzust szeretne részletesebben bemutatni a két rendelettel kapcsolatban, amely jelenleg megmozgatja a német jogászokat és döntéshozókat, hatóságokat és a jogalkotót. Reményünk szerint ez a kitekintés a magyar szakma számára is hasznos lehet, hiszen a DMA és a DSA csomag fokozott koordinációt ír elő a tagállami hatóságok között is, amelyek a közös döntéshozatal során csak egymás érdekeinek alapos ismeretében tudnak majd eredményeket elérni.

¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet) (Digital Services Act, DSA).

² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló jogszabály) (Digital Markets Act, DMA).

³ Lásd például „Az uniós Digital Services Act jelentősége a nemzeti érdekek tükrében” című konferencia, 2022. július 13., Budapest, <https://bit.ly/3QQq7sB> és a „DSA–DMA Perspectives and Possibilities” című nemzetközi konferencia, 2023. április 20–21., Visegrád.

2. A DMA várható hatásai a német jogrendszerben és joggyakorlatban

A digitális piacokról szóló rendelet alapján a jogterület⁴ szabályozásával foglalkozó hatóságok szempontjából az egyik legfontosabb változás az, hogy a kapuőrök kötelezettségeinek betartására, a rendelet érvényesítésére alapvetően a Bizottság rendelkezik kizárólagos jogkörökkel a tagállami versenyhivatalok és az egyéb esetlegesen érintett hatóságok helyett.

2.1. A DMA alkalmazási körében eljáró német hatóságok és a Bizottság közötti viszony

A rendelet 1. cikk (7) bekezdése értelmében a tagállami hatóságok nem hozhatnak olyan határozatokat, amelyek ellentétesek a Bizottság által a DSA értelmében elfogadott bármely határozattal. Ezenfelül a Bizottság és a tagállami hatóságok kötelesek együttműködni, és koordinálniuk kell jogérvényesítési intézkedéseiket. A Bizottság a DMA 37. cikk (2) bekezdése értelmében adott esetben a rendelet alkalmazásával kapcsolatos bármely kérdésben konzultálhat a nemzeti hatóságokkal, ami leginkább a DMA 37. cikke szerinti hatóságokra vagy a többi, nem versenyjogi hatóságra vonatkozik, míg az előbbieket tekintetében a DMA 38. cikke külön szabályokat rendel a Bizottsággal való együttműködésükhöz.

Mivel a DMA elfogadását megelőző jogalkotási folyamatban leginkább Németország, Franciaország és Hollandia ellenezte a nemzeti versenyjogi hatóságok túlzott háttérbe szorítását, és konkrét javaslatokkal igyekeztek megőrizni a nemzeti hatásköröket a Bizottság kizárólagos szerepével szemben,⁵ a DMA hatályba lépett rendelkezéseivel kapcsolatban érdemes figyelemmel követni a német gyakorlatot. Ugyanis a DMA jogalkotási folyamatában kibontakozott diskurzus lecsapódott a végleges rendeletben, és a német kezdeményezés alapján megfogalmazott tagállami igényekre részben reagált az uniós jogalkotó.

A Bizottság kizárólagos versenyjogi hatásköre a DMA alkalmazásában az említett tagállamok részéről – az uniós intézmény várható túlterheltsége mellett – azért ütközött ellenállásba, mert a kartelljogi eljárásokra vonatkozó 1/2003/EK rendelet⁶ alkalmazási körében fel tudtak

⁴ A rendelet megalkotását néhány tagállam mellett Németország is sürgette. A DMA és DSA kapcsán lásd például Hendrik ZIMMERMANN – Caroline HEINZEL: Der Digital Services Act – Plattform-Regulierung für Demokratie und Nachhaltigkeit in der EU – aktueller Stand und Verbesserungspotenziale. *Germanwatch*, 2022. január 13., <https://bit.ly/3R552Lb> (2022a); Hendrik ZIMMERMANN – Caroline HEINZEL: Der Digital Markets Act Plattform-Regulierung für Demokratie und Nachhaltigkeit in der EU – aktueller Stand und Verbesserungspotenziale. *Germanwatch*, 2022. január 13. <https://bit.ly/49XBVSB>. Az osztrák versenyhivatal egy 2020-ban közzétett tézispapírral sürgette a jogalkotó beavatkozását: *Thesenpapier Digitalisierung und Wettbewerbsrecht*. Bundeswettbewerbsbehörde, 2020. június, <https://bit.ly/3QU8eZR>; Görögország és Olaszország már konkrét törvénymódosításokat tervezett a digitális piacok szabályozása érdekében, lásd Björn HERBERS – Fiona SAVARY – Sophia C. GRÖF: Die Revolution der Digitalregulierung in Aktion – Umsetzung des Digital Markets Act durch die EU. *GRUR-Prax*, 2023, 151.

⁵ Strengthening the Digital Markets Act and Its Enforcement, Positionspapier vom 27.5.2021, 1.; Friends of an effective Digital Markets Act, Positionspapier vom 8.9.2021, 2., <https://bit.ly/47Obf58>.

⁶ A Tanács 1/2003/EK rendelete (2002. december 16.) a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról.

mutatni olyan hatékony decentralizált jogérvényesítési rendszert az uniós versenyjogban, amely véleményük szerint sikeresen kezeli a Bizottság és a tagállami hatóságok közös feladatellátását. Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy a DMA a digitális piacok tekintetében pontosan az alkalmazandó joganyag fragmentálódásának elkerülését hivatott szolgálni, és kifejezetten a tagállamok nemzeti szintű versenyjogi kezdeményezéseinek akarta elejét venni, ráadásul az általános adatvédelmi rendelet (GDPR)⁷ végrehajtása során a tagállami hatóságok túlterheltsége is tetten érhető volt e bonyolult területen.⁸ Jól szemlélteti a helyzetet az a DMA és a hagyományos uniós versenyjog közötti lényeges eltérés, hogy a versenyjog már akkor is aktiválható, ha egy magatartás befolyásolhatja a tagállamok közötti kereskedelmet, míg a DMA alkalmazási körébe eleve csak olyan kapuőrök esnek, amelyek legalább három tagállamban folytatnak gazdasági tevékenységet.

A fentiek alapján a DMA következetesen a Bizottság kizárólagos érvényesítési jogkörére épül azzal, hogy a tagállami hatóságok támogatják a munkáját, különösen olyan esetekben, amikor eleinte nem állapítható meg egyértelműen, hogy a kapuőr vizsgálandó magatartása sértheti-e a DMA-ban foglalt szabályokat, azokat a versenyszabályokat, amelyek érvényesítésére az illetékes nemzeti hatóság jogosult, vagy akár mindkettőt egyszerre.⁹

2.2. Private enforcement

A DMA olyan kötelezettségeket fogalmaz meg a kapuőrök számára, amelyeknél nagymértékben hagyatkozik majd a magánjogi eljárásokban történő jogérvényesítésre is. Ennek fő oka a már említett, várható adminisztrációs teher a Bizottságon és a tagállami hatóságokon. A következőkben röviden ismertetjük a DMA által biztosított, adott esetben kikényszeríthető kötelezettségeket, majd megvizsgáljuk, hogy a német jogrendszer hogyan lesz képes a DMA alapján várható igényérvényesítéseket kezelni.

A DMA olyan szabályokat kíván megalkotni, amelyek biztosítják a versengő jelleget és a tisztességeséget általában a digitális ágazat piacai, különösen a kapuőrök által nyújtott alapvető platformszolgáltatások üzleti felhasználói és végfelhasználói számára.¹⁰ Ennek érdekében a 2. és a 3. cikkben szabályozott kapuőrökre az 5. és a 6. cikkben foglalt kötelezettségek vonatkoznak. Ha a kapuőr gazdasági mérete meghaladja a DMA 3. cikk (2) bekezdésében foglalt értékhatárokat, akkor a DMA szabályai alapvetően kötelezik őt.¹¹ A DMA 5. és 6. cikkében foglalt kötele-

⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) (GDPR).

⁸ Björn HERBERS – Fiona SAVARY – Sophia C. GRÖF: (K)ein Monopol der Kommission bei der TorwächterRegulierung – Welche Rolle spielt der Digital Markets Act im deutschen Recht? *GRUR Praxis*, 2023, 185.

⁹ Lásd DMA (91) preambulumbekkezdés.

¹⁰ DMA (7) preambulumbekkezdés.

¹¹ Például a DMA 3. cikke értelmében feltételezhetően jelentős hatást gyakorol az adott vállalat a belső piacra, ha az EU-ban legalább 7,5 milliárd euró összegű éves forgalmat bonyolított az elmúlt három pénzügyi év mindegyikében, vagy átlagos tőkepiaci értéke vagy ekvivalens valós piaci értéke a legutóbbi pénzügyi évben legalább 75 milliárd euró volt, és legalább három tagállamban nyújtja ugyanazt az alapvető platformszolgáltatást.

zettségek közvetlenül alkalmazandók, ezáltal „önvégrehajtó hatással” bírnak (*self-executing character*). A Bizottság bár felhatalmazást kap arra, hogy a DMA 49. cikkének megfelelően a rendelet kiegészítése céljából saját jogi aktusokat fogadjon el az 5. és 6. cikkben megállapított kötelezettségek konkretizálására, aktualizálására, a Bizottság mérlegelésén múlik, hogy mikor akar élni ezzel a lehetőséggel, így az 5. és 6. cikkben foglalt kötelezettségek önvégrehajtó természetükből fakadóan már kezdettől fogva alkalmazandók a tagállamokban. Lényeges különbség a klasszikus kartelljogi szabályokkal szemben, hogy a DMA alapvetően feltétlen tilalmakat és magatartási szabályokat fogalmaz meg, amelyek alól nincs kimentés.

A rendelet 39. cikke alapján jól látható, hogy a jogalkotó a nemzeti bíróságok fontos szerepéből indul ki a DMA érvényesítése során. A rendelet harmonizált alkalmazásának és érvényesítésének szavatolása érdekében a tagállamok kötelesek biztosítani, hogy a nemzeti hatóságok mellett a bíróságok is minden szükséges információval rendelkezzenek ahhoz, hogy határozataik ne legyenek ellentétesek a Bizottság által a DMA alapján elfogadott valamely határozattal. Emellett a nemzeti bíróságok számára lehetővé kell tenni, hogy a Bizottságtól tájékoztatást kérjenek,¹² a Bizottság pedig véleményt küldhet nekik a DMA alkalmazásával kapcsolatos kérdésekben. A Bizottság számára ezenkívül lehetővé kell tenni, hogy szóbeli vagy írásbeli észrevételeket nyújtson be a nemzeti bíróságokhoz. Ez ugyanakkor nem érinti a nemzeti bíróságok azon lehetőségét, hogy az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 267. cikke alapján előzetes döntéshozatal iránti kérelmet nyújtsanak be. A tagállamok továbbítják a Bizottságnak minden olyan írásbeli ítélet másolatát, amelyet a nemzeti bíróságok a DMA alkalmazásával kapcsolatban hoztak. Ezeket a másolatokat haladéktalanul továbbítani kell azt követően, hogy a feleket a teljes írásbeli ítéletről tájékoztatták.

2.3. A DMA szerinti abbagyásra, eltávolításra és kártérítésre irányuló igények kezelése a német jogban

A rendeletnek a kartelljoghoz közel álló természete alapján a német szakirodalom arra keresi a választ, hogy az abban foglalt kötelezettségekből származtatható igények a jelenleg hatályban lévő kartelljogi szabályok vagy más nemzeti jogszabályok alapján érvényesíthetők-e. Egy opcióként a szakma annak lehetőségét tárgyalja, hogy a német versenykorlátozás elleni törvény (*Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen, GWB*) rendelkezései nyújtanak-e jogalapot a DMA szerinti igények érvényesítésére. Ezt a lehetőséget egyesek arra hivatkozva utasítják el, hogy a GWB 33. §-ával kezdődő szakaszban foglaltak csak a hagyományos értelemben vett kartelljogi tényállásokra alkalmazhatók, amelyekről a DMA szabályai az uniós jogalkotói szándék alapján is – minden jogtechnikai rokonság ellenére – elhatárolandók.¹³ Ennek megfelelően a GWB fő-

¹² E tekintetben lásd DMA (92) preambulumbekzdés.

¹³ DMA (11) preambulumbekzdés: „E rendelet célja kiegészíti a versenyjogi szempontból meghatározott, bármely adott piacon a torzulásoktól mentes verseny védelmének célját, de eltér attól, mivel azt kívánja biztosítani, hogy azok a piacok, amelyeken a kapuőrök jelen vannak, versengő és tisztességes piacok legyenek és maradjanak, függetlenül az olyan tényleges, potenciális vagy vélelmezett hatásoktól, amelyeket az e rendelet hatálya alá tartozó valamely kapuőr magatartása egy adott piacon levő versenyre gyakorolhat.”

szabályként nem lesz alkalmazható ezen a területen, és a magánjogban a bírósági joggyakorlatban alapvetően gyakori analóg jogalkalmazás ellen is erős érvek szólnak, mivel a DMA jogalapjául az EUMSZ 114. cikke szolgál.¹⁴

A fenti érveket továbbgondolva, egyesek a tisztességtelen versenyre vonatkozó német törvény (*Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb*, UWG) szabályait javasolják alkalmazni, és leginkább annak 3a §-át,¹⁵ amely a tisztességtelen piaci magatartások esetében a piacra gyakorolt káros hatásuk alapján nyújt jogalapot az igényérvényesítésre. Ezt az érvelést jól alá lehet támasztani a DMA-t meghatározó jogalkotói szándékkal, azaz hogy részben a tisztességtelen magatartások megszüntetését célozza.¹⁶ A fentiek alapján tehát az UWG legalább azokban az esetekben alkalmazható lehet, amelyekben az érintett DMA-rendeletkezés tisztességes és fair magatartásra irányul.

További lehetőségként az UWG szabályai helyett az általános kártérítési jogra helyezik a hangsúlyt, amelynek középpontja deliktualis szempontból a német polgári törvénykönyv (*Bürgerliches Gesetzbuch*, BGB) 823. § 2. bekezdése – a DMA szabályai (leginkább az 5. és 6. cikk) a 823. § 2. bekezdése értelmében vett „*Schutzgesetz*nek” minősülnek, vagyis olyan szubjektív jogok védelmét szolgáló jogszabálynak, amelynek értelmében a kár megtérítése igényelhető. Ez a besorolás a DMA 5. és 6. cikkére vonatkozóan levezethető a DMA 1. cikk (1) bekezdéséből, amely az „üzleti felhasználók és a végfelhasználók javát szolgáló” intézkedésként vezeti be a piaci folyamatok szabályozását és a tisztességes és fair magatartást, így a kapuőrökre vonatkozó tilalmak egyértelműen a szubjektív jogok védelmét is szolgálják a piac intézményesített védelme mellett.

Ezek alapján az általános német deliktualis szabályok alkalmazhatók a DMA fentiekben említett szabályaira, ráadásul a nemzeti bíróságok ez utóbbiakkal összhangban kötelesek alkalmazni a BGB 823. §-át, és a kártérítési igényekkel kapcsolatban a fentiekben kifejtett érvelés a BGB 1004. §-a alapján megállapítható általános abbahagyási igényekre (például a DMA-ban tiltott adatfelhasználás esetében) vagy törlésre irányuló igényekre (nem megengedett tartalmak esetében) is irányadó.¹⁷

2.4. A német diszkurzus értékelése a magyar joggyakorlat szempontjából

A magyar jog szempontjából a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) 6:518. §-a („A károkozás általános tilalma”) alapján hasonlóan lehet érvelni a DMA-ban foglaltakból levezethető igények érvényesítésével kapcsolatban.¹⁸ Mindkét jogrendszerre igaz, hogy a

¹⁴ Christian KARBAUM – Max SCHULZ: „Antitrust Litigation 2.0” – Private Enforcement beim DMA? *Neue Zeitschrift für Kartellrecht*, 2022/1., 110.

¹⁵ UWG 3a §: „Tisztességtelenül jár el az, aki megszeg olyan rendelkezést, amely a piaci szereplők érdekében is hivatott a piaci magatartást szabályozni, és a jogsértés alkalmas arra, hogy a fogyasztók, más piaci szereplők vagy versenytársak érdekeit észrevehetően sértse.”

¹⁶ Például DMA (4) preambulumbekkezdés.

¹⁷ KARBAUM–SCHULZ i. m. (14. lj.) 110.

¹⁸ A deliktualis kárigények érvényesítéséhez lásd általánosan LÁBADY Tamás: A deliktualis felelősség fontosabb változásai az új Ptk.-ban. *Jogtudományi Közöny*, 2014/4., <https://bit.ly/3R3qeRP>, 169–179.

bíróági joggyakorlat az általános klauzulák segítségével képes érvényt szerezni a DMA-ban foglaltaknak akkor, amikor egy DMA-szabály megszegéséből magánjogi igény vezethető le.

A német jogi szakmában sokan vélik úgy, hogy a túlzottan proaktív bíróági joggyakorlat a DMA fragmentálódásához vezethet az eltérő nemzeti jogrendek és eljárások miatt, és ezért arra szólítják fel a nemzeti bíróságokat, hogy várják ki a Bizottság által még kialakítandó részletszabályokat és joggyakorlatot (*follow-on* gyakorlat), azért, hogy ne veszélyeztessék a DMA egységes alkalmazását.¹⁹ Ezzel a megközelítéssel szemben fontos hangsúlyozni, hogy a tagállami bíróságok már az Európai Unió Bíróságának (EUB) állandó ítélkezési gyakorlata alapján kötelesek minél hatékonyabban érvényt szerezni az uniós jognak. Az általános kivárás a nemzeti bíróságok részéről kifejezetten ellentmondana a DMA 39. cikkében foglaltaknak is, amely alapvetően proaktív magatartást követel meg a nemzeti bíróságoktól, vagyis kötelesek a Bizottsággal folyamatosan együttműködni. Kifejezetten erre való tekintettel jogosult a Bizottság a nemzeti eljárásokkal kapcsolatban észrevételeket tenni. Máshogy fogalmazva: a Bizottság által kialakítandó joggyakorlat és a DMA konkretizálásainak szabályozása a DMA 39. cikke alapján pont azt feltételezi, hogy a Bizottság a nemzeti bíróági eljárások gazdag tárából merítve készül majd segíteni az egységes jogalkalmazást, de nem a nemzeti bíróságok helyett teszi azt.

2.5. A várható jogalkotás Németországban

A DSA-ból és a DMA-ból fakadó német jogalkotási folyamat egyik sarokköve a GWB 11. reformcsomagja (11. GWB-Novelle).²⁰ A kormány által 2023. április 5-én már második, átdolgozott törvénytervezet formájában közzétett reformcsomagot²¹ 2023. július 6-án szavazta meg a Bundestag, majd 2023. szeptember 29-én a Bundesrat, így a szakma által 2023. október közepére várt hatálybalépést ha szűkösen is, de sikerült elérni.²² A reformcsomagnak egy korábbi, 2022. szeptember 28-án előterjesztett változata ugyanis több hónapos heves vitákat váltott ki, különösen a német szövetségi versenyhivatal tervezett, messzemenő kompetenciabővítése miatt.²³ Az új törvényjavaslat valamennyivel enyhébb az első változatnál, de így is paradigmaváltáshoz vezet, és a tervek szerint a korábbinál sokkal szigorúbb versenyjogi szabályokkal rendelkezik majd és sokkal izmosabb versenyhivatali jogköröket határoz meg.²⁴

¹⁹ Daniel ZIMMER – Jan-Frederick Göhls: Vom New Competition Tool zum Digital Markets Act: Die geplante EU-Regulierung für digitale Gatekeeper. *Zeitschrift für Wettbewerbsrecht*, 29. (2021) 52.; Torsten KÖRBER: Lessons from the Hare and the Tortoise: Legally Imposed Selfregulation, Proportionality and the Right to Defence Under the DMA, II. *Neue Zeitschrift für Kartellrecht*, 2021, 442.

²⁰ *Gesetzesentwurf der Bundesregierung Entwurf eines Gesetzes zur Änderung des Gesetzes gegen Wettbewerbsbeschränkungen und anderer Gesetze*, <https://bit.ly/47DN2hS>.

²¹ Philip PICHLER et al.: Kartellrecht – Regierungsentwurf zur 11. GWB-Novelle. *Gleiss Lutz*, 2023. április 17., <https://bit.ly/3MTvupO>.

²² Heuking KÜHN – Lürer WOJTEK: 11. GWB-Novelle – Wann kommt sie, was bringt sie?, <https://bit.ly/47ICSwg>.

²³ Az első reformjavaslatot részletesen ismerteti és megvizsgálja a német szövetségi parlament tudományos szolgálata: Referentenentwurf zum Wettbewerbsdurchsetzungsgesetz Der verfassungsrechtliche Rahmen für die Änderungsvorschläge der 11. GWB-Novelle, WD 3 – 3000 – 174/22, 2023. február 21., <https://bit.ly/3umrFD6>.

²⁴ PICHLER et al. i. m. (21. lj.).

2.5.1. *A reformmal bevezetett egyes új elemek: az új GWB 32g § és az amicus curiae beadvány lehetősége*

A DSA és a DMA vonatkozásában a reformcsomag leginkább arra kíván jogalapot teremteni, hogy a szövetségi versenyhivatal hatékonyan tudja támogatni a Bizottságot a DMA érvényesítése során, valamint a *private enforcement* lehetőségeit, tehát a magánszemélyek általi bírósági igényérvényesítést is könnyíteni szeretné a DMA alkalmazási körében.²⁵ A szövetségi versenyhivatal például az újonnan beiktatandó GWB 32g § alapján széles körű vizsgálatokat indíthatna a szolgáltatók ellen a DMA 5., 6. vagy 7. cikkében foglalt szabályok vélelmezhető megsértése esetén.²⁶ Ezenfelül a GWB 33b § 1. mondata, a 33h § 6. bekezdése, valamint a 33g § könnyíti a magánjogi eljárások útján történő jogérvényesítést a DMA-ban foglalt jogosultságok alapján. A GWB hatálya alá tartozó és a DMA által is érintett jogvitákban a szövetségi versenyhivatal *amicus curiae* beadvánnyal csatlakozhatna majd a folyamatban lévő eljárásokhoz. Ezek a DMA alapján eszközölni kívánt módosítások, és nincsenek komolyabb szakmai kifogások ellenük, így a reformcsomag elfogadását követően nagy valószínűséggel hatályba lépnek majd.²⁷

2.5.2. *A bevezetni tervezett módosítások várható viszonya a klasszikus kartelljoghoz és a már hatályos GWB 19a §-hoz a kapuőrök vonatkozásában*

A német szakirodalom még számos részletkérdés kibontakozására számít a jogalkalmazás során, hiszen a DMA kartelljogi logikára is épül, de részben attól erősen eltérő célokkal és eszközökkel operál, így az érintett területek közötti koordináció még beláthatatlan.²⁸ Ezek a szempontok kiváltképp érvényesülnek majd a GWB 19a §-ában foglalt kapuőr vonatkozású speciális kartelljogi szabályok kapcsán.²⁹ Ez a német jogszabály már a DMA hatálybalépése előtt felhatalmazta a német szövetségi versenyjogi hivatalt, hogy a – most már a rendelet hatálya eső – vállalatokkal szemben tilalmakat rendeljen el, amelyek a DMA-ban foglaltakhoz hasonló célokat szolgáltak annak hatálybalépése előtt. Ez természetesen azt is eredményezi, hogy a DMA a GWB 19a §-ának rendelkezéseit részben kiszorítja majd.

A szakirodalom ugyanakkor abból indul ki, hogy a szövetségi versenyhivatal az Európai Bizottsággal együttműködve joghézagokat zárhat majd be a digitális gazdaságot érintő regulációkban, leginkább olyan vállalatok esetében, amelyek nem minősülnek kapuőrnek, valamint olyan magatartásokkal szemben, amelyek nem esnek a DMA hatálya alá. Ezek alapján a német hatóság továbbra is fontos, ha nem megkerülhetetlen szerepet fog játszani a digitális piacok szabályozásában. Tekintettel arra, hogy a DMA a Bizottság tehermentesítése érdekében nagy

²⁵ A német kormány törvényjavaslata, *Gesetzentwurf der Bundesregierung Entwurf eines Gesetzes zur Änderung des Gesetzes gegen Wettbewerbsbeschränkungen und anderer Gesetze*, <https://bit.ly/47DN2hS>, 2. B) pont.

²⁶ Ezzel kapcsolatban lásd 11. GWB-Novelle, 9.

²⁷ HERBERS–SAVARY–GRÖF i. m. (8. lj.) 188.

²⁸ Ezek alapján a DMA és a DSA végrehajtásának közös felügyeleti struktúrába rendezése esetén a német versenyhivatal kiemelt szerepe mellett érvel Matthias CORNILS et al.: *Vollzug des Digital Services Act in Deutschland – Implementierung einer verbraucherorientierten Aufsichtsbehördenstruktur*. Mainzer Medieninstitut, 2022. november, <https://bit.ly/3Ge2zJq>, 78.; lásd továbbá HERBERS–SAVARY–GRÖF i. m. (8. lj.) 188.

²⁹ HERBERS–SAVARY–GRÖF i. m. (8. lj.) 188.

hangsúlyt fektet a nemzeti bíróságok előtt történő igényérvényesítésre, a német jogalkotó a GWB-t érintő reformsomaggal és azon belül a versenyhivatalnak szánt *amicus curiae* beadvány lehetőségével érezhetően arra törekszik, hogy minél nagyobb mértékben érvényesüljenek a német hatóság jogpolitikai érdekei az érintett ágazatban.

2.6. A *ne bis idem* elve a DMA alkalmazási körében

Ez az elv az ugyanazon tény büntető- és egyéb szankciós eljárásokban történő kétszeres értékelésének tilalmát írja elő, és nemcsak a tagállamok, hanem az Európai Unió jogrendjében is meghatározó – ez utóbbiban a kétszeres eljárás alá vonás és a kétszeres büntetés tilalmának keretében, ami az uniós jognak a büntetőjogi eljárásokon túlmutató alapelve.³⁰ Ahogy a magyar szakemberek részéről is megfogalmazódott a DMA elfogadását kísérő diskurzusban, úgy a német szakirodalom is komoly jogvitákra számít a *ne bis idem* elve³¹ alapján a DMA hatása miatt.³²

Az EUMSZ 102. cikke és a DMA közötti viszonyt illetően erősen kifogásolják, hogy adott esetben elképzelhető a kétszeres szankcionálás vagy az egyik szankciós eljárás lezárását követően egy másik eljárás lebonyolítása. Ennek alapjául az EUB ítélkezési gyakorlata szolgál, amely szerint a versenyjogot érintő területen a *ne bis idem* elve csak akkor sérül, ha a különböző eljárások alapjául szolgáló jogszabályok azonos célokat szolgálnak, azonos jogok védelmét biztosítják.³³ Tekintettel arra, hogy az EUMSZ 102. cikke értelmében vett klasszikus kartelljog és a DMA között a részleges átfedések mellett számos eltérés is kimutatható, a német szakirodalom arra számít, hogy az Európai Bizottság és az EUB a bevett ítélkezési gyakorlatot a DMA és az EUMSZ versenyjogi szabályaira is kiterjeszti. Mivel a német szakirodalomban egyre erősebb az ezt ellenző megközelítés, ezen a területen számos jogvita várható, amelyek a nemzeti eljárásokra is hatással lehetnek.³⁴

3. A DSA várható hatásai a német jogrendszerben és joggyakorlatban

A rendelet nagy hangsúlyt helyez a fogyasztóvédelemre, és ennek érdekében számos kötelezettséget rendel el a digitális piacon működő szolgáltatók számára. A német társadalom, ahogyan ezt aktuális felmérések is alátámasztják,³⁵ hagyományosan érzékeny az adat- és a fogyasztóvéde-

³⁰ Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 50. cikkéhez és a büntetőjogi eljárásokon túl egyéb szankciós eljárásokhoz, hatósági bírságokhoz lásd C-117/20. bpost.

³¹ Az elv érvényesüléséhez a magyar jogban lásd SZABÓ Judit: A *ne bis in idem* elvének hazai fejlődéstörténete. Új Btk., 2021. április 6., <https://bit.ly/3urx3F8>.

³² Ezt a témakört a DMA vonatkozásában részletesen tárgyalja Lukas HARTA: Marktmachtmissbrauch und Digital Markets Act, Big-Tech-Unternehmen droht Doppelverfolgung. *Centrum für Europäische Politik*, 2021. szeptember 28., <https://bit.ly/47sqCb>.

³³ Például C-204/00. Aalborg Portland és mások kontra Bizottság [338].

³⁴ HARTA i. m. (32. lj.).

³⁵ Aktuális felmérések alapján az EU-ban első helyen áll a német lakosság, amelynek 88 százaléka alkalmazza minden általa használt eszközön az adatvédelmi funkciókat. Lásd *Besondere Sensibilität in Deutschland Steht beim Smart Home der Komfort über dem Datenschutz?* *Focus*, 2023. január 23., <https://bit.ly/3uvHZ4J>.

lemre, így a DSA-ra vonatkozóan is szigorúan és kritikusan kíséri figyelemmel a német jogalkotó és a hatóságok átültetési gyakorlatát.³⁶ A DSA-nak kedvező társadalmi preferenciákat alátámasztja a német kormánypártok 2021. évi koalíciós szerződése is, amely külön fejezetet szentelt az adatvédelemnek, és más szakterületeket érintő fejezeteiben is hangsúlyozta, hogy az adott területet érintő intézkedéseknek mindig az adatvédelem hatékony érvényesülése mellett kell megtörténniük.³⁷

3.1. A DSA címzettjei és az online keresőprogramok sajátos besorolása

A német szakirodalomban már most látható a DSA fogalmainak megfelelő értelmezésére vonatkozó felkészülés, így itt e fogalmak közül azokat ismertetjük, amelyekkel kapcsolatban már tetten érhető a német szakma jogértelmezési gyakorlata. A DSA a digitális piacon működő gazdasági szereplők körében a közvetítő szolgáltatásokat nevesíti a rendelet szerinti kötelezettségek címzettjeként, ahogy ezt az 1. cikk (1) bekezdése is rögzíti. A közvetítő szolgáltatás fogalma alá a DSA 3. cikk g) pontja különböző szolgáltatókat sorol, nevezetesen az „egyszerű továbbítást”, a „gyorsítótárazást” és a „tárhelyszolgáltatást” végzőket. Ezekkel a tevékenységekkel kapcsolatban a DSA (29) preambulumbekzdése számos példát felsorolva tág spektrumot körvonalaz, az olyan általános szolgáltatáskategóriáktól, mint az internetkapcsolódási pontok, a tartalomszolgáltató hálózatokon és a fordított proxykon át egészen a felhőszolgáltatásig vagy az internetes tárhelyszolgáltatásokig.

A DSA 3. cikk a) pontja, valamint a 2015/1535 irányelv³⁸ 1. cikk (1) bekezdés b) pontja értelmében az általában térítés ellenében nyújtott szolgáltatásokat kell ideértetni. Ezek a definíciók alapvetően az elektronikus kereskedelmi irányelv 12–14. cikkében foglaltaknak felelnek meg,³⁹ azzal a kiegészítéssel, hogy a DSA 3. cikk i) pontja az online platform fogalmát is bevezeti: az a tárhelyszolgáltatás nyújtása során fő szolgáltatása keretében a szolgáltatás igénybe vevőjének kérésére információkat nemcsak tárol, hanem nyilvánosan terjeszt is. A német szakirodalom e fogalom alá a digitális piacereket sorolja, például az eBayt vagy a klasszikus közösségi média szolgáltatóit, például az Instagramot.⁴⁰

A rendelet 3. cikk j) pontjában szabályozott online keresőprogramok tekintetében folytatódik az a német jogalkalmazók között a korábbi uniós és német szabályozásról kialakult vita

³⁶ Lásd például ZIMMERMANN–HEINZEL (2022a) i. m. (4. lj.).

³⁷ Mehr Fortschritt wagen – Bündnis für Freiheit, Gerechtigkeit und Nachhaltigkeit. Koalitionsvertrag 2021–2025 zwischen der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands (SPD), BÜNDNIS 90 / DIE GRÜNEN und den Freien Demokraten (FDP). 2021, <https://bit.ly/3RaWdAS>.

³⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/1535 irányelve (2015. szeptember 9.) a műszaki szabályokkal és az információs társadalom szolgáltatásaira vonatkozó szabályokkal kapcsolatos információszerzési eljárás megálapításáról.

³⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Eker. irányelv).

⁴⁰ Benjamin RAUE – Hendrik HEESSEN: Der Digital Services Act. *Neue Juristische Wochenschrift*, 2022, 3538.; DSA (13) preambulumbekzdés.

arról, hogy a DSA milyen mértékben vonatkozik a keresőprogramokra.⁴¹ Az ugyanis több helyen közvetlenül rájuk alkalmazandó kötelezettségeket fogalmaz meg – például 14. cikk (6) bekezdés, 24. cikk (3) bekezdés –, ezáltal a rendelet címzettjeként kezelve azokat, ugyanakkor a fentiekben részletezett 1. cikk (1) bekezdése értelmében a rendelet csak a közvetítő szolgáltatókra vonatkozik. Ennek következtében egyesek úgy vélik, hogy a keresőprogram csak gyorsítótárazásként vagy tárhelyszolgáltatásként nyújtott szolgáltatásként értelmezhető a DSA keretein belül.⁴²

Ez az érv azt feltételezi, hogy a DSA 3. cikk g) pontjában található három kategória valamelyike alá sorolandók a keresőprogramok, és azok közül leginkább a tárhelyszolgáltatásnak vagy az online platform tevékenységének felelne meg. Ezt a megközelítést arra alapozzák, hogy a DSA 35. cikk (1) bekezdés g) pontja a keresőprogramot üzemeltető szolgáltatókra is kiterjeszti a 21. és 22. cikkben foglalt kötelezettségeket, holott ez utóbbiak a saját tényállásaik alapján online platformokra vonatkozó kötelezettségeket állapítanak meg.⁴³ Ennél a megoldásnál további gondot jelenthet, hogy a DSA 3. cikk g) pont iii) alpontja szerinti „szolgáltatás igénybe vevőjének kérésére” történő indexálás nehezen feltételezhető a keresőprogram üzemeltetője esetében, amely saját gazdasági érdeke alapján végez indexálást. Ezt a problémát a német bíróságok szerzői jogi vonatkozású állandó ítélkezési gyakorlatában kialakult ún. *de facto* hozzájárulás vélelmezésével lehetne áthidalni. Ennek alapján az a felhasználó, aki nem zárja ki technikailag rögzíthető módon az indexálást, ráutaló magatartással járul hozzá annak alkalmazásához.⁴⁴

A fenti szabályozási ellentmondást egy másik megközelítés úgy javasolja feloldani, hogy a normaszövegben szerkesztési hibát feltételezve abból indul ki, hogy a DSA 3. cikk g) pontja tévesen nem említi a keresőprogramokat, amelyekre a jogalkotó alapvetően „negyedik közvetítő szolgáltatóként” tekint. Erre utalhat az is, hogy a DSA mindig egymás mellett szabályozza a keresőprogramokat és az online platformokat, és a 3. cikk j) pontjában „közvetítőként” jellemzi az előbbieket. Ennek következtében a DSA 3. cikk g) pontja szerinti minden közvetítőre vonatkozó kötelezettség rájuk is vonatkozna, kiegészülve a kifejezetten a 3. cikk j) pontja értelmében vett keresőprogramokra vonatkozó speciális kötelezettségekkel.

3.2. A szerződési feltételek szerinti tartalommoderálás

A DSA 14. cikke értelmében a közvetítő szolgáltatók kötelesek szerződési feltételeikben tájékoztatást nyújtani a szolgáltatás igénybe vevői által megadott információkra vonatkozóan a szolgáltatásaik használatával kapcsolatban általuk megszabott korlátozásokról, ami kiterjed a

⁴¹ OLG Köln Urt. v. 13.10.2016 – 15 U 189/15 Rn. 93 (Caching oder Hosting); a hostingszolgáltatóként történő besorolás mellett érvel OLG Celle ZD 2017, 428 Rn. 13.; Caroline VOLKMANN: Verlinkung & Haftung: Bedeutet die EuGH-Trilogie das Aus für die Informationsfreiheit und den Meinungs austausch im Internet? *Computer und Recht*, 2017, 36., 55. lj. Ilyen jogértelmezést ellenez Michael RATH: *Das Recht der Internet-Suchmaschinen*. Stuttgart, Richard Boorberg, 2005, 275., 277. A vitát a DSA tekintetében röviden bemutatja RAUE–HEESEN i. m. (40. lj.) 3538.

⁴² Max DREGELIES: Digital Services Act. *MMR*, 2022, 1033–1038.

⁴³ RAUE–HEESEN i. m. (40. lj.) 3538.

⁴⁴ Uo., a vonatkozó bírósági joggyakorlat bemutatásával.

tartalommoderálás céljából alkalmazott valamennyi szabályra, ideértve az algoritmikus döntéshozatalt is. Mivel a DSA 14. cikk (4) bekezdése értelmében a szolgáltatók e korlátozások alkalmazása és érvényesítése során kötelesek az érintett felek érdekeit és a szolgáltatás igénybe vevőt megillető alapvető jogokat mérlegelve eljárni, a német gyakorlat szempontjából felvetődik a kérdés, hogy már a szolgáltatók által a későbbiekben alkalmazni kívánt általános szerződési feltételek felállítására is vonatkozik-e az alapjogokra kiterjedő mérlegelési kötelezettség, ami a német gyakorlatban hagyományosan szigorú bírósági kontrollnak van alávetve.

A rendelet (47) preambulumbekzdésének első mondata alapján a német szakirodalom arra az álláspontra helyezkedik, hogy az alapjogokra kiterjedő mérlegelési kötelezettség már az általános szerződési feltételek kialakítására is kiterjed.⁴⁵ Ez az értelmezés utat nyit a DSA 14. cikkének olyan irányú alkalmazására, amely a német szövetségi legfelső bíróság (Bundesgerichtshof) korábbi, a DSA hatálybalépését megelőző ítélkezési gyakorlatának fenntartását teszi lehetővé. Ugyanis e bíróság 2021. július 29-én – a Facebook által eltávolított felhasználói hozzászólás kapcsán – hozott döntése⁴⁶ értelmében a szolgáltató a felhasználót és az általa megosztott tartalmat bár akkor is korlátozhatja, ha a korlátozott tartalom önmagában nem minősül közjogi értelemben vett bűncselekménynek vagy szabálysértésnek, ezekben az esetekben a szolgáltató köteles objektív, tárgyilagos indokot megjelölni, és elvárható tőle, hogy komoly erőfeszítéseket tegyen az ügy kivizsgálása során, ideértve a korlátozás által érintett felhasználó meghallgatását. A bíróság az alábbi bejegyzés törlésének megszüntetésére és az eredeti szöveg közzétételére kötelezte a Facebook vállalatot:

Azért ez örület, nem emlékszem olyan merényletre, amelyet egy bizonyos Reichsbürger követett volna el.⁴⁷ Ezzel ellentétben ott vannak a muzulmán bevándorlók által elkövetett gyilkosságok, amelyeket látott az ember, de nem igazán tehetett semmit. Német embereket bűnözőknek állítanak be, mert egyszerűen mást gondolnak a hazájukról, mint a rezsím. A migránsok minálunk gyilkolhatnak és erőszakolhatnak, és senkit nem érdekel! Én azért örülnék, ha az alkotmányvédelem rendet rakna.⁴⁸

A fenti példa jól szemlélteti a *lawful but awful*, avagy jogszerű, de nem kívánatos tartalmak szolgáltató általi korlátozásából adódó jogi kérdéseket. A német szakirodalom értékelése szerint ez a viszonylag friss bírósági ítélet meggyőzően mérlegeli a felhasználók alapjogait, valamint a szolgáltató érdekeit. Ez utóbbi ugyanis jogosan hivatkozhat a saját gazdasági érdekeire, amikor az általános szerződési feltételeiben a felhasználók szólásszabadságát arányos mértékben korlátozva határozza meg a nemkívánatos tartalmak körét. Ennek előfeltétele ugyanakkor az egyértelmű, transzparens fogalmazás és az érintett felhasználó meghallgatása.⁴⁹ Ez a jogalkalmazás a

⁴⁵ Ezt az értelmezést már a (45) preambulumbekzdés is alátámasztja: a közvetítő szolgáltatók szerződési szabadságát „főszabály szerint” tiszteletben kell tartani, ugyanakkor a szolgáltatást igénybe vevők védelme érdekében ajánlott bizonyos szabályokat meghatározni az ilyen szolgáltatók szerződési feltételeinek tartalmára; lásd továbbá uo., 3540.

⁴⁶ BGH (III. Zivilsenat), Urteil vom 29.07.2021 – III ZR 179/20.

⁴⁷ A *Reichsbürger* (birodalmi polgár) fogalma a magyar közvélemény előtt akkor vált szélesebb körben ismertté, amikor az alapvetően szélsőjobboldali csoportot államcsíny kísérletével vádolták meg. Reichsbürger-államcsíny: halál-lista is készült, a német kancellár vezeti. *Infostart*, 2022. december 14., <https://bit.ly/3GcfJq7>.

⁴⁸ BGH (III. Zivilsenat), Urteil vom 29.07.2021 – III ZR 179/20.

⁴⁹ Wolfgang WURMNEST: *Münchener Kommentar zum BGB*. München, C.H. Beck, 2022, 9. kiadás, BGB § 307 Rn. 144–146.

magyar gyakorlat számára azért lehet érdekes,⁵⁰ mert a DSA előtti német joggyakorlat élne tovább a német bíróságokon a DSA alkalmazásakor is, így adott esetben a magyar jogalkalmazás kitekinthet a német tapasztalatokra, sőt kénytelen lesz közvetetten foglalkozni azokkal, ha a magyar bíróságok, hatóságok eltérő megközelítést alkalmaznának.

3.3. Bűncselekmények gyanújának bejelentése és a hatályos német törvények átdolgozása

A DSA 18. cikke alapján a tárhelyszolgáltatók kötelesek az érintett hatóságoknak jelenteni, ha olyan információ birtokába jutnak, amely alapján vélelmezhető, hogy egy személynek vagy személyeknek az életét vagy biztonságát fenyegető bűncselekményt követtek el, követnek el vagy valószínűleg el fognak követni. E rendelkezés egyszerre tölt be prevenció és bűnüldözési funkciót, és tényállásait nézve számos vonatkozásban tág definíciókat állít fel, így a német szakirodalom a meghatározatlan jogi fogalmak szempontjából már a hatályban lévő német ágazati szabályok, különösen a *Netzwerkdurchsetzungsgesetz* (a közösségi hálózatokban történő jogérvényesítés javításáról szóló törvény, NetzDG) 3. §-ában foglaltakhoz képest is komoly alapjogvédelmi aggályokat fogalmaz meg.⁵¹ Ennek oka, hogy a 2022. február 1-jén hatályba lépett NetzDG 3a §-a értelmében a szolgáltató köteles a német szövetségi bünyügyi nyomozó ügynökségnek (*Bundeskriminalamt*, BKA) jelenteni, ha a német büntető törvénykönyvben foglalt bizonyos bűncselekmények elkövetését észleli valamely felhasználó részéről, amely bűncselekmények részben viszonylag általánosak, mint amilyen például a kényszerítés.

Ugyanakkor a szakirodalom kritikus értékelése szerint a német büntető törvénykönyv 138. §-a már pónalizálja egyes különösen súlyos bűncselekmények megvalósítására irányuló cselekmények feljelentésének elmulasztását, de az az egyértelmű jogalkotói szándék értelmében a kifejezetten súlyos bűncselekményekre vonatkozik, és azokra is csak akkor, ha még nem valósult meg a bűncselekmény tényállása. Ezzel szemben a NetzDG 3a §-ában szélesebb az érintett bűncselekmények köre, és a jelentési kötelezettség a folyamatban lévő elkövetés mellett a már megvalósított bűncselekményekre is kiterjed.⁵² Ezenfelül a NetzDG 3a §-ában foglaltakra is vonatkozik az egész törvényt érintő általános alkotmányjogi kritika, mely szerint az nem felel meg a német alaptörvény 5. cikk 1. bekezdésében foglalt vélemény- és médiaszabadságnak, hiszen az eljáró hatóságoknak annyira tág mérlegelési jogkört és szankcionálási jogosultságokat biztosít, hogy szakmaiatlan szempontok is érvényesülhetnek az érintett alapjogok korlátozása során.⁵³

⁵⁰ Ehhez a témakörhöz általánosan lásd NAGY Krisztina: Facebook files – gyűlöletbeszéd törölve? A közösségimédia-platfomok tartalom-ellenőrzési tevékenységének alapjogi vonatkozásai. In POLYÁK Gábor (szerk.): *Algoritmuskok, keresők, közösségi oldalak és a jog. A forgalomirányító szolgáltatások szabályozása*. Budapest, HVG-ORAC, 2020.

⁵¹ RAUE–HEESEN i. m. (40. lj.) 3541.

⁵² Laura KNOKE – Hagen KRÜGER: *Beck'sche Online-Kommentare BeckOK, Informations- und Medienrecht*. 36. kiadás, 1.2.2022, Netzwerkdurchsetzungsgesetz-NetzDG § 3a, 1–5. margószám.

⁵³ Elisa HOVEN – Hubertus GERSDORF: *Beck'sche Online-Kommentare BeckOK, Informations- und Medienrecht*. 36. kiadás, 1.5.2021, Netzwerkdurchsetzungsgesetz-NetzDG § 1, 5–8. margószám.

Tekintettel arra, hogy a DSA (9) preambulumbekzdése alapján a német NetzDG 3a §-át szinte teljes mértékben kiszorítja majd a DSA még tágabban megfogalmazott 18. cikke, a fenti alkotmányjogi és egyéb problémák a német gyakorlatban várhatóan a DSA alkalmazása során okoznak majd gondokat, főleg a hatósági döntések felülvizsgálatakor. A DSA és a NetzDG közötti viszonyról általánosan megállapítható, hogy a német kormánytöbbség a DSA teljes harmonizációs hatása okán a NetzDG alapvető felülvizsgálatának szükségességéből indul ki, számos egyéb, például a média- és az ifjúságvédelmi törvényé mellett.⁵⁴ Ugyanakkor néhány részterülettel kapcsolatban arra az álláspontra helyezkedik, hogy a NetzDG részben tágabb alkalmazási jogkörrel rendelkezik (mert például a DSA-tól eltérően a személyek életét és biztonságát érintő bűncselekményeken túl egyéb büntetőjogi tényállásokra is kiterjed), és a DSA az egyes részletkérdéseket, például a DSA értelmében vett jogellenes tartalmak definiálását a nemzeti jogra bízta.⁵⁵

A szakirodalom is abból indul ki, hogy a NetzDG jelentős felülvizsgálatot igényel a DSA hatása miatt, ugyanakkor olyan részterületekre hívják fel a figyelmet, amelyeket álláspontjuk szerint a NetzDG jelenleg hatékonyan szabályoz, és a DSA kifejezetten nem érinti, így azok megtartását javasolják a német jogalkotónak egy karcsúsított NetzDG keretében. Ilyen rendelkezést látnak például a NetzDG 5. §-ában, amely a bírósági iratok kézbesítését szabályozza, ezáltal biztosítva a határon átnyúló ügyek gyorsabb lebonyolítását, míg a DSA 11–13. cikke a hatóságokra vonatkozóan szabályozza ezt a kérdéskört, de a nemzeti bíróságokat illetően nem.⁵⁶

3.4. A DSA 25. cikke értelmében vett sötét minták (megoldások) tilalmának kihatása a hatályban lévő német törvények értelmezése során

A sötét mintázatok, illetve minták alatt olyan gyakorlatokat értünk, amelyekkel a szolgáltató nem kívánt döntések meghozatalára készítheti a fogyasztót – ilyen például a vásárlás és az adatkezelési hozzájárulás megadása. Gyakori példa a vizuális vagy szöveges elemek alkalmazása, vagy az olyan honlapdizájnok, amelyek a fogyasztót egy bizonyos döntés irányába terelik.⁵⁷ A sötét minták bevetésekor a szolgáltató gyakran épít a szűkösségi hatás elérésére (*scarcity effect*: a termék mennyiségének szűkösségére, limitált elérhetőségére utal), a közösségi megerősítésre (*social proof*: a fogyasztót az befolyásolja, hogy más, hozzá hasonló emberek hogyan döntöttek) vagy a kimaradás érzésére (*fear of missing out*). Az uniós jogalkotó eddig nem definiálta átfogóan a sötét minták fogalmát, és a DSA (67) preambulumbekzdése is csak egyes részleteket tisztáz, míg a fogalom meghatározást és az esetscsoportok kialakítását alapvetően a Bizottság későbbi joggyakorlatára bízta. Mindenesetre a (67) preambulumbekzdés olyan megoldásokat tekint tilos-

⁵⁴ Drucksache 20/2308. Deutscher Bundestag, 2022. június 17., 2. <https://bit.ly/40ODaQ1>.

⁵⁵ Uo., 3–4.

⁵⁶ Jonas KAHL – Simon LIEPERT: Rechtsschutz für Internetnutzer: Warum man das NetzDG doch noch braucht. *Legal Tribune Online*, 2023. február 3., <https://bit.ly/3urzJmi>.

⁵⁷ Az itt bemutatott példákkal kapcsolatban a magyar joggyakorlat szempontjából lásd PRISKIN Boglárka – BAUMGARTNER Máté: Sötét mintázatok: jogszerű marketing vagy jogszerűtlen gyakorlat. *Jogásvilág*, 2023. január 17., <https://bit.ly/49STOBZ>.

nak, amelyek akár szándékosan, akár ténylegesen jelentősen torzítják vagy korlátozzák a szolgáltatás igénybe vevőinek azt a képességét, hogy önálló és megalapozott döntéseket hozzanak.

A sötét minták alkalmazására vonatkozó tilalom a DSA 25. cikk (2) bekezdése alapján a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló irányelv⁵⁸ és a GDPR hatálya alá tartozó gyakorlatokra nem alkalmazandó, így ezeket előnyben kell részesíteni. Ez alapvetően azt is jelenti, hogy a DSA 25. cikkének viszonylag szűk saját alkalmazási köre marad. A német szakértők többsége ugyanakkor arra az álláspontra helyezkedik, hogy a fentiekben említett, korábbi uniós jogszabályok után hatályba lépett DSA 25. cikkében foglaltak egy realisztikusabb emberképből kiindulva, és az ember befolyásolhatóságának tudományos igazolhatóságát is szem előtt tartva, szigorúbb szabályokat fogalmaztak meg a felhasználók hatékonyabb védelme érdekében. Álláspontjuk szerint a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló irányelv és a GDPR előírásait a DSA 25. cikke figyelembevétele mellett kell értelmezni, mivel a DSA 25. cikk (3) bekezdése szerinti gyakorlatok befolyásolhatják a felhasználót szabad döntése meghozatalában.

Így sötét minták alkalmazásakor a GDPR 4. cikk (11) bekezdése szerinti „érintett hozzájárulása” nem tekinthető megadottnak, és sérülhet a fogyasztónak a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló irányelv 5–8. cikke értelmében vett szabad döntéshozatala is. Ez a jogértelmezés az irányelv és a rendelet átültetését szolgáló német jogszabályokra is kihatna: ilyen esetekben az UWG 5–5b §-a és a 4a §-a értelmében vett jogsértő magatartás megvalósulását kell feltételezni.⁵⁹ A német jogban a fentiekben említett UWG mellett még az általános magánjogi szabályok nyújtanak védelmet a sötét mintázatok ellen – e jogszabályok értelmezését a DSA alapján fejleszthetik majd tovább a jogalkalmazók. Ilyen klauzulák lehetnek a német polgári törvénykönyv értelmében vett félrevezetés miatti elállási jog és a szerződéses jogviszony visszamenőleges felszámolása a szerződni kívánó fél hiányos tájékoztatása okán.⁶⁰

3.5. A DSA 54. cikke alapján igényelhető kártérítések rendszere

A digitális szolgáltatásokról szóló rendelet 54. cikkében foglalt kártérítési igény meglehetősen tágan értelmezendő, hiszen a szolgáltatás igénybe vevője jogosult arra, hogy „bármely kárért vagy veszteségért” kártérítést kérjen a közvetítő szolgáltatóktól a DSA szerinti kötelezettségek közvetítő szolgáltatók általi megsértése miatt. Az ilyen kártérítésnek ugyanakkor összhangban kell lennie az alkalmazandó nemzeti jogban meghatározott szabályokkal és eljárásokkal, és nem sértheti a fogyasztóvédelmi szabályok alapján rendelkezésre álló egyéb jogorvoslati lehetőségeket.⁶¹ A német joggyakorlatban ez azt jelenti, hogy a szerződésen kívüli (deliktuális) károkozá-

⁵⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2005/29/EK irányelve (2005. május 11.) a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól, valamint a 84/450/EGK tanácsi irányelv, a 97/7/EK, a 98/27/EK és a 2002/65/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvek, valamint a 2006/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról („Irányelv a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról”).

⁵⁹ RAUE–HEESEN i. m. (40. lj.) 3542.

⁶⁰ Michael GERTZ et al.: Dark Patterns – eine interdisziplinäre Analyse. *Legal Tech – Zeitschrift für die digitale Anwendung*, 2023/1., 1–10.

⁶¹ DSA (121) preambulumbekzdés.

sért és a szerződésszegéssel okozott (kontraktuális) károkért való felelősség szabályai, például a bizonyítási teher, a felróhatóság stb. az adott esetben alkalmazandó tagállami jog szerint érvényesülnek.⁶²

Ha egy felhasználó és egy platform közötti (felhasználói) szerződés a német jog szerint létesült, akkor a fentiek alapján a BGB 280. §-a, valamint a DSA 54. cikke alapján igényelhető a szerződésszegéssel okozott kár térítése, amelynek keretében a bírósági gyakorlat alapján *put-back* igény is érvényesíthető.⁶³ Ugyanakkor a szakirodalom a harmadik személyek igényei tekintetében a DSA 54. cikkének korlátozó értelmezését favorizálja, például a személyiségi jogok megsértése esetében. Fontos hangsúlyozni, hogy a DSA felhasználófogalma meglehetősen tág, és a szolgáltatót kötelező magatartási szabályainak köre kifejezetten széles, így a deliktális károkozás vonatkozásában elképzelhető olyan bírósági joggyakorlat, amely harmadik személyek jogainak védelmét is lehetővé teszi.

3.6. Az illetékes hatóságok és a digitális szolgáltatási koordinátor kijelölésével kapcsolatos kérdések

A DSA 49. cikke alapján a tagállamok kötelesek egy vagy több, közvetítő szolgáltatók felügyeletéért és a rendelet érvényesítéséért felelős illetékes hatóságot kiválasztani, és azt vagy azok közül egyet ki kell jelölniük digitális szolgáltatási koordinátoruknak. Ha egy tagállam a digitális szolgáltatási koordinátor mellett más illetékes hatóság(ka)t is kijelöl, akkor azt is biztosítani köteles, hogy e hatóságok és a digitális szolgáltatási koordinátor feladatainak meghatározása egyértelmű legyen, és hogy szorosan és hatékonyan együttműködjenek feladataik ellátása során. Mindezt 2024. február 17-ig kell elvégezniük a tagállamoknak, ugyanis a digitális szolgáltatási koordinátort eddig kell kijelölni.

Németországban a digitális szolgáltatási koordinátor lehetséges szerepéért három szervezet versenyez egymással: a szövetségi igazságügyi minisztérium alá tartozó igazságügyi hivatal (Bundesamt für Justiz),⁶⁴ szintén szövetségi szinten a Bundesnetzagentur (villamosenergia-, távközlési, posta- és vasúthálózati ügynökség),⁶⁵ valamint a tartományi médiahatóságok (Landesmedienanstalten). Ez utóbbiak a tartományi hatáskörbe tartozó közszolgálati műsor-szolgáltatás szabályozásával és felügyeletével járó feladatokat hagyományosan egymás között koordinálják, ezáltal biztosítva az országosan egységes felelősségellátást.⁶⁶ E hatóságok bármelyike mellett erős éveket lehet felsorakoztatni eddigi szakmai feladataik és tapasztalataik, az őket irányító minisztériumok kapacitásai, valamint a német döntéshozatalban megkerülhetetlen fő-

⁶² Ezeket részletesebben ismerteti Franz HOFMANN – Benjamin RAUE (szerk.): *Digital Services Act. Gesetz über digitale Dienste*. Baden-Baden, Nomos, 2023. DSA Art. 54 Rn. 5 skk.

⁶³ Avagy korábban a szolgáltató által eltávolított tartalom, korlátozott profil stb. visszaállítása, lásd BGH, Urteil vom 29.7.2021 – III ZR 179/20.

⁶⁴ Bundesjustizamt: <https://bit.ly/47ruzoW>.

⁶⁵ Bundesnetzagentur: <https://bit.ly/3MY86r9>.

⁶⁶ Medienanstalten: <https://bit.ly/3sM2mdd>.

deralizmus követelményei alapján. Nem meglepő, hogy még nincs hír a kijelölésről, bár a szövetségi kormány 2023 tavaszára ígerte döntése kihirdetését.⁶⁷

Az érintett hatóságok és a Szövetségi Tanács (Bundesrat) a DSA 49. cikkét leginkább azért kritizálják, mert *de facto* hierarchikus rendszerbe kényszeríti a média-, a versenyjogi, a fogyasztóvédelmi és az adatvédelmi közigazgatási feladatok ellátását. Megoldásként azt szorgalmazzák, hogy a német kormány egyrészt minél nagyobb mértékben támaszkodjon a már fennálló közigazgatási struktúrára,⁶⁸ másrészt a német jogszabály a különböző hatóságok számára egyenrangú felek közötti koordinálás keretében tegye lehetővé feladataik ellátását.⁶⁹ Erre az egyes tagállamok hagyományos közigazgatási területein már meglévő, bevált struktúrákat hozzák fel példaként, mint amilyen az egy hatóság által meghozott döntést megelőző kötelező konzultáció más hatóságokkal (német gyakorlat egyes közigazgatási területeken), a hatóságok között létesített kötelező hatályú megállapodás keretében történő koordinált feladatellátás (Franciaország), vagy a közös grémium létrehozása (Belgium).

A fentiek alapján arra számíthatunk, hogy Németország már létező hatóságokat jelöl ki, és a koordinátor és a többi illetékes hatóság közötti viszonyt erős koordinációs keretbe helyezik. Valószínűleg ebben a kontextusban érdemes értelmezni a német kormánynak azt a 2023 májusában előterjesztett javaslatát, amely alapvetően a Bundesnetzagenturt jelölné ki koordinátornak, de erős tanácsadó testületet (Beirat) rendelne mellé, amelyben az ágazati szereplők és a civil társadalom is képviseltethetné magát, és az egyéb szakmai szempontok érvényesülését volna hivatott segíteni.⁷⁰ Fontos emlékeztetni rá, hogy a Bundesnetzagentur koordinátorként való megjelölése esetén a német jogalkotónak hozzá kellene nyúlnia a hatóság jogállását szabályozó rendelkezésekhez, hogy biztosítsa a koordinátornak kormányzattól való, a DSA által megkövetelt függetlenségét.⁷¹

4. A DSA és a DMA várható hatásai a magyar jogrendszerben és joggyakorlatban, valamint azok átfedései a német jogrendszerben tapasztalható hatással

A DSA és a DMA uniós szintű elfogadását és hatálybalépését követően Magyarországon is megkezdődött a belső jogba való átültetésük.⁷² A folyamat szerteágazó, hiszen a rendeletek

⁶⁷ Eva MURASOV: Regulierung von Tech-Giganten: Zur Umsetzung braucht es auch Forschungsdaten. *Tagesspiegel*, 2023. április 14., <https://bit.ly/3SWOEiA>.

⁶⁸ Bundesrat Beschluss vom 26. März 2021 (Drucksache 96/1/21): <https://bit.ly/3MWpwo6>.

⁶⁹ Ehhez lásd a német tartományi médiahatóságok közleményét: *Die Medienanstalten, Digital Services Act und Digital Markets Act der EU – Eingabe der Medienanstalten im Konsultationsprozess der EU-Kommission*. Berlin, 2021. március 30., <https://bit.ly/46txSut>.

⁷⁰ Alina CLASES: DSA-Implementierung: Deutschland will zusätzlichen Beirat schaffen. *Euractiv*, 2023. május 9., <https://bit.ly/3uA9PfU>.

⁷¹ CORNILS et al. (28. lj.) 67.

⁷² Például az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény; ezzel kapcsolatban lásd Szigorú szabályok és korszakalkotó rendelkezések az online tér biztonságáért – elfogadta az EP a digitális piacokról és szolgáltatásokról szóló rendeletet! *Jogi Fórum*, 2022. július 5.; <https://bit.ly/3utyKC1>.

több jogi területet is érintenek, emellett pedig más, már hatályban lévő uniós jogszabályokkal is szorosan összefüggnek. E tényezők befolyásolják, hogy miként fognak megjelenni ezek a rendeletek a hazai jogban. A következőkben röviden bemutatjuk a hazai fejleményeket.⁷³

A két rendelet megfelelő átültetése jelenleg az egyik legnagyobb kihívás, és várhatóan számos új rendelkezés bevezetését teszi szükségessé. Az első kérdés az, hogy milyen hatóságok fogják felügyelni a végrehajtást. Felmerült, hogy erre a célra egy teljesen új felügyeleti szervet hozzanak létre, de ezt nagyban befolyásolja, hogy az a működése során milyen hatáskörökkel lesz majd felruházva, és már vannak olyan szabályozó szervek, amelyek megfelelnek a rendeletek elvárásainak. Vagyis nem feltétlenül szükséges új hatóságot létrehozni, elég a jelenlegiek tevékenységi körét kiszélesíteni.

A szervezeti felépítésen túl a jogalkalmazásban is szükség lesz bizonyos változtatásokra. Az online térben folyamatosan felbukkanó problémák teljesen másfajta kezelési módot igényelnek, mint a jelenlegi rendszereké. A két új rendelet erre is próbál megoldást találni, azonban az ehhez való igazodás az országok szintjén hosszabb folyamat lesz. Egyrészt bizonyos fokú szemléletmódváltással jár, mint amilyen például a fentebb említett német paradigmaváltás a GWB-t érintő 11. reformtervvel, másrészt rugalmasságot is igényel a felek részéről. Tovább nehezíti a helyzetet, hogy a terület újdonsága miatt még nem áll rendelkezésre mintául szolgáló példa.

4.1. Versenyjogi szabályozás

A DMA kapcsán fontos kiemelni annak alapvetően versenyjogi jellegét, hiszen ez adja a szabályozás jelentős részének alapját. Ezen a területen már el is kezdődött az átültetés: a Gazdasági Versenyhivatal (GVH) már 2023. január 1-jén közzétette, milyen feladatok hárulnak majd rá a DMA végrehajtása során. Kijelölt, illetve illetékes hatóságként⁷⁴ az Európai Bizottság mellett a GVH is kezdeményezhet versenyfelügyeleti eljárást a kapuőrökkel szemben, melynek során azt vizsgálja majd, hogy miként teljesülnek a DMA-ban előírt kötelezettségek (a végleges döntés az Európai Bizottság jogkörében marad). Ezenkívül a GVH tagja lett annak a magas szintű nemzetközi munkacsoportnak is, amely a Bizottság számára nyújt szakmai támogatást a DMA végrehajtása során.⁷⁵ A tagság révén a GVH számára lehetőség nyílik arra, hogy ezen a területen még hatékonyabban tudjon majd érvényesülni.

⁷³ Ehhez lásd TÓTH András: Az online platformok európai szabályozása. *In Medias Res*, 2022/2., <https://bit.ly/3R6Rcbl>, 78–102.

⁷⁴ 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról 33. § (2d) bekezdés: „A Gazdasági Versenyhivatal a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló jogszabály) szóló, 2022. szeptember 14-i (EU) 2022/1925 európai parlamenti és tanácsi rendelet [a továbbiakban: (EU) 2022/1925 európai parlamenti és tanácsi rendelet] szerinti illetékes hatóságként az (EU) 2022/1925 európai parlamenti és tanácsi rendelet alkalmazása során együttműködik az Európai Bizottsággal és az (EU) 2022/1925 európai parlamenti és tanácsi rendelet szerinti illetékes hatóságokkal.”

⁷⁵ *A GVH bekerült a digitális piacvédelem uniós szakértői csoportjába*. GVH, 2023. március 30., <https://bit.ly/49NoZPb>.

Ezek az újonnan kapott feladatok a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény módosításával kerültek be a hazai jogrendszerbe, így ez lett az egyik első hazai szabálmódosítás a digitális rendeletekkel kapcsolatban.⁷⁶ A jövőben szükség lehet az e-kereskedelemről szóló törvény módosítására is. Az ehhez kapcsolódó uniós irányelv adja a jelenlegi szabályozások alapját; egyes pontokon a DSA kiegészíti, meghaladja azt. Ezzel kapcsolatban két opció merül fel: vagy a jelenlegi törvény módosítására kerül sor, beemelve az új területeket, vagy két teljesen új törvényt kell hozni, amely a régivel (valamilyen szinten) párhuzamosan fejti ki hatását.

4.2. Médiaszabályozás

Ahogy már említettük, a rendeletek több területre is kiterjednek, így a versenyjog mellett egyes pontokon a mediaszabályozáshoz is kapcsolódnak. Itt a legfontosabb a hasonló uniós szabályozásokhoz való kapcsolódás. Nemcsak az Eker. irányelv szolgál alapként a szabályozás során, hanem a DMA és a GDPR is (az előbbi egyes részletekben kiegészíti az utóbbi rendelkezéseit).⁷⁷ Itt egyes hatáskörök átkerülnek a Bizottsághoz, de a szolgáltatók önszabályozása bizonyos mértékig megmarad, ugyanakkor a tagállami bíróságok ebben a tárgykörben szigorú ellenőrzés alá vonhatják a szolgáltatókat, ahogyan azt fentebb kifejtettük (lásd 2.2., 2.3. és 3.2. pont).

Itt is érdemes kitérni a szervezet felépítésének folyamatára, mert itt is szükséges lehet megfelelő felügyeleti szerv kijelölése. A DSA, mint említettük, rendelkezik az illetékes nemzeti hatóság(ok) és a digitális szolgáltatási koordinátorok kijelöléséről – e szervek feladata lesz a rendeletbe tartozó területek nemzeti szintű felügyelete és összekötése az alkalmazás hatékonyságának biztosítására. A digitális szolgáltatási koordinátor továbbá együttműködik majd a Digitális Szolgáltatások Európai Testületével és a Bizottsággal is.

5. Összefoglaló és kitekintés

A magyar jogalkotás és gyakorlat is számos kihívással szembesül a digitális szolgáltatásokat szabályozó rendeletek megfelelő átültetésekor, de a szabályozás már számos területen megkezdődött. Nem meglepő, hogy a jogalkotó kitekint más uniós tagállamok tapasztalataira, például Németország, Ausztria vagy Franciaország gyakorlatára, ahol az érintett területeket a DSA és a DMA előtt hatályban lévő uniós szabályokon túlmutató mértékben szabályozták, és ennek köszönhetően közigazgatási tapasztalatokat is szereztek.⁷⁸

A nemzeti hatóságok jogköreinek és a közöttük érvényesülő együttműködés részletszabályainak kialakításával kapcsolatban érdemes felhívni a figyelmet az itt bemutatott németországi

⁷⁶ Változások a versenyjogban: a GVH eszköztára bővül, a cégek adminisztratív terhei csökkennek. GVH, 2023. január 1., <https://bit.ly/3unWkX0>.

⁷⁷ Részletesebben lásd fent, 2. és 3. pont.

⁷⁸ SISMA Tünde: *A közösségi média és az online platformok szabályozása az Európai Unióban. Elemzés az Országgyűlési képviselők részére.* Országgyűlés Hivatala, 2021. május 5., <https://bit.ly/3RcVxtF>.

helyzetképre. Az érintett német ágazati szakhatóságok szövetségi és tartományi szinten azt szorgalmazzák, hogy a DSA alapján kialakítandó hierarchikus rendszer keretében a koordináló hatóság minél nagyobb mértékben köteles legyen a többi érintett nemzeti hatóság szakmai véleményét figyelembe venni. Mivel Magyarországon a GVH és az NMHH, valamint az esetlegesen érintett egyéb szakhatóságok között már szintén egy szerteágazó közigazgatási rendszer működik, fontos szempont lesz e hatóságok együttműködésének hatékony szabályozása.

Irodalomjegyzék

- Besondere Sensibilität in Deutschland Steht beim Smart Home der Komfort über dem Datenschutz? *Focus*, 2023. január 23., <https://bit.ly/3uvHZ4J>.
- CLASES, Alina: DSA-Implementierung: Deutschland will zusätzlichen Beirat schaffen. *Euractiv*, 2023. május 9., <https://bit.ly/3uA9PFU>.
- CORNILS, Matthias et al.: *Vollzug des Digital Services Act in Deutschland – Implementierung einer verbraucherorientierten Aufsichtsbehördenstruktur*. Mainzer Medieninstitut, 2022. november, <https://bit.ly/3Ge2zJq>.
- DREGELIES, Max: Digital Services Act. *MMR*, 2022, 1033–1038.
- GERTZ, Michael et al.: Dark Patterns – eine interdisziplinäre Analyse. *Legal Tech – Zeitschrift für die digitale Anwendung*, 2023/1., 1–10.
- Gesetzentwurf der Bundesregierung Entwurf eines Gesetzes zur Änderung des Gesetzes gegen Wettbewerbsbeschränkungen und anderer Gesetze*, <https://bit.ly/47DN2hS>.
- HARTA, Lukas: Marktmachtmisbrauch und Digital Markets Act, Big-Tech-Unternehmen droht Doppelverfolgung. *Centrum für Europäische Politik*, 2021. szeptember 28., <https://bit.ly/47sqCb>.
- HERBERS, Björn – SAVARY, Fiona – GRÖF, Sophia C.: Die Revolution der Digitalregulierung in Aktion – Umsetzung des Digital Markets Act durch die EU. *GRUR-Prax*, 2023.
- HERBERS, Björn – SAVARY, Fiona – GRÖF, Sophia C.: (K)ein Monopol der Kommission bei der TorwächterRegulierung – Welche Rolle spielt der Digital Markets Act im deutschen Recht? *GRUR Prax*, 2023.
- HOFMANN, Franz – RAUE, Benjamin (szerk.): *Digital Services Act. Gesetz über digitale Dienste*. Baden-Baden, Nomos, 2023.
- HOVEN, Elisa – GERSDORF, Hubertus: *Beck'sche Online-Kommentare BeckOK, Informations- und Medienrecht*. 2021, 36. kiadás.
- KAHL, Jonas – LIEPERT, Simon: Rechtsschutz für Internetnutzer: Warum man das NetzDG doch noch braucht. *Legal Tribune Online*, 2023. február 3., <https://bit.ly/3urzJmi>.
- KARBAUM, Christian – SCHULZ, Max: „Antitrust Litigation 2.0” – Private Enforcement beim DMA? *Neue Zeitschrift für Kartellrecht*, 2022/1., 107–112.
- KNOKE, Laura – KRÜGER, Hagen: *Beck'sche Online-Kommentare BeckOK, Informations- und Medienrecht*. 2022, 36. kiadás.
- KÖRBER, Torsten: Lessons from the Hare and the Tortoise: Legally Imposed Selfregulation, Proportionality and the Right to Defence Under the DMA, II. *Neue Zeitschrift für Kartellrecht*, 2021, 436–444.

- KÜHN, Heuking – WOJTEK, Lüer: 11. *GWB-Novelle* – Wann kommt sie, was bringt sie?, <https://bit.ly/47ICSwg>.
- LÁBADY Tamás: A deliktualis felelősség fontosabb változásai az új Ptk.-ban. *Jogtudományi Közlemény*, 2014/4., 169–179., <https://bit.ly/3R3qeRP>.
- MURASOV, Eva: Regulierung von Tech-Giganten: Zur Umsetzung braucht es auch Forschungsdaten. *Tagesspiegel*, 2023. április 14., <https://bit.ly/3SWOEiA>.
- NAGY Krisztina: Facebook files – gyűlöletbeszéd törölve? A közösségimédia-plattformok tartalom-ellenőrzési tevékenységének alapjogi vonatkozásai. In POLYÁK Gábor (szerk.): *Algoritmuskok, keresők, közösségi oldalak és a jog. A forgalomirányító szolgáltatások szabályozása*. Budapest, HVG-ORAC, 2020, 148–170.
- PICHLER, Philip et al.: Kartellrecht – Regierungsentwurf zur 11. *GWB-Novelle*. *Gleiss Lutz*, 2023. április 17., <https://bit.ly/3MTvupO>.
- PRISKIN Boglárka – BAUMGARTNER Máté: Sötét mintázatok: jogszerű marketing vagy jogszerűtlen gyakorlat. *Jogászvilág*, 2023. január 17., <https://bit.ly/49STOBZ>.
- RATH, Michael: *Das Recht der Internet-Suchmaschinen*. Stuttgart, Richard Boorberg, 2005.
- RAUE, Benjamin – HEESSEN, Hendrik: Der Digital Services Act. *Neue Juristische Wochenschrift*, 2022, 3537–3542.
- SISMA Tünde: *A közösségi média és az online platformok szabályozása az Európai Unióban. Elemzés az Országgyűlési képviselők részére*. Országgyűlés Hivatala, 2021. május 5., <https://bit.ly/3RcVxtF>.
- SZABÓ Judit: *A ne bis in idem* elvének hazai fejlődéstörténete. *Új Btk.*, 2021. április 6., <https://bit.ly/3urx3F8>.
- Thesepapier Digitalisierung und Wettbewerbsrecht*. Bundeswettbewerbsbehörde, 2020. június, <https://bit.ly/3QU8eZR>.
- TÓTH András: Az online platformok európai szabályozása. *In Medias Res*, 2022/2., 78–102., <https://bit.ly/3R6Rcbl>.
- VOLKMANN, Caroline: Verlinkung & Haftung: Bedeutet die EuGH-Trilogie das Aus für die Informationsfreiheit und den Meinungs austausch im Internet? *Computer und Recht*, 2017, 36–43.
- WURMNEST, Wolfgang: *Münchener Kommentar zum BGB*. München, C.H. Beck, 2022.
- ZIMMER, Daniel – GÖHSL, Jan-Frederick: Vom New Competition Tool zum Digital Markets Act: Die geplante EU-Regulierung für digitale Gatekeeper. *Zeitschrift für Wettbewerbsrecht*, 29. (2021) 29–61.
- ZIMMERMANN, Hendrik – HEINZEL, Caroline: Der Digital Markets Act Plattform-Regulierung für Demokratie und Nachhaltigkeit in der EU – aktueller Stand und Verbesserungspotenziale. *Germanwatch*, 2022. január 13. <https://bit.ly/49XBVSB>.
- ZIMMERMANN, Hendrik – HEINZEL, Caroline: Der Digital Services Act – Plattform-Regulierung für Demokratie und Nachhaltigkeit in der EU – aktueller Stand und Verbesserungspotenziale. *Germanwatch*, 2022. január 13., <https://bit.ly/3R552Lb>.

A Digital Services Act és a Facebook Oversight Board szerepe a jogorvoslat biztosításában a közösségi média vonatkozásában

GYETVÁN DORINA*

A közösségi média térnyerésével és a felhasználói tartalmakat érintő döntések számának ugrásszerű növekedésével a 2020-as években (ismét) előtérbe került a biztonságos, kiszámítható és megbízható online környezet kialakításának szükségessége. Ennek biztosítására egyrészt 2020 októberében megalakult a Facebook Oversight Board, amely a legösszetettebb tartalommoderálási kérdések vizsgálatára hivatott, többek között az online véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatban, elsősorban a Facebook saját értékrendjéhez mérten, azonban egyre hangsúlyosabban jelennek meg a nemzetközi emberi jogi normák is a mérlegelés során. Másrészt a digitális szolgáltatásokról szóló rendelet (DSA) a 17. cikk szerinti indoklási kötelezettségen alapuló, belső panaszkezelési mechanizmusok és peren kívüli vitarendezési mechanizmusok biztosítását írja elő a felhasználók által megosztott tartalmakkal kapcsolatos platformdöntések felülbírálatára. A DSA szerinti alternatív vitarendezési fórumok várhatóan számos tulajdonságuk révén hasonlóságot fognak mutatni az Oversight Boarddal, amelyre emiatt egyfajta mintaként és kísérletként tekinthetünk a DSA nézőpontjából. A bizottság eddigi működése során tapasztaltak útmutatással szolgálhatnak a jövőre annak érdekében, hogy a fórumok minél hatékonyabban működjenek és ezáltal legteljesebb körben biztosítsák a felhasználók védelmét.

Kulcsszavak: Oversight Board, Facebook, DSA, jogorvoslat, közösségi média

The Role of the DSA and the Facebook Oversight Board in the Provision of Effective Remedy on Social Media

With the rise of social media and the rapid increase in the number of decisions made by platforms regarding user content, the creation of a safe and foreseeable online environment became the center of attention (again) in the 2020s. In order to improve user safety, on the one hand, the Facebook Oversight Board was set up in October 2020, which is designed to answer some of the most difficult questions around freedom of expression online (among other human rights), primarily in accordance with Facebook's stated values and policies, however, international human rights standards appear more and more prominently in recent Oversight Board decisions. On the other hand, the Digital Services Act requires service providers to issue statement of reasons with most of their decisions and the provision of internal complaint handling mechanisms and out-of-court dispute resolution mechanisms to review platform decisions will become a requirement. Alternative dispute resolution forums under the Digital Services Act are expected to have many characteristics in common with the Oversight Board, which can

* PhD-hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

therefore be analyzed as a kind of experiment from the Act's point of view. The experiences regarding and shortcomings of the Oversight Board so far can provide significant guidance for future reference in order to ensure that the forums will operate as efficiently as possible and therefore, ensure the fullest possible protection of users.

Keywords: Oversight Board, Facebook, DSA, remedy, social media

1. Bevezetés és problémafelvetés

Az elektronikus kereskedelemről szóló, több mint húsz éve hatályba lépett irányelv¹ szerint kialakított *safe harbour* modell mentességet biztosít a közvetítő szolgáltatóknak,² feltéve, hogy nem rendelkeznek tudomással a jogsértő tartalomról vagy haladéktalanul eltávolítják azt az értesítés kézhezvétele után.³ Ha azonban a közvetítő szolgáltató nem felel meg az előírt feltételeknek, felelősségét kiemelt védelem nélkül kell vizsgálni.⁴ A szolgáltatók részére előírható kötelezettségek körének jelentős korlátozását jelenti az irányelv 15. cikke, amely explicit módon tiltja, hogy a közvetítő szolgáltatók általános nyomon követésre kötelezhetőek legyenek a felületükön elhelyezett tartalmak vonatkozásában az illegális tartalmak felfedezésére vagy megelőzésére. Az irányelv azonban nem határozza meg egyértelműen e tilalom tartalmát, ezáltal nemkívánatos bizonytalanságot okoz, a közvetítő szolgáltatók pedig hajlamosak a felhasználó tartalmak tömeges korlátozására. A közösségimédia-platformok – ahogyan a Facebook is – az uniós szabályozás szerint tárhelyszolgáltatónak minősülnek, mivel e szolgáltatások a felhasználók által létrehozott tartalmakat tárolják, rendszerezik és teszik hozzáférhetővé.⁵

A Facebook jelenleg 2,9 milliárd felhasználója⁶ naponta négy petabyte-nak megfelelő mennyiségű tartalmat tölt fel a platformóriás felületére,⁷ az pedig az elmúlt negyedévben több mint 15 millió tartalmat távolított el (vagy feltölteni sem engedett) gyűlöletbeszédre hivatkozással. Általánosságban elmondható, hogy a közösségimédia-szolgáltatók részben gazdasági alapon,⁸ részben a felelősség alóli mentesülés érdekében sokszor megfelelő jogalap nélkül, a mes-

¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól.

² GOSZTONYI Gergely: *Cenzúra Arisztotelésztől a Facebookig. A közösségi média tartalomszabályozási gyakorlatának komplexitása*. Budapest, Gondolat, 2022, 110.

³ Rebecca MACKINNON et al.: *Fostering Freedom Online: The Role Of Internet Intermediaries*. Paris, UNESCO, 2014, 30–31.

⁴ Kevin BANKSTON – David SOHN – Andrew MCDIARMID: *Shielding the Messengers: Protecting Platforms for Expression and Innovation*. CDT, 2012. december, <https://bit.ly/3SYFSAk>.

⁵ KOLTAY András: *A social media platformok jogi státusa a szólásszabadság nézőpontjából*. In *Medias Res*, 2019/1., <https://bit.ly/47VnzQS>, 15.

⁶ Meta Reports Fourth Quarter and Full Year 2022 Results. Facebook, 2023. február 1., <https://bit.ly/49XAELx>.

⁷ Maddy OSMAN: *Wild and Interesting Facebook Statistics and Facts (2023)*. *Kinsta*, 2022. december 6., <https://bit.ly/3N1dycQ>; Janet WIENER – Nathan BRONSON: *Facebook's Top Open Data Problems*. 2014. október 21., <https://bit.ly/47wTZ4z>.

⁸ Alexandre de STREEL – Miriam BUITEN – Martin PEITZ: *Liability of Online Hosting Platforms: Should Exceptionalism End? Report*. CERRE, Brussels, 2018. szeptember, <https://bit.ly/49VJWaU>.

terséges intelligencia által meghozott döntések alapján, bármiféle transzparencia, garanciákkal övezett eljárás és a fellebbezés lehetősége nélkül⁹ korlátozzák a felhasználók alapvető jogait.

Miután a Facebook felhasználóinak száma meghaladta a kétmilliárdot, egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a szólásszabadságot befolyásoló döntések során a platform hosszú távon nem maradhat felügyelet nélkül.¹⁰ A 2020 októberében felállított Facebook Oversight Board a legösszetettebb tartalommoderálási kérdések vizsgálatára hivatott az online véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatban: mit kell eltávolítani, mit lehet fent hagyni és milyen indokok alapján. Az Oversight Board célja a véleménynyilvánítás szabadsága érvényesülésének szorgalmazása a Facebook és az Instagram szabályzataival összhangban, független és nyilvános döntések meghozatalával és ajánlások elfogadásával. A jelen tanulmány szempontjából csak a felhasználói kérelemre meginduló és az Oversight Board kötelező erejű döntést eredményező eljárásai bírnak jelentőséggel.

Ugyancsak egy olyan biztonságos, kiszámítható és megbízható online környezet biztosítása az egyik fő célkitűzése a digitális szolgáltatásokról szóló már hatályos, azonban általánosságban csak 2024-től alkalmazandó rendeletnek (DSA),¹¹ amelyben az alapvető jogok hatékony védelemben részesülnek.¹² A szolgáltatását az Európai Unióban havonta átlagosan 255 millió aktívan igénybe vevővel rendelkező Facebook a DSA 33. cikke és az Európai Bizottság 2023. április 25-én közzétett határozata alapján óriásplatformnak minősül.¹³

A jelen tanulmány célja a DSA által az indokolási kötelezettség, a belső panaszkezelési mechanizmus és a peren kívüli vitarendezés körében felállított követelmények számbavétele, és ezekhez képest az Oversight Board működésének bemutatása, összehasonlítása, továbbá a bizottság eddigi működése során nyilvánvalóvá vált visszasságok azonosítása, amelyek várhatóan a DSA alapján előírt belső panaszkezelési mechanizmus és a peren kívüli vitarendezés kötelezettségeinek teljesítése során is felmerülhetnek, ezért elkerülendők. A jelen tanulmány céljai és az Oversight Board működésének megítélése szempontjából az alapvető jogok, főként a hatékony jogorvoslat érvényesülésének vizsgálata során a DSA 17., 20. és 21. cikke bír kiemelt jelentőséggel, így ezekről lesz szó részletesebben, a DSA egyéb cikkeiről legfeljebb ezekkel összefüggésben. Az Oversight Board működésének teljes körű bemutatása meghaladná a dolgozat kereteit, így a következőkben kizárólag azokkal az aspektusokkal kívánok foglalkozni, amelyek a DSA fenti cikkeivel összefüggésbe hozhatók, így különösen a testület tagjainak függetlenségére, a tes-

⁹ Thiago DIAS OLIVA: Content Moderation Technologies: Applying Human Rights Standards to Protect Freedom of Expression. 20(4) *Human Rights Law Review* (2020), <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngaa032>, 612.

¹⁰ BALOGH Csaba: Papíron jól mutat, de nagy kérdés, mire lesz elég a Facebook most megalakult „legfelsőbb bírósága”. *HVG.hu*, 2020. május 7., <https://bit.ly/49V7so9>.

¹¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet) (Digital Services Act, DSA) (3) preambulumbekkezdés.

¹² DSA (9) preambulumbekkezdés.

¹³ European Commission: Digital Services Act: Commission designates first set of Very Large Online Platforms and Search Engines, 2023. április 25., <https://bit.ly/40XRcPf>; Digital Services Act – Information on Average Monthly Active Recipients in the European Union, 2023. február 14., <https://bit.ly/3sShF4c>. Megjegyzendő, hogy e besorolásnak köszönhetően a DSA 5. cikkében meghatározott óriásplatform-specifikus kötelezettségek már az értesítést követő négy hónapon belül alkalmazandóvá válnak a Facebookkal szemben.

tület hatékonyságára, a fellebbezések befogadására és vizsgálatára, a döntések kötelező jellegére és végrehajtására, továbbá az eljárás költségeinek viselésére és az átlagfelhasználók eljáráshoz való hozzáférési esélyeire vonatkoznak.

2. A digitális szolgáltatásokról szóló rendelet

A DSA nem helyezi teljeskörűen hatályon kívül az elektronikus kereskedelemről szóló irányelvet, fő célja a megőrzés és az egyértelműsítés,¹⁴ például a közvetítő szolgáltatókra továbbra sem vonatkoznak olyan általános kötelezettségek, amelyek előírnák a tartalom általános nyomon követését vagy aktív részvételt várnának el a jogellenes tartalmak feltárásában. Azonban az irányelv bizonyos szakaszait értelemszerűen új rendelkezések váltják fel.¹⁵ A rendelet a közvetítők egyik típusára bevezeti az „online platform” kifejezést: „olyan tárhelyszolgáltatás, amely a szolgáltatás igénybe vevőjének kérésére információkat tárol és nyilvánosan terjeszt.”¹⁶ Ebbe a kategóriába kell sorolni a közösségimédia-szolgáltatókat, így a Facebookot is.¹⁷ Az online platform tárhelyszolgáltatói minősége alapján eddig is köteles volt tudomásszerzés alapján a jogellenes tartalom haladéktalan eltávolítására, azonban a szolgáltatók további kategorizálásával újabb kötelezettségek fogják terhelni a tárhelyszolgáltatói alkategóriát. A jelen tanulmány szempontjából az online platformot üzemeltető szolgáltatókra alkalmazandó további kötelezettségeket meghatározó, de a mikro- és a kisvállalkozásokra nem vonatkozó 20–21. cikk bír kiemelt jelentőséggel,¹⁸ amelyek alapját a tulajdonképpen háttérszabályként funkcionáló – de valamennyi tárhelyszolgáltatóra kiterjedő kötelezettséget tartalmazó – 17. cikkben meghatározott indokolási kötelezettség adja.

Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés többek között magában foglalja a hatékony jogorvoslathoz való jogot:¹⁹ jogsérelem esetén olyan reparációs lehetőséget kell biztosítani a sértett félnek, amely alkalmas a jogsérelem orvoslására.²⁰ Nem követelmény, hogy egy konkrét jogorvoslati mechanizmus önmagában feleljen meg a hatékonyság követelményének, elég, ha a jogsérelmet szenvedő személy által elérhető jogorvoslati lehetőségek összességükben hatékony jogorvoslati lehetősége(ke)t biztosítanak.²¹ Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata alapján megállapítható, hogy a jogorvoslat nem jelent szükségszerűen kedvező kimenetelt, hanem egyszerűen csak a panaszt érdemben elbírálni illetékes hatóság előtti elérhető jogorvoslatot.²²

¹⁴ DSA 2. cikk (3) bekezdés, (16) preambulumbekkezdés.

¹⁵ DSA 89. cikk.

¹⁶ DSA 3. cikk.

¹⁷ Digital Services Act (11. lj.).

¹⁸ Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2003) 1422) 2. cikk.

¹⁹ *Kézikönyv az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésre vonatkozó európai jogról*. Luxembourg, Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége – Európa Tanács, 2016, 15–16.

²⁰ *Yarashonen v. Turkey*, no. 72710/11, 2014. június 24-i ítélet, 63–66. pont.

²¹ *Silver and Others v. the United Kingdom*, no. 5947/72, 6205/73, 7052/75, 7061/75, 7107/75, 7113/75, 7136/75, 1983. március 25-i ítélet, 42. és 113. pont.

²² ZOMBORY Katarzyna: A hatékony jogorvoslathoz való jog. *Jogtudományi Közlöny*, 2022/12., <https://bit.ly/3NaW9hW>, 478–488.

A hatékony jogorvoslat biztosítása ugyan állami kötelezettség,²³ de a DSA a hatálya alá tartozó szolgáltatókat is olyan mechanizmusok biztosítására kötelezi, amelyek a felhasználók nézőpontjából a tágran értelmezett jogorvoslati lehetőségek körébe esnek. E megközelítésből eredően – és mivel a Facebookot is gyakran hasonlítják államhoz,²⁴ sőt maga Mark Zuckerberg is úgy fogalmazott,²⁵ hogy a Facebook sok szempontból jobban hasonlít egy kormányra, mint egy hagyományos vállalatra – a DSA által felállítandó mechanizmusok és az Oversight Board megítélése során is a tagállamok által biztosítandó hatékony jogorvoslat követelményeire fogok támaszkodni mint általános mércére. A DSA által előírt belső és külső jogorvoslati lehetőségek azonban mind szubszidiáriusak,²⁶ vagyis nem érintik a bíróság előtti jogorvoslati lehetőséget.²⁷

2.1. A platformok indokolási kötelezettsége (DSA 17. cikk)

A DSA megalkotásának egyik fő célkitűzése a hatékony jogorvoslati mechanizmusok hozzáférhetőségének javítása volt:²⁸ azért, hogy a felhasználók hatékonyan tudjanak élni jogorvoslati jogukkal, valamennyi tárhelyszolgáltató köteles a döntését megfelelően megindokolni, ha moderálást végez, ugyanis az indokolásnak instrumentális jelentősége van a jogorvoslati jog gyakorlása során.²⁹ A közösségimédia-szolgáltatók indokolási kötelezettsége mindazokra a korlátozásokra fennáll, amelyeket a felhasználó által megosztott tartalom (információ) jogellenessége vagy a szerződési feltételekkel való összeegyeztethetlensége miatt alkalmaznak, így

- a felhasználó által megosztott tartalom láthatóságának csökkentése vagy megszüntetése,
- a demonetizáció,
- az előzetes figyelmeztetést követően alkalmazott szolgáltatásnyújtás teljes vagy részleges felfüggesztése vagy megszüntetése³⁰ és
- a felhasználókat legmélyebben érintő döntések,³¹ a fiókfelfüggesztés vagy a hozzáférés megszüntetése esetén.

Az indokolási kötelezettség azonban korántsem teljes körű, mivel a kötelezettség két esetkörnél továbbra sem terheli a szolgáltatót:

- bizonyos tartalomtípusoknál, ha a korlátozás olyan információra irányul, amely megtévesztő, nagy mennyiségű vagy kereskedelmi tartalomnak minősül,³²
- a szolgáltató bejelentés esetén megnyilvánuló passzivitásakor.³³

²³ Lásd például Emberi Jogok Európai Egyezménye 1. cikk.

²⁴ Anupam CHANDER: Facebookistan. 90(5) *North Carolina Law Review* (2012) 1814.; PÁSZTOR Emese: Állam-e a Facebook? *Átlátszó*, 2021. október 1., <https://bit.ly/3QZwBFA>.

²⁵ Franklin FOER: Facebook's War on Free Will. *The Guardian*, 2017. szeptember 19., <https://bit.ly/3RhmHzB>.

²⁶ TÓTH András: Az online platformok európai szabályozása. In *Medias Res*, 2022/2., <https://bit.ly/3R6Rcbl>, 99.

²⁷ DSA (55) preambulumbekkezdés.

²⁸ DSA (9) preambulumbekkezdés.

²⁹ BENCZE Mátyás – KOVÁCS Ágnes: „Nem foghat helyt.” Az Alkotmánybíróság az indokolási kötelezettség teljesítéséről. *MTA Law Working Papers*, 2018. október, <https://bit.ly/47n3cfD>, 3.

³⁰ DSA (64) preambulumbekkezdés.

³¹ ZÓDI Zsolt: Platformjog és felhasználóvédelem. *Gazdaság és Jog*, 2022/3–4., 15–18., <https://bit.ly/417TQSB>.

³² DSA 17. cikk (2) bekezdés.

³³ DSA 16. cikk (5) bekezdés.

A fentiek közül a természetes személy felhasználók jogorvoslati jogának érvényesülését jelentősen hátráltatja a második kitétel, mivel ha a szolgáltató a bejelentést követően nem jár el az abban foglaltak szerint, a szolgáltató kizárólag a jogorvoslati lehetőségekről köteles tájékoztatást nyújtani.³⁴ Ez azzal a következménnyel jár, hogy az érintett felhasználó nem ugyanolyan esélyekkel tud jogorvoslattal élni a szolgáltató passzivitása (tartózkodása, nem tevése) esetén, mint az a felhasználó, akinek tartalmát a szolgáltató indokolt döntéssel távolította el.

A DSA nem enged teljesen szabad teret a szolgáltatóknak az indokolás tartalmának meghatározásában, hanem annak minimumfeltételeit rendeleti szinten határozza meg – amelyen túl a szolgáltató a személyes adatok és információk tiszteletben tartása mellett egyéb információt is feltüntethet –, hiszen az indokolásnak képessé kell tennie a feleket arra, hogy hatékonyan éljenek a rendelkezésükre álló jogorvoslati lehetőséggel:³⁵

- az alkalmazott korlátozás pontos megjelölése,
- a döntés területi hatálya és időtartama,
- a megalapozó tények, körülmények és az értesülés forrása,
- alkalmazott automatizált eszközök megjelölése (ha releváns),
- a feltételezett jogellenesség esetén a döntés jogalapja és jogi indokolás vagy a szerződési feltételekkel fennálló feltételezett összeegyeztethetlenség esetén a szerződéses ok pontos megjelölése és jogi magyarázata,³⁶

- az elérhető jogorvoslati lehetőségek.³⁷

Mindezeket a tárhelyszolgáltatók úgy kötelesek megfogalmazni, hogy az az átlagfelhasználó számára is egyértelmű és könnyen érthető legyen, és észszerűen elősegítse a felhasználó számára elérhető jogorvoslatok igénybevételét.³⁸

Összességében elmondható, hogy mivel az indokolási kötelezettség hátrасorolás³⁹ és demonetizáció⁴⁰ esetén is fennáll, a 17. cikk jelentős előrelépést jelenthet az árnyékoltatás (*shadowban*) eseteiben.⁴¹ A *shadowban* korlátozás lényege, hogy a szolgáltató valamely automatizált vagy mechanikus tartalommoderálási eszköz alkalmazásával a felhasználó által megosztott tartalomhoz való hozzáférést megszünteti vagy korlátozza, azonban e döntéséről a felhasználót nem értesíti, függetlenül attól, hogy egyébként a korlátozás vagy hozzáférhetetlenné tétel egyértelmű-e a felhasználó számára a körülmények alapján.⁴² A DSA alkalmazásával e döntése-

³⁴ Uo.

³⁵ Hirvisaari v. Finland, no. 49684/99, 2001. szeptember 27-i ítélet, 30. pont.

³⁶ Lásd DSA 3. cikk h) pont: „»Jogellenes tartalom«: bármely olyan információ, amely önmagában vagy egy tevékenységgel kapcsolatban, beleértve a termékek értékesítését vagy a szolgáltatások nyújtását, nem felel meg az uniós jognak vagy bármely tagállam – az uniós joggal összhangban álló – jogának, függetlenül az adott jog pontos tárgyától vagy jellegétől.”

³⁷ Itt jegyzendő meg, hogy csak a mikro- és a kisvállalkozásokat meghaladó méretű onlineplatform-szolgáltatók kötelezettsége a döntéssel szemben belső panaszkezelési mechanizmus, illetve peren kívüli vitarendezés biztosítása a DSA alapján, vagyis nem minden tárhelyszolgáltatónál elérhetők ezek a jogorvoslatok.

³⁸ DSA 17. cikk (4) bekezdés.

³⁹ DSA 17. cikk (1) bekezdés a) pont.

⁴⁰ DSA 17. cikk (1) bekezdés b) pont.

⁴¹ Pietro ORTOLANI: If You Build it, They Will Come. The DSA „Procedure Before Substance” Approach. In Joris van HOBOKEN et al. (szerk.): *Putting the DSA into Practice*. Berlin, Verfassungsbücher, 2023, 157.

⁴² Gabriel NICHOLAS: *Shedding Light on Shadowbanning*. Brussels, CDT Research, 2022, <https://bit.ly/3GiUbs7>.

ket az onlineplatform-szolgáltatók már kötelesek lesznek indokolni, így az érintett szolgáltatást igénybe vevő nagyobb eséllyel tud sikeresen élni akár a DSA szerinti egyéb, akár a bíróságok előtti jogorvoslati jogaival.

2.2. A belső panaszkezelési mechanizmus (DSA 20. cikk)

A rendelet 20. cikke a döntések szélesebb körére vonatkozik, mint a 17. cikkben felsorolt indokolási kötelezettség, mivel abban az esetben is lehetőséget nyújt a panasz benyújtására, ha a 16. cikk szerinti bejelentés alapján a platform nem tesz semmilyen intézkedést.⁴³ A fenti döntések kapcsán a szolgáltatók a döntések közlését követő legalább hat hónapig kötelesek hozzáférést biztosítani egy olyan hatékony belső panaszkezelési rendszerhez, amely elektronikus úton és ingyenesen biztosít lehetőséget a panasz benyújtására.⁴⁴

A panaszkezelési mechanizmus működésére vonatkozóan a szolgáltatóknak szinte teljes szabadságot biztosít a DSA, az egyetlen feltétel, hogy a mechanizmus könnyen hozzáférhető és felhasználóbarát legyen, valamint lehetővé tegye és elősegítse a kellően pontos és megfelelően indokolt panaszok benyújtását.⁴⁵ A panasz benyújtását követően a szolgáltató indokolatlan késedelem nélkül köteles tájékoztatni a panasz benyújtóját indokolt döntéséről és a peren kívüli vitarendezés lehetőségeiről vagy más hozzáférhető jogorvoslati lehetőségről, és e döntés nem születhet meg kizárólag automatizált döntéshozatal eredményeképpen.⁴⁶ Nem köteles a döntés visszavonására a szolgáltató, ha a panasz nyilvánvalóan megalapozatlan, vagyis ha a laikusok számára – bárminemű érdemi elemzés nélkül – egyértelmű, hogy a tartalom jogellenes vagy a panasz megalapozatlan.⁴⁷ Ha azonban a panasz kellő bizonyossággal valószínűsíti, hogy az online platformot üzemeltető szolgáltató döntése megalapozatlan volt, akkor visszavonja döntését.⁴⁸ A panaszkezelési mechanizmussal tételes határidőt sem írtak elő a szolgáltatóknak a peren kívüli vitarendezésre, a szolgáltató csupán „indokolatlan késedelem nélkül” köteles eljárni. Az indokolatlan késedelem azonban legalább annyira tágran megfogalmazott követelmény, mint az irányelvben foglalt haladéktalan eltávolítási kötelezettség, és konkretizálás hiányában az várhatóan számos bizonytalanság és fragmentáció forrása lesz, az eltávolítási kötelezettség haladéktalanságának megítéléséhez hasonlóan.⁴⁹

⁴³ DSA 20. cikk (1)–(2) bekezdés.

⁴⁴ DSA 20. cikk (1) bekezdés.

⁴⁵ DSA 20. cikk (3) bekezdés.

⁴⁶ DSA 20. cikk (6) bekezdés.

⁴⁷ DSA (63) preambulumbekzdés.

⁴⁸ DSA 20. cikk (4) bekezdés.

⁴⁹ Lásd Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt. v. Hungary, no. 22947/13, 2016. február 2-i ítélet; Delfi AS v. Estonia, no. 64569/09, 2015. június 16-i ítélet; Pihl v Sweden, no. 74742/14, 2017. február 17-i ítélet; Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken (NetzDG); European Commission: Code of conduct on countering illegal hate speech online. Részletesen lásd GOSZTONYI Gergely: A közösségi média felelősségi kérdéseinek korai szabályozása az Amerikai Egyesült Államokban és az Európai Unióban. In MEZEY Barna (szerk.): *Kölcsönhatások. Európa és Magyarország a jogtörténelem sodrásában*. Budapest, Gondolat, 2021, 111–119.

A fentiek alapján jogosan merül fel a kérdés, hogy mennyiben tud érdemben panaszt tenni az olyan bejelentést tevő, akinek a bejelentése alapján a szolgáltató nem tesz intézkedést, azonban a 17. cikk alapján indokolási kötelezettsége sem volt a döntés kapcsán. Itt jut szerephez a jogorvoslati lehetőségek összességében való megfigyelése, hiszen így láthatjuk, hogy míg a panasz elutasítása esetén a platformnak valóban nem kötelező a körülményekre és a tényállásra kiterjedő indokolást nyújtania, addig a belső panaszkezelési mechanizmus keretében eldöntött panasz kapcsán igen, ami viszont lehetővé teszi a panaszos számára, hogy a 21. cikk szerinti peren kívüli vitarendezési fórum előtt egy indokolt döntést tudjon vitatni, ha a belső panaszkezelési mechanizmus keretében sem született számára kedvező döntés.

2.3. A peren kívüli vitarendezés (DSA 21. cikk)

A rendelet által felvázolt peren kívüli vitarendezés mechanizmusa leginkább a német *Netzwerkdurchsetzungsgesetz* (a közösségi hálózatokban történő jogérvényesítés javításáról szóló törvény) által előírt alternatív fórumokhoz hasonlítható,⁵⁰ azzal a különbséggel, hogy míg az csak a kétmilliónál több német felhasználóval rendelkező közösségimédia-platformokra vonatkozik,⁵¹ addig a DSA ilyen eljárás biztosítását minden nem mikro- és kisvállalkozásnak minősülő online platformot üzemeltető szolgáltató számára előírja, ha a szolgáltatást olyan felhasználó részére biztosítja, aki/amely az EU-ban található vagy ott van a letelepedési helye, függetlenül az említett közvetítő szolgáltatást biztosító szolgáltatók letelepedési helyétől.⁵² A fórum igénybevételenek előfeltétele a 20. cikk szerinti panaszmechanizmus kimerítése,⁵³ így az a felhasználók eljárásokban történő részvétele alapján

– a szolgáltató saját értesülése alapján hozott döntéssel szemben, a 17. cikk szerinti panasz elutasítását követően,

– a 16. cikk szerinti bejelentés elutasítását követően igénybe vett 17. cikk szerinti panaszmechanizmus során született elutasítást követően vehető igénybe.

A DSA 21. cikkében foglalt testület előtti eljárás eredménye egyfajta kötelező erővel nem rendelkező, külső szakértői ajánlás, amely a felek bírósági eljáráshoz való hozzáférését nem érinti, és az eljárás csak a felek jóhiszemű együttműködését követeli meg.⁵⁴ A szolgáltató azonban az együttműködést is megtagadhatja, ha ugyanarra az információra és a tartalom feltételezett jogellenességének vagy összeegyeztethetlenségének ugyanazon okaira vonatkozó vita már rendezésre került. Vagyis a DSA annak ellenére biztosít a szolgáltató számára egyfajta *res iudicata*hoz hasonló kifogást, hogy a testület döntése nem bír kötelező erővel. Sőt a szolgáltató a testület korábbi elmarasztaló döntésével azonos vitában akkor is megtagadhatja az együttműködést, ha korábban a testület döntésének nem tett eleget, és a *res iudicata* hármas azonossági követelményével ellentétben a felek azonossága sem feltétele az együttműködés megtagadásának.⁵⁵

⁵⁰ BAYER Judit: A Facebook Ellenőrző Bizottság mint alternatív vitarendező szerv. *Fundamentum*, 2022/3., 5–16.

⁵¹ NetzDG 1. § 2. bekezdés.

⁵² DSA 21. cikk.

⁵³ BAYER i. m. (50. l.) 11.

⁵⁴ DSA 21. cikk (2) bekezdés.

⁵⁵ PÁKOZDI Zita: *A jogerő tárgyi terjedelme a polgári perben*. Szeged, SZTE, 2015, 145.

A testület digitális szolgáltatásokkal foglalkozó, a peren kívüli vitarendezési testület letelepedési helye szerinti tagállamban működő koordinátor tanúsítása esetén működhet, amely az alábbi követelmények igazolt teljesülése esetén – kérelemre – egy legfeljebb öt éves, megújítható időszakra tanúsítja a testületet:

- pártatlan és pénzügyileg független a szolgáltatótól és a felhasználóktól;
- képes hatékonyan hozzájárulni a vitarendezéshez, mivel rendelkezik a szükséges szakértelemmel a jogellenes tartalom egy vagy több adott területén, vagy az online platformok egy vagy több típusa szerződési feltételeinek alkalmazása és érvényesítése vonatkozásában felmerülő kérdésekben;
- tagjainak díjazása nem függ az eljárás kimenetelétől;
- a testület előtti eljárás elektronikusan, könnyen hozzáférhető úgy, hogy mind az eljárás kezdeményezése, mind a bizonyítékok online benyújthatók;
- az eljárás legalább az EU egy hivatalos nyelvén elérhető;
- az eljárás gyors (legfeljebb 90 nap, ami az ügy összetettsége esetén egyszer 90 nappal meghosszabbítható), eredményes és költséghatékony;
- az eljárási szabályzat egyértelmű, tisztességes, könnyen és nyilvánosan hozzáférhető.

A fenti követelmények tartalmára a rendelet részleteiben nem világít rá, csak néhányra találhatunk iránymutatást a preambulumbekkezdésekben, azonban a hatékony jogorvoslat biztosítása mögöttes célkitűzésének a nemzetközi gyakorlatban kialakult szempontjai alapján következtethetünk ezek tartalmára is. Így a függetlenség-pártatlanság követelménye kapcsán a DSA kimondja, hogy azt a vitarendezésért felelős természetes személyek szintjén is biztosítani kell, többek között összeférhetlenségi szabályok révén.⁵⁶ Azonban elmondható, hogy a pártatlanság körében jelentősége van a tagok kiválasztása módjának, a megbízásuk időtartamának, az elmozdításuk esetén érvényesülő garanciáknak⁵⁷ és a külső nyomás elleni garanciák meglétének is.⁵⁸ A pénzügyi függetlenséget nagyban befolyásolja, hogy a juttatás (kompenzáció) meghatározása általános, nyilvános követelményeken alapul-e, és nem függ-e egyéni teljesítménytől, mellőzi-e a diszkrecionalitást.⁵⁹

A hatékonyság és a hozzáférhetőség kapcsán kiemelendő a mérlegeléstől független jogorvoslatához való hozzáférés,⁶⁰ ám az magában foglalja a tényállás teljes és érdemi felülvizsgálatát,⁶¹ a testület megfelelő jogkörét a jogsérelem tényleges orvoslására,⁶² valamint az észszerű esélyt a

⁵⁶ DSA (59) preambulumbekkezdés.

⁵⁷ Campbell and Fell v. the United Kingdom, no. 7819/77 és 7878/77, 1984. június 28-i ítélet, 80. pont; Henryk Urban and Ryszard Urban v. Poland, no. 23614/08, 2010. november 31-i ítélet, 49–53. pont.

⁵⁸ Campbell and Fell v. the United Kingdom, no. 7819/77 és 7878/77, 78. pont; Maktouf and Damjanović v. Bosnia and Herzegovina, no. 2312/08 és 34179/08, 2013. július 18-i ítélet; Beaumartin v. France, no. 15287/89, 1994. november 24-i ítélet, 38. pont.

⁵⁹ Report on the Independence of the Judicial System. Venice Commission, 2010, 10.

⁶⁰ Silver and Others v. the United Kingdom, no. 5947/72, 6205/73, 7052/75, 7061/75, 7107/75, 7113/75 és 7136/75, 1983. március 25-i ítélet, 116. pont; GOMBOS Katalin: *Az európai jog hatásai a jogorvoslatához való jogra*. Budapest, NKE, 2020, 19.

⁶¹ Rotaru v. Romania, no. 28341/95, 2000. május 4-i ítélet, 71–72. pont.

⁶² Klass and Others v. Germany, no. 5029/71, 1978. szeptember 6-i ítélet, 64. pont.

jogorvoslat igénybevétele is.⁶³ A jogorvoslati fórum akkor is hatékony jogorvoslatnak tekinthető, ha az nem bíróság,⁶⁴ azonban az eljáró fórum hatásköre és a garanciák a bírósági eljáráshoz hasonlóak,⁶⁵ vagy ha az alkalmazott garanciák nem is megfelelőek, a döntés fellebbezhető egy olyan fórum előtt, amely e garanciákat biztosítja.⁶⁶

A hozzáférhetőség kapcsán először is a tág alanyi kör emelendő ki, amely a lehető legszélesebb körnek kívánja elérhetővé tenni a testületek előtti eljárások igénybevétele: valamennyi felhasználó (természetes és jogi személy), a bejelentéssel élő magánszemélyek és szervezetek, akik/amelyek a 20. cikk (1) bekezdésében említett döntések címzettjei.⁶⁷ A hozzáférhetőségre a vita-indítás előírt formai követelményei, a vitaindításra biztosított határidő és az ügyteher is jelentős kihatással van. A formai követelmények közül az elektronikus eljárás, az ingyenesség⁶⁸ vagy a jelképes összegért való elérhetőség⁶⁹ nyilvánvalóan kedvezően befolyásolja az igénybevételei kedvet a felhasználók körében. A költségviselés szabályai szerint egyetlen felhasználó sem kötelezhető – anyagi lehetőségeitől függetlenül – a szolgáltatónak az eljárás során felmerült költségei viselésére, még akkor sem, ha a vita a szolgáltató javára dől el. A hétköznapi felhasználók körében a költségviselés alóli mentesség egyértelműen a hatékony jogorvoslat hozzáférhetőségét hivatott előmozdítani, azonban e mentesülési szabály kiterjesztése a közéleti szereplőkre és a nagyvállalatokra várhatóan azzal a következménnyel fog járni, hogy „nincs mit veszíteni” alapon a jogi személyek és a közéleti szereplők is nagyszámú kezdeményezéssel fognak élni, vagyis összességében az átlagfelhasználók jogorvoslati lehetőségei csökkenéséhez fog vezetni.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a célkitűzésekkel ellentétben a testületek várható túlterheltsége miatt elképzelhető, hogy mégsem lesznek képesek könnyű hozzáférést biztosítani a gyakorlatban. Ez a dilemma már a Bizottság hatásvizsgálatában is felvetődött: az alternatív vitarendezési lehetőségek kapcsán „mindig fennáll azon bizonytalanság, hogy a bejelentések száma mekkora adminisztratív terhet fog jelenteni a testület számára, [...] azt semmilyen megbízható adat, illetve precedens alapján sem lehet előre megbecsülni.”⁷⁰

⁶³ Horvát and Kiss v. Hungary, no. 11146/11, 2013. január 29-i ítélet, 44. pont; Sürmeli v. Germany, no. 75529/01, 2006. június 8-i ítélet, 100. pont.

⁶⁴ Campbell and Fell v. the United Kingdom, no. 7819/77 és 7878/77, 76. pont.

⁶⁵ Klass and Others v. Germany, no. 5029/71, 1978. szeptember 6-i ítélet, 67. pont; Malone v. the United Kingdom, no. 8691/79, 1984. augusztus 2-i ítélet, 67. pont.

⁶⁶ Albert and Le Compte v. Belgium, no. 7299/75 és 7496/76, 1983. február 10-i ítélet.

⁶⁷ DSA 21. cikk (1) bekezdés.

⁶⁸ DSA 21. cikk (3) bekezdés d) pont.

⁶⁹ DSA 21. cikk (5) bekezdés.

⁷⁰ Commission Staff Working Document: Impact Assessment. Accompanying the document: Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC, 193. bekezdés.

3. A Facebook Oversight Board

A testületre a köznyelvben néha a Facebook „legfelső bíróságaként” hivatkoznak,⁷¹ helyenként közösségimédia-alkotmánybírósként emlegetik,⁷² de számtalan olyan kritika is született, amely kizárólag a Facebook egyik PR-fogásaként értelmezi azt,⁷³ és semmilyen gyakorlati jelentőséget nem tulajdonít neki. Mindazonáltal az Oversight Board működése számtalan alapjogi kérdést is felvet, és az is felmerülhet, hogy megfeleltethető-e a DSA által megkövetelt valamelyik mechanizmusnak, és mennyiben segíti elő a DSA egyik legjelentősebb célkitűzéseként megfogalmazott hatékony jogorvoslathoz való jog érvényesülését. Az Oversight Board a DSA alapján felállítandó mechanizmusok előfutáraként és iránymutatójaként is szolgál, ugyanakkor a DSA által előírt mechanizmusok számos ponton eltérnek az elfogadott rendeletről. Azzal viszont, hogy a DSA alapján működésbe helyezendő mechanizmusok és testületek indulásáig várhatóan már több mint három év munkáját fogja maga mögött tudni az Oversight Board, lehetővé teszi a hasonló testületek szempontjából jelentős tanulságok levonását.

Az Oversight Board hivatalos alapokmánya (*Oversight Board Charter*) az emberi jogokról rendelkező nemzetközi nyilatkozatok mintájára hét szakaszban fekteti le a bizottság felépítését,⁷⁴ felelősségi köreit, küldetését, vázolja fel a Metával fennálló kapcsolatát, tagságát, irányítását és döntéshozatali illetékességét. Az Oversight Board az Amerikai Egyesült Államok Delaware államában telepedett le, LLC formában működik,⁷⁵ egyetlen tagja a közérdekű alapon működő Oversight Board Trust, amelyen keresztül a Facebook 130 millió dolláros kezdeti alappal biztosítja a testület működését. Az eredeti tervek szerint a negyvenfős bizottság a világ különböző részeiről származó szakértőkből fog állni, akiknek a megbízatása háromszor megújítható hároméves időszakra szól.⁷⁶ A gyakorlatban megnyilvánuló hatékonyság kapcsán bővebben ejtek róla szót, de itt is fontosnak tartom felhívni a figyelmet arra, hogy a testület több mint kétéves működést követően is még csak 24 tagból áll.

Az Oversight Board működését meghatározó dokumentumok áttekintését követően arra a következtetésre juthatunk, hogy az valójában a DSA 21. cikke által meghatározott peren kívüli vitarendezési testületekkel mutat hasonlóságot. Míg a testület összetételével és a tagok szakértelmével kapcsolatosan aligha fogalmazhatunk meg kritikát,⁷⁷ a testület a DSA által előírt függetlenségi-pártatlansági, hatékonysági és hozzáférhetőségi kívánalmaktól messze elmarad.

⁷¹ PONGÓ Tamás: Új korszak az online véleménynyilvánítás korlátozásában? Gondolatok a Facebook Oversight Board működéséről. *Iustum Aequum Salutare*, 2020/4., 147–162.

⁷² Giovanni PAOLINI: *A Constitutional Court?* Institute for Internet and the Just Society, 2020. december 14., <https://bit.ly/3uzB2zy>.

⁷³ Hannah MURPHY: Facebook's Oversight Board: An Imperfect Solution to a Complex Problem, *The Washington Post*, 2021. szeptember 24., <https://bit.ly/3usqIJs>.

⁷⁴ LENDVAI Gergely: Zwarté Piet a Facebook Oversight Board kontextusában – a Zwarté Piet és a kulturális különbségek értelmezése. *Ars Boni*, 2022/3–4., 23.

⁷⁵ Kate KLONICK: The Facebook Oversight Board: Creating an Independent Institution to Adjudicate Online Free Expression. 129(8) *The Yale Law Journal* (2020) 2467.

⁷⁶ Oversight Board Bylaws 1. cikk 1.4.2. bekezdés.

⁷⁷ GOSZTONYI Gergely: Az internetes tartalomszabályozással kapcsolatos új gondolkodási irányok az Amerikai Egyesült Államokban. *Miskolci Jogi Szemle*, 2021/4., <https://doi.org/10.32980/MJSz.2021.4.1257>, 44.

A fenti kritériumok tartalmára vonatkozóan csak visszautalok a 2.3. pontban írtakra – a továbbiakban azokhoz viszonyítottan mutatom be az Oversight Board működésének különböző aspektusait.

3.1. Az Oversight Board függetlensége és pártatlansága

A függetlenségi-pártatlansági elvárások kapcsán merülnek fel a legsúlyosabb kételyek, hiszen a testület még látszólag sem független: a Facebooktól (a Metától) számos ponton elválaszthatatlan,⁷⁸ mert az első társelnököket a Facebook kérte fel, akik a Facebookkal együtt választották ki az Oversight Board kezdeti tagjait.⁷⁹ Továbbá még ha közvetetten is, de a Facebook bocsátotta rendelkezésre a nagyjából hat évre elegendő finanszírozási alapot,⁸⁰ és az elbírált ügyekben rendelkezésre álló információk többsége is a Facebooktól származik.⁸¹

A teljes kép megismeréséhez elengedhetetlen megjegyezni, hogy noha az első ciklus tagjainak kiválasztásában valóban közvetlen szerep jutott a Facebooknak, a kiválasztási folyamat további fázisaiból kivonul: maga az Oversight Board felelős az összes jövőbeni bizottsági tag kiválasztásáért,⁸² sőt az időközben lemondott tagok pótlását is már önállóan intézte.⁸³ A meghozott döntések kimenetele miatt a tagok nem elmozdíthatók, a megbízatás kizárólag a magatartási szabályok megsértése⁸⁴ vagy a tag lemondása esetén ér véget.

A Facebook az „ajándékát”,⁸⁵ amely a tagok juttatását és a testület zavartalan működését is biztosítani hivatott legalább hat éven (vagyis két cikluson) keresztül, visszavonhatatlanul ruházta át,⁸⁶ így annak visszakövetelésére nincs lehetőség.⁸⁷ A tagok szintjén az anyagi függetlenség negyedéves gyakorisággal fizetett juttatás formájában biztosított, amelyre a bizottsági tagok a titkárság negyedéves teljesítésigazolása alapján válnak jogosulttá, ha a szerződéses kötelezettségeiket megfelelően teljesítették, azonban a kompenzáció mértéke nem függ az adott tag részvételével meghozott döntések kimenetelétől, és kizárólag a munkateher és az infláció függvényében módosítható.⁸⁸

A bizottsági tagok személyes függetlenségét a *Code of Conduct* által meghatározott összeférhetlenségi szabályok igyekeznek garantálni. Az összeférhetlenségi szabályok kizárólag a (személyes vagy közeli hozzátartozó révén) fennálló munkaviszony vonatkozásában zárják ki a testületi tagságot, azonban közismert, hogy például a tartalommoderálást végzők nagy része

⁷⁸ Oversight Board Bylaws 1. cikk 1.1.2. és 1.3.1. bekezdés.

⁷⁹ Oversight Board Charter 1. cikk 8. bekezdés.

⁸⁰ Oversight Board Charter 5. cikk 2. bekezdés.

⁸¹ Oversight Board Bylaws 1. cikk 3.1.5. bekezdés.

⁸² Oversight Board Charter 1. cikk 8. bekezdés.

⁸³ Oversight Board: Hírek az Ellenőrző Bizottság tagjairól, 2023. április 5., <https://bit.ly/40Y7hV1>.

⁸⁴ Oversight Board Charter 5. cikk 2. bekezdés.

⁸⁵ KLONICK i. m. (75. lj.) 2486–2487.

⁸⁶ Oversight Board Bylaws 1. cikk 1.3.1. bekezdés.

⁸⁷ Oversight Board Trust Agreement 250. bekezdés 1.4. és 1.6. pont.

⁸⁸ Oversight Board Bylaws 1. cikk 1.4.3. bekezdés; Oversight Board Charter 1. cikk 5. bekezdés.

megbízási szerződés alapján dolgozik,⁸⁹ ám e kapcsolat nem esik az összeférhetetlenségi szabályok hatálya alá, holott kétségtelenül megkérdőjelezhető, hogy egy jelenleg is vagy a közelmúltban tartalommoderálási döntést hozó megbízott pártatlan döntést képes hozni testületi tagként. Mindazonáltal ezt az esetkört valószínűleg lefedi az egyéb okból az összeférhetetlenség látszatát keltő vagy pártatlan döntésre alkalmatlanná tevő körülmények kitétele.⁹⁰ A külső szemlélők vagy a vitaindító személy mégsem tud meggyőződni a függetlenségről, ugyanis – és ez az egyik legfontosabb garanciális aggály – az eljáró tanács tagjainak neve nem kerül feltüntetésre a döntéseken, így a döntéshozó személye csak a tanácstagok előtt ismert.⁹¹

Az alapokmány szerint éppen a függetlenség megőrzése érdekében van szükség a tagok anonimitására,⁹² azonban ez az érv több szempontból sem helytálló. Valamennyi emberi jogi fórumnál megismerhető, hogy ki vett részt a döntéshozatalban, és a Human Rights Committee is megállapította, hogy a függetlenség megítéléséhez és a függetlenség látszatának megőrzéséhez elengedhetetlen a döntést hozó személyének megismerhetősége.⁹³ A számonkérhetőség és a döntéshozó személyének ismerete azért is kiemelt jelentőséggel bír, mert az Oversight Board mögül hiányzik a törvény által létrehozott ítélkezési funkciót ellátó szerveknek az államtól származó hagyományos legitimitációja, hiszen az kizárólag a Facebook által „kitalált hagyomány”⁹⁴ által legitimált.⁹⁵

3.2. Hozzáférhetőség

3.2.1. Az ügyek kiválasztása

A rendelkezésre álló jogorvoslat hatékonysága szempontjából meghatározó jelentősége van a jogorvoslati lehetőséghez való hozzáférésnek, és ennek alapján az Oversight Board az átlagfelhasználók nézőpontjából kifejezetten hátrányos módon különbözik a DSA alapján felállítandó testületektől: míg a DSA szerinti vitarendező testületeknek eljárási kötelezettségük lesz a felhasználói kérelmek esetén,⁹⁶ addig az Oversight Boardnak teljes döntési szabadsága van arra nézve, hogy mely ügyekben kíván eljárni. Már felállítását megelőzően sem szerepelt célként, hogy a felhasználók által előterjesztett minden kérelmet elbíráljon – az elérhető legnagyobb döntési volumen helyett elsődleges célkitűzése, hogy „precedenst teremtsen, és iránymutatást adjon a Facebook tartalmi szabályzataihoz.”⁹⁷

⁸⁹ Alex HERN: Facebook Moderators Tell of Strict Scrutiny and PTSD Symptoms. *The Guardian*, 2019. február 26., <https://bit.ly/3MWSp3K>.

⁹⁰ Oversight Board Code of Conduct 1. cikk.

⁹¹ Oversight Board Bylaws 3. cikk 3.1.3. bekezdés.

⁹² Oversight Board Bylaws 3. cikk 3.1.3. bekezdés.

⁹³ Rosa Espinoza de Polay v. Peru, no. 577/1994, 1997. november 6-i ítélet, 8.8. pont.

⁹⁴ BAYER i. m. (50. lj.) 8.

⁹⁵ Uo., 11.

⁹⁶ DSA 21. cikk (1) bekezdés.

⁹⁷ BALOGH i. m. (10. lj.).

E küldetésének megfelelően az évente felülvizsgált stratégiai prioritások által nagyban befolyásolt ún. *Overarching Criteria* diszkrecionális döntési jogkör biztosít az Oversight Boardnak az ügyek befogadására.⁹⁸ Eszerint a kiválasztásnál a bizottság figyelembe veszi,⁹⁹ hogy az adott ügy potenciálisan sok felhasználót érint-e, alapvető fontosságú-e a közéleti vita folytatásához vagy a Facebook irányelveivel kapcsolatos kérdéseket vet-e fel – azonban a kiválasztást befolyásoló egyéb körülmények rejtve maradnak a felhasználók előtt.¹⁰⁰

3.2.2. A hozzáférhetőség érvényesülése a gyakorlatban

A hozzáférhetőségi lehetőségekre vonatkozóan az eddig benyújtott kérelmek, kiválasztott ügyek és meghozott döntések összevetésével is fontos következtetéseket vonhatunk le például azzal kapcsolatban, hogy egy felhasználó számára egyáltalán reális esély van-e ennek a jogorvoslati útnak az igénybevételére. Az eddigi kilenc negyedév átláthatósági jelentése alapján 2022. december 31-ig összesen közel 2,5 millió kezdeményezés érkezett az Oversight Boardhoz, és azok 99,9%-a a felhasználóktól származott.¹⁰¹ A szolgáltató által kezdeményezett ügyek közel 44%-a került kiválasztásra, míg ugyanez az arány a felhasználók által kezdeményezett ügyeknél 0,001%,¹⁰² azaz statisztikailag elhanyagolható esély van arra, hogy egy felhasználó kérelmét elbírálják.

E számokból nyilvánvaló, hogy az Európai Bizottság DSA-hatásvizsgálatában megfogalmazott aggály megalapozott az Oversight Board esetében is,¹⁰³ és arra következtethetünk, hogy a befogadás esetén döntési jogkörrel rendelkező testületek ügyterhe, még ha több testület is kerül majd felállításra és tanúsításra az EU területén, komoly problémát jelenthet a hozzáférhetőséget illetően. Ugyanakkor a DSA által felállítandó testületek felépítéséről egyelőre nem ismertek további részletek, így még korai lenne messzemenő következtetéseket levonni. Továbbá az Oversight Board túlterheltségében közrejátszhatnak olyan tényezők is, amelyek nem feltétlenül lesznek azonosak a DSA szerinti testületekéivel, így például az, hogy ez utóbbiakban a tagok átlagos munkaideje mindösszesen heti 15 óra,¹⁰⁴ külső szakértők bevonására is lehetőség van,¹⁰⁵ a véglegesítést megelőzően a teljes bizottsági tagság felülvizsgálja a panelek döntését,¹⁰⁶ és a panelekben részt vevő tagok száma vélhetően öt.¹⁰⁷

E jelentős teljesítménykorlátozó tényezők nyilvánvalósága ellenére az Oversight Board tagsága továbbra sem haladja meg a 24 főt, és a testület 2023 áprilisi közleményében úgy nyilatkozott, hogy észszerűsíti működési folyamatait, azonban „gyakorlati szempontból 26 fő az az

⁹⁸ Oversight Board Charter 1. cikk.

⁹⁹ Oversight Board Bylaws 3.1. bekezdés; KLONICK i. m. (75. lj.) 2471.

¹⁰⁰ Oversight Board *Overarching Criteria for Case Selection*.

¹⁰¹ Lawfare: Facebook Oversight Board General Documents, <https://bit.ly/46yAQO8>.

¹⁰² Uo.

¹⁰³ Commission Staff Working Document (70. lj.) 193. bekezdés.

¹⁰⁴ Alex KANTROWITZ: Should We Trust the Facebook Oversight Board? *Big Technology*, 2021. április 16., <https://bit.ly/3QYml0h>.

¹⁰⁵ Oversight Board Bylaws 1. cikk 3.1.5. bekezdés.

¹⁰⁶ Oversight Board Bylaws 1. cikk 3.1.8. bekezdés.

¹⁰⁷ KLONICK i. m. (75. lj.) 2459.

optimális létszám, amely lehetővé teszi a gyors, rendszeres és hatékony tanácskozást és döntéshozatalt. [...] 26 taggal elegendő panelt és bizottságot” tud biztosítani,¹⁰⁸ vagyis az ügyek hatalmas száma ellenére a testület egyelőre nem kívánja növelni kapacitásait létszámnöveléssel.

3.2.3. Hatáskör és kikényszeríthetőség

A DSA 21. cikke szerinti testületekkel szemben az Oversight Board eredeti alapokmánya szerint csupán az eltávolított tartalmak kérdésében dönthetett,¹⁰⁹ majd 2021 áprilisától kibővült a hatásköre: a panasz ellenére el nem távolított tartalmak ügyében is döntést hozhat.¹¹⁰ A DSA szerinti testületekkel ellentétben¹¹¹ az Oversight Board különféle hatásköri korlátokat állított fel, mint az explicit tartalom (például spam) szerinti, a döntéstípus (például szellemi tulajdon érintő döntések) szerinti és a bizonyos szolgáltatásokkal (például Messenger) kapcsolatos megkötések,¹¹² amelyek igencsak leszűkítik a felhasználók lehetőségeit, ezzel számos esetben kizárva a felülvizsgálat lehetőségét.

Az Oversight Board az elé kerülő ügyeket elsősorban a Facebook közösségi alapelvei alapján bírálja el,¹¹³ azonban a „döntések felülvizsgálata során a bizottság különös figyelmet fordít a tartalom eltávolításának hatásaira a szólásszabadságot védő emberi jogi normák fényében”.¹¹⁴ Ugyanakkor az Oversight Board eddigi gyakorlata alapján megállapítható, hogy bár az alapokmány szerint csupán mögöttes szerephez jutnak az emberi jogi szempontok a *lex Facebook* mellett,¹¹⁵ a gyakorlatban ennél sokkal hangsúlyosan jelennek meg a nemzetközi emberi jogi normák a mérlegelés során.¹¹⁶ Ez egybecseng azzal, hogy 2021-ben maga a Facebook is alávetette magát az üzleti vállalkozások emberi jogi felelősségére vonatkozó ENSZ-irányelveknek.¹¹⁷

A DSA szerinti testületekkel ellentétben az Oversight Board kötelező érvényű döntéseiben utasíthatja a Facebookot egy adott tartalom eltávolítására vagy érintetlenül hagyására, valamint arra, hogy változatlanul hagyja vagy megváltoztassa egy határozatát, amelynek végrehajtására a platform hét napon belül köteles (a fenti kivétellel), sőt az alapokmány 4. szakasza szerint a Facebook a szükséges technikai és szervezeti erőforrások rendelkezésre állása esetén a döntéssel érintett tartalommal azonos tartalom felkutatására és a döntésben foglaltakkal azonos eljárás

¹⁰⁸ Hírek az Ellenőrző Bizottság tagjairól (83. lj.).

¹⁰⁹ Oversight Board Charter (2019. szeptember).

¹¹⁰ Oversight Board: Az Ellenőrző Bizottság fogadja a tartalmak Facebookról és Instagramról való eltávolítására irányuló felhasználói ellenvetéseket, 2021. április, <https://bit.ly/3uuLPuN>.

¹¹¹ DSA 21. cikk (1) bekezdés.

¹¹² Oversight Board Bylaws 1. cikk 1.2.1. bekezdés.

¹¹³ Facebook Community Standards, <https://bit.ly/3Rgpffl>; Oversight Board: Submission to the Office of the High Commissioner for Human Rights, United Nations on the practical application of the UNGPs to the activities of technology companies, 2022. február, <https://bit.ly/46wRYUw>.

¹¹⁴ Oversight Board Charter 2. cikk 2. bekezdés.

¹¹⁵ Lorenzo GRADONI: Constitutional Review via Facebook's Oversight Board. *Verfassungsblog on Matters Constitutional*, 2021. február 10., <https://bit.ly/3QY6dfn>.

¹¹⁶ Submission to the Office of the High Commissioner for Human Rights (113. lj.).

¹¹⁷ Meta: Our Commitment to Human Rights, 2021. március 16., <https://bit.ly/3Rhom8j>; United Nations: UN Guiding Principles on Business and Human Rights, 2011, <https://bit.ly/3QZW6qB>.

alkalmazására is köteles a kontextus azonossága esetén.¹¹⁸ Ez ahhoz az általános nyomon követési kötelezettség tilalma körében kialakulófélben lévő tendenciához hasonlítható,¹¹⁹ amely szerint a platformoktól elvárható, hogy ne csak a döntésben foglalt tartalom megtámadott előfordulása esetén tegyenek meg bizonyos lépéseket, hanem kutassák fel a konkrét sérelmes tartalom valamennyi azonos kontextusban való előfordulását, és azokkal szemben is eljárjanak. Ahogyan a DSA szerinti testületekről, úgy az Oversight Boardról is elmondható, hogy csak bináris döntési lehetőségekkel rendelkezik, és nem írhat elő alternatív megoldásokat a Facebook számára, ami nem szolgálja a tartalommoderálási technikák fejlesztését, és gyakran nem képes megfelelően orvosolni a jogsértést.¹²⁰

3.2.4. Az érdemi felülvizsgálat lehetősége, a felek egyenjogúsága

A hatékonyság magában foglalja, hogy lehetőség van a tényállás teljes és érdemi felülvizsgálatára.¹²¹ Ez egyrészt függ attól, hogy a felhasználó milyen úton indíthatja meg az eljárást, másrészt pedig attól, hogy az esetleges hiánypótlás milyen forrásból, mely felektől szerezhető meg, azaz mennyiben érvényesül a fegyverek egyenlőségének elve az információk rendelkezésre bocsátása vonatkozásában.

Az Oversight Board esetében a kérelem benyújtása egy előzetesen meghatározott kérdés-sort tartalmazó űrlap kitöltésével történik, amelynek valamennyi része nagyjából 1000-2000 karakterben határozza meg a terjedelmet (a panasz alapjának összefoglalására azonban csupán 75 karaktert biztosít),¹²² és ahhoz melléklet nem csatolható. Vagyis a felhasználó által rendelkezésre bocsátható információk köre és mennyisége rendkívül korlátozott. Az aktához szükséges minden további információ kizárólag a Facebooktól vagy szükség esetén külső konzultáció keretében szerezhető be, a felhasználónak nincs további ráhatása az ügyre, ahogyan a Facebook által benyújtott információkra sem reflektálhat az eljárás során.¹²³ Látható, hogy az eljárás nem biztosít egyenjogúságot a feleknek, a Facebook majdhogynem monopolhelyzetben van a tényállás kialakítása során.¹²⁴

¹¹⁸ Oversight Board Bylaws 1. cikk 2.3.1. bekezdés.

¹¹⁹ Martin SENFTLEBEN – Christina ANGELOPOULOS: *The Odyssey of the Prohibition on General Monitoring Obligations on the Way to the Digital Services Act: Between Article 15 of the E-Commerce Directive and Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market*. Amsterdam–Cambridge, 2020. október, <https://bit.ly/3Gk9HUK>.

¹²⁰ David WONG – Luciano FLORIDI: Meta's Oversight Board: A Review and Critical Assessment. 33 *Minds and Machines* (2022) 261.; Eric GOLDMAN: Content Moderation Remedies. 28(1) *Michigan Technology Law* (2021), <https://doi.org/10.36645/mlr.28.1.content>, 5.

¹²¹ Rotaru v. Romania, no. 28341/95, 2000. május 4-i ítélet, 71–72. pont.

¹²² Martin PÁNEK: Appealing to Facebook's Oversight Board. *Mmister*, 2021. szeptember 9., <https://bit.ly/3sH9Dv6>.

¹²³ Oversight Board Bylaws 1. cikk 3.1.4. bekezdés.

¹²⁴ Oversight Board Bylaws 1. cikk 3.1.5. bekezdés.

4. Tanulságok a jövőre nézve és összegzés

A Facebook által működtetett Oversight Board minden kétséget kizáróan mind hatását, mind döntéseit tekintve ellentétes érzelmeket és véleményeket váltott ki az elmúlt évek során. Egyértelmű, hogy az Oversight Board megkülönböztetendő a DSA 17. cikkében megfogalmazott belső panaszkezelési mechanizmustól, hiszen szervezetenként – még a függetlenség és a pártatlanság hiánya ellenére is – különül a Facebooktól, a döntéseket nem moderátorok, hanem a szakmai kiválóságai hozzák meg, és egy belső panaszkezelési mechanizmusnál jóval kevesebb, azonban precedensformáló ügyben hoz döntést.

Ugyanakkor az Oversight Board érdekes összehasonlítási alapként szolgálhat a 21. cikk szerinti fórumokhoz. Az Oversight Board potenciáljáról elmondható, hogy alig több mint két-éves működése során számos előnyt demonstrált, ami kedvező lépést jelent az online szólásszabadság érvényesülése szempontjából, és a DSA alapján felállítandó testületek működésének kialakítása már az Oversight Board esetében azonosított visszasságok figyelembevételével történhet. Úgy tűnik, hogy míg az Oversight Board jelentősége túlmutat az egyéni ügyek elbírálásán, és inkább emberi jogi szemléletű, gyors és rugalmas eljárás alapú precedensrendszer kialakításában áll,¹²⁵ addig a DSA-ban foglalt kötelezettség alapján felállítandó testületek célja inkább a széles körű hozzáférhetőség lesz.

Az Oversight Board működése alapján azonosíthatók azok a visszasságok, amelyek mindenképpen kerülendők egy jövőbeli hasonló testület működése során, így például

- a szolgáltató egyértelmű erőfőlnye a tényállás kialakítása során, ezzel párhuzamosan a felhasználók ügyalakítási lehetőségeinek túlzott leszűkítése;
- a döntéshozók anonimitása és túl alacsony száma;
- az összeférhetetlenség hiánya és a függetlenség ellenőrizhetetlensége a kívülállók számára.

Összességében megállapítható, hogy a DSA 17., 20. és 21. cikkében megfogalmazott kötelezettségek alapján a jövőben működésbe helyezendő mechanizmusok törekvései és a Facebook által mintegy kísérletként felállított Oversight Board együttesen alkalmasak lehetnek arra, hogy előmozdítsák a jogorvoslathoz való hozzáférés lehetőségeit a közösségi média területén.

Irodalomjegyzék

- BALOGH Csaba: Papíron jól mutat, de nagy kérdés, mire lesz elég a Facebook most megalakult „legfelsőbb bírósága”. *HVG.hu*, 2020. május 7., <https://bit.ly/49V7so9>.
- BANKSTON, Kevin – SOHN, David – MCDIARMID, Andrew: Shielding the Messengers: Protecting Platforms for Expression and Innovation. *CDT*, 2012. december, <https://bit.ly/3SYFSAk>.

¹²⁵ Joan BARATA: *The Decisions of the Oversight Board from the Perspective of International Human Rights Law*. Global Freedom of Expression, Columbia University, 2021, <https://bit.ly/47syIZC>; Oversight Board Bylaws 1. cikk 3.1. bekezdés.

- BARATA, Joan: *The Decisions of the Oversight Board from the Perspective of International Human Rights Law*. Global Freedom of Expression, Columbia University, 2021, <https://bit.ly/47syIZC>.
- BAYER Judit: A Facebook Ellenőrző Bizottság mint alternatív vitarendező szerv. *Fundamentum*, 2022/3., 5–16.
- BENCZE Mátyás – KOVÁCS Ágnes: „Nem foghat helyt.” Az Alkotmánybíróság az indokolási kötelezettség teljesítéséről. *MTA Law Working Papers*, 2018. október, <https://bit.ly/47n3cfD>, 3.
- CHANDER, Anupam: Facebookistan. 90(5) *North Carolina Law Review* (2012) 1807–1842.
- DIAS OLIVA, Thiago: Content Moderation Technologies: Applying Human Rights Standards to Protect Freedom of Expression. 20(4) *Human Rights Law Review* (2020) 607–640. <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngaa032>
- FOER, Franklin: Facebook’s War on Free Will. *The Guardian*, 2017. szeptember 19., <https://bit.ly/3RhmHzB>.
- GOLDMAN, Eric: Content Moderation Remedies. 28(1) *Michigan Technology Law* (2021) 1–59. <https://doi.org/10.36645/mlr.28.1.content>
- GOMBOS Katalin: *Az európai jog hatásai a jogorvoslathoz való jogra*. Budapest, NKE, 2020.
- GOSZTONYI Gergely: A közösségi média felelősségi kérdéseinek korai szabályozása az Amerikai Egyesült Államokban és az Európai Unióban. In MEZEY Barna (szerk.): *Kölcsönhatások. Európa és Magyarország a jogtörténelem sodrásában*. Budapest, Gondolat, 2021, 111–119.
- GOSZTONYI Gergely: Az internetes tartalomszabályozással kapcsolatos új gondolkodási irányok az Amerikai Egyesült Államokban. *Miskolci Jogi Szemle*, 2021/4., 40–54. <https://doi.org/10.32980/MJSz.2021.4.1257>
- GOSZTONYI Gergely: *Cenzúra Arisztotelésztől a Facebookig. A közösségi média tartalomszabályozási gyakorlatának komplexitása*. Budapest, Gondolat, 2022.
- GRADONI, Lorenzo: Constitutional Review via Facebook’s Oversight Board. *Verfassungsblog on Matters Constitutional*, 2021. február 10., <https://bit.ly/3QY6dfn>.
- HERN, Alex: Facebook Moderators Tell of Strict Scrutiny and PTSD Symptoms. *The Guardian*, 2019. február 26., <https://bit.ly/3MWSp3K>.
- KANTROWITZ, Alex: Should We Trust the Facebook Oversight Board? *Big Technology*, 2021. április 16., <https://bit.ly/3QYml0h>.
- KLONICK, Kate: The Facebook Oversight Board: Creating an Independent Institution to Adjudicate Online Free Expression. 129(8) *The Yale Law Journal* (2020) 2418–2499.
- KOLTAY András: A *social media* platformok jogi státusa a szólásszabadság nézőpontjából. In *Medias Res*, 2019/1., 1–56., <https://bit.ly/47VnzQS>.
- LENDVAI Gergely: Zwarte Piet a Facebook Oversight Board kontextusában – a Zwarte Piet és a kulturális különbségek értelmezése. *Ars Boni*, 2022/3–4., 22–31.
- MACKINNON, Rebecca et al.: *Fostering Freedom Online: The Role Of Internet Intermediaries*. Paris, UNESCO, 2014.
- MURPHY, Hannah: Facebook’s Oversight Board: An Imperfect Solution to a Complex Problem, *The Washington Post*, 2021. szeptember 24., <https://bit.ly/3usqIJs>.

- NICHOLAS, Gabriel: *Shedding Light on Shadowbanning*. Brussels, CDT Research, 2022, <https://bit.ly/3GiUbs7>.
- ORTOLANI, Pietro: If You Build it, They Will Come. The DSA „Procedure Before Substance” Approach. In HOBOKEN, Joris van et al. (szerk.): *Putting the DSA into Practice*. Berlin, Verfassungsbooks, 2023.
- OSMAN, Maddy: Wild and Interesting Facebook Statistics and Facts (2023). *Kinsta*, 2022. december 6., <https://bit.ly/3N1dycQ>.
- PÁKOZDI Zita: *A jogerő tárgyi terjedelme a polgári perben*. Szeged, SZTE, 2015.
- PÁNEK, Martin: Appealing to Facebook’s Oversight Board. *Mmister*, 2021. szeptember 9., <https://bit.ly/3sH9Dv6>.
- PAOLINI, Giovanni: *A Constitutional Court?* Institute for Internet and the Just Society, 2020. december 14., <https://bit.ly/3uzB2zy>.
- PÁSZTOR Emese: Állam-e a Facebook? *Átlátszó*, 2021. október 1., <https://bit.ly/3QZwBFA>.
- PONGÓ Tamás: Új korszak az online véleménynyilvánítás korlátozásában? Gondolatok a Facebook Oversight Board működéséről. *Iustum Aequum Salutare*, 2020/4., 147–162.
- SENFLEBEN, Martin – ANGELOPOULOS, Christina: *The Odyssey of the Prohibition on General Monitoring Obligations on the Way to the Digital Services Act: Between Article 15 of the E-Commerce Directive and Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market*. Amsterdam–Cambridge, 2020. október, <https://bit.ly/3Gk9HUK>.
- STREEL, Alexandre de – BUITEN, Miriam – PEITZ, Martin: *Liability of Online Hosting Platforms: Should Exceptionalism End? Report*. CERRE, Brussels, 2018. szeptember, <https://bit.ly/49VJWaU>.
- TÓTH András: Az online platformok európai szabályozása. *In Medias Res*, 2022/2., 78–102., <https://bit.ly/3R6Rcbl>.
- WIENER, Janet – BRONSON, Nathan: *Facebook’s Top Open Data Problems*. 2014. október 21., <https://bit.ly/47wTZ4z>.
- WONG, David – FLORIDI, Luciano: Meta’s Oversight Board: A Review and Critical Assessment. 33 *Minds and Machines* (2022) 262–284.
- ZOMBORY Katarzyna: A hatékony jogorvoslathoz való jog. *Jogtudományi Közlöny*, 2022/12., 478–488., <https://bit.ly/3NaW9hW>.
- ZÖDI Zsolt: Platformjog és felhasználóvédelem. *Gazdaság és Jog*, 2022/3–4., 15–18., <https://bit.ly/417TQSB>.

KÖNYVISMERTETÉS

Zódi Zsolt: Platformjog

(Budapest, Ludovika, 2023, ISBN 978-615-6598-45-5, 272 oldal)

KÁLMÁN KINGA*

A platformok mára a jogi-gazdasági-politikai racionalitások mezsgyéjén egyensúlyozva megkerülhetetlenekké váltak. Hogyan vizsgálhatjuk és értékelhetjük ezt a jelenséget? Beszélhetünk-e *sui generis* platformjogról? Amennyiben igen, úgy mi igazolja e jogterület önálló létjogosultságát? Zódi Zsolt legújabb könyvében, amely 2023-ban jelent meg a Ludovika Egyetemi Kiadó gondozásában, többek között e kérdések tudományos igényű vizsgálatára vállalkozik. Míg egy-egy kérdés vagy jogterület szempontjából olvashattunk már az elmúlt években is a platformszabályozásról,¹ e monográfiában Zódi az éppen vizsgált jogterület évtizedes vagy akár évszázados dogmái helyett a platformok természetéből és elméletéből kiindulva elemzi és értékeli a platformok szabályozásának kérdését, amely nézőpont már önmagában is felhívhatja a téma iránt érdeklődő olvasóközönség figyelmét.

A könyv címének (*Platformjog*) és alcímének (*Elméletek és hatályos szabályok*) viszonya pasztikusán leképezi a mű tartalmát is: az alcímben előrevetített dichotóm felépítés meghatározza a könyvet annak 244 oldalnyi törzsszövegén keresztül, megalapozva ezzel a platformjog mint elkülönült jogterület kérdésének felvetését, majd végső soron önálló létének igazolását. A bevezetõn túl a kötet három részből, azon belül tíz fejezetből áll, kiegészülve a felhasznált források jegyzékével. A hármas tagolás egyfajta idővonalként is értelmezhető: míg az első részben a történeti áttekintést és az elmúlt évtizedek elméleti megalapozását kíséri végig a szerző, a harmadik részre megérkezik napjaink aktuális kérdéseire, a küszöbön álló szabályozáshoz, zárva mindezt a jövő lehetséges irányairól szóló utolsó fejezettel.

* PhD-hallgató, ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.

¹ A teljesség igénye nélkül lásd például BAYER Judit – Bernd HOLZNAGEL – Páivi KORPISAARI – Lorna WOODS (szerk.): *Perspectives on Platform Regulation: Concepts and Models of Social Media Governance Across the Globe*. Nomos, Baden-Baden, 2021; Lee C. BOLLINGER – Geoffrey R. STONE (szerk.): *Social Media, Freedom of Speech, and the Future of our Democracy*. New York, Oxford University Press, 2022; Edoardo CELESTE – Amélie HELDT – Clara Iglesias KELLER (szerk.): *Constitutionalising Social Media*. Oxford, Hart, 2022; KOLTAY András: *Az új média és a szólásszabadság. A nyilvánosság alkotmányos alapjainak újragondolása*. Budapest, Wolters Kluwer, 2019; PAPP János Tamás: *A közösségi média platformok szabályozása a demokratikus nyilvánosság védelmében*. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2021; TÖRÖK Bernát – ZÓDI Zsolt (szerk.): *Az internetes platformok kora*. Budapest, Ludovika, 2022.

A könyv az elmélet és a hatályos szabályok párosán túl hasonló egyensúlyra törekszik az általános és a speciális jogi kérdések bemutatása és értékelése,² valamint az Egyesült Államok és az Európai Unió hozzáállásának összevetése³ során is. Ebben a kettős rendszerben a platformok sajátos jellegéből adódó jogági kérdések körében betekintést nyer az olvasó az adatvédelem, a magánjog, a versenyjog, a fogyasztóvédelem, a munkajog, a szerzői jog, valamint az alkotmányjog és a média jog területén jelentkező dilemmákba.

A könyv első részében lefektetett elméleti megalapozás, a platformok kontroll- és koordinációs mechanizmusként való definiálása az egész monográfián keresztül kulcsfontosságú, egyfajta elemzési origóként szolgál. Ennek a mechanizmusnak a működéséből erednek a platformhatalom (a felhasználók aszimmetrikus helyzete és egyoldalú függése a platform döntéseitől) azon jellegzetességei, amelyek alapjaikban mutatnak eltérést az eddig ismert és szabályozott bürokratikus és piaci hatalomtól. A szerző ezt az elméletet a területen kiemelkedő gondolkodók álláspontjainak szintetizálására építve, mindazonáltal saját logikája mentén, következtetési alapján állítja fel. A platformok elméletét tárgyaló 2. és 3. fejezettől szerkezetileg ugyan elválik a platformjog elméletéről szóló 9. fejezet, ugyanakkor érdemes gondolatban társítani őket, ahogyan semmilyen jogterület nem tárgyalható az alapjául szolgáló szabályozási tárgy elméleti megalapozása nélkül.

A „rég” platformjogot bemutató második rész célja, hogy hangsúlyozza azokat az ellentmondásokat, dogmatikai feszültségeket, amelyek megágyaznak a harmadik részben taglalt, éppen kialakuló „új platformjog” számára. Ennek egyik szemléletes példaként a szerző levezeti, hogyan vált az EU elektronikus kereskedelemről szóló irányelvnek a platformok nyomkövetési kötelezettsége hiányáról szóló rendelkezése⁴ főszabályból majdhogynem kivétellé az ágazati jogszabályok és a bírói gyakorlat következtében.

A harmadik rész már terjedelménél fogva is mutatja, hogy a platformokat általános jelleggel középpontba helyező szabályozás kérdése az elmúlt években megkerülhetetlenné vált, és bemutatja, hogyan jelentek meg az erre válaszul szolgáló szabályozói reakciók. E körben részletesen tárgyalja az EU platformkódexként aposztrofált digitális szolgáltatásokról szóló rendeletét (DSA),⁵ sok más ágazati jogszabállyal és -tervezettel együtt. A jogszabályokon túl olyan absztraktabb kérdések felvázolására is sor kerül, mint a jogalkotás és a compliance típusú szabályozás közötti (relatív) különbségek vagy az *ex ante* típusú jogi előírások megítélése, amely témákban nem mondható terjedelmesnek az itthon elérhető szakirodalom.⁶ Az első részben felépített elméleti origó itt találkozik a platformműködés diszfunkcióira kidolgozott (vagy kidolgozás alatt álló) tételes jogi megoldásokkal, valamint a hatályos szabályozásból absztrahálható jogi karakterisztikákkal.

A platformjog mögött húzódoó védendő értékek középpontjába Zódi a felhasználók védelmét⁷ állítja, mint amelynek érdekében az egész formálódó szabályozás megszületett és amely iga-

² Lásd 4., 5. és 8. fejezet, valamint 7.2. pont, de ide sorolható az 5. és a 10. fejezet is.

³ Lásd 4. és 6–7. fejezet.

⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információ társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól 15. cikk.

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet) (DSA).

⁶ A kérdéstről lásd bővebben JACSÓ Judit: A compliance fogalmáról és szerepéről a gazdasági életben. *Miskolci Jogi Szemle*, 2019/1., <https://bit.ly/4a7ndsf>, 82–91.

⁷ A könyv értelmezésében felhasználónak minősülhet bármely (természetes és jogi) személy, aki vagy amely a plat-

zolja a platformműködés diszfunkcióinak korrigálására tett intézkedéseket. A felhasználóvédelem körében tárgyalja annak a platformhatalommal szemben fennálló viszonyát, valamint az intézmény tételesen megjelenő jogi elemeit. A harmadik rész és ezáltal az egész könyv a jövő „latolgatásával” zárul. E körben a szerző továbbmegy a konkrét jogszabályok alkalmazásának lehetséges tapasztalatain, és előrejelzéseit egyaránt helyezi gazdasági, társadalmi és politikai kontextusba.

Már ez a rövid recenzió is szemlélteti, hogy a monográfia nagymértékben olyan újszerű kérdésköröket érint, amelyek sarokkövei még csak most formálódnak. Ezért sok esetben már annak megértése is kihívást jelenthet, hogy miként működik egy platform (gazdasági, társadalmi kontextusban), még a hasonló kérdésekben alapvetően gyakorlott szakemberek számára is. A szerző ezeket a nehézségeket véleményem szerint hatékonyan enyhíti a könyv gördülékeny, könnyed szövegezésével, táblázatos összefoglalóival és gyakorlati példáival. Ez utóbbi körben kiemelendő, hogy az 1.1. pontban bemutatott platformtörténetek jelentős mértékben segítenek kontextusba helyezni a teljes könyv anyagát.

Álláspontom szerint a kötet elsődleges érdeme az újszerű és egyedülálló megközelítésmód. Úgy gondolom, hogy az információs társadalom kérdéseinek jogi eszközökkel történő megoldásai (vagy erre tett kísérletei) sok esetben azért nem hoznak hatékony eredményt, mert a létező fogalmakat és kritériumokat próbáljuk meg olyan újszerű jelenségekre ráhúzni, amelyek inherens módon különböznek az eddig ismertektől. Mindaddig, amíg az eltérések elismerésében és a figyelembevételük szükségességében nincs konszenzus, javarészt felemás megoldások fognak születni a platformok által indukált jelenségek reakcióiként. Zödi éppen ezt a megközelítést fordítja meg azzal, hogy álláspontja szerint a platformok szabályozását azok elméletéből érdemes levezetni. E tézisének alátámasztásaként számba veszi a platformoknak azokat az újításait (például datafikáció, hálózati hatás, algoritmikus menedzsment), amelyek az önálló elméletet megalapozzák.

E körben érdemes továbbá kiemelni, hogy a könyv a DSA-t a magyar szakirodalomban kiemelkedőnek számító terjedelemben dolgozza fel, a rendelkezések bemutatása mellett azokat egyidejűleg rendszerezve is. Ezáltal a könyv azok számára is hasznos tartalommal szolgálhat, akik kizárólag a DSA-t szeretnék részletesebben megismerni, elhelyezni a szabályozás koordináta-rendszerében.

A terület további jellegzetessége, hogy állandóan változik, ahogyan azt a szerző is helyesen felismeri és hangsúlyozza a könyv bevezetőjében (11. oldal). Hiába zárult a kézirat 2022-ben, csak az azt követő elmúlt évben számos fejlemény érintette a platformok helyzetét. Példaként említhető az ír adatvédelmi hatóság rekordösszegű bírsága (1,2 milliárd euró), amelyet 2023 májusában rótt ki a Metára a platform működésének gerincét képező nemzetközi adattovábbítások GDPR-ba ütközése miatt.⁸ Az Európai Bizottság is hasonló méretekben gondolkodik a Google-nak a hirdetéstechnológiai piacon betöltött pozíciója versenyjogi szempontú értékelése körében,⁹ továbbá az Európai Parlament a mesterségesintelligencia-rendelet tervezetében a ma-

formot használja. Így például a platformpiacok esetében felhasználók lehetnek mind a hirdető vállalkozások, mind a természetes személy vásárlók.

⁸ Decision of the Data Protection Commission made pursuant to Section 111 of the Data Protection Act, 2018 and Articles 60 and 65 of the General Data Protection Regulation, DPC Inquiry Reference: IN-20-8-1., <https://bit.ly/3RgYSZz>.

⁹ Antitrust: Commission sends Statement of Objections to Google over abusive practices in online advertising technology, <https://bit.ly/3sQJNVh>.

gas kockázatú mesterségesintelligencia-alkalmazások közé sorolta a DSA értelmében online óriásplatformnak minősülő szolgáltatók ajánlórendszeit.¹⁰

Ez csupán néhány példa, viszont jól szemléltetik a tudományos vizsgálat és a „maradandó” alkotásának akadályait. Véleményem szerint a könyv megugorja ezeket a nehézségeket, legfőképp az elméleti megalapozás eredményeivel, ugyanis ezt követően – legalábbis Magyarországon – nehezen látszik elképzelhetőnek anélkül írni ebben a témában, hogy a jövőbeli szerző ne reagáljon Zódi Zsolt *Platformjog* című könyvére valamilyen formában.

Mindazonáltal az olvasóközönségben két okból is hiányérzet merülhet fel. Egyrészt a könyv adós marad a kutatás módszertanának, metodológiai megfontolásainak megosztásával. A 9. fejezet kivételével maximum nagyon elszórtan olvasható erre vonatkozó magyarázat. Előfordul, hogy kifejezett megjelölés hiányában is észrevehető például az összehasonlító módszertan, amikor a szerző különböző országok szabályozásait mutatja be és hasonlítja össze. Ugyanakkor a feldolgozott példák és esetek kiválasztásának indokai elmaradnak az ismertetést követően. Hiába kerülnek szembeállításra napi szinten az Egyesült Államok és az EU policy jellegű megfontolásai a technológiaszabályozás kapcsán,¹¹ erre a példára nézve sem találunk az „evidenciákon” túl további megalapozást. Miért pont az Egyesült Államok és az EU környezete kerül szóba? A képviselt gazdasági erő szempontjából akár kínai, a változatos megoldások okán pedig dél-amerikai példák is felhozhatók volnának, körülhatárolt módszertan hiányában. Emellett a jogi érveken túl csupán szórványosan merülnek fel (például a szólásszabadság tárgyalásánál) politikai és (például az adatvédelem körében) gazdasági megfontolások, világos értékelési szempontrendszerek felvázolása nélkül.

Másrészt a szerző szintén csupán sporadikusan tesz kritikai megjegyzéseket a hatályos szabályozásról vagy a jövőbeli lehetséges fejleményekről. Elismerve, hogy a kritikai értékelés jelen esetben nem értelmezhető annak klasszikus kontextusában, mivel még nincs az elfogadott rendelkezésekre vonatkozó megfelelő joggyakorlat, a szerző által szintetizált és kidolgozott elmélet fényében való értékelés néhol hiányzik a szabályozás ismertetését követően. Néhány esetben ismertté válik a szerző véleménye koncepcionális kérdésekkel kapcsolatban (ilyen például a túlszabályozás iránti negatív álláspont), azonban konkrét kérdésekben nem vállalkozik kritikai értékelő tevékenységre. A hiány összegzése ezt követően az olvasóra hárul: amennyiben elfogadjuk azt, hogy a könyv vállalása az önálló platformjog lehetséges megalapozása, a DSA kritikai értékelésének elmaradása például felfogható a céltévesztés elkerülésének szándékaként is.

Az idővonal hasonlatánál maradvá, a könyv Zódi előző, 2018-as monográfiájának¹² egyfajta folytatásaként is értelmezhető azzal, hogy jelen kötet kifejezetten a platformokról szól, míg a

¹⁰ Az Európai Parlament 2023. június 14-én elfogadott módosításai a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról (a mesterséges intelligenciáról szóló jogszabály) és egyes uniós jogalkotási aktusok módosításáról szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletre irányuló javaslatához III. melléklet 8. (ab) pont, <https://bit.ly/3N6gl4z>.

¹¹ Lásd például Cristina POP: *EU vs US: What Are the Differences Between Their Data Privacy Laws? Endpoint protector*, 2022, <https://bit.ly/40Xllx5>; Alex ENGLER: *The EU and U.S. diverge on AI regulation: A transatlantic comparison and steps to alignment*. Brookings, 2023, <https://bit.ly/46uLC89>; Spandana SINGH: *Regulating Platform Algorithms, Approaches for EU and U.S. Policymakers*. New America, 2021, <https://bit.ly/46G8Msw>.

¹² ZÓDI Zsolt: *Platformok, robotok és a jog. Új szabályozási kihívások az információs társadalomban*. Budapest, Gondolat, 2018.

mesterséges intelligencia vagy a *big data* kérdésköre maximum az előbbiekkal való kapcsolatában, érintőlegesen kap helyet (például 216. vagy 236. oldal). A fókusz eltolódása jól mutatja az információs társadalommal összefüggő vizsgálódások irányának folyamatos változását is.

Ahogy a platformok szabályozásáról való gondolkodás, úgy Zódi Zsolt könyve is megkerülhetlenné válik a témában a kutatók és az érdeklődők számára. A kötet átfogó betekintést nyújt a platformok szabályozásának kérdéskörébe, majd teljesítve vállalását, lefekteti egy potenciálisan új jogterület autonómiájának alapvető igazoló indokait, jellegzetességeit. A könyvet forgatva az olvasó kiléphet a szabályozást megalapozó jogi megfontolások köréből, és tágabb perspektívába helyezheti a kérdéskört. Mindezek alapján jó szívvel ajánlom e kötetet mindazon elméleti és gyakorlati szakemberek figyelmébe, akik bővíteni kívánják releváns ismereteiket, továbbá azok számára, akik mind a jogalkalmazás, mind a tudományos kutatás során is hasznosítható, ugyanakkor gondolkodásra ösztönző műveket keresnek.

TÁJÉKOZTATÓ

***Az In Medias Res* médiatudományi folyóirat szerkesztésére vonatkozó elvek, szabályok**

Az In Medias Res médiatudományi folyóirat 2012 tavaszán indult, és évente két alkalommal jelenik meg. A folyóirat várja a tudományos igényű, a szólás- és sajtószabadság, valamint a médiaszabályozás és a társadalmi nyilvánosságra vonatkozó szabályok tárgyában született kéziratokat. A folyóirat tudományos gyűjtőhellyé és nyílt szakmai fórummá vált az alapítása óta eltelt időben, ahol a sajtószabadság és a médiaszabályozás iránt érdeklődő minden olvasó kielégítheti kíváncsiságát.

A folyóirat rovatainak felosztása a következő:

- *Tanulmányok* (elméleti elemzést tartalmazó írások),
- *Fórum* (a gyakorlat bemutatásának igényével írt cikkek),
- *Könyvismertetés* (a médiatudomány területén megjelent újabb publikációk bemutatása).

A tanulmányokat a szerkesztésre vonatkozó előírásoknak megfelelően kell eljuttatni a szerkesztőséghez a szikora.tamas.attila@nmbh.hu e-mail-címre.

A szerkesztőség fenntartja a jogot arra, hogy az írásokat ne feltétlenül beérkezési sorrendben jelentesse meg.

Az egyes számok lapzártája a következő:

- első szám: április 30.
- második szám: szeptember 30.

A folyóirat az interneten is hozzáférhető, a inmediasresfolyoirat.hu és az www.media-tudomany.hu honlapcímen.

Kiadja az
ORAC Kiadó Kft.
Budapest, 2022
1037 Budapest, Montevideo utca 14.
Telefon: +36 1 340-2304
E-mail: info@orac.hu
Web: orac.hu
www.inmediasresfolyoirat.hu

A folyóirat tartalma anonim módon lektorált.

Szakmai partner: Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság

Felelős kiadó: Frank Ádám, a kiadó ügyvezetője
Kiadói szerkesztő: Bodnár Kriszta
Műszaki szerkesztő: Harkai Éva
Nyomdai kivitelezés: Multiszolg Bt.
Felelős vezető: Kajtor Bálint

ISSN 2063-6253

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás és a mű bővített vagy rövidített változatának kiadási jogát is. A kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül sem a teljes mű, sem annak bármely része semmiféle formában (fotokópia, mikrofilm vagy más hordozó) nem sokszorosítható.

2023. őszi kiadás

A MUNKA TÖRVÉNYKÖNYVÉNEK MAGYARÁZATA

Második, aktualizált kiadás

SZERZŐK:

Kozma Anna,
Lőrincz György,
Pál Lajos

SZERKESZTŐ-LEKTOR:

Petrovics Zoltán

ÁRA: 24 000 Ft

Neves munkajogász ügyvédek – akik közül ketten annak idején a Munka Törvénykönyvét (Mt.) előkészítő szakmai csapatnak is tagjai voltak – arra vállalkoztak, hogy a kódex hatálybalépése óta eltelt mintegy tizenegy év jogalkalmazási tapasztalatait kézikönyvben adják közzé. Ezen idő alatt már többször jelentkeztek hasonló magyarázatokkal, első könyvük három kiadást élt meg, második könyvüknek pedig ez a mostani a második kiadása – a munkajoggal foglalkozó szakemberek körében ezek mind kiemelkedő sikert arattak.

A Munka Törvénykönyvének bemutatásán túl e kiadásnak van egy időszerű apropója: 2023. január 1-jén lépett hatályba az eddigi egyik legnagyobb jelentőségű Mt.-módosítás, amely az EU irányelveinek szabályait ülteti át a hazai jogba. A változások elsősorban szemléletbeliek, és alapvetően a munkajogviszonnyal kapcsolatos gondolkodásunkat érintik. E körben ki kell emelni a munkavállaló számára biztosított jogot, amely szerint – bizonyos tényállásokban – kezdeményezheti a foglalkoztatási feltételeinek, a munkaszerződésének módosítását, és a munkáltató ezzel kapcsolatos elutasító döntésével szemben bírói jogorvoslatot kérhet. A kommentár szerzői kiemelt figyelmet szenteltek az új szabályok elemzésének, részletesen tárgyalják a munkavállaló és a munkáltató ezzel összefüggő joggyakorlásának problémáit. Ezen túlmenően természetesen részletesen vizsgálják és magyarázzák a törvényt módosítás egyéb kérdéseit is, ezzel olvasóink a legaktuálisabb munkajogi kommentárt vehetik kezükbe.

orac.hu > Munkajog, TB

